

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΗΡΑΚΛΗ ΚΑΙ ΡΕΝΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ — χωρίς αλλοίωση, χωρίς δέσμευση, χωρίς σκοπιμότητα, χωρίς δειλία, χωρίς λογοκρισία, από τόν Ρ. **ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΝΑΤΙΝΑΞΕΩΣ** του μύθου τής Δικτατορίας! - *Τί αποκαλύπτει τὸ 'Ημερολόγιο Μεταξά* (β' τόμος): Τὰ συμπλέγματα τοῦ δικτάτορος - 'Η φιλαυτία του κ' ἡ δοξομανία του - «Νὰ ἐμβωμεν, Γιαννάκη μου, νὰ μᾶς δεχθῶσιν!..» Τὸ ἐκδικητικὸν τοῦ χαρακτήρος του καὶ ἡ ἐπαίσχυνη κολακεία του πρὸς τὸν ἰσχυρὸ Βενιζέλο· οἱ μηχανορραφίες του κ' οἱ ραδιοουργίες του, κατὰ προσώπων, ἀντιπάλων του, καταστάσεων πού τὸν ἀνέχθησαν ἢ τὸν εὐνόησαν - Καὶ «ὑπὲρ» καὶ «κατὰ» καὶ «κατὰ» τῶν «ἡμετέρων» του καὶ «ὑπὲρ» τῶν «ἀντιθέτων» του, κὶ ὄχι ἀπὸ ἀρετῆ καὶ πνεῦμα ἀνεξαρτησίας, ἀλλ' ἀπὸ ἀβρριβισμό» καὶ δίσφα «ἀνόδου», διὰ παντὸς μέσου - 'Ανθρωπος «δευτέρου χειροῦ»! - Οἱ βιαστές δ' ἐν εἶναι πλάστες - Οἱ στεῖροι γίνονται βιαστές - Πῶς δούλευε (καὶ πῶς δουλεῖ ἀκόμα) ἡ Μηχανὴ τοῦ Κατεστημένου - 'Αληθινὴ ποιότητα τῶν «τράγων» καὶ τῶν «Ἐπιτελειῶν» μας, ἀπ' τὸ 'Ενενηνταεπτὰ ὡς τὸ Σαράντα - Ποιὰ ἡ μηχανὴ τῆς «ἀναδείξεως» καὶ ποιὰ ἡ ἀληθινὴ Ψυροκόσταινα - Οἰκογενειακὰ (ἢ πεθερὰ κ' ἡ νύφη) καὶ ζητήματα «καρριέρας»: ἡ «Πατρὶς» ἀπὸ τῆ μιά καὶ ἡ συμύρις ἀπ' τὴν ἄλλη! «Χρέος» κ' ἐπιχειρήσεις! κ' ἄ.π.— **ΘΕΣΕΙΣ ΑΝΑΡΧΙΑΣ** ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς 'Ατομικῆς 'Επιστήμης: **ΡΟΜΠΕΡΤ ΟΠΠΕΝΧΑΪ-ΜΕΡ**· 'Οχι στὴν Κρατικὴν 'Εξουσία! - Πάρτε ἀπ' τὰ χέρια τῶν βιαστῶν τὸ «ἀπόλυτο ὄπλο»! 'Τρομερὴ εἶν' ἡ εὐθύνη τῶν ἐπιστημόνων!

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ: *Ναρκανάλυση* (διὰ πεντοτάλ): Προσωπικὴ μαρτυρία καὶ ὑποκειμενικὴ συμπτωματολογία, ἀπὸ ἓνα πείραμα μὲ τὸν ὄρθο τῆς ἀληθείας (: Π. Ραπίδης, διευθυντῆς τοῦ Δημοσίου Ψυχιατρείου, Georges Ρόζενμπεργκ καὶ Ρ.)— *Κι ἄλλα 'Ενάριθμα*. **ΑΝΘΟΛΟΓΙΕΣ ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ:**

1. *Συμπληρώματα [Β]* στὴν **ΠΟΙΗΤΙΚΗ**. 'Ανθολογοῦνται 'Αντρέας 'Εμπειρικός, 'Αλ. Ζακυθινός, Διαλεχτὴ Ζευγώλη, Γ. Θέμελης, Βικτωρία Θεοδώρου, 'Ιάσων 'Ιωαννίδης, Γ. 'Ιωάννου.— 2. **ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ:** Κουδουλᾶκης, 'Ο Πατούγας (Α' - Β') **ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ:** *Νεοελληνικὸ 'Ινστιτούτο*. 'Ανάγκη θεμελιώσεως τῆς πνευματικῆς ὑποδομῆς.— **ΤΕΚΜΗΡΙΑ** *περὶ κηφόνων* - ἢ: *Γιατὶ δὲν τοὺς ρίξαμε στὴ θάλασσα*! - Τὸ λαϊκὸ σθένος τοῦ Σαράντα κ' ἡ ἥττοπάθεια τῆς 'Ανωτάτης Στρατιωτικῆς 'Ηγεσίας (Παπάγος καὶ λοιποὶ τῶν μετόπισθεν, ἀπὸ τὰ ὑπόγεια τῆς «Μεγάλης Βρετανίας» διατάσσοντες «ἐγκατάλειψιν τῆς 'Ηπείρου, καὶ σύμπτυξιν στὸν 'Αραχθὸ» κάτω καὶ τῆς 'Αρτας, ὅταν ὁ Στρατὸς καβάλλαγε τὴς ὀροσειρῆς τῆς 'Αλβανίας)! - 'Η ψυχικὴ ἀπόσταση λαοῦ-ἡγεσίας. (Γιὰ νὰ ξέρουσιν τὴν ἀλήθεια οἱ νεώτεροι, ὅπως καταγγέλλεται ἀνοιχτὰ ἀπὸ τοὺς τίμιους στρατηγούς: Πετροτσόπουλο, Καθενιώτη, Κατσιμῆτρο, καὶ τὴν ἐπίσημη 'Εκθεσὴ 'Επιχειρήσεων τοῦ Γ.Ε.Σ.) — **ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ** τοῦ τεύχους. **ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**· 'Εντυπα πού λάβαμε (ὡς τὴν *Ἰπὸν*, καὶ ὡς τὸ *Χεῖ*). **ΣΚΙΤΣΑ:** Μπόστ., Σόφη Ζαραμπούκα.

ΕΡΓΑ ΡΕΝΟΥ ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

- ΤΡΕΙΣ ΣΤΑΘΜΟΙ ΜΙΑΣ ΠΟΡΕΙΑΣ** — 3 δοκίμια θέσεων και γενικοῦ ψυχισμού τῆς γενεᾶς τοῦ μεταπολέμου. Ἀθ. '45. Σελ. 84. (Ἐξηγητημένον.)
- ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ** — 31 ποιήματα, τοῦ κύκλου τῆς *Πυραμίδας* 67. Ἀθ. '49. Σελ. 96.
- ΠΥΡΑΜΙΔΑ 67** — Μαρτυρία καὶ μυθιστορία τοῦ Ἐμφυλίου Πολέμου '47-'49. Κολάρος. Ἀθ. '50. Σελ. 320. (Ἐξηγητημένον.)
- ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ** — Περιοδικὸ Ἡρ. καὶ Ρ. Ἀποστολίδη. Α' '52 : 1-7 καὶ 6α, 1/1-1/7/52. Σελ. 552. Β' '57 : 1-2, 1/9-1/10/57, Σελ. 136. Ἐκδ. *Τῶν Νέων Ἑλληνικῶν*. Ἀθ. (Ἐξηγητημένον.) Περίοδος Γ', 1/1/66.
- ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΝΟΤΙΕΣ ΑΚΤΕΣ** — 11 διηγήματα. Ἐκδ. *Τῶν Νέων Ἑλληνικῶν*. Ἀθ. '59. Σελ. 160. (Κρατικὸ βραβεῖο.)
- Ο ΓΡΑΣΣΑΔΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΤΟΥ ΜΑΧ ΤΟΔ** — Νουβέλλα καὶ ἀντι-μυθιστόρημα. Ἐκδ. *Τῶν Νέων Ἑλληνικῶν*. Ἀθ. '60. Σελ. 136.
- ΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ** — Λίβελλος κατὰ τῆς «Ὁμάδας τῶν 12» καὶ τοῦ Θ. Παπακωνσταντίνου. Ἐκδ. Στ. Μαράντου. Ἀθ. '60. Σελ. 32.
- ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΟΥ** — Γενικὴ κριτικὴ τῆς σύγχρονης νεοελληνικῆς πραγματικότητος, πνεύματος καὶ ἀξιολογίας. Ἐκδ. (τῶν 8 πρώτων ἀντιτύπων, ἐκτὸς ἐμπορίου, 6-12-62) ἀπ' τὸν Κολάρο καὶ (τῶν λοιπῶν, 11-12-62) ἀπ' *Τὰ Νέα Ἑλληνικά*. Ἀθ. Σελ. 196.
- ΒΟΡΑ ΣΤΟ ΘΗΡΙΟ** — 13 διηγήματα. Ἐκδ. *Τῶν Νέων Ἑλληνικῶν*. Ἀθ. '63. Σελ. 152.
- ΚΑΤΗΓΟΡΩ** — Βασικὲς θέσεις καὶ γενικὴ ἀνάλυση, κριτικὴ, ἀναθεώρηση τῆς νεοελληνικῆς πραγματικότητος. Α', ἔκδ. Βλάσση. Ἀθ. '65. Σελ. 320.

Σ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ, ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ, ΛΕΞΙΚΑ, Κ.Λ., '44-'65

Γράμματα ('44-5), Φοιτητικὴ φωνή ('45), Δελτίον τοῦ βιβλίου (45-6), Κύκλος ('45-7), Κοχλίας (Θεσσαλονίκη, '46, '47), *Ἐλευθερία* ('46-7, '53, '57 κ.έ.), *Νέα Ἔστια* ('48), *Νέοι Ρυθμοί* ('49), *Τὰ Φτερά* τοῦ Πελαργοῦ (524 Τ.Π./ΙΧ Μερ., '49), *Πελαργός* (ΙΧ Μερ., '49), *Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν τοῦ Ἡλίου* (ε', '50), *Ὁ Αἰώνας μας* ('50-1), *Ἔθνος* ('51-'65), *Στάχυς* ('51), *Ἑλληνικὴ Ἡμέρα* ('52), *Εἰκόνες* ('56-9), *Ἐθνικὸς Κήρυξ* ('56), *Κριτήριον* ('58-'60), *Ἀθήνη* ('58-'63), *Γνώσεις* ('58), *Εὐβοϊκὸς Λόγος* (Χαλκίδα, '58), *Πειραϊκὴ-Πατραϊκὴ* ('58-'60), *Τὸ περιοδικὸ μας* (Πειρ. '58), *Ἐπιθεώρηση Τέχνης* ('59, '60), *Ἐκλογὴ* ('59), *Κύτταρο* (Ναυπλίου, '59), *Κοῦρος* ('60), *Προοπτικὴ* ('60-3), *Τέχνη* ('61), *Ἰωλκός* ('61), *Πνευματικὴ Κύπρος* (Λευκ., '61), *Ἀνεξάρτητος Τύπος* ('58-'61), *Βραδυνή* ('62), *Νίκη* ('63), *Ἑλληνικὸς Βορρᾶς* (Θεσ. '63), *Ἐλεύθερος Τύπος* ('63), *Προμηθεὺς* ('64), *Ἀνένδοτος* ('65) κ.ά.

ΕΡΓΑ ΗΡΑΚΛΗ Ν. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ [ποιητικὴ] 1708-1959, σὲ δύο τόμους : Α-Μ καὶ Ν-Ω. Ἐκδοσις ὀγδόη. Ἀθ. '63.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ, Α', 1708-1959. Ἀθ. '59.

» » » , Β', 1708-1966, στὰ *Νέα Ἑλληνικά* '66 → τεύχος 4 →.

ΤΟ ΑΛΛΟ ΣΤΗΝ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ, μὲ *Εἰσαγωγὴ* Ρένου Ἡρ. Ἀποστολίδη. Ἀθ. '64.

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ ἀνθολογημένο :

★ [α'] τόμος [Ἐξηγητημένον] Ἀθ. '53.

★★ [β'] » » '54.

★★★ [γ'] » » '60.

★★★★ [δ'] » - στὰ *Νέα Ἑλληνικά* '66 →, τεύχος 5 →.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΡΕΝΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ
στοῦ «Κολλάρο», Σταδίου 38 — τηλ. : 223-136 — καὶ σὲ ἄλλα βιβλιοπωλεῖα.

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΡΕΝΟΣ ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

Ι ΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ : ΠΑΡΙΣ ΤΑΚΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 5, 318-483

Ἔτη, ἔντυπα κ. λ. : Ρένος Ἡρ. Ἀποστολίδης. Ἐμβάσματα, ἐπιταγές, συνδρομές : Βία Ρ. Ἀποστολίδη, Μηθύμνης 43 / ς', Ἀθήναι 823, τηλ. : 846-977, 318-483. Ἔτη ἀνθολογιῶν : Ἡρακλῆς Ν. Ἀποστολίδης, Μηθύμνης 48, τηλ. : 876-053. 9-1, 5-8 μ.μ. Γραμματεία-διαχειρίσις : Σοφοκλέους 5 / ε', γραφεῖα 6-8, Ἀθήναι 122, τηλ. : 318-483. 9-1, 5-8 μ.μ. Τυπογραφεία : Χρ. Μανουσαρίδης, Κωλέττη 24, 628-263. Κλισέ : Θέμος Χατζηγιάννου, Χρυσοσπηλιώτισσας 7 / γ', 235-490. Πίεσις ἐξωφύλλου : Ἀριστοτέλης Γεωργιάδης, Γερανίου 9, 521-764. Βιβλιοδεσία : Μαργ. Δημητρομανολάκη, Πέλοπος/ Ἀκροπόλεως 48, 571-996. - Τὸ περιοδικὸ εἶναι μηνιαῖο. Βρίσκεται στὰ περίπτερα, στὰ ὑποπρακτορεῖα ἐπαρχιῶν τοῦ Νέου πρακτορείου ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν, καὶ στὰ βιβλιοπωλεῖα. Παλαιὰ τεύχη : στὸ βιβλιοπωλεῖο Κολλάρου, Σταδίου 38, 223-136. Τιμὴ τοῦ τεύχους αὐτοῦ : δρχ 15. Συνδρομές, μόνο προπληρωτέες, 12 τευχῶν τῆς ἰδίας τιμῆς : 180 δρχ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, 250 γιὰ τὸ ἐξωτερικόν, 400 γιὰ ἰδρύματα καὶ ὀργανισμούς. - Χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται, δοκίμια δὲν δίδονται, ἀνάτυπα δὲν γίνονται. ΤΝΕ ἔχουν ἰδίαν ἀντίληψιν εὐθύνης καὶ δὲν θεωροῦν ὅτι «καλύπτονται» ὡς πρὸς αὐτὴν μὲ τὴν ὑπογραφή ὁποιοῦδήποτε ἄλλου. — Κείμενα δίχως ὑπογραφή εἶναι ὅλα τοῦ Ρ. Α. — Ἐπιτρέπεται ἐλευθέρως ἡ ἀναδημοσίευσις ὁποιοῦδήποτε κειμένου (ΤΝΕ δ' ἐν ἀντιλαμβάνονται τὴν ἔννοια : πνευματικὴ ἰδιοκτησία), ὑπὸ τὸν μόνον ὄρο : τῆς παραπομπῆς εἰς ΤΝΕ. — Δωρεῶν καὶ τιμῆς ἔνεκεν δὲν δίδονται.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'

Ἀθήναι, Ἰούλιος '66

ΤΕΥΧΟΣ 7

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

- χωρὶς ἀλλοίωση
- χωρὶς δέσμευση
- χωρὶς σκοπιμότητα
- χωρὶς δειλία
- χωρὶς λογοκρισία

Ο ΤΟΠΙΟΣ ΒΡΑΖΕΙ - δὲν «ἠσύχασε», καθὼς διατείνονται. Ὁ ἐγκέλαδος μοι ἰάζει μόνο νὰ «βουβάθηκε» - ἀλλὰ γιατί παίρνει βάθος! Κι ἅμα ξαναβαρῆση τ' ἀπάνω, εἴτε σ' ἐκλογές (πάντως μὲ εἰσαγωγικά, μὰ τυπικά ἀναπόφευκτες), ὅσο κι' ἂν τὶς ἀναβάλουν ἢ τὶς μαστορέψουν), εἴτε σὲ Κίνημα καὶ νέο Ἐμφύλιο (ποῦ πολλοὶ τὰ βλέπουν καὶ σὰν πῖο ἀναπόφευκτα, ἢ κ' «έτοιμαζόμενα» κιόλας), μ' αὐτὴν ἢ μ' ἐκείνη τὴν ἀπόχρωση (καμμιά δὲν ἀλλάζει τὴ «δυναμικὴ» ἐξίσωση) — θάνατι πιά ἀπὸ τὸ βυθό, καὶ τί θ' ἀφήσῃ ἔρθιο;

Νὰ συγκεκριμενοποιῶμε - μαζὶ καὶ συμπυκνώνοντας σ' ὅ, τι φοβίζει περισσότερο : Καὶ Ἀριστερᾶς νὰ μὴν εἶναι τὸ Κίνημα — ποῦ γιατί νὰ μὴν εἶναι ; ποῖ ἂν Γιάλτα πιά, καὶ Νάτο, καὶ φόβητρα ; ποῖ ὅς καὶ τί νὰ τ' ἀποκλείσῃ ; — πάλι τί θαρρεῖτε ; Κεφάλια, στὴ θηλειὰ περασμένα κιόλας ἂν δέ σταθοῦν, θὰ «διστάσουν» τάχα καὶ θὰ «κφεισθοῦν» αὐτῶν ἢ ἐκείνων - ὅποιων κι' ἂν τοὺς «ἐξεχώρησαν» (ἢ «ἀνέχθησαν») δικτατορικὴ τους ἐξουσία ; Ἀνακτόρων θὰ «κφεισθοῦν» ἢ μηχανισμῶν ξένων ; Θεσμῶν ποῦ ψόφησαν σὲ τέτοιες ἀμαρτίες, καὶ μόνο μπλέκονται στὰ πόδια πιά, γιὰ ὅποια δραστικώτερη προσπάθεια ; .. Ἡ προσώπων — ποῖ ὧν «προσώπων» ; — καὶ

«φορέων» — ψευτοφορέων — πού ρίχνουν άμμο στὰ γρενάζια με τὰ γερατειά και τούς ζαχαροδιαβήτες τους ή με τοῦ στρεϊδιοῦ τήν άνοη αντίσταση και τήν αντιζωική άρτηριοσκληρώση; "Η κλειδιῶν» και «ρρυθμιστῶν» θά «φεισθοῦν»; Γιατί νά «φεισθοῦν», πού προκαιροῦ δέ δουλεύουν, ὅλα τ' άπάνω, παρά για τήν ἴδια τους μονάχα καρκινωματική επιβίωση;.. "Η νόμων και διατάξεων και λειτουργιῶν και «διαδικασιῶν», πού μπλοκάρουν μόνο κι αναστέλλουν κάθε περπάτημα;.. Βρέ, ή ζωή θά προχωρήσει, τὸ καταλαβαίνετε;.. Εἴτε με τὸ «Καλὸ» (μὰ χτεσινὸ) στὰ πόδια της νεκρὸ κ' ἔμπόδιο, κι αὐτὴ τὸ «Κακό», αν θέλετε, μὰ Νέο — εἴτε με τὸ «Κακό» μπρός της, νά τῆς περδουκλώνεται — κι αὐτὴ και «Καλὸ» και Νέο — ή ζωή πάντως θά κάνη πέρα τὸ κούφιο, τὸ σκελετό, τὸ φιδοπουκάμισο, και θά προχωρήσει, οὔτως ή ἄλλως!.. Δὲν ἔγινε ποτέ στὸν κόσμο ἀλλιώτικα — και δὲν μπορεῖ νά γίνη!.. Και δὲν πρέπει νά γίνη — ὅποιαν ιδέα για τὸ «Καλὸ» και τὸ «Κακό» αν ἔχουμε!.. Στὰ σοβαρά, θαρρεῖτε, πὼς μ' ἔξασφαλισμένο — προεξασφαλισμένο — θάνατο αν τρικλίσουν, τάχα θά παίξουν και θ' ἀστειευτοῦν ὅποιοι «δυναμικοί», ὅποιος ἀποχρώσεως; "Η θά παίξουν τὸ παιγνίδι ἄλλων (πού, ἔστω, θά τούς ἔχουν «στήσει»); "Οτι τὸ κεφάλι τους — ὅπωςδήποτε — θά παίξουν για χάρη ἄλλων;.. Θέλει νά παίξει, πράγματι, τὸ πού νοεῖ σάν «τελευταῖο ἀτοῦ του», σὲ τέτοιοι Τόπο, πού ἔφτασε, ὁ βασιλιάς του, ὁ ξένος, ὁ προτέκτορας; "Εγὼ τότε λέω: «"Η κάνει μὲνος — ὁ ἴδιος, ἄμεσα (δίχως ἀποστάσεις», «κόμβους», «νήματα», κουκλάκια και «διαμέσου») — τὴ στερνὴ του ἀπόπειρα,.. ή... ('Αλλά και πόσο, τάχα, τὴν κρατᾶ μονάχος τέτοια ἀπόπειρα»; Πάλι δὲν «βγαίνει» ὁ λογαριασμός του: μὲ τί και πὼς τὴν κρατᾶει;..) Κ' ἐνῶ οἱ ἄλλοι — ὅποιοι ἄλλοι, ὅποιος προελεύσεως — στὰ σοβαρά θά σταματήσουν, αν πάρουν ἐξουσία; Π ο ὕ θά σταματήσουν, και για τί;.. Δέ θά δοῦν παρευτὺς και δαῦτοι — στραβοὶ θάνατι; — πὼς ή στήνουν ἐδῶ ἀλήθεια κατάσταση νέα — κι ἀλήθεια βιώσιμη, δηλαδή βιοτή, στοιχειωδῶς ἔστω, ἀπὸ μεγάλη μᾶζα (πού, λοιπόν, θά τούς στηρίξει ἐκ τῶν ὑστέρων) — ή πέφτουν τὴν ἐπομένη, τὴν μεθεπομένη, και πᾶν στὸ ἀπόσπασμα!.. Και πὼς ἀλήθεια νέα κατάσταση, βιοτὴ ἀπὸ πλειονότητα στὰ πράγματα — δηλαδή: ἀποκριτικὴ σὲ βασικὲς ἀνάγκες τῶν πλείστων, ὄχι τῶν ὀλίγων — χωρὶς τομὴ και σάρωμα, θεσμῶν και «φορέων», μηχανισμῶν παλιῶν και συστημάτων, πού σὲ ἄλλους «ἀποδίδαν», «πραγμάτων» γενικῶς «πὺ σκούριασαν», και διορθωμὸ δὲν παίρνουν;..

"Ὡστε;.. Θά γυρέψη ρίζες — κι αν δὲν ἔχη (πού για τί νά μὴν ἔχη;) — ὅποια νέα κατάσταση, κι αν ἀκόμα εἶναι τῆς βίας κι ὄχι τῆς φυσικῆς πορείας. Κι ὅσο πιὸ «ἐκνομα» μάλιστα θάχη ἔρθει, τόσο πιὸ βιαστικά θά τις γυρέψη — ρίζες ὅσο γίνεται πλατύτερες, και βαθύτερα!.. Βαθαίνοντας ὅμως στὰ κοινὰ τόσο βασιμισμένου και στερημένου Τόπου, θά γίνη — θέλει δέ θέλει — φορέας τῶν ἱδιῶν ροπῶν Μεταβολῆς, πού ἀσκήσαν βασικῶς τὴν πρώτη πίεση — συν-γενῆ με τὴν Ὀκταετία (μὰ ζί γεννιέται και τὸ ἐγκλημα κ' ἡ τιμωρία) ὄχι κἂν ἀπ' τὸ '63 μονάχα — κι ἀνατρέψαν τὸ καπᾶκι!..

Ταῦτα, αν κοινωνιολογοῦμε. Κι αν νιώθουμε, στοιχειωδῶς, τί μᾶς συμβαίνει ἐδῶ. Κι αν μελετήσαμε ποτέ μας — με νοῦ και με φλόγα για τούς νόμους τῶν ἀνθρωπίνων — ὅποια Ἱστορία.

ΜΗΝ ΠΑΡΗΓΟΡΙΕΣΤΕ ΛΟΙΠΟΝ ΚΙ ΑΥΤΟΚΟΡΟ-ΙΔΕΥΕΣΤΕ! Τὸ φρόνημα ἐκεῖ στρέφεται: σὲ πολὺ βαθύτερες τομὲς και ἀποφάσεις!.. Προσθέτω ἀμέσως, πὼς μοι ἄζει, μόνο, νά «εὐνοῆ» τὴν «Ἀριστερά», τέτοια στροφή. "Αν τὸ καλοζυγιάσετε, τὴν «εὐνοεῖ» κι αὐτὴν — ὅπως και τὴν κουφωμένη πιά «Δεξιά», τοῦ ἐπαίσχυντα ἐκπνεοντος παλαιοκομματισμοῦ — ὅσο και τὴν ἀπειλεῖ! «Εὐνοεῖ», ἔξισου, και τὸ θολὸ δυναμισμὸ τῆς Ἀντιδράσεως και τὸν τυφλὸ βοναπαρτισμὸ τῆς Ἐξεγέρσεως — τὴν Ἐκτροπή πάντως, τὴ Βία ἀπεργάζεται!.. "Αν βαθύνετε στὴ ροπή κεντροδεξιῶν και κεντροαριστερῶν μαζῶν τοῦ Τόπου, θά βρῆτε τὴ γένεση τῆς νεοδικτατορίας! "Η

παρά τέτοιους χιτλερισμούς και φασισμούς και σταλινισμούς — και τέτοιες ἤττες και σαρώματά τους, χτῆς μόλις — νεομεσσιανικώτατη προσήλωσι — τῶν μαζῶν πρωτίστως, ὄχι τῶν ἀπιστῶν «πρωτοπαλλήκαρων» και φαρισαίων — και ἰσὺν «Γέρο» τοῦ Καστριῶ (εἶδος Μωσαντέκ, και κάτι πολὺ πιὸ κάλπικο) και ἰσὺν τάχα «ἰσχυρὸ» και «μοιραῖο» χωριάταρο τοῦ Κιούπκιοι, ζήτηση δικτατορίας σημαίνει! Τώρα πῶς — αὐτὰ εἰν' τὰ «μυστηριώδη» (κ' ἐλάχιστα «μυστηριώδη», ἀν θυμόμαστε τὸν παράγοντα: σκοτάδι νοῦ, νηπιότης κρίσεως, ἀδυναμία συναρτήσεων, συμπερασμῶν, διερευνήσεων ποιότητων) — πῶς με «Δημοκρατίας» αἰτήματα ἐκτροπῆς στήνονται, πῶς γενικώτερα: με τ' ἀντίθετα τῶν ἀντιθέτων, τὰ αὐτὰ, τὰ χθεσινὰ ἐκεῖνα χαλκεύονται — ἔ, οἱ «ἔλληνες» ἐμεῖς (κ' ἐσεῖς οἱ «διαλεκτικώτατοι») πολὺ τὸ καταλαβαίνομε! Και δέ μᾶς ἀνησυχεῖ μάλιστα διόλου γιὰ τὴ «νοσημοσύνη» μας και τὴν «ὑπερλευθερία» μας — ἀλλὰ και γιὰ τὴν «ἰδεολογική» (στὴν «Ἐπανάσταση» και τὴν «Ἀπελευθέρωση» τάχα) «ὑπερσυνέπειά» μας! "Ἐτσι, «συνεπέστατοι», λογουχάρη, θὰ μοῦ νιώθουν οἱ φίλοι Ἡλιοῦ και Λεωνίδας Κύρκος, πού στηρίζοντας — και πολιτικά δανειοδοτῶντας (ἀκόμα, ἀμετανόητα, οἱ τετραπέρατοι κ' «ἐπαναστατικώτατοί» μου!) — τὴν παράταξη Παπατζῆ (τοῦ «χασάπη» Παπατζῆ, ὄχι ἄλλου), νά, τὸ μεγάλο ἐκμεταλλευτικὸ κεφάλαιο δανειοδοτοῦσαν, με δισεκατομμύρια!, γιὰ νὰ τοὺς τσουβαλιάζῃ — «ἐπαναστατικώτατα», προφανῶς — τῆς ἐργατικῆς μᾶζης! [Ναί, «κνημονέστατοί» μου;.. Πολὺ «σοφὰ» και «σωστά» τὰ ἔχατε σκεφτῆ, και στηρίζατε τοὺς «χασάπηδες»

1 Μεσημβρινή, 29-6-66 [καὶ ἀπὸ τῆς ἐπομένης, ὄλες οἱ ἄλλες ἐφημερίδες, μ' ἐπιβεβαιωτικῆς (ἀσχετῶς τοῦ ὅτι καὶ ψευδοδικαιολογητικῆς, τῆς κακιᾶς ὥρας!) δηλώσεως τοῦ «ὑπεύθυνου» Ἀντρίου Παπάντριου]. Ἡ εἶδηση: "Ὅτι, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, σὲ 26 — και βάλτε πόσες ἄλλες! — ἀπ' τῆς μεγαλύστερες ἐκμεταλλευτικῆς καπιταλιστικῆς ἐπιχειρήσεις (τὶ Στράτος και Κατσάμπας! τί Νιάρχοι και Χαλυβουργίες, κι ὄλη ἡ «ἀφρόκρεμά» μας τῆς ὑπεραξίας!) δόθηκαν «γενναῖα», μέσα σὲ ἐνάμιση μόνον χρόνον («ἀρετῆς» και «κοινωνικῆς πολιτικῆς») ἀπὸ τὴ θρασυτάτη κυβέρνησι «Κέντρον», με τὴν ἔγκρισση και τὴ στήριξη τῆς μ.ρ. Ἀριστερᾶς μας, «δάνεια» κατὰ 56% μεγαλύτερα ἀπ' ὅσα ἐπὶ Καραμανλέα, τὸ '63!..

Και νά, ἀκριβῶς:

Τὸ σύνολο τῶν πιστώσεων πρὸς τῆς ἐν λόγῳ βιομηχανίες ἀνήρχετο, σὲ τέλος τοῦ 1962, σὲ 3.157 ἐκ. δρχ., και τὸ 1963 σὲ 3.792 ἐκ. δρχ. Τὸ 1964 ἔφθασε τὰ 4.711 ἐκ. δρχ. και τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1965 τὰ 5.919 ἐκ. δρχ. Δηλαδή, ἐνῶ μεταξὺ 1962 και 1963 ἡ ἀύξησις ἦταν 20%, μεταξὺ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ χρόνου και τοῦ 1964 ἦταν 23,2%, ἐνῶ γιὰ τοὺς ἐννέα μόνον μῆνες τοῦ 1965 ἀνήλθε κατὰ 25,5%. Συνολικά, στοὺς 21 μῆνες (1964, και Ἰανουάριον-Σεπτέμβριον 1965), οἱ πιστώσεις πού ἀπερροήθησαν οἱ 26 βιομηχανίες ἀυξήθησαν κατὰ 56%.

Ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀυξήσεως, τὸ ποσοστὸ πού ἀντιπροσώπευαν, ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν πιστώσεων γιὰ κεφάλαια κινήσεως στῆς βιομηχανίες και τῆς μεταλλευτικῆς ἐπιχειρήσεις, ἔφθασε, ἀπὸ 50%, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1962, σὲ 63%, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1965. Δὲν εἶναι, συνεπῶς, βάσιμος ὁ ἰσχυρισμὸς τῆς Ἐνώσεως Κέντρον, ὅτι εἶναι ἔργον ὄρισμένων μόνον κυβερνήσεων ἡ «προνομιακή» μεταχειρίσις «μικροῦ» ἀριθμοῦ ἐταιριῶν, εἰς βάρος τοῦ συνόλου και τῆς οἰκονομίας γενικώτερα.

[Μεσημβρινή, 29-6-66, οἰκ. σ. 1.]

Και ταῦτα, ὅταν ἡ ἀύξησις τῆς «παραγωγῆς» τῶν καπιταλιστικῶν αὐτῶν ἐπιχειρήσεων, ὄχι «ἀνάλογη» δὲν ἦταν πρὸς τόσον σκανδαλώδη «δανειοδότηση», ἀλλ' οὔτε κἀν σὲ ὅρια πού νὰ τεκμηριῶν στοιχειώδη ἔστω «οἰκονομικὴ ὑγεία» — αὐτὴ ἔκρηξι, ὄχι δι' «ἐνέσεων» ἀπὸ τὸ «ἡμέτερον» φίσκους — δὲν ἐζύγωνε, κατὰ media!. [Φυσικά, τὰ τελευταῖα τούτα, μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφιέντα ἀπὸ τὰ νούμερα — λ.χ.: «Ἀύξησις παραγωγῆς» 4%, «δανειοδότηση»... 54%, και 64% τὸ '65, στὸν κύριον Στράτον και Κατσάμπαν μας!.. Και γιὰ 8%, στὴ Βιοχάλκο μας, 99% «δανειοδότηση», και 139% τὸ '65! Ἡ γιὰ -17%, δηλαδή με ἰσὺν τὴ «παραγωγῆς», στὸν φτωχολῆ τοῦ Θεοῦ κύριον Νιάρχο μας, 87% «δανειοδότηση», και 96% τὸ '65! Και σ' ἄλλους: γιὰ -0,5%, «δανειοδότηση» 1696%, και ἄλλα 1008% τὸ '65! — αὐτὰ δὲν τ' ἀποκαλύπτει (με μὴ προσθεσοῦλα και μὴ διαρεσοῦλα) ἡ πολλὰ ὑπολογιστικὴ μας Μεσημβρινοῦλα, γιὰτὶ αὐτὰ ἰσα-ἰσα βεβαιώνουν τὸν ἐνιαῖον κύκλον τοῦ κοινωνικο-πολιτικο-οικονομικοῦ Κονφῶρμου τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ὅπου ὄλες οἱ κυβερνήσεις τοῦ Κατεστημένου — μαζί κι ὁ Τύπος, ὁ Λογος, μηδὲ Ἀγῆς (καθὼς βλέπετε) ἐξαιρουμένης — ὄλοι δηλαδή οἱ μασκαράδες σύμφωνοι συνεργοῦν! (Και μὴν κοιτᾶτε πού, τάχα, «πιάνονται»! Γιὰ τὸ ψητὸ πιάνονται, οἱ λύκοι μου!)]

του '44, και τὸν τάχα «προοδευτικόν» τους γίονα ἀπ' τὴν Ἀμερική, τοῦ ἐπικινδυνωδέστερου — γιὰτὶ μαρξιστικὰ μεθοδολογημένου — κεφαλαίου;.. Στὸν «ἐκδημοκρατισμόν», λοιπόν, καὶ στὴν «ὀμαλότητα»; στὸ «βραχυκύκλωμα» τῆς «ἐκμετάλλευσης», ἀλήθεια, «ὠδηγοῦσε» ἢ «πολιτικῆ» τους;.. Καὶ πῶς «ὠδηγοῦσε», ἔ;.. Μὲ γενναιότερη κι ἀπὸ Καραμανλῆδες — κατὰ 56%! — ἐνίσχυση τοῦ μεγάλου ἐκμεταλλευτικοῦ κεφαλαίου! Ἡ κἀνὼ λάθος;.. Τώρα φτύνετε, τοῦλάχιστον, στὸν καθρέφτη, τὰ μοῦτρα τῆς «σοφῆς» πολιτικῆς Ἑλιγματικῆς σας; Ἡ πρέπει ἀπὸ τὴ βία σας ν' ἀνέβουν κάποιοι νὰ σᾶς τὴ φτύνουν, μὴ μᾶς βασκαθῆ; (Ἀλλὰ ὑπάρχει διάλογος ἐδῶ, νὰ ξέρομε τί μᾶς γίνεται, καὶ κάποιοι τελοσπάντων νὰ δοσιλογοῦν κάποτε;.. Τόχετε βουβάνει τὸ μυαλό — τὴν κρίση, τὴ συζήτηση, τὴν ἀληθινὴ διαφωνία — κ' ἤσυχοι «βαδίζετε τὸ δρόμο σας», στὴν τύφλα μας καὶ στὸ γκρεμὸ μας ὄλων!..)]

ΓΙΑ ΝΑ ΕΞΕΚΑΘΑΡΙΖΟΜΕ: Τὸ αἶτημα τῆς Μεταβολῆς εἶναι ἀνυποχώρητο. Οἱ μᾶζες ζητοῦν οὐσιαστικοποίησιν ὄλων τῶν κρατικῶν, πολιτικῶν, παιδευτικῶν, πνευματικῶν, οἰκονομικῶν, παντοίων ἐνεργειῶν ἐκ τῶν ἄνω, διὰ παντός μέσου: Θὰ προτιμοῦσαν, ἀσφαλῶς, τὴν «ἡρέμα» καὶ «ἀνευ τομῆς»· ἂν ὅμως ἀπογνωσμένοι καταλήγαν — καὶ καταλήγουν! — πῶς «δὲ γίνεται ἀνευ», τότε «βεβαίωτατα καὶ μὲ ὅσο βαθεῖα τομῆ»; εἰν ἢ ἀπόκρισίν τους, ποῦ ἀκούγεται ἤδη!

Ἄν εἶν ἀπόκριση «σωστὴ» ἢ «ἐπικίνδυνη»· ἂν «μπάζη, μὰ δὲ βγάξει» — δὲν ξέρω· (πράγματι, δὲν εἶδα νὰ «βγάξη», καὶ νὰ πέφτουν μόνοι, οὔτ' οἱ Χίτλερ οὔτ' οἱ Στάλιν, οὔτ' οἱ Μουσσολίνι οὔτ' οἱ Φράνκο οὔτ' οἱ Σαλαζάρ, 35 χρόνια τώρα)· ἂν σημαίνῃ «κεριπέτεια μόνο, μὲ πολὺ ἀμφίβολη ἀπόδοση» ἢ ὄντως «μόνη λύση πιά», εἶναι ἄλλο ζήτημα — καὶ θὰ τὸ δοῦμε. Ὅμως ἐκεῖ στρέφονται σταθερὰ οἱ μᾶζες, καὶ ἡλίθιοι μονάχα δὲν τὸ βλέπουν, ποῦ πῆζει καὶ πυργώνεται...

Παρακολουθήστε τώρα κάτι ἄλλο... Λέγεται συναφῶς ἡ ἀνοησία: «Τὸ ποῦ στρέφονται οἱ μᾶζες, δὲν θὰ μᾶς προσδιορίσῃ! Ἐπιτέλους, ἀνέκαθεν οἱ μᾶζες εἶχαν ἄλλη πορεία καὶ ροπὴ ἀπ' τοὺς κρατοῦντας. Ἔστω καὶ τώρα, θ' ἀναστραφῇ τὸ ρεῦμα!»

Ἐδῶ προσέξτε, λοιπόν: Μπορεῖ νὰ εἶναι τυπικὰ «δημοκρατικῆ» τέτοια θέση, κ' εἶναι ὡστόσο ἢ γνησιώτερα ἀντιλαϊκὴ ἀπ' ὅλες! Γιατ' εἶναι, ἀσφαλῶς, ἀντιδημοκρατικὴ ἐπίσης ἢ ροπὴ τῶν μαζῶν — τῶν μαζῶν Καραμανλῆ, τῶν μαζῶν Παπατζῆ, τῶν μαζῶν Ε.Δ.Α. — μὰ εἶναι τῆς βάσεως, κι ἀπὸ αἴσθηση, βεβαίωσιν, κατὰλήξῃ περὶ τῆς σαπρίας καὶ τῆς ἀντιδραστικότητος — πέραν καὶ ἀνεπαρκείας» βεβαίως, καὶ μασκαροσύνης παντοίας — τῶν ἀποπάνω! Ἐνῶ εἶναι — ὅσο θέλετε: τύποις «δημοκρατικῆ» (καὶ «νόμιμος», τοῦ πολιτεύματος τούτου) — μὰ γνησιώτατα ἀντιλαϊκὴ καὶ φασιστικὴ, τούτῃ ἢ κατεξοχὴν κρατικὴ καὶ κρατοῦσα τὴ στιγμὴ αὐτὴ στὸν Τόπο!

Ποιὸς τὴν «κρατεῖ» λοιπόν; Ἀπὸ ποῦ ἀρύεται τὸ κράτος;.. Πῶς δὲν εἶναι ξένη πρὸς τὸν Τόπο καὶ τὴ θέλησίν του;

Εἶναι τὸ ξένο! Τὸ ξένο, ποῦ ἢ αἴσθηση τὸ λέει: *Φρειδερικὴ* — γερμανίδα! — τὸ λέει: *Ἀνάκτορα, Κίρκη, Ἐπέμβαση*· κ' ἢ «μέθοδος»: *Ἀμερικανοί*· μὰ κι ὁ ἀντίλογος: *Ρῶσοι* — γιὰτὶ τὸ ἴδιο κἀνεῖ, ἂν μὲ ξένο κράτος πειρᾶσαι βιασμό πάλι τῆς βάσεως — παναπῆ: κ' ἢ αἴσθηση κ' ἢ γνώση, κ' ἢ «θέση» κ' ἢ «ἀντίθεση», καὶ τὸ νοοῦν καὶ τὸ λέν — ἄλλο πῶς ἀντιδρῶν, καὶ πῶς στέκουν ἀντίκρυ του — ξένο!

Εἶναι τὸ ξένο στοιχεῖο, ποῦ μᾶς κυβερνᾷ πράγματι! Καὶ ἢ κατ' αὐτοῦ, πρῶτα-πρῶτα, θὰ στραφοῦμε ὄλοι τοῦ Τόπου τούτου, κι αὐτό θὰ ξηλώσομε: κατ' ἀρχὴν ἀπὸ δῶ — καὶ τὸ ποῦ γνῶρίσαμε, τὸ «δυτικόν», καὶ τὸ ποῦ ἄλλοι πᾶν νὰ φέρον, τὸ «ἀνατολικόν», καὶ τὸ ποῦ τάχα «τρίτοι», τῆς «Δημοκρατίας» δῆθεν, καὶ τῆς «νομιμότητας» τοῦ Κατεστημένου, δηλαδὴ τῆς «Δύσης» πάλι, τῆς;

μεταμφιεσμένης ὡς χτὲς ἔντεχνα, καὶ σήμερα ξεμασκαρεμένης καὶ δαύτης, ἰσάθλια, στὰ «πρόσωπα» τῶν «προδοτῶν» (τοῦ ἐπίσης προδότη) καὶ τῶν λακέδων τῆς αἰώνιας Κίρκης — ἢ θὰ μείνουμε δοῦλοι, δουλώτατοι, καὶ ζευτίλες κατώτεροι τῶν κατώτατων ὑπανάπτυκτων κάφρων αὐτοῦ τοῦ Κόσμου!..

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΕΙΝΑΙ καὶ γιὰ τὰ πρόσωπα καὶ γιὰ τὸν Τόπο — καὶ γιὰ τὴν κοινή καὶ γιὰ τὴν προσωπική συνείδηση — δεινό: *Ναί; Κι ἂν ἀλήθεια ἐκπνέη, στήν αἴσθηση ὄλων, ἢ «ὀμαλή πορεία», τὸ περπάτημα μὲ τὴ «νομιμότητα» — τὴν τόσο φορτωμένη πιά μὲ σκοπούμενα αὐτοσυντηρησεῶς της καὶ τοῦ ὄλου Κονφὸρμ (Κατεστημένου κι «Ἀντικαθεστωτικοῦ» τάχα) πού ἐκφράζεται μὲ δαύτην — ναί; πρέπει νὰ τραβήξουμε στήν Ἐκτροπή καὶ στή Βία;*

Τὸ ἐρώτημα τίθεται παρόμοια σὲ κάθε νέα συνείδηση «Δεξιᾶς» κι «Ἀριστερᾶς»! [Καὶ παρακαλῶ νὰ προσέξετε τὴ διατύπωση· δὲν εἶναι τυχαία. «Σὲ κάθε νέα συνείδηση» ἔγραψα. Οἱ «γέροι», πού στρουθοκαμηλικά καμώνονται — μὴν τοὺς ταραχτῆ ὁ ὕπνος κ' ἢ ἀχρησιότητα — πὼς «τίποτα δὲν τρέχει», δὲν θὰ ἐρωτηθούν! Εἶναι τὸ ἀδρανὲς ὕλικό: ἢ σαβούρα! Θὰ γείρουν — καὶ θὰ μπατάρη τὸ σκάφος, γοργώτερα — σ' ὅ,τι γοργώτερα φανῇ «κατάσταση»!.. Πάλι «κατάσταση»!.. Καὶ πάλι προσέξτε: "Ἐγραψα «γέροι», σὲ εἰσαγωγικά! Δέ ρώτησα τὸ Ληξιαρχεῖο. Τὴ σκόνη τῆς Ἱστορίας ἐνοῶ!]

Γιατ' εἶν' ἡ νέα συνείδηση πού ἔχει τὴν αἴσθηση τῆς ἀνεπάρκειας — κι ἄσχετα μὲ πολιτικοκοινωνικό προσανατολισμὸ — ὄλων αὐτῶν τῶν χάρτινων τρόπων χαρτο-ενεργείας πολιτικῆς, στὰ χαρτιά μόνο καὶ στὰ λόγια ἀκατάπαυτα, πού δὲ φτάνει ποτὲ ἀπὸ πάνω κάτω, στὰ πράγματα, στὴ ζωὴ μας, στὴν κάθε μας στιγμή, τὴ συγκεκριμένη: κ' ἐνῶ, συνάμα, ἀπὸ κάτω διαρκῶς τίποτα πρὸς τὰ πάνω, τίποτα νὰ μὴν ἀλλάζῃ τὸ πάνω, νὰ μὴν εἰδοποιῇ - νὰ κωφεύῃ τὸ πάνω, θρασύ, μ' ὄλες τὶς μορφὲς καὶ κυνικώτατο, ὅποιους κι ἂν τοῦ ἀλλάζουμε «φορεῖς», ὅποιους κι ἂν τάχα «ἐκλέγουμε» νὰ τὸ ὑποστατικεύουν καὶ νὰ τὸ κρατοῦν σὲ λειτουργία, «ρυθμιστική», τάχα, κατὰ τὸ μῦθο, κι «ἀποκριτική» στὸ βίο καὶ στὶς ἀνάγκες συνόλου!.. Τίποτ' ἀπ' ὄλ' αὐτά! Κι ὄλος ὁ μῦθος τοῦ Κατεστημένου ξεσκελισμένος, διάτρητος, κουρέλια! Κι ἀπὸ μέσα γυμνὸ τὸ σῶμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ τῆς καταδυναστεύσεως - ὠμὰ δειχνόμενες, ἀσυμμάζευτα πιά ζετοίπωτες στὰ μάτια τῶν νέων, πού βλέπουν κι ἀποφασίζουν τῶρα!..

Λοιπόν, μὲ τέτοια αἴσθηση, βαρειά, ὄλο τὸ κάτω — «δεξιὰ» βάση, καὶ «κεντρώα» («δηλαδὴ «δεξιὰ» πάλι, τί ἄλλο;), κι «ἀριστερὰ» βάση, ἐξίσου ἀμόρφωτες κι ἀφώτιστες, τὸ ἐνιαῖο (καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου) ἔθνικὸ δυναμικὸ συνιστώσες, τὸ ἔτσι κοινὰ καταδυναστευόμενον — στρέφεται πιά, ὄλοσκοτεινὸ, πρὸς δικιὰ του πράξη, ἄμηση καὶ καθοριστικὴ περαιτέρω!..

Εἶν' ὁ ἐγκέλαδος πού ἔλεγα· ἢ γιγάντια ράχη πού ὑψώνεται, μὲ ρηκτικὲς δονήσεις, ἀπανωτὲς καὶ τιτάνιες - καὶ τινάζει, ξηλώνει τὸ κέλυφος, τὴν ξεραμένη κι ἄχρηστη πιά φλοῦδα (τὴν ἀνίσχυρη, ὅ,τι κι ἂν κἀνη)!..

Μὰ ἡ ἐλεύθερη — ἢ ἐλεύθερη καὶ ὑπεύθυνη τῆς Ἐλευθερίας, ἢ ἐλεύθερη καὶ φωτισμένη κι ἀνυποχώρητη τῆς Ἐλευθερίας — προσωπικὴ συνείδηση, μ' ὄλο πού πρώτη αὐτὴ ἔχει τὴν αἴσθηση τοῦ κούφιου, πού κρατεῖ ἀπὸ πάνω σάπιο, καὶ τὴν ἀνάγκη πρώτη αὐτὴ γιὰ οὐσία, καὶ βῆμα ἐλεύθερο, ἀληθινὸ, ὅμως βαθιὰ συλλογίζεται αὐτὸ τὸ πρόβλημα τῆς Ἐκτροπῆς καὶ τῆς Βίας... Ἐδῶ πού τὰ λέμε, εἶν' αὐτὴ πού πρώτη ἔδωσε τὴν κίνηση - κι ὥστόσο αὐτὴ τώρα πού βαθύτερα συλλογᾶται! Ἐπιπόλαιοι μόνο, μὲ συνείδηση πού δὲ βαθαίνει, βλέπουν τὸ πρόβλημα σὰν «προσωπικό τους» μὲ τὴν Ἐξουσία... Κ' ἐπιπόλαιοι «ἀπόκριση» εἶναι, κ' ἐπικίνδυνη, τὸ αἰώνιο: "Ἄν ἐγὼ τὸ κάνω, ἂν ἐμεῖς, ἔχει καλῶς!.." Ἄν οἱ «ἀντίπαλοι» — ἂν «ἐκεῖνοι», οἱ «ἄλλοι» (ὅποιοι «ἄλλοι») — ἔχει χεῖριστα!.. (Ἄλλὰ χεῖριστα οὕτως ἢ ἄλλως ἔχει, φοβᾶμαι!)

Μὰ θὰ μοῦ ποῦν: «Αὐτὴ νὰ ὠστόσο ἡ σκέψη ὄλων!.. Δέ θὰ τοὺς ἀφήσωμε τὴν ἐλευθερίαν τῆς γνώμης;..»

Ναί. Μὰ καὶ τοῦτο μολαταῦτα δὲν ἀναίρει τὴν κρίση — ἔστω κ' ἐνός, ἔστω καὶ τοῦ τελευταίου (ποῦ τίποτα δὲν ἀποκλείει, ἐπίσης, νάναί σοφώτερος) — πῶς γι' αὐτοῖσι θεοσκοτεινέσσι τροπὲς ἔχει πάρει ἡ κοινὴ συνείδησις!

Ἐκεῖνος, φίλοι, ποῦ ὑπεύθυνα καὶ ἀνεξάρτητα συλλογίζεται, ἔχει μεγάλο ἀγῶνα νὰ δώσῃ, μέσα σὲ τέτοιον κόσμον, τόσο σάπιο, πρὸς τὸ δαίμονα τῆς Βίας καὶ τῆς Ἐκτροπῆς! Ἀπὸ τῆς μιά: νὰ μείνῃ τίμιος καὶ οὐσιαστικὸς — καὶ πῶς νὰ μὴ καταγγεῖλῃ τὸ Σάπιο; πῶς νὰ μὴ θέσῃ σὲ κίνησιν τὴν συνειδήσειν (μὰ ὡς καὶ τὴν πέτρας) κατὰ τοῦ Σάπιου;.. Κι ἀπὸ τὴν ἄλλην: νὰ μείνῃ ἐλεύθερος — μὰ καὶ ὁ χυρῶτης τῆς Ἐλευθερίας, μὲ νοῦ καὶ μ' εὐθύνη — καὶ πῶς λοιπὸν νὰ μὴν τρέμῃ τὴν στρόφιγγας τῆς Βίας καὶ τῆς Ἐκτροπῆς;..

Ἐὸν ἂν εἶναι κανεὶς κ' ἐκδικητής... (Κι ἀλήθεια: γιατί θάπρεπε πιά νὰ μὴν εἶναι;) Συζητοῦσα μ' ἕνα γέροντα, σοφὸ καὶ ἀνήλεο στὴ σκέψιν. Τοῦ λέγα πῶς ἴσως εἶν' ὁ Μῦθος ποῦ λείπει, καὶ δὲν κινοῦνται οἱ ψυχὲς νὰ τελειώσωμε. Μοῦ ψιθύρισε, σὰ νὰ τόλεγε γιὰ νὰ μὴν τ' ἀκούσω — ὄχι γιὰ νὰ τ' ἀκούσω:

— Ὁ Μῦθος.., ὁ Μῦθος ὑπάρχει!.. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ν' ἀκουστῆ!..

— Τί ἐννοεῖς;

Μὰ κεῖνος συνέχιζε μονάχος, μὲς ἀπ' τὰ δόντια του:

..Εἶναι ν' ἀκουστῆ;.. Ὁ Μῦθος τῆς Καταστροφῆς — τῆς σκέτης, τῆς καθαρῆς Καταστροφῆς — εἶναι ν' ἀκουστῆ;.. Κι ὠστόσο αὐτός ὑπάρχει.., μόνον αὐτός κινεῖ!..

Τί ἐννοοῦσε ὁ γέροντά μου πατέρας;.. Καὶ γιατί δὲν πρέπει πιά νὰ μὴ διστάσομε;.. Κι ὅταν σ' ἐμᾶς μέσῃ, τόσο θρησκους τῆς Ἐλευθερίας, τέτοιο ἐρώτημα ὀρθῶνεται κατασκότεινον — μὲ μιὰ ράχην πελώρια, ποῦ κλείνει τὸν ὀρίζοντα (κι ὅταν ποτὲ γείρῃ, τί θὰ φανῆ;) — ὅταν καὶ σ' ἐμᾶς, πῶς ὄχι σὲ ὄλους, πῶς ὄχι σὲ νέους ποῦ βράζουν ἀστόχαστοι, πῶς ὄχι σὲ ἀπογνώσμενα στερημένους, στὸ σκοτάδι βάνουσα γονατισμένους;..

ΑΥΤΟ ΕἶΝΑΙ ΤΟ «ΔΕΙΛΙΑΣΜΑ» ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ — αὐτὸ τὸ πῶς ὁ ἐγκέλαδος παίρνει βάθος — ὄχι αὐτὰ ποῦ λένε οἱ κούφιοι, κ' οἱ στρουθοκάμηλοι μὲ τὸ ράμφος στὴν ἄμμο! Αὐτὸ σκέφτεται — καὶ «δειλιάζει», καὶ ἀναμετράει καὶ ξαναμετράει, καὶ ζυγιάζει καὶ ἀναβάλλει καὶ ξαναζυγιάζει — ὁ Τόπος κ' ἡ συνείδησί του, ὁ Λαὸς κ' οἱ καρδιὲς ποῦ χτυπᾶν μαζί του!.. Αὐτὸ, ὄχι ἐκεῖνα τὰ φόβητρα — τ' ἀστεῖα φόβητρα, ποῦ θαρροῦν οἱ ἀστόχαστοι πῶς μᾶς τρομάζουν καὶ μᾶς κρατοῦν!.. Δέ μᾶς κρατοῦν τὰ φόβητρα ἢ σκέψιν μᾶς κρατᾷ κ' ἡ ἀναμέτρησις. Ἡ σκέψιν μήπως, χωρὶς νάχουμε ἄδικο, δίκιο ἔχοντας, μοιάσομε στὸ δρόμον μὲ τὸ ἄδικο ποῦ πᾶμε νὰ ρίξουμε!

Δὲν ξέρω τί σὰς λέν ἐσᾶς οἱ νέοι — ἐσᾶς ποῦ «κυβερνᾶτε» καὶ «ἀντικυβερνᾶτε» (ποῦ κορμιὰ δυναστεύετε καὶ ψυχὲς δυναστεύετε, τί μὲ χωροφύλακα τί μὲ μπροσούρα, τί μὲ χῶνι τί μὲ ραδιάφωνο). Ἐμένα οἱ νέοι ἔρχονται καὶ μοῦ λένε:

— Πῆς τί νὰ κάνουμε!

Τοὺς ξαναλέω τὴν κριτικὴν. Τοὺς ξαναλέω τὴν θέσιν, τὴν ἀρνήσιν, τὴν ἀνάλησιν, γιὰ χιλιοστὴ φορά.

Ἄκου. Σωπαίνουσι σύμφωνοι...- ὅμως:

— Πῆς τί! μοῦ ξαναλένε.

Νὰ οἱ στρόφιγγες! Ἀπλώνεις τὰ χέρια καὶ δίνεις τὴν στροφὴν τῆς ἐξαπολύσεως! (Κάποτε ἕνα ὄνομα μονάχα, μιὰ λέξις — ποῦ ὀρίζει ὠστόσο τὴν φορὰ καὶ τὴν ἐντασιν.) Θαρρεῖτε δὲν μπορῶ νὰ τὸ κάνω;.. Τὰ φόβητρα φοβάμαι;.. Ἡ αὐτὰ θὰ λογαριάσουν νέοι;.. Δὲν εἶναι τὰ φόβητρα. Εἶναι τὸ πῶς, μαζί μὲ τὴν ἐξαπόλυσιν, θὰ διαρκέσουν μὲ ἰσοσθένεια, ὡς πέρα, κ' οἱ θέσεις κ' ἡ φώτισις τῆς Ἐλευθερίας!

Πῶς μὲ βία κατὰ τοῦ Κακοῦ τὸ Καλόν;.. Καὶ πῶς ὄχι πιά μὲ βία;.. Πῶς ν' ἀφήσωμε τὸ Κακὸ νὰ τρίβῃ τὰ χέρια του; Πῶς νὰ κάνουμε τὴν δουλειὰ του, μὲ τὰ

χέρια μας;.. Καί πώς νά σκεφτοῦμε, χωρίς ν' ἀργοῦμε; Πῶς ὑπεύθυνοι, κι ὄχι ἀχρεῖοι; Κι ὅμως, ἢ ἐμεῖς θ' ἀνοίξουμε τίς στρόφιγγες καί (μαζί: στρόφιγγες ρεύματος Ἐλευθερίας ἰσοσθενοῦς, πού θ' ἀντέξῃ ὡς πέρα) ἢ χέρια τυφλά θ' ἀπλωθοῦν καί θά τίς ἀνοίξουν, χωρίς συνανάμιξη, χωρίς ἰσχύ, χωρίς φώτιση Ἐλευθερίας!

Κι ὥστόσο ἀργοῦμε! Πές τί, μοῦ ξαναλένε. Πές, νά πράξομε!

Πῶς νά πῶ τί; πῶς νά πράξουν; Ὅταν πρέπει μέ φῶς νά πράξουν, μέ συνείδηση νά πράξουν, μέ συνείδηση τοῦ τί θά πράξουν νά πράξουν — μέ ἀνυποχώρητη συνείδηση, καί ἀνόπλη γνώση γι' αὐτό τὸ τί — μά τοὺς εἶχαν στό σκοτάδι· ποῦ φῶς; ποῦ γνώση; ποῦ ἀνόπλη;..

Καί τοὺς Ἀμλέτους θά παίξουμε, μπρὸς στό Σάπιο, πού τρίβει τὰ χέρια του; (Ἀκόμα καί μ' ἔλους τοὺς ὑπέροχους Ἀμλέτους, ἀπὸ αἰῶνες!)

Τοὺς Ἀμλέτους - ἢ ἓνα ΚΙΝΗΜΑ ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΩΣ λυσσαλέο ἐδῶ, τῆς βάσεως ὅλης, σύμφωνης μέ τὸ ἔνστικτο σ' ὅλα, κατὰ ὅ,τι σάπιο ἀπὸ πάνω κρατεῖ;

«Ποιές στρόφιγγες», θά λογαριάσουμε; Ἡ ὅλες τίς στρόφιγγες, νά κατακλύσῃ τὸ πᾶν ἢ Ὁργή, τὸ πᾶν νά σαρώσῃ - καί τὴν εὐθύνη μας μαζί, τὴν προσωπική, καί τὸ φῶς μαζί, τὸ λίγο, τὸ ἀτομικό, ἂν δέν προλαβαίνουν εὐθύνη κοινή νά γίνουν, καί φῶς κοινό, γιὰ ὅλους!;

Η Α ΜΕΤΑΝΟΗΣΩΜΕ ΠΙΚΡΑ γι' αὐτὴ τὴν πράξη - ἢ γι' αὐτὴ τὴν ἀπραξία;.. Γιὰ τὴν εὐθύτητα καί τὴ γενναία καρδιά - ἢ γιὰ τὴν εὐθύνη καί τὴ συνείδηση, πού παραμάκραναν; Κι ὁ Ἀμλέτος μᾶς τιμᾷ; — ὅπως μᾶς τιμοῦσε, ἀναμφίβολα, σὲ καιροὺς ἄλλους — ἢ τὸ Σάπιο μᾶς ντροπιάζει, πού μέ Ἀμλέτους τρίβει τὰ χέρια του;..

Τέλος, διαλέγει κανεῖς. Ὅσα κι ἂν σᾶς ποῦν οἱ «περινοῦστατοι» — ὡς κ' οἱ πιὸ ἰσχυροὶ τῶν «δεδομένων» καί τῶν «ἀποδείξεων» — τέλος διαλέγει!.. Μὲ ἀξιωμα! Μὲ καρδιά!.. Μὲ θάνατο, ἀποφασισμένο μέσα του, ἴσια πηγαίνει στὴν τιμὴ καί στὴν πεποίθησή του!

Σ ΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ ΤΕΤΧΟΣ ΘΑ ΠΟΙΜΕ ΤΙ ΕΝΝΟΟΥΜΕ. Καί πῶς, ἐμεῖς τοῦλάχιστον, ἄλλο ἀπὸ πράξη δέν μποροῦμε νά διαλέξουμε! Καί πῶς, ἀπὸ τὴ βία μόνον — πῶς στημένο, πῶς πρωτοθεμιμένο, πῶς ἀγκαλιασμένο καί πραγματοποιέμενο ἀπ' ὅλους στὴ βία πρῶτα (καί στὴν ἐσωτερική βίωσή του, ἀπ' τὸν καθένα προσωπικά, κι ἀπὸ κάθε πυρῆνα του) — μπορεῖ ἀλήθεια νά πάρῃ στροφές, ν' ἀναπτυχθῇ καί νά φέρῃ τὴν οὐσιαστική Μεταβολή ἐδωμέσα, ἓνα τίμιο κι ἀποφασιστικό ΚΙΝΗΜΑ ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΩΣ, χωρίς πολλά-πολλά, ἀλλὰ μέ κουράγιο κι αὐταπαρνησία ὅλων μας, γιὰ νά τελειώνωμε κάποτε!.. [Στὸ μεταξύ ὅμως, πέστε μας κ' ἐσεῖς - λάβετε ἐπαφή μόνου σας, ἐλάτε νά μετρηθοῦμε, πόσοι ἀλήθεια εἴμαστε ἢ καρδιά τοῦ Τόπου;]

Μ Ε ΜΠΟΥΛΝΤΟΖΕΣ ΛΟΙΠΟΝ, ΝΑ!.. — καί τρακτέρ, καί λεπίδια βαριά, σύρριζα, κατὰ Θεσσαλονίκης ἀδίσταχτα, ἢ ὡργισμένη βάση (μαχητική, ἀποφασιστική, ἀκάθεκτη) — καί ποῦ εἰστε, ποῦ εἰστε ἀκόμα!.. Κατὰ Θεσσαλονίκης, χτὲς — ὅ,τι κλείναμε τὸ κομμάτι μας παραπάνω γιὰ τὸν ἐγκέλαδο, πού παίρνει βάθος, καί θά χτυπήσῃ φοβερώτερος (ὅ,τι εἴπαμε ἔγινε, αὐτὰ τὰ ἔξῃ τεύχη μας, στὸ ἀκέραιο!) — καί κατὰ Λάρισας αὔριο, κατὰ Βόλου — κατὰ Γιάννενα, κατ' Ἀθῆνα μεθαύριο — κι ὄχι μόνο «στὸν ἀέ-

ρα», τότε, «πρὸς ἐκφοβισμόν» (τάχα), ἢ Χωροφυλακή, παρὰ «στὸ ψαχνό» πιά, κυνικώτατα — καί στό κεφάλι, φυσικά, οἱ ἄλλοι, ἀποφασιστικώτερα — καί φασιστικώτατα, δολοφονικώτατα, ἐν συνεχείᾳ, οἱ μέ λύσσα «κυβερνῶντες» - καί μὴ δέν «πράττοντες», μὴ δέν πράγματι ἀντιμετωπίζοντες!

Γιὰ ν' ἀποδειχθῇ πῶς ὄχι, δέν εἶν' ἀτυχῶς ὦρα γιὰ χαρούμενες διακοπὲς καί κτίσματα στὴν ἄμμο μέ τὴν Ἀλεξία (πού «ἔχασε», ἢ «πῆρε», τὸ χρῶμα της), οὔτε γιὰ μπαλέττα, μεγαλειότατε, καί σεῖς ἄλ-

λοι τῆς «ἀφρόκρεμας» τῆς Ὑβρεως, οὔτε κυρία Ἐλενίτσα μου ὄλα καλά βαίνοντα κ' «εὐτακτα», εἰς τὸν πλέον εὐνοῦχον καὶ «εὐτακτον» τῶν τόπων, αὐτὴν ἐδῶ τῆ βάνουσα γονατισμένη Ὑωροκώσταινα, πού «δέ θά ἐνοχλήσῃ πιά» — θαρρεῖτε! — τὸ «ἀπεριτίφ» σας στὸ Τέννις καὶ τὸ «αἰσιόδοξο» (ὄλα κι ὄλα!) χρονογράφημά σας!

Μᾶλλον κάποιο λάθος κάνετε... Καὶ στὸ ἐρχόμενο, θά τὰ ποῦμε πάλι - πόσα θάχουν ἐμᾶς ἐπιβεβαιώσει (ἐσᾶς πιά ὄχι, τίποτα σ' αὐτὸ τὸν Τόπο)!..

ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΑΣ ΔΟΥΜΕ ἐπιμέρους θέμα τοῦ μηνός, πού μέγα θράσος μαρτυρεῖ κι ἀποθέωση τῆς ἀναρμοδιότητος: Συνιστᾶται (κ' ἐξαγγέλλεται βαρύγδουπα ἀπ' τὸν πρόεδρο τῆς ὀλότελα ξεκρέμαστῆς καὶ μὲ κύρος κατώτερο κ' «ὑπερσειακῆς» ψευτοκυβερνήσεως): Ἐπιτροπή, πού θά μελετήσῃ, λέει, τὰ τοῦ Τύπου, καὶ θά τοῦ ὑποβάλλῃ ἀπευθείας τὸ σχετικὸν πρόγραμμα! Δηλαδή: νέο περὶ Τύπου νομοσχέδιο μαστορεύεται - καὶ περὶ Τύπου βέβαια κομμένου καὶ ραμμένου στὰ «μέτρα» πού τὸν θέλουν ἐτούτοι οἱ κύριοι Στεφανόπουλοι καὶ ῥέστοι! Στὴν Ἐπιτροπή, πού θά τὸν «συγυρίσῃ»: Οὕτ' ἕνας πού νά χῆ τὴν παραμικρὴ σχέσιν μὲ Τύπο!.. «Πρόεδρος», λέει, ὁ κ. Δ. Κιουσόπουλος — πῶς νά ἔλειπε! — πρώην εἰσαγγελεὺς Ἀρείου Πάγου — δηλαδή: ὅ,τι ἐχθρικότερο, κ' ἐπεμβατικώτερο, καὶ δεσμευτικώτερο τοῦ Τύπου! — καὶ μέλη: ὁ κ. Ν. Μπουρόπουλος — σύμβουλος ἐπικρατείας, ὄχι δημοσιογράφος — ὁ κ. Σόντης — καθηγητῆς τοῦ δικαίου, ὄχι δημοσιογράφος — ὁ κ. Τσιριντάνης — πού δὲν ὑπάρχει, φαίνεται, τρόπος ν' ἀπαλλαγῶμε ἀπὸ τὰ χριστιανομετικὰ καθηγητικὰ πλάφια του (καὶ ἀπὸ στηλῶν Μεσημβρινῆς, καὶ ἀπὸ βημάτων διεθνῶν συναντήσεων, ἀκατάσχετης φλυαρίας τῶρα) — καί, φυσικά, ὁ «παρὰ Στεφανοπούλω» μέγας καὶ πολὺς κρυφορρυθμιστῆς κ' ἐπιρρυθμιστῆς τῶν πάντων... Eminence grise κύριος Τζῶν Σωσσίδης, πού θά ἐκτελῇ καὶ χρέη «γραμματέως - συνδέσμου - συντονιστοῦ» μὲ τὸν ὑπουργὸ Προεδρίας (ἄλλον ἀναρμοδιώτατο) καὶ τὸν πρωθυπουργό.

Πάναπῆ: ὁ κύριος Σωσσίδης θά κά-

νῆ ὅ,τι θέλει!.. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται περὶ αὐτοῦ. Ἐπιτέλους, ἄς παίξῃ καὶ μὲ τὸν Τύπο ὁ κ. Σωσσίδης - ἀφοῦ, ἂν δὲν παίξῃ αὐτός, ἄλλοι θά παίξουν, μπορεῖ καὶ ἀναρμοδιώτεροι!.. Τὸ ζήτημα εἶναι: μὲ ποῖο θράσος — καὶ χωρὶς νὰ αἰσθάνωνται ὅτι δοσιλογοῦν πουθενά — σκαρώνουν ὅ,τι Ἐπιτροπὴ ἀκατάλληλων κι ἀναρμοδιῶν τοὺς καπνίσῃ, γιὰ νὰ φέρουν ὅ,τι τοὺς ἐνοχλεῖ στὰ «μέτρα» τους! Ἔστω ξέρον «δικαίον» οἱ κύριοι αὐτοί. Ἀλλὰ ἀπὸ Τύπο τί ξέρον, καὶ θά ὀρίσουν τὴν πορεία του, καὶ τὰ νέα δεσμά του; Καὶ μήπως, τάχα, συνέπεια τοῦ σχολίου μας θά εἶναι νὰ «τρυπώσουν» στὴν Ἐπιτροπή — ὡς «ἀρμόδιοι» πιά! — τίποτα γεγέδες «ἰδιοκτῆται ἐφημερίδων» — ἀντύχη... ὁ φλώρος τοῦ κ. Μητσοτάκη, ἢ κ' ἡ καρδερίνα μας τῆς ὁδοῦ Σωκράτους (ἢ ὅποιος ἄλλος φλώρος καί... ἀλλὰ καρδερίνα δευτέρη δὲν ὑπάρχει!..) — πού θά δώσουν σάρκα καὶ ὀστά, «διὰ νόμου» πλέον, στὰ κατεξοχὴν ἀντιδημοσιογραφικὰ «μπίζνες ὄνειρά» τους;

Καὶ τί κάνει ἡ Ἐνωσιὴ Συντάκτων; Τί ὄλες οἱ ἐνώσεις καὶ σύλλογοι ἐργατῶν Τύπου; Κοιμοῦνται ἀκόμα; Περὶ Τύπου πρόκειται - ὄχι περὶ σαρδελλῶν!.. Εἶναι δικιὰ τους ἀρμοδιότης!.. Καὶ κανένας πρωθυπουργός — πόσω μᾶλλον ὄχι ὁ ἀνεπέρειστος τοῦτος, τῆς ἀνερμάτιστῆς «κυβερνήσεως», τῶν χιλίων ἀνέμων — δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ σκαρώνῃ ἐπιτροπὲς ἀνυποψίχτων καὶ νὰ «συγυρίσῃ» τὸν Τύπο, «κατὰ τὰ δοκοῦντα αὐτῶν» καὶ τὰ κρατικῶς κατὰ Τύπου συμφέροντα!

Μπορεῖ νὰ εἶναι κυβερνήσεις-ψευτοκυβερνήσεις τοῦτες!.. Ἀλλ' ὁ νόμος εἶναι νόμος - ἀπ' ὅσον ἔωλους κι ἀστείους ἂν ἔγινε. Καὶ δὲν «ἐξήλωνε ται», μετὰ, εὐκόλα, γιὰτὶ καὶ συμφεροντάκια εἶναι πιά ξεκινημένα καὶ στημένα νέα, καὶ προσωπάκια, προσωπεῖα, προσωπίδες, προσωπίσκια, διαφόρων μασκαράδων, πάντα, μὲ δύναμη ἀντιδρῶν - καὶ τρέχαγύρευε!

Λοιπόν, ν' ἀφήσῃ τὸν Τύπο ἡ συχο, στὴν τρισαθλιότητά του, ἢ «κυβέρνηση» αὐτὴ τόσο περιωρισμένου βίου καὶ κύρους κ' ἔχει ἄλλα παιγνιδάκια, νὰ παίζου, ὁ πρόεδρος τῆς κι ὁ Eminence grise του, γιὰ νὰ αἰσθάνωνται «ὡς ἐὰν ἐκυβέρνων, πράγματι», πού τοὺς εἶναι τόσο ἀναγκαῖο!

ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΥΠΟ ΝΕΑ ΠΥΡΑ

Ἔχομε πλειστάκις ἐπικρίνει, γιὰ διάφορα, τὸν κ. Θ. Παπακωνσταντῖνον - καὶ τίποτε δὲν παίνομε πίσω. Τὸ ἄρθρο τοῦτο ὁμως εἶναι σὰ τόγραφε γιὰ μᾶς. Τὸ δημοσιεύομε - καὶ τὸ προσυπογράφομε, τιμιώτατα γιὰ τιμιώτατα, περὶ ἀθλιότητων ἀνευ ὁμοίου. Ὁ κ. Μητσοτάκης οὐδ' ἐν ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπήνησε, διὰ τὸν φαρισαϊκῶν δηλώσεών του, εἰς ὅσα ὀρθῶς, ὀρθώτατα, τίθενται ἐδῶ. Ἀληθὲς δὲ εἶναι - ποῦ δὲν τὸ γράφει ὁ ἀρθρογράφος - πῶς ἡ κλίκα Μητσοτάκη-Κόκκα θρασύνεται, διὰ τοῦ νομοθετικοῦ σχεδίου τοῦ ὑφισταμένου τῆς Ἀλαμανῆ, καὶ στήν Ἀνωτάτῃ Παιδείᾳ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν δικτατορία τῆς σιχαμερῆς πολιτικῆς τῆς νεροχύτας. [Αἱ ὑποσημειώσεις εἶναι ΤΝΕ.]

ΕΧΕΙ Η ΑΝΩΤΑΤΗ ΠΑΙΔΕΙΑ ἀναμφισβήτητον ἀνάγκην βελτιώσεως, διαπιστωμένην ἀπὸ μακροῦ. Διότι παρουσιάζει πολλὰς ἐλλείψεις, αἱ ὁποῖαι ἀσκοῦν δυσμενῆ ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς στάθμης τῆς Χώρας. Καὶ διότι ἡ ἀλματώδης αὐξήσις τῆς ἐφέσεως δι' ἀνωτέρας σπουδᾶς, ποῦ ἀποτελεῖ παγκόσμιον φαινόμενον, καθιστᾷ αἰσθητοτέρας καὶ περισσύτερον ἐπιζημίους τὰς ἐλλείψεις αὐτάς. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, ἢ συνετωτέρα καὶ οἰκονομικωτέρα λύσις τοῦ προβλήματος εἶναι ἡ ἐνίσχυσις, συμπλήρωσις καὶ ἀναδιοργάνωσις τοῦ ὑπάρχοντος. Διαθέτομεν τρία ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα — τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τὸ Ἀριστοτελεῖον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης καὶ τὸ Ἐθνικὸν Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον —, τὰ ὁποῖα καὶ ἱστορίαν ἔχουν καὶ τὰς προϋποθέσεις περαιτέρω ἀναπτύξεως συγκεντρῶνουν. Πρὸς αὐτῶν τὴν ἐνίσχυσιν — καὶ τῶν ἄλλων πέντε ἀνεξαρτήτων ἀνωτάτων σχολῶν — θὰ ἔπρεπε πρῶτον νὰ στραφῇ ἡ πολιτεία, ὥστε ν' αὐξήσῃ τὴν «ἀπορροφητικότητά» των εἰς σπουδαστάς, καὶ νὰ ὑψώσῃ τὴν στάθμην των, καὶ κατόπιν ν' ἀντιμετωπίσῃ τὸ θέμα τῆς ἰδρύσεως νέων ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων.

Ἡ Ἐνωσις Κέντρου ἠκολούθησε τὴν ἀντίθετον ὁδόν. Ἐβραχυκύκλωσε πρακτικῶς τὰ ὑπάρχοντα ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα καὶ ἐπέδωκε εἰς ἀθρόας ἐξαγγελίας ἰδρύσεως νέων. Ἀπεκτήσαμεν ἔτσι, κατὰ τὴν τελευταίαν διέταξιν, τὴν σκωληκοειδῆ ἀπόφυσιν τῶν Ἰωαννίνων (ὅπου ἐτακτοποιήθησαν ὠραῖα μερικοὶ γόνοι «ἰδεολόγων» μεταρρυθμιστῶν μὲ προσόντα λιλλιπούτεια) καὶ τὸ φάντασμα τοῦ «πανεπιστημίου» Πατρῶν, ποῦ πλανᾶται ὑπὲρ τὴν Ἑλλάδα, ὑπὸ μορφὴν ἀγνώστων καὶ ἀπιθάνων καὶ ἀστέγων «ἐμπειρογνομόνων», καὶ προκαλεῖ τὴν θυμηδῖαν ὅλων τῶν Ἑλλήνων, πλὴν τῶν ἐμπαιχθέντων ἀγρυπτικῶς Πατρῶν. Τὴν ἰδίαν ὁδὸν ἀκολουθεῖ τώρα καὶ ἡ ἀποσπασθεῖσα ἐκ τῆς Ἐνώσεως Κέντρου ὁμάς, ἡ ὁποία διεκδικεῖ δικαιοῦματα κληρονόμου καὶ συνεχιστοῦ τῆς. Διὰ τοῦ κατατεθέντος πρὸ ἡμερῶν σχεδίου νομοθετικοῦ διατάγματος «περὶ ὁργανώσεως τῆς ἀνωτάτης παιδείας καὶ ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης καὶ συστάσεως νέων ἰδρυμάτων ἀνωτάτης παιδείας», ἰδρύει καὶ αὐτὴ ἓνα πανεπιστήμιον εἰς τὴν Κρήτην, μὲ πέντε σχολὰς, μίαν ἱατρικὴν σχολὴν εἰς Καβάλλαν, μίαν πολυτεχνικὴν σχολὴν εἰς Λάρισαν καὶ ἓν ὑπερπανεπιστήμιον εἰς τὰς Ἀθήνας, μὲ τρεῖς σχολὰς (Φυσικῶν ἐπιστημῶν, Ἰατρικῆς καὶ Οἰκονομικῶν ἐπιστημῶν) καὶ μὲ τὸν τίτλον: «Ἰνστιτοῦτον Μεταπτυχιακῶν Σπουδῶν».

ΕΙΝΑΙ ΘΡΑΣΥΣ ὁ τίτλος αὐτός. Διὰ δύο λόγους: Πρῶτον, διότι τὸ ἄμεσον πρόβλημα τῆς Χώρας εἶναι ἡ κατάρσις ἀρτίας μορφώσεως πτυχιούχων. Καὶ δεῦτερον, διότι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι προσορρίζονται ὑπὸ τοῦ σχεδίου νομοθετικοῦ διατά-

γματος ὅπως παρέχουν αὐτὴν τὴν μεταπτυχιακὴν σοφίαν θὰ εἶναι διωρισμένοι ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀλεξιπτωτισταί, μὲ μοναδικὸν προσὸν κάποιο διδακτορικὸν διπλῶμα. Αὐτοὶ οἱ θαυμάσιοι κύριοι — φίλοι τῶν κρατούντων καὶ τῶν συλλαβόντων τὸ σχέδιον — θ' ἀπονέμουν καὶ ὑπερπτυχία, καὶ θὰ στέλλουν, ὡς «ἀξιοκράται», χαιρετίσματα εἰς τοὺς πληβεῖους καθηγητὰς τῶν ὑπαρχόντων πανεπιστημίων.

Διότι φαίνεται ὅτι ἐχάθη τελείως ἡ ἐντροπὴ εἰς τὸν Τόπον αὐτόν.

Προκαλεῖ ἐντύπωσιν τὸ γεγονός εἰς τοὺς κηδομένους τῶν ἐπιστημονικῶν παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι καὶ περιεχόμενον ἔχουν καὶ παντοῦ εἶναι σεβασταί. Αὐτὴ, ἐν τούτοις, ἢ ἐπιδρομὴ εἶναι ἢ μικροτέρα ἐκ τῶν ἐπιχειρουμένων διὰ τοῦ φαύλου σχεδίου νομοθετικοῦ διατάγματος. Ὑπάρχουν ἄλλαι χειρότεροι. Εἰς τὰ πανεπιστήμια, τῶν ὁποίων προβλέπεται ἡ ἴδρυσις, οἱ πρυτάνεις δὲν ἐκλέγονται, ἀλλὰ διορίζονται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως - καὶ διὰ μίαν πενταετίαν. Καὶ ὀπλίζονται μὲ δικτατορικά δικαιώματα. Αὐτοὶ ὑποδεικνύουν τοὺς ἀντιπρυτάνεις, αὐτοὶ τὸ «πρῶτον πανεπιστημιακὸν κλιμάκιον» ἐκ καθηγητῶν, καὶ αὐτοὶ ὑπογράφουν συμβάσεις μετακλήσεως καθηγητῶν, ἀναθέσεως ἐρευνῶν κ.λ.π. Ἡ θεμελιώδης ἀρχὴ τῆς ἐκλογῆς πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν ὑπὸ καθηγητῶν, ἢ ὁποῖα ἰσχύει ἀπὸ τὸν μεσαιῶνα καὶ ἀποτελεῖ τὸ παλλάδιον τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ πνευματικῆς ἐλευθερίας, καταργεῖται.

Οὔτε αὐτὴ ὅμως ἢ σκαιὰ ἐπέμβασις ἐξαντλεῖ τὰς προθέσεις ὑποδουλώσεως τῆς ἀνωτάτης παιδείας εἰς τὸ κόμμα, τὰς ὁποίας ἐνσαρκώνει τὸ κατατεθὲν σχέδιον νομοθετικοῦ διατάγματος. Ὁ κολοφῶν τῆς θρασυτήτος εἶναι ἡ πρόβλεψις ἰδρύσεως ἐνὸς «Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἀνωτάτης Παιδείας καὶ Ἐρευνῆς», τὸ ὁποῖον ὀπλίζεται μὲ στραγγαλιστικὰ ἀρμοδιότητος καὶ προορίζεται νὰ ἐκπληρῶσῃ εἰς τὴν Ἀνωτάτην Παιδαγωγικὴν Ἰνστιτούτον. Αὐτὴ ἢ «δημοσίᾳ ὑπηρεσία» θὰ εἶναι ἀπολύτως ἐξηρητημένη ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν, καὶ θὰ ρυθμίζῃ καὶ τὴν ἀναπνοὴν ἀκόμη τῶν ὑφισταμένων καὶ τῶν ὑπὸ ἴδρυσιν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων.

ΑΥΤΗ ΚΑΘ' ΕΑΥΤΗΝ ἢ σύστασις τοῦ [«Ἐθνικοῦ» τούτου «Συμβουλίου Ἀνωτάτης Παιδείας»] ἀντιστρατεύεται πρὸς τὸ Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον (ἄρθρον 16, § 4) ὀρίζει ὅτι «τὰ ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα αὐτοδικοῦνται ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κράτους». Διότι αὐτὸ τὸ *Ε.Σ.Α.Π.Ε.*, ἐξαρτώμενον ἀπολύτως ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν, ἀσχεῖ ὄχι «ἐποπτεῖαν» ἐπὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, ἀλλὰ ὀλοκληρωτικὴν δικτατορίαν. Πᾶν νομοθετικὸν μέτρον ἀφορῶν τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν πρέπει νὰ ἔχη τὴν *σύμφωνον γνώμην* του. Χωρὶς τὴν συγκατάθεσίν του δὲν ἔμποροῦν νὰ λάβουν καμμίαν ἀπόφασιν τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰ ἰδρυθησόμενα πανεπιστήμια. Αὐτὸ ἐκλέγει — διορίζει — τοὺς πρῶτους πρυτάνεις-δικτάτορας, τοὺς ἀντιπρυτάνεις, τοὺς κοσμήτορας καὶ τοὺς πρῶτους πέντε καθηγητὰς τῶν νέων πανεπιστημίων. Αὐτὸ προγραμματίζει τὰ πάντα. Καὶ τὰς ἐρεῦνας - ἀγνοουμένους ὑπερηφάνως τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρυματος Ἐρευνῶν¹.

Καὶ ποῖος «ἀθέρας» ἐπιστημονικῶν κορυφῶν ἀπαρτίζει τὸν σύλλογον αὐτὸν τῶν σοφῶν; Τὸν ἀπαρτίζουν οἱ ἑξῆς: Ἕνας πρόεδρος, πού ἀρκεῖ νὰ εἶναι κάτοχος διδακτορικοῦ διπλώματος ἀπλῶς (καὶ φίλος, φυσικῶς, τῆς κυβερνήσεως)· δύο ἀντιπρόεδροι, τῆς αὐτῆς στάθμης καὶ ποιότητος· καὶ τριάντα μέλη. Καὶ ὅλοι αὐτοὶ (ὁ πρόεδρος, οἱ ἀντιπρόεδροι καὶ τὰ 22 ἐκ τῶν 30 μελῶν) διορίζονται, δὲν ἐκλέγονται. Οἱ μόνον πού ἐκλέγονται εἶναι 8 καθηγηταὶ τῶν ὑπαρχόντων ἀνωτάτων ἰδρυμάτων, οἱ

¹ Ἐ, ὅσο γι' αὐτό, κύριε Θεοφύλακτε, πολὺ καλὰ κάνει! Σαπιοκοιλιά χρειάζεται τὸ Βασιλικὸν Ἰδρυμα Ἐρευνῶν, ὅπου τόσοι καὶ τόσοι... «βασιλικοὶ» ψευδάργυροι οὐ δὲν πράττουν καὶ οὐ δὲν βαρύνουν!.. (Ἄλλ' εἶναι φίλοι σας; «Φίλων» τὸ ἴδρυμα; «Ἐπιδιώξεις» σας;.. Πῶς ἐδῶ στομοῦται ἡ τόσον δέξια δι' ἄλλα κρίσις σας;)

ὅποιοι γίνονται ὑφιστάμενοι τῶν 3 ἀλεξιπτωτιστῶν διδασκάλων. Τὸ κόμμα, δηλαδή, διαθέτει ἐπὶ τῶν 33 μελῶν τοῦ Ε.Σ.Α.Π.Ε. τὰ 25 (ἦτοι τὰ 75%) καὶ ἤμπορεῖ δι' αὐτῶν νὰ ὀργιάζη. Διότι ἀνεξελέγκτως τοποθετοῦνται ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν Συντονισμοῦ καὶ Παιδείας : οἱ ἐπικεφαλῆς τρεῖς (πρόεδρος καὶ 2 ἀντιπρόεδροι)· ἕξ μέλη, πού εἶναι ἀνώτατοι ἢ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι ὑπουργείων, ὑποδεικνυόμενοι ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν ἓν, σύμβουλος τοῦ διαβοήτου Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου, καὶ 45 ἄλλοι παραμερισμένοι «σοφοί», ἐκλεγόμενοι «μεταξὺ ἐπιστημόνων καὶ προσωπικοτήτων». Εἶναι γνωστὸν ὅμως ποῖα εἰς σιάθμης «ἐπιστήμονες» καὶ «προσωπικότητες» περισαίνουν τοὺς ὑπουργοὺς - οἰ ο υ σ δ ἦ π ο τ ε ὑ π ο υ ρ γ ο ὺ ς...

ΑΥΤΟ ΛΟΙΠΟΝ, τὸ κατὰ πλειονότητα μάζημα ἀχίρων τῶν ὑπουργικῶν προθαλάμων θ' ἀναλάβῃ — βάσει τοῦ κατατεθέντος σχεδίου νομοθετικοῦ διατάγματος — «νὰ προγραμματίσῃ, νὰ ὀργανώσῃ καὶ νὰ συντονίσῃ τὴν ἀνωτάτην παιδείαν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν» εἰς τὴν Χώραν μας. Μὲ ποῖον κῦρος ; Καὶ ποῖαν παρέχον ἐγγύησιν ἀρμοδιότητος ; Κῦρος κανένα, διότι εἰς οὔδεμίαν χώραν διανοήθησαν νὰ διαπρῶξουν κάτι παρόμοιον. Καὶ μὲ μοναδικὸν πρακτικῶς προσὸν τοὺς προσωπικοὺς δεσμοὺς πρὸς τοὺς ἐν τέλει ἢ τὴν ἔρπουσαν δουλικότητα ἔναντι αὐτῶν. Εἰς τὴν συγκρότησιν, δηλαδή, τοῦ σώματος τοῦ προοριζομένου νὰ ἐξυψώσῃ τὴν ἐπιστήμην, καταλύεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιστημονικῆς ἱεραρχίας καὶ προωθοῦνται ὡς δικτάτορες-ὄργανα οἱ συννωσιζόμενοι εἰς τοὺς προθαλάμους ἀρριβίσται.

Πέραν ὅμως τῶν ἀσχημιῶν αὐτῶν τὸ κατατεθὲν σχέδιον εἶναι καὶ παραφρόνως σπάταλον διὰ τὰς παρούσας οικονομικὰς δυνατότητας τῆς Χώρας. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν συνοδεύεται καὶ ἀπὸ θετικὴν ἔκθεσιν τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου, περὶ τῶν δαπανῶν τὰς ὁποίας θ' ἀπατήσῃ ἢ πραγματοποιήσῃς του. Ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς ἀνεφάρμοστον, ἔλλειπει τοῦ ἀπαιτομένου ἐπιστημονικοῦ δυναμικοῦ. Τὰ ἰδρῶμενα δύο νέα πανεπιστήμια, τὸ Ἰνστιτούτον καὶ αἱ δύο σχολαί, θὰ χρειασθοῦν (συμφώνως πρὸς τὰς θεσπιζόμενὰς ἀναλογίας : 1 καθηγητοῦ διὰ 15 φοιτητὰς εἰς τὰς σχολὰς θετικῶν ἐπιστημῶν, καὶ 1 καθηγητοῦ διὰ 30 φοιτητὰς εἰς τὰς ἄλλας) περὶ τοὺς 300 καθηγητὰς, τὰ δὲ ὑπάρχοντα ἀνώτατα ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα (βάσει τῶν αὐτῶν ἀναλογιῶν) ἔχουν ἔλλειμα 500 περίπου καθηγητῶν. Ποῦ θὰ εὔρεθοῦν 800 ἐπιστήμονες, διαθέτοντες πραγματικὰ — καὶ ὄχι κομματικὰ — προσόντα ἀξίων πανεπιστημιακῶν διδασκάλων ; Ἡ κί βέρνησις φαίνεται ὅτι οὔτε ὑποτιεῖται τὰ ἀπλᾶ αὐτὰ προβλήματα. Δικαιολογημένοι, λοιπόν, εἶναι καὶ αἱ δεκάδες τῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν νὰ διεκδικοῦν ἑκάστη καὶ τὸ πανεπιστήμιόν της, ἀφοῦ ἄ ν ω θ ε ν δ ἰ δ ε τ α ἰ τὸ παράδειγμα τῆς φαιδρότητας.

Διὰ νὰ λείψουν μάλιστα αἱ ἔριδες, καὶ νὰ γελοιοποιηθῇ πλήρως ἡ ὑπόθεσις, ὀρθὸν θὰ ἦτο κάποιο κόμμα νὰ προτείνῃ ὅπως εἰς ὅλας τὰς πόλεις, πού ἔχουν ἀνωτῶν 20.000 κατοίκους, ἰδρυθῇ καὶ ἓν πανεπιστήμιον. Δὲν εἶναι πολλὰ αἱ πόλεις αὐταί. Ἀνέρχονται εἰς 48¹ καὶ θὰ ἤμποροῦσαν, χάριν τῆς ἀνόδου τοῦ πνευματικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, νὰ διορισθοῦν ὡς καθηγηταὶ τῶν πανεπιστημίων αὐτῶν καὶ ἀρκετοὶ ἀπόφοιτοι γυμνασίων, ἰδιαιτέρως τῶν «ἐχθρῶν τοῦ σκοταδισμοῦ» ὑπουργῶν...²

2 Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ τοῦ θρασυτάτου νομοσχεδίου, τῆς κλίμας Μητσοτάκη-Κόκκα καὶ τῶν ὑποτακτικῶν της, *TNE* εἶχαν γράψῃ ἰδικὸν τῶν σχόλιον. Ἐκρίναν, ὅμως, ὅτι τὸ ἄρθρον τοῦ (ἔστω καὶ ἐχθίστου τῶν) κ. Θεοφυλάξοιμας Παπακωνσταντίνου ἦτο πρᾶγματι καλῦτερον! Ἐφ' ᾧ καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸν κάλαθον τῶν ἀχρήστων τὸ ἰδικόν των, δημοσιεύοντα τὸ καλῦτερον. Διότι τὸ ἔργον πάντα προέχει - ὄχι τὰ πρόσωπα. Οὔτε καν τὰ ἰδικὰ μας. (Τοῦτο, διὰ νὰ φωτίζωνται τινες περὶ τῶν ἀρχῶν αἰτινες «διέπουν» τὴν κριτικὴν *TNE* - ἀσκουμένην καὶ καθ' ἡμῶν αὐτῶν, ἰσοδικαίως.)

ΠΕΡΙ ΚΗΦΗΝΩΝ ΤΕΚΜΗΡΙΑ ¹

ἤ:

Γιατί δὲν τοὺς ρίξαμε στὴ θάλασσα!

Μάιον τοῦ '58 ἐκυκλοφόρησεν ἐν ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον φυλλάδιον τοῦ ὑποστράτηγου Π. Πετρούτσόπουλου — ἐπιτελοῦς, κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1940, εἰς τὴν 8ην Μεραρχίαν (Ἡπείρου) — ὑπὸ τὸν τίτλον: *Μερικαὶ ἄγνωστοι σελίδες τοῦ ἔπους τῆς Ἀλβανίας*.

Πρόκειται περὶ κειμένου ἀληθῶς ἀποκαλυπτικοῦ, τὰ ὅσα δὲ καταγγέλλει ἐπιβεβαιοῦνται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς — μὲ ἐλαχίστας μόνον διαφορὰς εἰς λεπτομερείας — τόσον ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικῶς δυσεὔρετον πλέον μελέτην τοῦ ἀποθανόντος στρατηγοῦ καὶ ἄλλοτε ἀρχηγοῦ τοῦ Γ.Ε.Σ. Δημ. Καθενιώτη: *Αἱ κυριώτεροι στρατηγικαὶ φάσεις τοῦ πολέμου 1940-41* (Ἀθ. '46), ποῦ ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, ἐπιτομὴν πολὺ εὐρυτέρας μελέτης, ἐκ 2.000 καὶ πλέον σελίδων, μηδέποτε ὅμως ἐκδοθείσης — «διὰ πλείστοις ὅσους λόγους», καθ' ἃ χαρακτηριστικῶς δηλοῖ ἐν προλόγῳ τῆς ἐκδοθείσης ἐπιτομῆς ἢ συζυγὸς του — ὅσον καὶ τοῦ λαμπροῦ συγγράμματος τοῦ στρατηγοῦ Χαράλαμπος Κατσιμήτρου, διοικητοῦ κατὰ τὸν πόλεμον τῆς 8ης Μεραρχίας: *Ἡ Ἡπειρος προμαχοῦσα*.

Δίδομεν ἐδῶ, συνοπτικώτατα, τὰ κυριώτερα τοῦ φυλλαδίου τούτου:

1. Περὶ τῆς ἐξαφανίσεως ἀπάντων σχεδὸν τῶν ἐκδοθέντων ἀντιτύπων τῆς Ἐκθέσεως τοῦ στρατηγοῦ Δημ. Καθενιώτη:

Ἀμέσως μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1940-41 εἶχε συσταθῆ μία ἐπιτροπὴ ἐξ ἀδιαβλήτων ἀντιστρατήγων ἑ.ἄ., ὑπὸ τὸν ἀείμνηστον ἀντιστράτηγον Καθενιώτην, διὰ τὴν σύνταξιν τῆς ἐκθέσεως τοῦ πολέμου τούτου. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, ἔχουσα πρόσφατα τὰ γεγονότα καὶ ἐξετάσασα τοὺς πρωτεργάτας διοικητὰς Μ. Μονάδων τοῦ πολέμου 1940-41, κατώρθωσε νὰ συντάξῃ τὴν *Πολεμικὴν Ἐκθεσιν* τοῦ πολέμου τούτου, ἐκδῶσα νομίζω 5 τεύχη.

Δυστυχῶς, ὅμως, ἐπειδὴ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια δὲν ἦτο ἀρεστὴ εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον² καὶ τὸ ἐπιτελεῖον του, ἐφρόντισαν καὶ ἐξηφάνισαν ἅπαντα τὰ τεύχη τῆς ἐν λόγῳ *Πολεμικῆς Ἐκθέσεως*, καὶ σώζονται μόνον μερικὰ ἀντίτυπα, τὰ ὅποια εἶχον ἀποσταλῆ εἰς τοὺς χρηματίσαντας διοικητὰς Μ. Μονάδων κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον. (σ. 7, § 2)

Ἴδού, δηλαδή, ποῖοι οἱ «πλείστοι ὅσοι λόγοι», τοὺς ὁποίους ὑπαινίσσεται ἡ χήρα τοῦ στρατηγοῦ Καθενιώτη, εἰς τὸν πρόλογον τῆς ἐκδοθείσης μελέτης-ἐπιτομῆς, διὰ τὴν μὴ ἐκδοσιν τῆς ἐκ 2.000 σελίδων εὐρυτέρας συγγραφῆς τοῦ συζύγου της.

2. Μία ἀνοικτὴ πρόκλησις τοῦ ὑποστράτηγου Π. Πετρούτσόπουλου πρὸς τοὺς ζῶντας ἐπιτελεῖς τοῦ «στρατάρχου»:

Πιθανὸν μερικοὶ νὰ μὲ κατηγορήσουν, ὅτι τώρα, καὶ δὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ στρατάρχου, γράφω, καὶ ἴσως ὅτι προσπαθῶ νὰ μειώσω τὴν ἀξίαν τοῦ ἔπους τῆς Ἀλβανίας. Εἰς τούτους ἀπαντῶ τὰ κάτωθι: α) *Μέχρι σήμερον δὲν εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ δημοσιογραφῶ, διότι εὐρυσκόμη ἐν ἐνεργείᾳ.* β) *Ἡ Ἱστορία γράφεται μετὰ τὴν ἀ-*

1 Τὸ ἄρθρον ἀποτελεῖ τεκμηρίωση ὅσων γράφονται στὴ σ. 532 τῆς κριτικῆς τοῦ Ἡμερολογίου Μεταξᾶ, στ. 26-30 καὶ στὴ σχετικὴ ὑποσημείωση δ.

2 Παπάγος.

πέλευσιν τῶν πρωταγωνιστῶν· πάντως ὁμως ὑπάρχουν ἐν ζωῇ ἅπαντες οἱ ἐπιτελεῖς τοῦ ἀρχιστρατήγου, οἱ ὅποιοι ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ μὲ διαφεύσουν, ἐὰν δὲν λέγω τὴν ἀλήθειαν³. γ) Σκοπός μου δὲν εἶναι νὰ μειώσω τὴν ἀξίαν τῆς νίκης, ἀλλὰ τοῦναντίον νὰ τὴν ἐξάρω ἐτι περισσότερον, διότι ἡ νίκη προῆλθεν ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ τὸν στρατόν... κ.λ. κ.λ. (8, 1-5)

Ἄλλὰ νὰ διαφεύσουν πῶς, οἱ «ζῶντες ἐπιτελεῖς τοῦ ἀρχιστρατήγου», ὅταν ὁ στρατηγὸς Πετρουτσόπουλος παραθέτει ἀψευδῆ κείμενα, αὐτουσίας τὰς ἀπορρήτους διαταγὰς καὶ τὰ «σχέδια» ἢ «ὁδηγίας» — σχέδια συμπτύξεων καὶ πάλι συμπτύξεων, καὶ ὁδηγίας ἐγκαταλείψεως ὁλοκλήρου τῆς Ἡπείρου εἰς τὸν ἐχθρόν, ἀμα τῇ ἐκδηλώσει τῆς ἀναμενομένης ἐπιθέσεως — μὲ τὰς ὁποίας ἡ ἀνωτάτη στρατιωτικὴ μας «ἡγεσία» καὶ ἡ κυβέρνησις τῆς Δικτατορίας ἐβομβάρδιζαν ἀδιαλείπτως τὴν 8ην ἐκείνην Μεραρχίαν τῆς Ἡπείρου, ἀπὸ τοῦ 1939 ἕδη!

3. Ἡ «ἀνωτάτη» μας στρατιωτικὴ «ἡγεσία» διαταγὰς συμπτύξεως ἔδιδε μόνον εἰς τὴν 8ην Μεραρχίαν (Ἡπείρου):

Διαταγὴ πρώτη: Τὸ ὑπ' ἀρ. 70.042/4-5-39 Σχέδιον IB', κατὰ τὸ ὅποιον: κυρία προσπάθεια τῆς ἀποστολῆς τῆς 8ης Μεραρχίας ἦτο ὄχι, ὡς θὰ ἐνόμιζε κανεὶς, ἡ ἀμυνα ἐπὶ τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς καὶ εἰς τὸ Καλπάκι, ἀλλ' οὔτε λίγο οὔτε πολὺ ἢ... ἀπόφραξις τῶν πρὸς Αἰτωλοακαρνανίαν ἐξ Ἡπείρου ἀγουσῶν ὁδεύσεων! (8, 7-10)

Καὶ προσέθετε τὸ Σχέδιον - διὰ νὰ μὴ μείνῃ καμμία ἀπολύτως ἀμφιβολία περὶ τῆς ἀποφασισμένης ἐγκαταλείψεως τῆς Ἡπείρου: Κατὰ τὴν ἐνέργειαν ἀπὸ Ἑλλάδας μέχρι τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ἀράχθου [!!!] νὰ μὴν ἐμπλακῇ — ἡ 8η Μεραρχία — εἰς ἀποφασιστικὸν ἀγῶνα καὶ φθειρῇ τὰς δυνάμεις της, καθιστῶσα προβληματικὴν τὴν ἀμυναν τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ἀράχθου! (8, 11)

Ἐπειδὴ δὲ ὁ γενναῖος ἐκεῖνος μέραρχος τῆς Ὀγδόης ἐπέμενε ν' ἀγνοῇ τὰς σπουδαίας αὐτὰς διαταγὰς τῆς ἀνωτάτης στρατιωτικῆς ἡγεσίας περὶ ἐγκαταλείψεως τοῦ πατρίου ἐδάφους ὑφ' ὄλων τῶν στρατιωτῶν τῆς μεραρχίας του, τὴν 9ην Αὐγούστου τοῦ ἐστέλλετο καὶ νέα διαταγὴ, μὲ τὰ ἴδια καὶ χειρότερα περιήπου! Ἰδού:

Διαταγὴ 100699, τῆς 9-8-40: Χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματά της: ...Εἰ δυνατόν δὲ καὶ ἀπόφραξις τοῦ Ἀμβρακικοῦ! (Τόσο κάτω ἡ «ἀνωτάτη» μας ἐκείνη στρατιωτικὴ «ἡγεσία»: στόν... Ἀμβρακικό, καὶ νὰ δοῦμε!) Ἄλλὰ καὶ πάλι, ἄλλη μιὰ φορά: Βασικὴ ἐντολὴ τῆς Μεραρχίας παραμένει, ἀφ' ἑνὸς μὲν κάλυψις τοῦ θεάτρου Δυτικῆς Μακεδονίας, ἀφ' ἑτέρου δέ: ἀπόφραξις τῶν πρὸς Αἰτωλοακαρνανίαν ὁδεύσεων! (10)

Κ' ἐν συνεχείᾳ δὲν ἐσταμάτησε, ὡς τὴν παραμονὴν τῆς ἰταλικῆς ἐπιθέσεως, ἡ «ἀνωτάτη» μας στρατιωτικὴ «ἡγεσία» νὰ στέλνῃ τοιαύτας διαταγὰς εἰς τὴν Μεραρχίαν Ἡπείρου. Ἰδού καὶ ἡ ἐπομένη:

Ἐπιτολὴ Γ.Ε.Σ., τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1940, ἀποσταλεῖσαι πρὸς τὸν Μέραρχον Κατσιμήτρον διὰ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Γ. Γρίβα (τοῦ Διγενῆ δηλαδὴ, ἐπιτελοῦς τότε τοῦ Παπάγου, ἐν Ἀθήναις):

Ἀναγνωρίζεται ἡ δυσχερὴς θέσις εἰς ἣν εὐρίσκεται ἡ Μεραρχία — [ἐνῶ ἡ Μεραρχία δὲν ἐζήτηε τοιοῦτου εἴδους «ἀναγνώρισιν» ἐπέμενε, ἀντιθέτως, ν' ἀμυνθῇ εἰς τὸ Καλπάκι, ὅπερ καὶ ἐπραξε, παρὰ τὰς διαταγὰς!] — Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἀναμένει, βεβαίως, παρὰ τῆς Μεραρχίας νίκας, δεδομένης τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἀντιπάλου... κ.λ. κ.λ.

Καὶ προσθέτει ὁ ὑποστράτηγος Πετρουτσόπουλος:

Εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος στρατιωτικὸς ἐπαφίεμαι νὰ κρίνουν, ἐὰν αἱ ὡς ἀνωτέ-

3 Καὶ οὐδεὶς τὸν διέφευσε!.. Οὔτε ὁ κ. Γρίβας (Διγενῆς), πού «διεβίβαξε» ὅσα καταγγέλλονται!..

4 Κατὰ λάθος «ὑποβιβάζεται» σὲ ταγματάρχη, στὴν ὑπόσ. δ τῆς σ. 532.

ρω οδηγία, πρὸς ἀνεξάρτητον Μεγάλην Μονάδα ἀπ' εὐθείας ὑπαγομένην εἰς τὸ Γ.Ε.Σ., ἀπετέλουν οδηγίας καὶ διαταγὰς. Ὁμοίως ἐπαφίεμαι νὰ κρίνωσι καὶ ἐὰν οἱ συντάξαντες ταύτας ἐπιτελεῖς δύνανται νὰ θεωροῦνται ὡς τοιοῦτοι [!!]

Ἡ Ἀνωτάτη Διοίκησης διέτασσε τὴν ἄμυναν εἰς τὸν κάτω ροῦν τοῦ Ἀράχθου. Ἐὰν ἡ Μεραρχία ἦτο ἀνίσχυρος νὰ σταματήσῃ τὸν ἀντίπαλον ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ὀργανωμένης τοποθεσίας τοῦ Καλπακίου, πῶς θὰ ἐπραγματοποιεῖ ἕνα ἐλιγμὸν ὑποχωρητικὸν εἰς βάθος 120 χιλιομέτρων, μὲ ἐχθρὸν διαθέτοντα τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τοῦ ἀέρος καὶ 200 ἄρματα; Καὶ πῶς ἡ Μεραρχία αὕτη θὰ σταματοῦσε τὸν ἐχθρὸν εἰς τὴν τοποθεσίαν τοῦ Ἀράχθου — ἡ ὁποία ἦτο καὶ ἀντιοικονομική, καὶ ὀλιγώτερον φύσει ὀχυρὰ — ὅταν οὐδεμία ἐκεῖ ὀχυρώσει εἶχε γίνῃ, καὶ μὲ τὴν διαρροὴν ἡ ὁποία θὰ ἦτο φυσική, διότι ἡ Μεραρχία ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἡπειρώτας;

Ὁ διοικητὴς τῆς 8ης Μεραρχίας, ἀντιστράτηγος ἑ. ἀ. Χ. Κατσιμήτρος, καὶ παρὰ τὴν ὡς ἀνωτέρω τελευταίαν διαταγὴν, ἔλαβε τὴν ἀπόφασίν του νὰ ἀμυνθῇ τῆς τοποθεσίας Ἐλαίας-ποταμὸς Καλαμάς, εἰπὼν χαρακτηριστικῶς:

— Ἐγὼ ἐκεῖ θὰ πολεμήσω, καὶ πιστεύω ὅτι θὰ σταματήσω τὸν ἐχθρὸν, διὰ νὰ δώσω τὸν χρόνον νὰ κάμουν τὴν ἐπιστράτευσιν καὶ συγκέντρωσιν καὶ τότε, ἐὰν θελήσουν, ἔρχονται οἱ κάτω καὶ μᾶς σώζουν - ἢ μᾶς ἀφήνουν ἐκεῖ νὰ πεθάνωμεν!

4. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν νίκην εἰς τὸ Καλπάκι, ἡ «ἀνωτάτη ἡγεσία» σύμπτυξιν πάλιν διατάσσει, εἰς τὸ Μέτσοβον - καί, ἀπωτέρω, τὸν Ἀραχθὸν πάντοτε σκέπτεται!:

Εἰς τὸ Καλπάκι, ὅπου παρὰ τὰς διαταγὰς ἡμύνθη ἡ 8η Μεραρχία, ὑπέστησαν οἱ Ἴταλοι βαρυτάτας ἀπωλείας εἰς ἄνδρας καὶ ἄρματα μάχης. Ἐν τούτοις, καὶ πάλιν, ἡ πιστὴ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἥττης «ἀνωτάτη» στρατιωτικὴ «ἡγεσία» ἔστειλε τὴν διαταγὴν 13168, τῆς 31-10-40, μοναδικὴν εἰς τὸ εἶδος τῆς:

Ἡ Μεραρχία νὰ μὴν ἀγκιστρωθῇ — ἐνῶ εἶχεν ἤδη νικηφόρως ἀγκιστρωθῆ! — εἰς τὸ Καλπάκι, ἀλλὰ, τροποποιουμένης τῆς ἀρχικῆς ἀποστολῆς τῆς — δηλαδὴ: Κάτω τοῦ Ἀράχθου! (Τὸ βιολί τους!) — νὰ συμπτυχθῇ — καὶ πάλιν νὰ συμπτυχθῇ! — πρὸς Μέτσοβον — ν' ἀφήσῃ δηλαδὴ ἀνοικτὸν τὸν δρόμον πρὸς τὰ Ἰωάννινα!.. — ἀποστέλλουσα πρὸς κάτω ροῦν τοῦ Ἀράχθου ἀπόσπασμα ταγμάτων καὶ 2-3 πυροβολαρχιῶν! (17, 6)

Καὶ σχολιάζει ὁ ὑποστράτηγος Πετρουτσόπουλος:

Αἱ μέχρι τότε διαταγαὶ καθώριζον, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ φθειρωμεν τὰς δυνάμεις μας εἰς τὸ Καλπάκι. Τώρα ἡ Μεραρχία διετάσσετο νὰ μὴν ἀγκιστρωθῇ κἄν ἐκεῖ!

Καὶ ἀπορεῖ, καὶ διερωτᾶται: Ἐἴμεθα ὁμως νικηταί, διότι ὁ ἐχθρὸς εἶχεν ἀποτύχει καὶ εἴχομεν ἐπιφέρει εἰς τοῦτον σοβαρὰς ἀπωλείας! Διατί νὰ συμπτυχθῶμεν;

Ποιὸς νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ;

Καί, φυσικά, παρέβησαν καὶ πάλιν τὰς σπουδαίας διαταγὰς οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, «καὶ καλὰ ἔκαμαν!» ἀπεκρίθη ἡ Ἱστορία.

Συμπεραίνει δὲ (22, 3-7) ὁ ὑποστράτηγος:

Τὸ ἔπος τῆς Ἀλβανίας ἐδημιουργήθη οὐχὶ παρὰ τῆς Ἀνωτάτης Ἡγεσίας, ἡ ὁποία, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαταγῶν τῆς καταφαίνεται, εἶχε θέσει ὡς σκοπὸν μόνον τὴν διάσωσιν τῆς τιμῆς τῶν ὄπλων, διὰ τῆς ῥίψεως μερικῶν πυροβολισμῶν, ὡς εἶπεν εἰς ἐπιτελάρχην συγκροτήματος [!] Τὸ ἔπος τῆς Ἀλβανίας ἐδημιουργήθη παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Κατσιμήτρον καὶ τῶν ἐτέρων ἀξίων τῆς Πατρίδος ἡγητόρων τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, καὶ ἡ Ἀνωτάτη ἡγεσία ἐρρυνολήθη πρὸς τὰ ἐκεῖ [!] Τὸ ἐπιτελεῖον ἀρχιστρατήγου ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀμάχους ἀξιωματικούς, καὶ ἱκανοὺς μόνον εἰς τὰ χαρτιά καὶ εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν διαταγῶν, διὰ τοῦτο τὸ Ἐπιτελεῖον ἦτο καὶ διστακτικόν. Ὁ πόλεμος δὲν μανθάνεται μόνον ἀπὸ τὰ χαρτιά διδάσκεται καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ἀποδεικνύεται ἡ ἀνυπαρξία τῆς Ἀνωτάτης Ἡγεσίας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ ὁ συντονισμός. Ἡ Ἀνωτάτη Ἡγεσία διοικοῦσε ἀπὸ τὰ καταφύγια τῆς «Μεγάλης Βρετανίας», καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον: οὔτε ἕναν ἐπιτελεῖ τῆς νὰ μὴν ἀποστείλῃ εἰς τὰς μαχομένας Μ. Μονάδας [!] Καὶ οὕτω βλέπομεν, εἰς τὴν 8ην Μεραρχίαν

νὰ δίδεται διαταγὴ νὰ μὴν ἀγκιστρωθῆ εἰς τὸ Καλπάκι, καὶ νὰ συμπτυχθῆ πρὸς Μέτσοβον καὶ Ἄρταν, ἢ δὲ 1η Μεραρχία, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Βραχνόν, νὰ διατάσῃ τὸν ἀρχηγὸν πεζικοῦ κ. Π. Σπηλιωτόπουλον, νὰ ἐπιτεθῆ πρὸς... Κεράσοβον [!], ἤτοι πρὸς βορρᾶν, ὅπως ἀντίθετον δηλαδὴ κατεύθυνσιν καί, φυσικά, τελείως ἀκάλυπτος, ἀφοῦ ἀριστερά του ὄφειλε νὰ ἐγκαταλειφθῆ τὸ Καλπάκι καὶ ὁ κάμπος ὅλος τῶν Ἰωαννίνων, ἢ Ἡπειρος ὁλόκληρος μ' ἓνα λόγον, ἕως Ἄρτης.

Τὸ δεῦτερον κεφάλαιον τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ τούτου φυλλαδίου φέρει τὸν τίτλον: Διὰ τί δὲν ἐπετάξαμε τοὺς Ἴταλοὺς εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἴδού ἐλάχιστα ἀπ' ὅσα καταγγέλλει καὶ εἰς αὐτό, διὰ τὴν ἐντὸς τῆς Ἀλβανίας πλέον διεξαγωγῆν τῶν ἐπιχειρήσεών μας ἀπὸ πλευρᾶς «ἀνωτάτης ἡγεσίας» ὁ ὑποστράτηγος Πετροτσόπουλος:

Κύρια αἷτια τῆς μὴ ἀπορρίψεως τοῦ ἠττηθέντος ἐχθροῦ εἰς τὴν θάλασσαν — ὅταν οὗτος εἶχε δώσει ἤδη διαταγὴν συμπτύξεως καὶ καλύψεως τῶν λιμένων του — εἶναι τὰ κάτωθι:

Δὲν εἶχε συνταχθῆ ἐπιθετικὸν Σχέδιον, ἢ τουλάχιστον Σχέδιον γενικῆς ἀντεπιθέσεως. Ὑπῆρχον μόνον μερικὰ τοιαῦτα προβλεπόμενα διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν γειτονικῶν τομέων.

Καὶ δὲν ὑπῆρχον τοιαῦτα, διότι ἡ Ἀνωτάτη Ἡγεσία δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν νίκην.

Ἀποτέλεσμα τῶν ἀνωτέρω ὑπῆρξεν, ὅτι ὅταν παρουσιάσθη ἡ ἐνκαιρία τῆς ἀναλήψεως τῆς πρωτοβουλίας παρ' ἡμῶν, καὶ διὰ γενικῆς ἀντεπιθέσεως ν' ἀπορρίψωμεν τὸν ἠττηθέντα ἐχθρὸν εἰς τὴν θάλασσαν, ἡ Ἀνωτάτη Ἡγεσία αἰφνιδιάσθη, καὶ παρέπαιε, ὡς κατωτέρω θ' ἀποδείξωμεν, εὐρισκομένη εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καὶ οὕτω ἔχασε τὴν ἐνκαιρίαν, καὶ ἔδωσε τὴν πίστωσιν χρόνου εἰς τὸν ἀντίπαλον νὰ συνέλθῃ, νὰ ἐνισχυθῆ σημαντικῶς καὶ νὰ μεταβάλῃ τὴν ἀρχικῶς ληφθεῖσαν ἀπόφασίν του διὰ τὴν κάλυψιν τῶν λιμένων του. (25)

Καὶ συμπεραίνει ὁ ὑποστράτηγος:

Δυστυχῶς ἡ Ἀνωτάτη Ἡγεσία δὲν εἶχεν ἀντιληφθῆ δύο οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ τοῦ πολέμου ἐκείνου: α) Τὴν ἀπόφασιν ὁλοκλήρου τοῦ ἔθνους νὰ νικήσῃ. β) Τὴν ἐπιδειχθεῖσαν παρὰ τοῦ ἀντιπάλου ὑποτίμησιν τῶν δυνάμεών μας, συνεπεία τῆς ὁποίας ἔδει νὰ εὐρίσκετο πλησίον τοῦ μαχομένου στρατοῦ, διὰ νὰ ἐκμεταλλεθῆ τὴν οὕτω δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν, προτοῦ ὁ μέγας ἀντίπαλος ἀντιληφθῆ καὶ συνέλθῃ, ὅποτε θὰ ἦτο ἀργά! (26, 1-3)

Καὶ παρακάτω (27, 3):

Ἡ μὴ ὑπαρξίς σχεδίου γενικῆς ἀντεπιθέσεως, καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς Ἀνωτάτης Διοικήσεως ἀπὸ τὸ πεδίου τῆς μάχης, ἀποτελεῖ ἔλλειψιν πίστεως διὰ τὴν νίκην, καὶ [ἔτι] ὡς σκοπὸν εἶχομεν θέσει τὸ λεχθέν: Νὰ ρίψωμεν μερικοὺς πυροβολισμοὺς, διὰ τὴν τιμὴν τῶν ὄπλων! Τοῦτο ἴσως εἶναι καὶ μία δικαιολογία τῆς ἀντιπάλου Ἀνωτάτης Διοικήσεως, ἢ ὁποία ἀνέλαβε τόσον ἀπερίσκεπτα ἓνα πόλεμον καθ' ἡμῶν.

Τὸ βῆρος τῆς μομφῆς αὐτῆς εἶναι, προδήλως, ὄχι μικρὸν, κατὰ τῆς «ἀνωτάτης» στρατιωτικῆς μας «ἡγεσίας» τοῦ '40, ἀλλ' ὁ ὑποστράτηγος Πετροτσόπουλος γνωρίζει ἄριστα τί λέγει — καὶ ἰδοὺ αἱ συντριπτικαὶ ἀποδείξεις πού καταθέτει (27, 4):

Ἐνῶ οὕτως ἐσκέπτετο ἡ Ἀνωτάτη Ἡγεσία, τὸ συγκροτηθέν, ἀμέσως μετὰ τὸν πόλεμον, συμβούλιον ἐξ ἀποστράτων ἀντιστρατήγων, διὰ τὴν σύνταξιν τῆς Πολεμικῆς Ἱστορίας 1940, ἔγραψε τὰ κάτωθι:

Ὁ Διοικητὴς τῆς 8ης Μεραρχίας, ἐλιχθεὶς μετ' ἴσης ἐπιτυχίας τόσον κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιβουλῶν ὅσον κατὰ τῶν πεπλανημένων καὶ ἀστόχων ἐπιτελικῶν σχεδίων τῶν ἡμετέρων, κατώρθωσεν ὥστε, παρ' ὅλον ὅτι ἐσεβάσθη καὶ ἐνήργησε πάντοτε σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνας τῆς πειθαρχίας, νὰ περιφρουρήσῃ καὶ νὰ περισώσῃ τὴν

ήρωικήν και πολυπαθῆ Ἡπειρον ἀπὸ πρόωρον καὶ ἀδικαιολόγητον παράδοσίν της εἰς τὸν ἐχθρόν, γενόμενος οὕτω ἀξιος τῆς πατρίδος. (27-8)

Τὸ βᾶρος τῆς ἐντελῶς ὑπευθύνου ἀλλὰ καὶ ἐντελῶς ἀνοικτῆς ταύτης μομφῆς κατὰ τῆς «ἀνωτάτης» μας στρατιωτικῆς «ἡγεσίας» τοῦ '40, δὲν χρειάζεται καμμίαν ὑπογράμμισιν βέβαια. Εἶναι σχεδὸν ἀπόλυτον.

Ἴδού καὶ αἱ «λεπτομερείαι» - ἐξοργιστικώταται, ὁμολογουμένως :

Ἰλόκληρος ἡ 2^α Μεραρχία εἶχεν ἀχθῆ, διὰ τῶν ὄρεινῶν διαβάσεων Δρυμάδες-Σοπικῆ-Σοῦχα, εἰς τὰ νῶτα τοῦ μαχομένου ἀντιπάλου, καὶ εὗρισκετο ἐκεῖ ἐπὶ ἐν εἰκοσιετράωρον, ἀλλ' οὐδὲν διετάχθη νὰ ἐνεργήσῃ. Ἐὰν τότε ἡ 2^α Μεραρχία διετάσσεται νὰ ἐνεργήσῃ πρὸς Ἀργυρόκαστρον, ἰλόκληρον σχεδὸν τὸ 12^{ον} ἐχθρικὸν Σῶμα Στρατοῦ θὰ ἦτο αἰχμάλωτον. (28-9)

Καὶ ἄλλο :

Πρὸ τῆς ὡς ἀνωτέρω καταστάσεως διὰ τὸν ἐχθρόν — ὁ ὁποῖος εἶχε συμπτυχθῆ, ἀπειλούμενος ἀπὸ περικύκλωσιν, καὶ ἐκάλυπτεν ἤδη τοὺς λιμένας του δι' ὀριστικὴν ἀπαγκίστρωσιν ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν — ἡ Ἀνωτάτη Διοίκησις ἐσκέπτετο καὶ εἶχεν ἐκδώσει καὶ διαταγὴν διαχειμῶσεως τῶν Μονάδων ἐπὶ τῆς Μεθορίου, καὶ εἶχεν ἀνακαλέσει καὶ ἐπιτιμήσει τὴν 1^{ην} Ὀμάδα Ἀναγνωρίσεως, ἡ ὁποία διὰ πρωτοβουλίας της εἶχεν ἀποκόψει τὴν ὁδὸν Λεσκοβικίου-Κορυτσᾶς ! (29)

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γεγονότων προῆλθε καὶ ἡ γενικὴ ἀπορία καὶ κατάπληξις τῶν ἀντιπάλων μας τότε ἀξιοματικῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν Κατοχὴν ἠρώτων :

— Τί σᾶς συνέβη τότε, καὶ ἐσταματήσατε καὶ δὲν κινήθηκατε ;.. (30)

Τί μᾶς συνέβη ; Ἀλλ' ὅλοι ἐλπίζομεν ἔχουν πλέον ἀντιληφθῆ λαμπρὰ «τί μᾶς συνέβη» τότε - καί, ἐπιτέλους, περιέχει καὶ ἄλλας ἀποκαλυπτικὰς λεπτομερείας τὸ φυλλάδιον τοῦ κ. Πετρουτσόπουλου, αἱ ὁποῖαι δικαιοῦνται βεβαίως μιᾶς εἰδικῆς καὶ προσεκτικῆς ἀναγνώσεως, ἀπ' ὅσους λίγο ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ παρὸν καὶ διὰ τὸ μέλλον τοῦ Τόπου τούτου.

Η.Ν. ΑΠΟΣΟΛΙΔΗ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ

Β

ΣΤΗ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΑΝΤΡΕΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ

Ἡ φίλια

Ὅταν ἐγγίξῃ τὸ χνούδι τῆς ἡμέρας τὸ πουλί, | ἡ σκόνη πέφτει καὶ στὴ θέση τῆς
 πηδᾶ γυμνὸς ὁ ἡμέρος | δὲν ἀναλίσκονται τὰ πρωινὰ τεχνάσματα τῆς ἐπιούσης - | φω-
 νάζουν αὔριο αὔριο καὶ μετατρέπουν τὴν ἰδική τους εὐστοχία | σὲ θαλπωρὴ μαστῶν
 ποὺ δὲν ξεχνᾷ ποτὲ ὁ οὐριος ἄνεμος | τὴν στρογγυλάδα τους καὶ τοὺς ἀναπαλμοὺς
 ποὺ προκαλοῦνε οἱ θωπεῖες | κ' ἔτσι ἡ αὔριο γίνεται σήμερα | καὶ πέφτουν μονομιᾶς
 τὰ στόρια τῆς ἐπαύλεως, | πέφτουν οἱ πέπλοι καὶ ἀποκαλύπτεται ὁ θύσανος | τῆς
 κεντρικῆς ἐπιθυμίας, | ἐνῶ στὴ μέση τῆς πλατείας | χειρονομοῦν ὁμάδες ἀνθρώπων
 σιωπηλὰ | καὶ σφίγγουν μὲς στὰ χέρια τους τὰ γάντια.

Ἀπὸ τὰ Πουλιὰ τοῦ Προύθου

Εἶναι τὰ βλέφαρά μου διάφανες αὐλαῖες. | Ὅταν τ' ἀνοίγω, βλέπω ἐμπρὸς μου
 ὅ,τι κι ἂν τύχη! ὅταν τὰ κλείνω, βλέπω ἐμπρὸς μου ὅ,τι ποθῶ.

Ἀπὸ τὴν Ὑψικάμνο

Σκοπὸς τῆς ζωῆς μας [] ἡ ἀγάπη, [] ἡ ἀτέλευτη μᾶζα μας, [] ἡ λυσιτελὴς πα-
 ραδοχὴ τῆς [] κάθε μας εὐχῆς, ἐν παντὶ τόπῳ, εἰς πᾶσαν στιγμὴν, εἰς κάθε ἔνθερμον
 ἀναμόχλευσιν τῶν ὑπαρχόντων.

ΑΛΕΞΗΣ ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ

Ζωγραφική με τὸ φεγγάρι

Τὸ βλέπω ἀπ' τὸ παράθυρό μου τὸ φεγγάρι,
πάνω στὸ δρόμο, πάνω στὰ δέντρα, χρυσαφί,
μιὰ χουφτα χρυσαφί πάνω στὸν οὐρανό.

Μοῦ σῶθηκε τὸ χρυσαφί.

Τὴν ὥρα αὐτή, χρόνια ὕστερα, θυμᾶμαι
στὸ κίτρινο φῶς τοῦ φεγγαριοῦ δυὸ χέρια,
τὴν πρώτη ἀγκαλιά, δυὸ χέρια, κ' ἓνα φιλι
— τὸ πρώτο — μὲς στὸ κίτρινο φῶς ἀπόψε.

Μοῦ σῶθηκε τὸ χρυσαφί, καὶ τώρα
νὰ δοκιμάσω, λέω, τὸ κίτρινο.

Τί ὠραῖο χρῶμα τὸ κίτρινο.

ΔΙΑΛΕΧΤΗ ΖΕΥΓΩΛΗ (-ΓΛΕΖΟΥ)

Τὸ βράδι, σὰν θὰ κλείσωμε...

Τὸ βράδι, σὰν θὰ κλείσωμε, γλυκαίνει πιό τὸ σπίτι,
ὅλες ἀπέξω μένουνε τοῦ κόσμου οἱ συμφορές,
κ' ἡ φλόγα τοῦ ἔρωτα, ἀπαλὴ σὰν φῶς τοῦ ἀποσπερίτη,
χυμένη γύρω μας πετᾷ μικρὲς ἀναλαμπές.

Χαρούμενο καὶ πιό θερμὸ τὸ φτωχικὸ σπιτάκι -
σὰν κλείσωμε τὴν πόρτα μας, τὴν εὐτυχία τρυγῶ.
Τὸ ξύλο ἀκούμε, τὸ χλωρό, ποὺ τραγουδάει στὸ τζάκι,
κ' εἶσαι δικός μου πιότερο κ' εἶμαι δικιά σου ἐγώ.

Χτυπᾷ ἡ καρδιά καὶ λαχταρᾷ, σάμπως τὰ πρώτα νιάτα
τὴν κρυφοπλημμυρίζουνε καὶ θέλει νὰ τὸ πῆ.
(Καὶ τὰ πρωτόβγαλτα παιδιά, σὰ σμίξουνε στὴ στράτα,
θένε νὰ ξεμυστηρευτοῦν, μὰ τὰ κρατᾷ ἡ ντροπή.)

Κι ἀπλώνω τὰ δυὸ χέρια μου σιγά, καὶ σὺ τὰ παίρνεις,
μὲς στὶς φωλίτσες-χουφτες σου, σὰ δυὸ μικρὰ πουλιά,
κ' ὕστερα τὸ κεφάλι σου στὰ γόνατά μου γέρνεις
καὶ σκύβω ἐγώ καὶ σοῦ φιλω τὰ ὠραῖα σου τὰ μαλλιά.

Τὰ περασμένα μᾶς πλανοῦν, τὰ τώρα μᾶς τρελλαίνουν,
καὶ γιὰ νὰ μὴν ξυπνᾷ ἡ ἡχώ μιλοῦμε σιγανά.
Γύρω ἡ γαλήνη κ' ἡ χαρὰ μαγνάδι μᾶς ὑφαίνουν
καὶ ντύνομε παρθενικὰ τὸν ἔρωτα ξανά.

Τὸ ξένο τραγούδι

Ἄν μπορέσω, λέω νὰ γράψω ἀκόμα
γιὰ τὸ στερνὸ τοῦ τετραδίου τραγούδι
— εἶναι σονέττο, κ' εἶναι ὁ τίτλος τοῦ Πατρούτης —
μὰ χωρὶς νὰ τὸ υἱοθετήσω. Βέβαια, εἶναι
στὸ τετράδιο μου ἀντιγραμμένο.
Δέν διαβάζω πολὺ - γι' αὐτὸ καὶ λέω :
Περιστατικὸ ἐντελῶς τυχαῖο.

Είναι τραγούδι ἀπο ἀπεφθο χρυσάφι -
ὁ Γιάννης Βουλγαρίδης τὸ ὑπογράφει·
μ' εὐγενικὸ μᾶς λέει κι ἀντρίκειο στόμα
τῆ λαχτάρα τῆ βαθειᾶ καὶ τ' ὄνειρό του,
ποιὰ θάθελε μητέρα τῶν παιδιῶν του.

Τὸ σπάνιο τάχα νὰ τόβρε αὐτὸ λουλούδι,
ποὺ ὁ κόρφος του ἀποπνέει γλυκύτατη στοργή,
τὴν κόρη αὐτὴ ποὺ ἔμπνέει σὰν στοργὴ τὸν πόθο;

Πολλὲς φορὲς στὴν φαντασία μου κλώθω καὶ ξεκλώθω
τὸ τραγούδι αὐτὸ τοῦ ἀγνώστου μου καὶ λέω:
Τί ὠραῖο τραγούδι! Μὰ τί ὠραῖο!

Δὲν τὸν εἶδα ποτέ μου αὐτὸν τὸν νέο.

Τὸν νέο;

Πόσα τάχα νὰ τοῦ ἔχουν φύγει ὠραῖα χρόνια;

Ἄν τὴν ἐπῆρε τὴν κοπέλα ποὺ ἐποθοῦσε,
μὲ τὸ θαμπὸ βελούδινο στὰ μάγουλά της χνουδι,
ὅπως τὴν περιγράφει στὸ τραγούδι,
θάχει τώρα παιδιὰ - κ' ἴσως κι ἀγγόνια.

Μεῖνε, λοιπόν, ξένο τραγούδι, ἐσύ, γιὰ τελευταῖο.

Μεῖνε.

Μὰ πῶς μπορῶ νὰ σὲ λογιᾶζω ἀκόμα ξένο,

ποὺ τόσα χρόνια σὲ κρατᾶω δεμένο

σ' ἓνα τετράδιο μὲ δικούς μου στίχους

κ' ἔχω μπερδέψει τοὺς ρυθμούς σας καὶ τοὺς ἤχους;

Ἀπὸ τὴν Προσωπογραφία

Πὼς εἶμαι ὠραία τὸ πιστεψα σὰν τόπερ μόνο ἐσύ,

μὰ νὰ τὸ πῆς πόσο ἄργησες, καλέ μου!

Κι ὄλη θλιμμένη ἐπέρασεν ἡ νιότη μου ἢ χρυσῇ,

λουλούδι ποὺ τὸ μᾶδησα τοῦ ἀνέμου.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΜΕΛΗΣ

Τί νὰ ποῦμε;

Τί νὰ ποῦμε;

Τάπαμε ὄλα!

Τὰ χεῖλη μας δὲν ἔχουν τί νὰ ποῦν,

τὰ χέρια μας δὲν ἔχουν τί νὰ κάνουν!

Τὰ κᾶναμε ὄλα - τί νὰ κάνουμε;

Πήγαμε παντοῦ - γυρίσαμε πίσω!

Τὰ μάτια μας δὲν ἔχουν τί νὰ δοῦν!

Οἱ πράξεις μας σωριάστηκαν ἢ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη!

[Ἀποσπασματικά]

Ἔχουν ψυχὴ τὰ πράγματα καὶ τὴ γυρεῦουν.

Ἐγειρε τοῦ ἡλίου ἢ ἄμαξα πρὸς τὴν καρδιά τῆς κούκλας
καὶ τ' ἀλογάκια βάλαν τὴ στολὴ τῆς τελευταίας γιορτῆς.

Ποῦ γνώρισαν τὸ θάνατο καὶ πεθαίνουν,

και ξέρουν να πεθαίνουν τα μικρά παιδιά,
διπλώνοντας στη μέση τους το τρυφερό φτερό τους,
με μία σταγόνα καθαρή χαρά πάνω στο στόμα ;
Τί να την κάνω την ψυχή μου, ποῦ να την πάω ;

ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Σ' αυτό το δάσος...

Σ' αυτό το δάσος θά περιπλανιέμαι,
το πνεῦμα θάμαι τοῦ φιλιού,
τὴν ὁμορφιά θ' ἀναζητάω ἐδῶ
σ' αὐτὸ τὸ καπνισμένο προάστιο,
στὸ μαῦρο ρυάκι πούρχεται ἀπ' τὴς φάμπρικες
καὶ δέ λερώνει τὸ λινὸ φόρεμα τῆς Ἀγάπης,
τὰ σάνταλά της - περνάει, μὰ δέ σπιλώνει.
Ἐδῶ, μὲς στῆς πευκοβελόνας τὸ κεντίδι,
στὸ θρὸ τοῦ δειλινού, τῶν ἀργαλειῶν ἡ ἀνάσα σβιέται·
τὰ πεῦκα φυσοῦν ἀπὸ τὸ στῆθος μας τὸ χνούδι
τοῦ μπαμπακιού. Τὸ φιλι μᾶς φυλάει ἀπ' τὴ μοναξιά,
μᾶς λούζει τ' ἀγκάλιασμα καὶ μᾶς φορᾶει
πουκάμισο ἀπὸ μετάξι ἀληθινό, τοῦ κουκουλιού.

Μαζώχτρα

...Καὶ πῶς νὰ σέ χαϊδέψω μ' αὐτὰ τὰ χέρια
πούναι τραχιὰ καὶ παιδεμένα·
τὰ πιὸ λεπτὰ ἤθελα νὰ σοῦ δώσω χάδια.
κοντὰ σ' αὐτὰ ν' ἀποζητᾶς κ' ἐμένα.
Σβῆσε τὸ φῶς νὰ μὴν τὰ βλέπης
πόσο εἶναι παραμορφωμένα καὶ στιμένα
ἀπ' τῆς ἐλίας τὸ μάζεμα, ἀπ' τὸ χῶμα -
σβῆσε γιὰ τὸ φῶς, γιὰ νὰ μὴ βλέπης
πῶς με μαράνανε βάσανα καὶ χρόνια.

Θαῦμα νὰ μ' ἀγαπᾶς!

᾽Ω, θαῦμα νὰ μ' ἀγαπᾶς καὶ νὰ με θέλῃς,
νάμαι καὶ τώρα ἀκόμα ὠραία, κι ἄς εἶμαι
«ἀπὸ τῶν χρόνων τὸ σκύφωμα συλλογισμένη».
Νάχουν περάσει χειμῶνες σκληροὶ πάν' ἀπὸ τὸ κορμί μου,
πλημμύρες, φυρονεριές καὶ πάχνες - νὰ μπορῆ ν' ἀνθίξῃ ἀκόμα !
Θαῦμα νὰ μ' ἀγαπᾶς καὶ νὰ με θέλῃς...

Κιλίμι ἀραχωβίτικο

Κιλίμι ἀραχωβίτικο,
μαλλί βαμμένο μὲ φλοῦδα τοῦ ροδιού καὶ καρυδόφυλλο,
ὑφασμένο ἀπὸ νυχτέρι σὲ νυχτέρι, δέκα χρόνια
στὸ πάτωμα ἀπλωμένο - πόσοι τὸ πατήσανε...
Παιδιὰ ἀρκουδίσανε καὶ γέροι σύρανε τὰ βαριά τους πόδια,

τ' ἀνάλαφρα τὰ δυνατά τους βήματα γυναῖκες κι ἄντρες,
ὄλοι φίλοι καλόδεχτοι, καὶ πίσω τους ὁ δίσκος μὲ τὸ βύσσινο
καὶ μὲ τὸ κρύο νερό.

Δέκα χρόνια, λέω, ἀπλωμένο, τὰ βήματά σου περιμένει
νὰ θυμηθῆ τὰ πρόβατα μὲ τὰ γλυκὸν γάλα κουδούνια
καὶ τῆς Ἀράχωβας τὸ κοκκινόχωμα,
ν' ἀνατριχιάσῃ καθὼς ὁ γύρος τοῦ προσώπου μου
στ' ἄκουσμα τῆς ἀρχαγγελικῆς φωνῆς σου.

... Παιδιὰ ἐπηδήσανε, μ' ἐλιές καὶ μὲ σταφίδες πατημένες τὸ πληγώσανε,
μὲ λάσπη τοῦ δρόμου οἱ μεγάλοι τὸ θαμπώσανε καὶ μὲ μελάνι·
δέκα χρόνια τὸ καθαρίζω, μαλακὰ μὲ βέργα τὸ χτυπῶ,
σὰ ζωντανὸ τὸ ἠλιάζω, τὸ φροντίζω, πῶς θὰ δεχτῆ τὰ βήματά σου...

Ἐξαναγύρισε!

Ἐξαναγύρισε, ἐξανάρθε,
σάπισε μέσα στὸ σκῶτι τῆς τ' ἀγκάθι,
χωνεύτηκε, δὲν τὴν πονεῖ.

Σὰν τ' ἀγρίμι γιαιτρεύτηκε μονάχη τῆς,
κανένα δὲν ἐβάρυσε τὸ βογγητό τῆς,
ἔπεσ' ὁ πυρετός τῆς, ἀπὸ λήθαργο πηχτὸν ἐξύπνησε,
πῆγε στὴ βρύση, τὸ πρόσωπό τῆς ἔπλυσε
κ' εἶπε τὸ δόξα σοι ὁ Θεὸς μπροστά μας.

Τὰ скаλιά ἐκατέβηκε τοῦ κήπου, πῆγε νὰ δῆ τὰ δέντρα τῆς,
καὶ τὰ φυτὰ τῆς ἕνα-ἕνα ἐξέτασε,
τὰ ζωντανὰ τῆς χάιδεψε καὶ τῶν παιδιῶν τὴ χλωμάδα ἐμέτρησε,
τὸ φουῦρνο ἐπύρωσε, τοιμάστηκε
για νὰ τοὺς κάμῃ τὴ μελόπιττα ποὺ τοὺς ἀρέσει.

Ἦ, ἐξανάρθε κι ἀνάψαν ὅλα τὰ φῶτα τοῦ σπιτιοῦ μας,
τρίξανε γλυκὰ οἱ πόρτες τῆς - κ' ἐμεῖς διπλά τὴν ἀγαποῦμε.

Ἦ θὰ τὴν ἀγαποῦμε,

νὰ τὴν ἀγαποῦμε!

νὰ μὴ μᾶς φύγῃ πάλι!..

<Σαπφικό>

Ἐσὺ ποὺ πᾶς τ' ἀγαπημένα τόνα στ' ἄλλο κοντὰ
κι ὅπου τὰ σκορπισμένα συμμαζεῖς, Ἔσπερε,
δῶσε μου κι ἄλλα νιάτα γιὰ νὰ μὲ πεθυμᾶ
καί, μόλις ἀνάψῃς τὸ λύχνο σου πάνω ἀπ' τὸ λόφο,
σὲ μὲνὰ νὰ πηγαίνει ὁ νοῦς του!

Ἀποσπερίτη, ποὺ ζεσταίνεις νωρίς-νωρίς τὸ χειμωνιάτικο οὐρανὸ,
γλυκὸ σήμαντρο, σήμανε πιά γιὰ νὰ σκολάσῃ,
τὸν πόθο του νὰ βρῆ στὴν ἀργυρὴ σου ἀχτίνα.
Στὸ μικρὸ, τὸ διαμαντένιο φῶς σου, ἤλιε τῆς Ἀγάπης,
οἱ πρῶτες μας ρυτίδες ἀπαλαίνου, λάμπουν τὰ μάτια μας εἴκοσι χρονῶ,
τότε που ἀγίνωτος καρπὸς ἦταν ἡ καρδιά μας
καὶ τίς ἐπιθυμιές τῆς νὰ ξεκρίνη δέ μπορούσε.

Ἦ, ἐσὺ ποὺ πᾶς τ' ἀγαπημένα τόνα στ' ἄλλο κοντὰ
κι ὅπου τὰ σκορπισμένα συμμαζεῖς,
τ' ἀρνὶ στὴ μάνα του, τὸ ρίφι στὴ ζεστασιά τῆς αἴγας,
καὶ τὸ βοσκὸ ὀδηγεῖς προστακτικὰ τὸ ταίρι του νὰ βρῆ.

ΙΑΣΩΝ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Ἐπὶ Τὸ ὑπόγειο

Μετέωρος

Κρεμασμένος ἀπὸ μιὰ ψιλή κλωστή
 μ' ἔλους τοὺς τόννους τοῦ μπετόν στὴ ράχη μου,
 μετέωρος ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ λογισμοῦ ἐμπόρων,
 ὅλα τὰ παίζω, ὅλα τὰ χάνω

- καὶ σένα,

κῦμα τῆς γῆς, κλαδί νεροῦ, ζεστὴ ἀγέρικη
 φτεροῦγα, Ἄγαπημένη μου!

Τὰ βήματά σου...

Τὰ βήματά σου ν' ἀκουστοῦν,
 τρεῖς μέρες τὸ κορμί μου ἄγρυπνο.
 Ἡ Ἀνατολή μοῦ καίει τὰ μάτια
 ἢ Δύση μοῦ φλογίζει τὸ μυαλό.
 Τὰ χέρια μου σὰ βλέπω,
 μὲ τυρανᾷ τὸ σῶμα σου·
 τὰ χεῖλια μου σὰ βλέπω,
 μὲ τυρανᾷ τὸ σῶμα σου·
 τὸν οὐρανὸ σὰ βλέπω,
 μὲ τυρανᾷ τὸ σῶμα σου.
 Πουθενά δὲν τελειώνει τὸ σῶμα σου.

Ἐπὶ Ἀπόβροχο

Δειλινό. Ἐπὶ Ἀπόβροχο.

Διάφανα δέντρα.

Διάφανα βουνά.

Τὸ σῶμα σου στὸ βάθος μιᾶς γαλήνιας θάλασσας.

Φοβᾶμαι νὰ κινήσω καὶ τὰ χεῖλια μου
 μήπως θολώσω τὰ νερά
 καὶ σὲ χάσω.

Ἡ σκαλωσιά

Μὲ σπρώχνουν στὴ στενὴ σκαλωσιά.

Μόνος. Σκαλιὸ στὸ σκαλί.

Θὰ πέσω ἢ δὲ θὰ πέσω.

Καὶ κάτω ἄνθρωποι

- ὄρθια μαχαίρια.

[Ἀποσπασματικά]

Μπαινοβγαίνω στὸ κορμί μου | σὰ μερμήγκι | σὲ ξερὸ δέντρο.

Λυγίζω σὰ δέντρο ἀγκαλιασμένο ἀπὸ φωτιά.

Κόκκινα,

κόκκινα,

κόκκινα

τὰ χεῖλια σου!

... Κ' ἡ νύχτα νὰ πέφτη σὰ βροχή | στὸ κορμὶ ἐνὸς σκύλου.
 ... Ἀγαποῦσε τὴ νύχτα | [] - τὸν χάιδευε σὰ χέρι κοριτσιοῦ.
 ... Πῶς θάναί, ἄραγε, τὸ αὔριο; | Τὸ μικρό, τὸ στενό, τὸ δικό μου αὔριο...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Τὰ Χίλια Δέντρα

Φωτιὰ ἀπόψε πάλι στὸ βουνό·
 πᾶνε τὰ Χίλια Δέντρα, θὰ τὰ κάψουν!
 Κραυγάζει κάποιος μὲς στὸ πάρκο, τοὺς παρακαλᾷ,
 λέει πῶς εἶναι νέος, ἀδερφός τους.
 Ποτέ δὲ μᾶς ξανάρθε τὸ παιδί,
 ποὺ ἔφερνε πρωὶ-πρωὶ τὸ γάλα.
 Σὰν ἀλογάκι ἦτανε, σὰ ζαρκαδάκι.

Ἀναπαράσταση

Τὸ αἷμα του τὸ πλύναν βιαστικά·
 τὸν σήκωσαν βουβοὶ καὶ μιλημένοι.
 Σβῆσαν τὰ ἔχνη, τίποτε δὲ ρώτησαν.
 Μὰ ἐγὼ θὰ κάνω τὴν ἀναπαράστασή του
 (ὁ πιὸ μικρός του φίλος, μιὰ σκιά,
 ποὺ ἔτρεχα τὰ λόγια του στὴ δεσποινίδα Μαίρη).
 Ποτέ του δὲ μὲ πέρασε γιὰ ἄνθρωπο.
 Κ' ἐγὼ ζητοῦσα νὰ μοῦ πῆ, νὰ βρίσκωμαι μαζί του.
 Οἱ ἄντρες χάνονται νωρίς.
 Ὁ θάνατός του ἀκόμα μὲ ραντίζει.

Ἡ κατάρα του

Τὰ μέλη μου ἔχω λύσει
 κι ἄφησα τὴν ἀρρώστεια νὰ μὲ κατακλύζει.
 Φτηνὸ ξενοδοχεῖο λαϊκό·
 τὸ κάθε του δωμάτιο μὲ τέσσερα κρεβάτια.
 Ἀπόξω νὰ περνᾷ ὁ Ἐπιτάφιος,
 τ' αὐτοκίνητα νὰ σταματοῦν, ἡ Ἄνοιξη νὰ σκύβη·
 καὶ μέσα στὸ δωμάτιο ἐμεῖς,
 πρόκληση στὴν κατάρα του πέρα ἀπὸ κάθε μέτρο.
 Τὴν ἄλλη μέρα πιά μᾶς ἄρπαξε.
 Μᾶς βύθισε χίλιες φορές καὶ μᾶς ξανάβγαλε,
 μᾶς τσίριξε, μᾶς βόγγηξε, μᾶς τάραξε.
 Κανείς δὲν ξανασήκωσε κεφάλι.

Ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτηση

Τὸν τσάκισε ἡ σοφὴ ζωὴ, τὸν στέγνωσε·
 ξεκίνησε τὸν κόσμο νὰ κερδίση.

Ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις ψωμιοῦ,
ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις καρδιᾶς,
ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις...

Καὶ μὲ τὸ στήθος ἴδιο ρόδι νὰ τριζοβολῇ,
νὰ χαίρεται, ν' ἀποστάζει τὴν ἀνάσα.

Σὲ ἐπαρχία μακρυνή

Σὲ ἐπαρχία μακρυνή δημόσιος ὑπάλληλος.
Κονταίνει κάθε μέρα μέσα του ἡ κραυγὴ
Ζήτη ἢ Ἐλευθερία· γιατί κι αὐτὴ καλή,
ὅμως γλυκό καὶ τὸ ψωμί - πράγματα
τόσο (γιὰ τὴν ὥρα) ἀσυμβίβαστα.

Διάφοροι κι ἀπίθανοι ἐπαγρυπνοῦν τριγύρω του.
Ἡ εὐτυχία ὀνομάζεται ἐδῶ ἐφημερίς
- τοῦ κυβερνῶντος, ἐννοεῖται, κόμματος.

Κάθε καφές κ' ἓνα καινούργιο ὄνειρο,
προωρισμένο σὲ μιὰν ὥρα νὰ στεγνώσει.

Καὶ μόνο τις ἀργίες, ὅταν κρύβεται
στὸ ξένο του δωμάτιο, κάπως σὰ νὰ ξεχνιέται.
Ἴσως νὰ ξαναζῆ.

Τὸ μόνο

Ἀνήκω πλέον σ' ὅλα τὰ ταμεῖα·
πληρώνω Φόρο Καθαρᾶς Προσόδου,
Ταμεῖο Ἀρωγῆς, Ταμεῖο τῆς Προνοίας,
Ἐπιχειρησιακὴ Περίθαλψη, Ἐκτακτὴ Εἰσφορὰ,
Μετοχικὸ Ταμεῖο — γιὰ δύο λόγους —
Ταμεῖο [] Συντάξεως, Ταμεῖο Ἀσφαλείας.

Τώρα, τὸ μόνο ποῦ μπορῶ εἶναι ν' ἀρρωστήσω!

[Ἀποσπασματικά]

30. Ὅσο νὰ δέση κάποιος μέσα μου | ἔχει πεθάνει!
29. [Ἐφημερίδα διαβασμένη εἶμαι!]
51. Ἐβρεχε δίχως λόγο ὅλη τὴ νύχτα. | Ἐκλαψα - χόρτασε ἡ ψυχὴ μου! | Σ' ἔφερα πιὸ κοντά. | Κράτησα ἐπιτέλους τὴ μορφὴ σου! | Χαράζει τώρα στίς μηλιές | κείνο σου τὸ χαμόγελο...
8. Ἐνας ἀπόψε νὰ μ' ἄγγιζε στὸν ὄμο, | θὰ κατέρρεα!
9. <Στέκω>, μὴ διαλυθῶ [] στὸ δρόμο!
54. Μὲς στὰ σκοτάδια τὸν πατέρα μου ζητῶ. | [] <ἀπό> τὸ βάρος του γυρίζοντας τρικλίζω.
62. Αὐτὲς οἱ πέτρες μὲ γνωρίζουν καὶ τίς ντρέπομαι. | Τίς λάτρευα - μὲ μπούκωσαν σκοτάδι! | Ὅλες οἱ κατσαρίδες περπάταγαν ἀπάνω μου. || Τότε τόλεγα καταφύγιο τὸ [] σπίτι μας.
40. (Κακά τὰ ψέματα· δὲν ἐπαρκεῖ ἡ μνήμη.)
15. Ὅλη τὴ νύχτα ἄκουα τίς πόρτες νὰ χτυποῦν | ὅταν ξεσποῦσε κεραυνός, ἄκουα γέλοια...

τὸ
 ΔΙΨΙΓΓΙΜΑ
 ἀνθολογημένο

ἀπὸ τὸν

Κ. Ν. ΑΠΟΣΟΛΙΔΗ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ

Ὁ Πατούχας

Α'

Τὸ γεγονός τῆς ἡμέρας εἰς τὸ χωριὸ ἦτο ἡ ἐμφάνισις τοῦ υἱοῦ Σαΐτονικολῆ, ἀγνώστου σχεδὸν μέχρι τοῦδε, ὅστις οὕτω ἐπαρουσιάσθη ἔξαφνα, μίαν Κυριακὴν τοῦ 1863, δεκαοκτῶ ἐτῶν, ἀνδρούκλακας ὡς ἐκείπῳ, με ἀνάπτυξιν καταπληκτικὴν. Τοῦ διαόλου τὸ Σαΐτονικολῆ, γιὸ ποῦ τὸν ἔκαμε! Εἶδες μπόι, εἶδες πλάτες; Καὶ τί ἔχει νὰ γίνῃ ἀκόμη ὅσο ν' ἀντροπατήσῃ! Ποῦ τὸν αὐτὸ τὸ παιδί, κ' ἔτσι μονομιᾶς ἐπετάχτηκε ἄντρας θεριεμένος;

Βέβαια στὴ χώρα δὲν ἦτο. Τὸ πρᾶγμα ἐφαίνετο μιὰ ὥρα μακρὰ. Μετὰ τὴν πρώτην ἐντύπωσιν, οἱ φιλόσοφοι ἤρχισαν νὰ βλέπουν διάφορα ψεγάδια εἰς τὸν νέον, καὶ τὰ ἐμπαικτικὰ γέλωτα διεδέχθησαν τὸν θαυμασμόν. Ἐλέγετο δηλαδὴ ὅτι, ἐπειδὴ ἔζη μέχρι τοῦδε μακρὰν τῶν ἀνθρώπων, βοσκὸς εἰς τὰ βουνὰ ἀπὸ μικρὸ παιδί, εἶχε γίνῃ ζῶον μετὰ τὰ ζῶα μόνο ποῦ δὲν ἐκουτούλα. Νὰ μιλήσῃ καλὰ-καλὰ δὲν ἤξευρε καὶ ἅμα εὐρίσκετο μεταξὺ ἀνθρώπων τάχανε κ' ἔκανε σὰν ἀγριότραγος ποῦ κοιτάζει ἀπὸ ποῦ νὰ φύγῃ.

Ἡ δὲ Σπυριδολενιά, διάσημος ψεγαδιάστρα, καὶ διὰ τοῦτο λίαν ἐπίφοβος, ἔτοιμη πάντοτε, ἂν ἐστραβοπατούσες, νὰ σοῦ βγάλῃ τραγοῦδι, ὅταν τὸν εἶδεν ἔκαμε τάχα πῶς ἐφοβήθη: —Μάνα μου! Ἐπειτα ἐγέλασε τὸν συριστικὸν καὶ ξηρὸν γέλωτά της καί, σκύψασα, ἐψιθύρισε πρὸς τὴν παρακαθημένην τὸ ἐξῆς αὐτοσχέδιον ἐπίγραμμα:

Καλῶς τονε ποῦ πρόβαλε μετὰ τσι μακρὲς χερσοῦκλες,
 μετὰ τὰ μεγάλα μάγουλα καὶ μετὰ τσι ποδαροῦκλες.

Τὸ δίστιχον τοῦτο, μετὰ τὸ ὅποιον ἡ Σπυριδολενιά ἐχάραξεν, ὡς διὰ μονοκονδυλιάς, τὴν γελοιογραφίαν τοῦ νέου, μεταδοθὲν ἀπὸ ἀκοῆς εἰς ἀκοήν, μετὰ μικρῶν σκιρτηματικῶν γελῶτων, παρήγαγε πλήμμυραν φαιδρότητος εἰς τὸν ἕμιλον τῶν γυναικῶν, αἰτινες, καθήμεναι ὑπὸ τὸν μεγάλον πλάτανον μετὰ τὰ κυριακάτικα των, παρετήρουν τοὺς διερχομένους ἀπὸ τὸ δισταύρι. Μία ἐξ αὐτῶν κατελήφθη ὑπὸ σπασμωδικῆ ἀκαταβλήτου γέλωτος, καὶ ἐνῶ διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐκράτει τὰ στήθη της διὰ τῆς ἄλλης ἐκτύπα τὸν ὄμον τῆς Λενιάς:

— Θεοσκοτωμένη, νὰ σκάσω θέλω ἀπὸ τὰ γέλια!.. σὲ καλὸ νὰ μοῦ βγοῦνε!

“Ὅσον δὲ παρετήρουν τὸν νέον ἀπομακρυνόμενον, μετὰ τὰ μεγάλα χέρια κρεμάμενα ὡς περιττὰ καὶ δισοικονόμητα ἐξαρτήματα, μετὰ τὰ μεγάλα πόδια, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε μεταδοθῆ τὸ σάστιμα τῆς κεφαλῆς, ὅλον ἐκεῖνον τὸν κολοσσόν, ὅστις ἀπὸ τὴν παραζάλην τῆς ἀνθρωποφοβίας ἐβάδιζεν ὡς στραβός, προσκόπτων εἰς τοὺς λίθους, ἡ κωμικὴ τοῦ ἐπιγράμματος εἰκὼν ἐφαίνετο περισσότερον ταιριαστὴ καὶ οἱ γέλωτες δὲν ἔπαυον.

Μετὰ τινὰς ὥρας τὸ δίστιχον ἔκαμε τὸν γῦρον τοῦ χωριοῦ, συνοδευόμενον καὶ ὑπὸ ἐμπαικτικῆ ἐπιθέτου. Διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον της ἡ Σπυριδολενιά, τὸν ἐπαινόμασε Πατούχαν, ἐμπνευσθεῖσα ἀπὸ τοὺς πλατεῖς του πόδας, τὸ καταπληκτικώτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ καταπληκτικοῦ ἐκείνου ἐφήβου.

Ὁ Μανόλης, ὁ ἐπινομασθεὶς οὕτω Πατούχας, εἶχε δεῖξει ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας τόσῃ ἀγάπῃ πρὸς τὴν ποιμενικὴν ζωὴν, ὥστε μετὰ δυσκολίας τὸν ἀπέσπασεν ὁ πατήρ του ἀπὸ τὰ πρόβατα διὰ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὸν διδάσκαλον, ἕνα καλόγηρον, ὅστις πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀνοίξει σχολεῖον, ὅπου ἔδιδε περισσοτέρους ραβδισμοὺς παρὰ μαθήματα. Ὁ καλόγηρος ἐδίδασκε τὰ κοινὰ ἢ ἐκκλησιαστικὰ λεγόμενα γράμματα καὶ κατήρτιζεν ἀναγνώστας, δυνάμενους νὰ ψάλλουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ φέροντας εἰς τὴν ζώνην, ὡς ἔμβλημα τῆς ἀξίας των, τὸ μακρὸν ὀρειχάλκινον καλαμάρι. Ἄλλ’ εἰς διάστημα δεκαπέντε ἡμερῶν ὁ Μανόλης δὲν κατῴρθωσεν νὰ μάθῃ τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὴν φράσιν: «Σταυρὲ βοήθει», τὴν ὅποιαν προέτασσαν τότε τοῦ ἀλφαβήτου. Ὁ δὲ διδάσκαλος, ἀφοῦ εἰς μάτην ἐξήντησεν ἐναντίον του ὅλας τὰς δευτερευούσας τιμωρίας, καὶ ἔσπασεν εἰς τὴν ράχην του δεκάδας ράβδων, ἐδοκίμασε καὶ τὸν περιβόητον φάλαγγα. Ὁ Μανόλης, ὅστις εἶχε φοβερὰν ἰδέαν περὶ τοῦ διδασκαλικοῦ τούτου κολαστηρίου, ἀντέταξεν ἀπελπιστικὴν ἀντίστασιν· ἀλλ’ ὁ καλόγηρος, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν πρωτοσκόλων, κατῴρθωσεν νὰ συλλάβῃ τὰς γυμνάς του κνήμας εἰς τὸν φάλαγγα καὶ νὰ τοῦ μετρήσῃ εἰς τὰ πέλατα παρὰ μίαν τεσσαράκοντα.

Τὸ παιδίον, αἰμάσσαν τοὺς πόδας, ὠρίσθη νὰ μὴ ἐπανέλθῃ πλέον εἰς τὴν κόλασιν ἐκείνην. Ἀλλὰ καὶ ὁ πατήρ του εἶχεν ὀρκισθῆ «νὰ τὸν κάμῃ ἀνθρωπον»· δὲν ἤθελε νὰ μείνῃ τὸ παιδί του, ὅπως αὐτός, ξύλον ἀπελέκητον· καὶ τὴν ἐπιούσαν τὸν ὠδήγησε διὰ τῆς βίας εἰς τὸ σχολεῖον, κλαίοντα καὶ ἰκετεύοντα, καὶ ἔδωκε πρὸς τὸν διδάσκαλον τὴν φοβερὰν παραγγελίαν: «Μόνο τὰ κόκκαλα γερά, δάσκαλε». Ὁ δάσκαλος ἠκολούθησεν εὐσυνειδήτως τὴν πατρικὴν ἐντολήν, ἀλλ’ ὁ Μανόλης, ὁ ἀμεσώτερον ἐνδιαφερόμενος, δὲν συνεμερίζετο τὴν γνώμην τοῦ πατρὸς του· καὶ μίαν ἡμέραν ἐκσφενδονίσας κατὰ τοῦ διδασκάλου τὴν ἐπὶ καλάμου προσηρμοσμένην φυλλάδα, ἐτράπη εἰς φυγὴν. Ἀντὶ δὲ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν, ὁποῦθεν θὰ ὠδηγεῖτο πάλιν τὴν ἐπιούσαν πρὸς τὸν φοβερὸν καλόγηρον, ἐτράπη τὴν πρὸς τὰ ὄρη ἄγουσαν καὶ μετὰ τινὰς ὥρας εὗρίσκετο εἰς τὴν μάνδραν τοῦ πατρὸς του.

“Ὅταν ἐφθασεν ἐκεῖ ἐπάνω, ἐν μέσῳ τῶν γνωρίμων βουνῶν, τῶν γνωρίμων δένδρων καὶ τῶν γνωρίμων ζώων, τῶν μόνων του ἀληθινῶν γνωρίμων καὶ φίλων, τὸν κατέλαβεν ἡ συγκίνησις καὶ ἡ χαρὰ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἐπιστρέφοντος εἰς τὴν πατρίδα του, τὴν ὅποιαν δὲν ἤλπιζε νὰ ἐπανίδῃ. Καὶ θὰ ἐχοροπήδα ὡς τρελλός, ἂν δὲν ἐμετρίαζε τὴν χαρὰν του ὁ φόβος ὅτι ὁ πατήρ του θὰ ἤρχετο διὰ νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὸ σχολεῖον. Ἡ ἐπιμονὴ αὕτη τοῦ ἐφαίνετο τελείως ἀδικαιολόγητος. Τί τὰ ἤθελε τὰ γράμματα, ἀφοῦ ἔτσι ἦτο τόσο καλὰ, τόσο εὐχαριστημένος; Αὐτὸς ὅ,τι ἐπεθύμει διὰ νὰ

εἶναι εὐτυχής, τὸ εἶχε ἤθελε νὰ ἦτο βοσκὸς καὶ ἦτο βοσκός. Διατί τὸν ἀπέσπασαν ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν του καὶ τὸν κατεδίκασαν νὰ κάθεται ἐπὶ ὥρας ἀκίνητος, ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν βλοσυρῶν βλεμμάτων ἐνὸς κακοῦ ἀνθρώπου, μεταξὺ τεσσάρων τοίχων; Διὰ νὰ μάθῃ γράμματα; Τί νὰ τὰ κάμῃ τὰ γράμματα; Αὐτὸς πάντοτε θὰ ἐγίνετο βοσκὸς καὶ κἀνεὶς ἀπὸ τοὺς βοσκούς πού ἐγνώριζε δὲν ἦτο γραμματισμένος. Εἶχεν ἄλλως σηματίσει πεποίθησιν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ μάθῃ γράμματα. Τὰ εἶχε πάρει ἀπὸ φόβον. Ἐπειτα ὁ τρόμος, τὸν ὅποιον τοῦ ἐνέπνευσεν ὁ δάσκαλος, τοῦ ἔφερε τοιαύτην ταραχὴν, ὥστε παρέλυνεν ἡ μνήμη καὶ γλῶσσα του ὁμοῦ. Διὰ νὰ συνηθίσῃ νὰ μὴ λέγῃ τὸ Α ἄλφα, ἔφαγεν ἀμέτρητα χαστούκια· ἅμα δ' ἐμάνθανεν ἐν τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου, ἐλησμόνει τὸ προηγούμενον - καὶ ἅμα ἤρχετο πλησίον του ὁ δάσκαλος, τὰ ἐλησμόνει ὅλα ἢ ἔλεγεν ἄλλ' ἀντ' ἄλλων.

Καὶ ὅμως αὐτός, ὅστις δὲν κατῴρθωνε νὰ μάθῃ τὰ εἰκοσιτέσσερα γράμματα, ἐγνώριζεν ὅλα τῶν τὰ γιδοπροβάτα ἕνα-ἕνα· καὶ δὲν εἶχαν λίγα. Πῶς συνέβαινε, ὡς βοσκόπουλον νὰ εἶναι ξεφτέρι, καὶ εἰς τὸ σχολεῖον ν' ἀποσβολωθῇ ἔτσι, ὥστε νὰ μὴ διαφέρῃ ἀπὸ τὸ σκαμνὶ εἰς τὸ ὅποιον ἐκάθητο; Ἡμποροῦσαν τ' ἄλλα παιδιὰ νὰ σφυρίζουν σὰν αὐτὸν καὶ νὰ ρίξουν τὴν πέτρα μακρύτερα «ἀποβοσκιστῆ»; Ἡξερε κανεὶς σὰν αὐτὸν τὰ σημάδια τῶν γιδοπροβάτων; Αὐτὸς καὶ τώρα, ἂν τὸν ἄφηναν, ἦτο ἰκανὸς ν' ἀρμέξῃ - καὶ νὰ τυροκομήσῃ ἀκόμη.

Ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς τὰ βουνά του, σὰν νὰ ἔφυγε μίᾳ ὁμίχλῃ σκοτεινῇ ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλόν του καὶ ἕνα βάρος πού ἐδέσμευε τὰ μέλη του. Τοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ἐλεύθερος, ὅπως τὰ πουλιὰ πού ἐπετοῦσαν γύρῳ του.

Ἐπαναβλέπων τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς ἀδελφούς του, ποτέ δὲν ἠσθάνθη τὴν χαρὰν, τὴν ὁποίαν ἠσθάνετο ἐπαναβλέπων τώρα τὰ γνώριμα μέρη, τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἰγας, αἵτινες τὸν προσέβλεπον μὲ μίαν ἐνατένισιν εὐχαρίστου ἐκπλήξεως, ὡς νὰ τοῦ ἔλεγον: «Καλῶς τονε! Τί μᾶς ἐγίνες τόσοσ καιρόν;» Καὶ μὲ γενικὸν κωδωνισμόν ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἐώρταζαν τὴν ἐπάνοδόν του. Ἡ ἀληθινή του οἰκογένεια ἦσαν τὰ ἄκακα ἐκεῖνα ζῶα καὶ τ' ἀκόμη ἀγαθώτερα δένδρα, καὶ οἱ βράχοι, καὶ τ' ἀγριολούλουδα, πού τοῦ ἀπηύθυνον, ἔλεγες, φιλικὸν χαιρετισμόν, ὅπως ἐσειόντο εἰς τοὺς κρημνοὺς. Ὅλα, ζωντανὰ καὶ ἄψυχα, τοῦ ἐγελοῦσαν μὲ στοργήν, τὴν ὁποίαν μόνον εἰς τὸ μητρικὸν ἴσως πρόσωπον ἔβλεπε. Καὶ αὐτοὶ οἱ κόρακες, οἵτινες διήρχοντο κρῶζοντες ὑψηλὰ εἰς τὸν ἀέρα, τοῦ ἐφαίνοντο φίλοι.

Οἱ σκύλοι τῆς μάνδρας εἶχαν σπεύσει εἰς προϋπάντησίν του, τρελλοὶ ἀπὸ χαρὰν. Ὅταν δὲ συνηντήθησαν, ὁ Μανόλης ἐκυλίσθη μετ' αὐτῶν ἐπὶ τῶν χόρτων, ἀποδίδων τὰς θωπείας, ὡς σκύλαξ, καὶ ὁμιλῶν πρὸς αὐτούς ὡς νὰ ἦσαν ἄνθρωποι:

— Ἐσεῖς ἐλέετε πὼς δέ θὰ ξανάρθω στὰ ὠζά, ἔ;.. Κ' ἐγὼ τὸ φοβήθηκα. Ἐ, μορὲ παιδιὰ, κακὰ πούναι στὸ χωριό, σὰ σὲ βάλουνε καὶ στὸ σχολεῖο! Κατέχετε ἵντά ναι τὸ σχολεῖο; Ἐνα σπίτι πού πᾶνε κάθε μέρα τὰ κοπέλια κ' ἐκ' εἶν' ἕνας καλόγερος, πού τότε λένε δάσκαλο, καὶ τὰ δέρνει!

Ἀπὸ εὐνόητον λεπτότητα ὁ υἱὸς τοῦ Σαῖτονικολῆ ἀπέφυγε νὰ διηγηθῇ πρὸς τοὺς φίλους του τὸ ταπεινωτικὸν ἐπεισόδιον τοῦ φάλαγγα. Ἐξέφρασε μόνον πρὸς αὐτοὺς τὴν ἐναντίον τοῦ καλογήρου ἀγανάκτησίν του καὶ εἶπεν ὅτι, βέβαια, ἂν τὸν συνήντων καμμίαν ἡμέραν, θὰ τοῦ τὸν ἐσυγύριζαν καλὰ μὲ τὰ δόντια των.

Ὡς προέβλεπεν ὁ Μανόλης, ὁ πατήρ του μετέβη εἰς τὴν στάνην, μὲ σκοπὸν νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ διὰ τῆς πειθοῦς ἢ καὶ διὰ τῆς βίας εἰς τὸ σχολεῖον. Μετέβη πολλάκις, ἀλλ' εἰς μάτην ἐκοπίασεν. Ἄμα τὸν ἔβλεπεν ὁ Μανόλης, ἔφευγεν ὡς ἀγρίμι καὶ ἐκραύγαζε κλαίων:

— Δέ θέλω γράμματα! Δέ θέλω!

Ἐφοβέριζε δὲ ὅτι, ἂν ὁ πατέρας του ἐπέμενε, θὰ ἔπεφτε νὰ σκοτωθῇ εἰς τὴν παρακειμένην χαράδραν.

Καὶ εἶχε τόσῃν εἰλικρίνειαν εἰς τὴν φωνήν καὶ τόσῃν ἀποφασιστικότητά εἰς τὸ

βλέμμα, ὥστε ὁ Σαῖτονικολῆς ἐφοβήθη ὅτι, ἂν ἐπεχειρεῖ νὰ μεταχειρισθῆ βίαν, θὰ ἐξετέλει τὴν ἀπειλὴν του. Ἐπὶ τέλους δέ, ἀπελπισθεῖς, τὸν ἀφήκε στὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ. Θέλω, παιδί μου, νάχης χίλια πρόβατα· μὰ σὰ δὲ θὲς ἐσύ, οὐρά μὴν ἀποτάξης! Καὶ θὰ δοῦμε ποιὸς θὰ τὸ μετανιώσῃ!

Εἰς τὴν ἐρημίαν, εἰς τὴν σιγὴν τῶν βουνῶν καὶ τῶν χειμαδίων, ὁ Μανόλης δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐξαγριωθῆ τελείως. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε μεγάλως καὶ ἡ φοβερὰ ἀνάμνησις τοῦ σχολείου. Ὁ φόβος ποῦ τοῦ ἐνέπνευσε ὁ δάσκαλος μετεβλήθη εἰς γενικὴν ἀνθρωποφοβίαν. Ἐφοβεῖτο μὲ τὸ δέος τοῦ ἀγρίου ζώου καί, ὅπως τοῦτο, ἅμα ἐβλεπεν ἀνθρωπον, ἦτο ἔτοιμος νὰ τραπῆ εἰς φυγὴν καὶ νὰ κρυβῆ. Οἱ μόνοι ἀνθρώποι τοὺς ὁποίους δὲν ἐφοβεῖτο ἦσαν οἱ σύντροφοί του, ποιμένες καὶ τυροκόμοι, ἡμιάγριοι ὡς αὐτός. Ἄλλ' ἐνῶ οὗτοι κατέβαινον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς τὸ χωριό, διὰ νὰ ἐκκλησιάζωνται καὶ μεταλαμβάνουν, ὁ Μανόλης οὐδὲ τὴν ἀνάγκην ταύτην ἤσθάνετο. Ἀπὸ τὴν θρησκείαν διετήρει μίαν ιδέα στοιχειώδη καὶ ἀμυδράν. Ἐγνώριζε συγκεκριμένα τινὰ περὶ Κολάσεως καὶ Παραδείσου, ἤξευρε τὸ «Πάτερ ἡμῶν» καὶ τὸ «Χριστὸς ἀνέστη», ἀξιοθρηνητὰς στρεβλωμένα, ἀλλ' ἡ προσευχὴ του συνίστατο κυρίως εἰς σταυροὺς καὶ γονυκλισίας. Ὅταν ἤστραπτε κ' ἐβρόντα, ἐσταυροκοπεῖτο ἔμφοβος, ψιθυρίζων: «Μήστητί μου, Κύριε· μήστητί μου, Κύριε!» Διότι τὴν βροντὴν ἐθεώρει ὡς τὴν ἀπειλὴν τῆς θείας ἀγανακτήσεως, ὅπως εἰς τὴν χαρμονὴν τῆς ἀνθισμένης καὶ φωτολουμένης φύσεως ἔβλεπε τὸ μειδίαμα τῆς θείας ἀγαθότητος. Ὁ θεὸς του ἦτο γέρον, πελώριος, μὲ βαθὺν λευκὸν πώγωνα καὶ δασείας ὄφρυς, κατοικῶν εἰς τὸν εὐρὺν οὐρανόν, ὁπόθεν τὸ ὠργισμένον του βλέμμα διέχυνε τὴν φρικαλέαν ἀστραπὴν μεταξὺ τῶν νεφῶν.

Δὲν ἐλύπησε τόσον τοὺς γονεῖς του ἢ ἐγκατάλειψις τῶν μαθημάτων - ὅσον τοὺς ἀνῆσχυε ἡ λήθη τῶν θρησκευτικῶν του καθηκόντων. Ἔτος καὶ πλέον εἶχε παρέλθῃ ἀπὸ τῆς ἀποδράσεώς του, καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οὔτε ἐκοινωνήσεν, οὔτε ἐλειτουρήθη εἰς ἐκκλησίαν. Καὶ ἔφτυσε αἷμα ὁ πατέρας του διὰ νὰ τὸν πείσῃ νὰ μεταβῆ εἰς τὸ χωριό, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ μεταλάβῃ. Τοῦ ἔδωκεν ὑποσχέσεις, τὸν ἐφοβέρισε ὅτι θὰ ἐκολάζετο, τοῦ εἶπεν ὅτι ἡ μητέρα του ἐκλαιεν, ἐπιθυμοῦσα νὰ τὸν ἴδῃ - ἀλλ' ἔμεινε ἀμετάπειστος· μόνον δὲ ὅταν τοῦ εἶπεν ὅτι, ἐπιμένων νὰ μὴ πηγαίνῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ μὴ μεταλαβαίνῃ, θὰ ἐγίνετο τοῦρκος, διότι καὶ οἱ τοῦρκοι οὔτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν πηγαίνουν οὔτε μεταλαβαίνουν, ἤρχισε νὰ σκέπτεται - καὶ ἐπὶ τέλους συγκατένευσε.

Εἰς τὸ χωριὸ κατέβη νύκτα καὶ τὸ πρωί, μεταβὰς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐλούφαξεν εἰς μίαν γωνίαν, ὡς λαγὸς ὅστις αἰσθάνεται τὸν γῦπα περιπτάμενον. Ἀφοῦ δ' ἐκοινωνήσεν, ἀνεχώρησεν ἀμέσως εἰς τὰ ὄρη. Βαθμηδὸν ὁμῶς ἀνεθάρρησε καὶ κατέβαινε δύο καὶ τρεῖς φορὲς τὸ ἔτος, διὰ νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Διετήρει ὁμῶς, πάντοτε, τὴν νευρικὴν ἀνησυχίαν καὶ τὸ σπινθηροβόλημα τῶν ὀφθαλμῶν θηρίου ἀτελῶς δαμασθέντος.

Εἰς τὴν βαθμιαίαν ταύτην ἐξημέρωσιν συνετέλεσαν πρὸ πάντων αἱ προσπάθειαι τῆς μητρὸς του, ἥτις, συνοδεύουσα αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, τὸν ἐδίδασκε πῶς νὰ φέρεται. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ἔπρεπε νὰ μένῃ ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ νὰ χαιρετᾷ τοὺς χωριανούς, θέτων τὸ χέρι ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ ὑποκλίνων τὴν κεφαλὴν: «Καλὴ μέρα τσ' ἀφεντιᾶς σας». Ἐπειτα ν' ἀκροᾶται τοὺς χωριανούς, συζητοῦντας καὶ λύνοντας τὰς διαφορὰς τῶν ἐνώπιον τῶν προεστῶν, «γιά νὰ παίρνῃ πράξη». Εἰς τὸ τέλος δέ, ὅταν θὰ ἐξήρχετο ὁ παπὰς, νὰ πλησιάζῃ νὰ τοῦ φιλήῃ τὸ χέρι καὶ νὰ φεύγῃ. Ὁ Μανόλης ἠκολούθει τὰς συμβουλὰς τῆς μητρὸς του ἐπὶ τινὰ καιρὸν καὶ ἤρχιζε μάλιστα νὰ τοῦ ἀρέσῃ ἡ ἐκκλησία, πρὸ πάντων ὅταν ἐμοίραζαν κόλλυβα ἢ ἄρτον.

Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο ἀκόμη νὰ ἐξοικειωθῆ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, τινὲς δὲ ἤρχισαν νὰ μαντεύουν τὴν ἀνθρωποφοβίαν του, διότι τοιαῦτα φαινόμενα δὲν ἦσαν τότε καὶ δὲν εἶναι ἴσως ἀκόμη σπάνια εἰς τινὰ χωρία τῆς Κρήτης. Ἡμέραν τινά, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν

τῆς λειτουργίας, ὁ Βούργαρης, ἕνας ἀστεῖος χωρικός, τὸν ἐπλησίασε μὲ τρόπον καὶ αἰφνιδίως δι' ὅλης του τῆς πνοῆς ἐξεφύσησε δούπον βροντώδη, «πούφ!» Ὁ δὲ Μανόλης, ἐκταραχθεὶς ὡς αἴλουρος, ἀνεπήδησε καὶ ἐτράπη εἰς φυγὴν, ἐνῶ κατόπιν αὐτοῦ οἱ χωρικοὶ ἀνεκάγχαζον καὶ ἐκραύγαζον, ὅπως κατόπιν λαγοῦ φεύγοντος καὶ καταδιωκομένου ὑπὸ σκύλων:

— Οὔ, μορέ, πιάσ' τονε!

Μετὰ τὸ κωμικὸν τοῦτο πάθημα, διέκοψεν ἐπὶ μακρὸν πάλιν τὰς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους σχέσεις του. Ὅσακις δὲ κατέβαινε διὰ νὰ μεταλάβῃ, δὲν ἐχρονοτρίβει πλέον εἰς τὴν αὐλήν, ἀλλ' ἀμέσως ἀνεχώρει.

Εἰς τὴν ἐρημίαν ἢ φαντασία του εἶχε προσωποποιήσει τὰ πάντα καὶ σχηματίσει κόσμον χιμαιρικόν, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἠσθάνετο τὴν μόνωσιν. Εἰς τὸν κόσμον ἐκεῖνον μάλιστα εὐρίσκοντο καὶ τινες τῶν χωριανῶν του. Εἰς τὰ σχήματα καὶ τὰς γραμμάς τῶν βράχων εὐρίσκεν ὁμοιότητας πρὸς τὰς φυσιογνωμίας αὐτῶν. Οὕτω, ἐπὶ μεγάλης πλάκας, ἦτις ἐστέκετο ἀπέναντι τῆς μάνδρας, ἔβλεπε τὴν μορφήν μιᾶς γειτόνισσάς των, τῆς Πετρογιάννενας. Ἄλλος βράχος, ὑψηλότερα, μαῦρος, τοῦ ἐφαίνετο ἀπαράλλακτος ὁ Τζαμπότζας, ὁ ἀράπηρ, πού ἐγύριζε ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα κ' ἐδιακόνευε. Καὶ ἦτο μία ἀπὸ τὰς διασκεδάσεις του νὰ τὸν πετροβολᾷ. Ἔτσι τὸν ἐπετροβόλουν καὶ τὰ παιδιὰ στὸ χωριό, ἀλλ' ἅμα ἐγύριζε τὸ μαῦρο του μούτρο κ' ἐγιάλιζαν τὰ δόντια του, οὐ! ὅπου φύγει-φύγει τὰ παιδιὰ!.. Νά καὶ ὁ παπα-Δημήτρης, ἕνας μέγας γεροντόπρινος. Καὶ λίγο παραπέρα ἕνας τοῦρκος, μὲ τὴ σαρίκα του. Τὸν ἐγνώριζεν αὐτὸν τὸν τοῦρκον, τὸν Μαυρομπραῖμην. Ἐλεγαν πῶς εἶχε σκοτώσει ἕνα του μπάρμπα, κὶ ὁ πατέρας του τὸν ἐμάχετο φοβερά. Διὰ τοῦτο τὸν ἐμίσει καὶ αὐτός, καὶ ὁσακίς διάβαιναν ἀπὸ κοντά του δὲν παρέλειπε νὰ τοῦ ρίξῃ μερικὲς πέτρες.

Αὐτὸς ἦτον ὁ ἐχθρὸς του. Τὸν ἐμίσει περισσότερον καὶ ἀπὸ τὸν δάσκαλον. Ὅλοι οἱ ἄλλοι, βράχοι, δένδρα, ἄνθη, πού χαμογελοῦσαν ἐπάνω στὶς ψηλὰς πέτρες, ἢ βρυσσοῦλες, πού μουρμούριζαν μὲς στὰ κλαδιὰ καὶ τὰ καθάρια χαλίκια, ἦσαν φίλοι του. Ἄλλ' ὁ καλυτέρος του φίλος ἦτον ὁ Θεοδωρῆς. Δὲν ἦτο βράχος αὐτὸς ἢ δένδρον· δὲν ἦτο τίποτε. Ἦτο μόνον μία βραχνὴ φωνή, πού ἤρχετο ἀπὸ τὸ βάθος ἐνὸς στενοῦ λαγκαδιοῦ, κὶ ὅ,τι τῆς φώναζες τὸ ξανάλεγε, σὰν νὰ κοροΐδευε. Ἔ! τῆς ἔλεγες· ἔ! σ' ἀπηλογιέτο μονομιᾶς. Κὶ αὐτὸς ἦτον ὁ Θεοδωρῆς, ἕνα βοσκάκι πού 'χε τὴν κακὴ συνήθεια νὰ κλέφτῃ γιδοπρόβατα. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπελιθώθη ἐκεῖ στὸ λαγκαδι καὶ εἶχε κατάρρα νὰ ἐπαναλαμβάνῃ κάθε φωνή.

Οἱ γεροντότεροι βοσκοὶ διηγοῦντο εἰς τοὺς νεωτέρους αὐτὴν τὴν ἱστορίαν, διὰ νὰ τοὺς ἐμποδίζουσαν ἀπὸ τὴν ζωοκλοπὴν· ἀλλὰ τόσον ὀλίγον τὴν ἐπίστευον οἱ ἴδιοι, ὥστε δὲν τοὺς ἀπέτρεπε νὰ κλέπτουν περισσότερον ἀπὸ τὸν Θεοδωρῆ.

Ὁ Μανόλης, διερχόμενος, ἐκαλημέριζε πάντοτε τὸν ἀπολιθωμένον βοσκόν· «— Καλημέρα, Θεοδωρῆ». — Καλημέρα Θεοδωρῆ, ἀπῆντα καὶ ἡ φωνή. Καὶ ὁ Μανόλης ἐγέλα μὲ τὴν ἀνοησίαν ἢ τὴν δυστυχίαν τοῦ ζωοκλέπτου. «Ὅχι, μορέ κουζουλέ!» τοῦ ἐφώναζε. — Ὅχι, μορέ κουζουλέ, ἐφώναζε καὶ ὁ πάντοτε ἀδιόρθωτος Θεοδωρῆς.

Καὶ οὕτω δὲν ἠσθάνετο ποτέ μόνωσιν ὁ Μανόλης, καὶ ἦτο πάντοτε εὐχαριστημένος μὲ τὴν ζωὴν του.

Ἄλλ' ἔπειτα συνέβη μία μεταβολή. Πρῶτον ὁ Μανόλης ἐμεγάλωσεν. Εἰς τοῦτο τοῦ ἔδωκε κατ' ἀρχὰς ἀφορμὴν νὰ προσέξῃ ὁ πατέρας του, ὅστις, μεταβάς κάποτε εἰς τὴν μάνδραν, ἀνεφώνησεν ὅταν τὸν εἶδε:

— Μόρ' αὐτὸ τὸ κοπέλι ἐμεγάλωσε, ἀφτάρμιστά του!

Ἐμεγάλωσε λέει; Τότε καὶ ὁ Μανόλης ἐθυμήθη ὅτι ἀπὸ τινος ἠναγκάζετο νὰ σκύφτῃ, ὅπως οἱ μεγάλοι βοσκοὶ, διὰ νὰ μὴ κουτουλᾷ εἰς τὸ ξύλινον ἀνώφλιον τοῦ μιτάτου. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ πόρτα τοῦ μιτάτου δὲν εἶχε κανένα δικαίωμα νὰ ὀνομασθῇ μεγαλοπρεπής· ἀλλὰ πρὸ ὀλίγου καιροῦ ἀκόμη ἦτο ὑψηλὴ διὰ τὸ ἀνάστημα τοῦ Μανόλη. Τοῦ ἐδόθη οὕτω ἀφορμὴ νὰ κάμῃ καὶ ἄλλας συγκρίσεις καὶ δὲν τοῦ ἔμεινεν ἀμφιβολία ὅτι δὲν ἦτο πλέον παιδί. Ἡ ἰδέα δὲ ὅτι ἦτο μέγας τοῦ ἔδιδε μίαν ὑπερηφάνειαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἤξευρε πῶς νὰ ἐκδηλώσῃ, διότι δὲν ἠδύνατο καὶ νὰ φαν—

τασθῆ ὄλας τὰς συνεπειὰς αὐτῆς τῆς μεταβολῆς. Ὅπως δὴποτε, ἡ ἰδέα ὅτι ἐπλησίαζε νὰ γίνῃ ἄνδρας καὶ δυνατός, μὲ μουστάκια καὶ γένεια, τοῦ ἔδωκεν ἰσχυρὰς καὶ βαθεῖας συγκινήσεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὅ,τι προέκυπτε συγκεκριμένον ἦτο ὅτι θὰ ἐγένετο πλέον ἐλεύθερος καὶ κύριος ἑαυτοῦ.

Ὅταν ἐπέρασε ἀπὸ τοῦ Θεοδωρῆ τὸ λαγκάδι, τοῦ ἀνήγγειλε τὸ σπουδαῖον γεγονός :

— Θεοδωρῆ! Κατές τὸ πῶς ἐμεγάλωσα ;

Ἄλλ' ὁ ἀνόητος Θεοδωρῆς, ἀντὶ νὰ τὸν συγχαρῆ, ἐπανέλαβεν, ὅπως πάντοτε, ἀπαράλλακτα τὴν φράσιν.

Ἡδύνατο ὁ Μανόλης νὰ παρατηρήσῃ καὶ κάτι τι ἄλλο χαρακτηριστικὸν τῆς μεταβολῆς, ἀλλ' ἴσως τὸν διέφυγε τοῦτο : ἡ φωνὴ του εἶχε γίνῃ βαρεῖα καὶ ὑπόβραχος, ὡς ἡ φωνὴ τῶν πετειναρίων, τὰ ὁποῖα ἀρχίζουν νὰ κοκκορεῦνται.

Ἄλλ' ἀφοῦ παρῆλθεν ἡ πρώτη χαρὰ καὶ συγῆθισεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν, ἤρχισε νὰ χάνῃ τὴν μέτριον τοῦδε γαλήνην τοῦ βίου του. Μία ἀόριστος ἀνησυχία τὸν κατελάμβανε, ὡς νὰ τοῦ ἔλειπε κάτι τι, τὸ ὁποῖον δὲν ἐγνώριζε καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἠδύνατο νὰ μαντεύσῃ. Καὶ κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας τοῦ συνέβαινε νὰ μένῃ ὡς ἀπολιθωμένος εἰς ἀφαίρεσιν, μὲ τὸ βλέμμα προσηλωμένον εἰς τὸ κενόν, χωρὶς νὰ βλέπῃ καὶ χωρὶς ν' ἀκούῃ. Καὶ εἰς τὴν ψυχὴν του ἔσταζε μελαγχολία, παραπλησία πρὸς τὴν νοσταλγίαν· μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ νοσταλγία τοῦ νεαροῦ βοσκοῦ δὲν εἶχεν ὀρισμένην διεύθυνσιν. Ἐπόθει τὸ ἀγνωστον· δὲν εἶχε μάλιστα συνείδησιν ὅτι ἐπόθει τι.

Ἄλλοτε, ἐξ ἐναντίας, τοῦ ἤρχετο μία ὑπερβολικὴ εὐθυμία, ὡς παροξυσμὸς τρέλας· καὶ κρατούμενος ἀπὸ κλάδον, ἐχοροπῆδα, προσπαθῶν νὰ μιμηθῆ μὲ τὸ στόμα τὸν ἦχον τῆς λύρας, ἡ κατεδίωκεν ἄνευ λόγου τοὺς τράγους καὶ τὰς αἴγας, ἀπὸ ἀνάγκην ἀκάθεκτον νὰ τρέξῃ καὶ νὰ πηδᾷ, νὰ δαμάσῃ μίαν ὄρμην λαῦρον, ἓνα ἀναβρασμὸν χυμοῦ νέας ζωῆς, ὅστις ἐκυκλοφορεῖ εἰς τὰς φλέβας του καὶ ἀνέδιδεν ἀτμούς μεθῆς εἰς τὴν κεφαλὴν του. Πολλάκις τὰ λαγκάδια ἀντελάου ἀπὸ τὰς φωνὰς του, εἰς τὰς ὁποίας ἐπροσπάθει νὰ δώσῃ ρυθμὸν ἄσματος. Ἄλλ' ἀπὸ τὰ τραγούδια τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀκούσει μόνον ἓνα στίχον διετῆρει ἡ μνήμη του καὶ αὐτὸν ἐπανελάμβανε μὲ τὸ στερεότυπον προανάκρουσμα : «Ἐ! ἀμάν, ἀμάν!»

Δυὸ μᾶλλες συρμαλιδικὲς θὰ βάλω στὸ τουφέκι...

Ἄλλὰ καὶ ἄλλη μεταβολὴ ἐπῆλθεν εἰς τὴν ψυχὴν του. Ὅρισμένως δὲν ἦτο πλέον εὐχαριστημένος μὲ τὴν ζωὴν εἰς τὴν ὁποίαν πρό τινων ἐτῶν εἶχεν ἐπανέλθει μὲ τόσην χαρὰν. Ὁ χιμαιρικὸς κόσμος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔζη μέχρι τοῦδε μίαν ζωὴν πλήρη, ἤρχισε νὰ τοῦ φαίνεται κενὸς καὶ ψεύτικος. Καὶ ἤρχοντο στιγμαὶ κατὰ τὰς ὁποίας ὁ λογισμὸς του ἐφέρετο μὲ πόθον πρὸς κόσμον ἄλλον, φανταστικὸν καὶ αὐτόν, ἀλλ' ὅστις εἶχε χαρακτηριστικὰ τινα κοινὰ μὲ τὸ χωριό. Εἶχε, λόγου χάριν, μίαν βρύσιν, ὅπου βράδι-βράδι ἐμαζεύοντο οἱ κοπελιές μὲ τὰ σταμνιά των, βιαστικὲς, διότι τὰς ἐκάλουν εἰς τὸν ἐσπερινὸν μίαν καμπάνα καὶ δύο ἢ τρία σήμαντρα. Ἡ καμπάνα ἐκείνη ἦτο βέβαια τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, πού τὴν εἶχαν κρεμασμένη σ' ἓνα ξύλο, στὴν πόρτα δίπλα. Τώρα πού ἐμεγάλωσε θὰ ἔφτανε καὶ αὐτὸς νὰ σημάνῃ. Πῶς ἐθαύμαζε καὶ πῶς ἐζήλευεν, ὅταν ἦτο στὸ χωριό, ἐκείνους πού ἴφθαναν κ' ἐπαιζαν τὴν καμπάνα!.. Κάποτε τὸν ἐσῆκωσε καὶ αὐτὸν ὁ πατέρας του καὶ τὸν ἐβοήθησε νὰ κτυπήσῃ τὸ σεῖστρο... Τί χαρὰ πού πῆρε, καὶ τί φόβον συγχρόνως, ὅταν ἤκουσε τὸν ἦχον πού ἔκαμε μὲ τὸ χέρι του!.. Ἦτο τότε πολὺ μικρὸς· ἐπειδὴ δὲ κάθε φορὰ ἐζήτηι νὰ τὸν σηκώνουν γιὰ νὰ παίξῃ τὴν καμπάνα, τὸν ἐφοβέρισαν· τοῦ εἶπαν ὅτι μέσα στὴν καμπάνα ἦτο μιά γριά πού τὴν ἐφοβεῖτο· καὶ αὐτὸς τὸ πίστεψε.

Ὁ κόσμος ἐκεῖνος τῶν πόθων του ἐγίνε ὠραῖον ὄνειρον, τὸ ὁποῖον ἔβλεπε ξυπνητὸς μέσα εἰς τὴν ἀποθέωσιν μιᾶς δύσεως, εἰς τὴν γαλήνην τῆς ὁποίας ἐσβηνεν ἡ ἀπήχησις τῆς καμπάνας. Εἰς τὴν συμφωνίαν δ' ἐκείνην τῶν χρωμάτων καὶ τῶν παλμῶν τοῦ ἤχου, ἐντὸς ροδίνης ἀχλύος διεφαίνοντο κινούμεναι σκιαὶ ἀόριστοι, βαθμηδὸν ἐξερχόμεναι ἐκ τῆς ὄνειρώδους ἀσαφείας, ἕως οὗ εἰς τὴν ἔκστασιν τοῦ ἐφήβου παρου-

σιάζοντο, κατὰ συμπλέγματα παιγνιώδη, μορφαί ροδαλαί παρθένων, τῶν ὁποίων τὰ βλέμματα καὶ τὰ μειδιάματα ἦσαν πλήρη γλυκερῶν ὑποσχέσεων.

Καθήμενος ἐπὶ πέτρας ὑψηλῆς, πρὸ τῆς ὁποίας ἔβοσκον διεσπαρμένα τὰ πρόβατά τὰ του, ὁ Μανόλης ἔμενεν ἐπὶ μακρὸν βυθισμένος εἰς τὴν μαγείαν τοῦ ὄνειρου του, ἕως οὐ τραχὺ βέλασμα τράγου, παρατεινόμενον εἰς τὸν ἀντίλαλον τῶν χαραδρῶν, τὸν ἐπανάφερεν εἰς τὴν πραγματικότητα, καὶ τὰ ὠραία φαντάσματα ἔφευγον καὶ ἐξηφανίζοντο, ὡς στρουθία πτοηθέντα. Ὁ μικρὸς ποιμὴν ἐστέναξε· καὶ, στρεφόμενος, ἔβλεπε τὸν τράγον σείοντα τὸ μεφιστοφέλειον ὑπογένειόν του ἐπὶ τῆς ὄφρους ὑψηλοῦ κρημοῦ καὶ ἐκπέμποντα νέαν κραυγὴν θριάμβου, «μπέεε!» Ἀπὸ τοῦ τράγου δὲ τὸ βλέμμα του κατέβαινεν εἰς τὰς αἴγας, αἰτίνες μὲ προσπάθειάν τινα ἐρωτοτροπίας ἀνέτεινον πρὸς τὸν σουλτάνον ἐκεῖνον τοὺς ἡλιθίους ὀφθαλμοὺς των. Καὶ νέος στεναγμὸς συνῴδευε τὴν σκέψιν τοῦ νέου: Διατί νὰ μὴ εἶναι καὶ αὐτὸς τράγος;

B'

Δύνασθε νὰ φαντασθῆτε τὴν ἐκπληξίν τῶν γονέων του, ὅταν τὸν εἶδαν μίαν ἐσπέραν νὰ φθάσῃ, χωρὶς νὰ προηγηθοῦν προσκλήσεις καὶ παρακλήσεις ἐκ μέρους των. Ἡ μητέρα του ἔκαμε τὸν σταυρόν της, δοξάζουσα τὸν θεὸν ποὺ τὸν ἐφώτισε... Βέβαια θαῦμα ἦτο αὐτὸ τὸ ἀνέλπιστο. Ὁ Σαῖτονικολῆς ὅμως ἐφοβήθη ὅτι συνέβη τίποτε κακόν, ὅτι ζωοκλέπται ἔσω ἐπέδραμον εἰς τὴν μάνδραν, καὶ τὸν ἠρώτησε μὲ ἀνησυχίαν πῶς ἦτονε κ' ἐκατέβηκε.

— Ἦρθα νὰ σᾶς δῶ, ἀπήντησεν ἀπλῶς ὁ Μανόλης.

Ἄλλ' ἀφοῦ ἐκάθησεν εἰς τὴν σκοτεινότεραν γωνίαν τοῦ σπιτιοῦ, ὡς συνήθιζεν, εἶπε κάτι τι καταπληκτικόν:

— Θὰ κάτσω κ' ἐγὼ στὸ χωριὸ δύο-τρεῖς μέρες. Ὅλο στὰ βουνὰ θὰ ζῶ, σὰν ἀγρίμι;

Καὶ τὸ εἶπε μὲ τοιοῦτον πείσμα εἰς τὴν φωνήν, ὡς νὰ τοῦ εἶχαν ἀπαγορεύσει οἱ γονεῖς του τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ χωριό.

Ὁ Σαῖτονικολῆς ἀντήλλαξε μὲ τὴν γυναῖκα του βλέμμα ἐκπλήξεως καὶ χαρᾶς.

— Νὰ κάτσης, παιδί μου, ὅσο θέλεις, εἶπεν ἡ μητέρα του. Καὶ πάντα νὰ θέλῃς νὰ μείνῃς - καλύτερα· μεγάλη μας χαρά! Κ' ἐμεῖς αὐτὸ θέμε, κανακάρη μου.

— Ἐμεῖς δὲ σὲ θέλαμε νὰ γενῆς βοσκός, μοναχός σου γίνηκες, εἶπε καὶ ὁ Σαῖτονικολῆς. Κι ἂ θές ἐσὺ ἕνα νάσαι κοντά μας, ἐμεῖς τὸ θέμε χίλια, παιδί μου.

Ἡ οἰκογένεια ὀλόκληρος ἐώρτασε τὴν ἐσπέραν ἐκεῖνην. Ὅλοι οἱ συγγενεῖς, θεῖοι καὶ θεῖαι, καὶ ἡ μεγάλη ἀδελφὴ τοῦ Μανόλη μετὰ τοῦ συζύγου της, ἤλθαν νὰ χαιρετίσουν τὸν ἐπανελθόντα ἀποστάτην· καὶ εἰς ὧν τὰ πρόσωπα ἔλαμπεν ἡ χαρά, ὡς ἂν ὁ πρωτότοκος τοῦ Σαῖτονικολῆ ἦτο νεκρὸς καὶ ἀνέστη· ἀπέφυγαν ὅμως τὰς συνήθεις θωπείας, διότι ἐγνώριζαν ὅτι τὰ φιλήματα τὸν ἐξηγρίωναν σχεδὸν ὅπως οἱ ραβδισμοί. Ὁ Μανόλης ὅμως ἦτο σιωπηλὸς καὶ μόνον μὲ τὸν μικρὸν του ἀδελφὸν ἀντήλλαξεν ὀλίγας φράσεις. Ὁ μικρὸς οὗτος ἐφοίτα εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ὁ Σαῖτονικολῆς εἶχε μεγάλην ιδέαν περὶ τῆς ἐπιδόσεώς του εἰς τὰ γράμματα, ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τὸ παιδίον παρετήρει τὴν ποιμενικὴν ἐνδυμασίαν τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἐκ τῶν ἐρωτήσεων τὰς ὁποίας τοῦ ἀπηύθυνεν ἐφαινετο ὅτι εὐχαρίστως θ' ἀντήλασεν ὅλην τὴν σοφίαν μὲ τὸν ἐλεύθερον βίον τοῦ Μανόλη.

Ὁ δὲ Σαῖτονικολῆς, ὅστις διὰ γενναίων σπονδῶν ἐώρτασεν εἰς τὴν τράπεζαν τὸ εὐχάριστον γεγονός τοῦ οἴκου του, ὠμίλησεν εὐθύμως, θέλων νὰ ἐνθαρρύνῃ τὰς ἡμέρους διαθέσεις τοῦ ἡμιαγρίου υἱοῦ του, καὶ ἔκρινεν ἐπιεικῶς τὴν μέχρι τοῦδε ἀπειθειάν του. Δὲν ἦτο τίποτε· ὅλα τὰ παιδιά τέτοια εἶναι, μά, σὰ μεγαλώσουν, συμμορφώνονται κι ἀκοῦνε τοὺς γονεῖς των. Δὲν μποροῦν νὰ γίνουν κι ὅλοι γραμματισμένοι.

Ἐπειτα διηγῆθη τὸ ἀνέκδοτον ἐνὸς βοσκοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἤθελε καὶ αὐτός, κατ' οὐδένα λόγον, νὰ πλησιάσῃ ἄλλους ἀνθρώπους. Οὔτε γὰρ νὰ μεταλάβῃ δὲν ἔστεργε νὰ κατεβῆ στὸ χωριό. Μιὰ μέρα ποῦ τὸν εἶδε ἀπὸ μακρὰ ὁ παπάς, τοῦ φώναξε ὅτι ἔπρεπε νὰ κατεβῆ νὰ κοινωνήσῃ, ἀλλιῶτικα θὰ πῆγαινε ἡ ψυχὴ του στὰ τάρταρα. Ἄλ-

λά κι ὁ βοσκὸς τοῦ φώναξε : «Βάλε μού το στ' ἀραγούλι, πέψε μού το στοῦ Μαγού-
λη», κ' ἔφυγε. «Καλά», εἶπε κι ὁ παπάς, «θὰ σοῦ δείξω ἄνω, ζωντόβολο !» Καὶ τὴν
ἄλλη μέρα γεμίζει ἕναν ἀραγὸ ξύδι καὶ τοῦ τὸν στέλλει. Καὶ ὁ βοσκός, νομίζοντας ὅτι
τὸ τουλουμάκι εἶχε κρασί, τὸ γύρισε κι ἄρχισε νὰ πίνη, νὰ πίνη, σὰν καταβόθρα, ὅσο-
ποῦ ἔνωσε τὸ ξύδι νὰ τοῦ θερίζη μέσα τὰ σωθικά.

Ὁ Μανόλης, ὅστις ἐξηκολούθει νὰ σιωπᾷ, κάτω νεύων, ἐγέλασε μὲ τὸ πάθημα τοῦ
συναδέλφου του καὶ ἐξεθαρρεύθη ὀλίγον μὲ τὸν πατέρα του, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὸν ἐχώ-
ριζεν αἴσθημα ψυχρότητος καὶ φόβου.

Τὸ μικρὸν δ' ἐκεῖνο ξεθάρρευμα ἐπωφελήθη ὁ Σαῖτονικολῆς διὰ νὰ τοῦ παραστήσῃ
ὅτι ἦτο καιρὸς πλέον ν' ἀφήσῃ τὰ πρόβατα, διὰ νὰ ἔμβῃ κι αὐτὸς εἰς τὴν τάξιν τῶν
ἀνθρώπων. Διὰ τὰ πρόβατα εἶχον τοὺς βοσκούς των· διὰ τὴν ἐπίβλεψιν ὅμως καὶ τὴν
καλλιέργειαν τῶν κτημάτων δὲν ἤρκει μόνος ὁ γέρος· θὰ πῆς ὅτι δὲν ἦτο γέρος ἀκό-
μη, ἀλλὰ δὲν ἦτο καὶ νέος, καὶ τὰ γεράματα ἐπλησίαζαν. Ἐπειτα, ὁ Μανόλης ἔπρεπε
νὰ φροντίσῃ καὶ γιὰ δικό του σπίτι. Ἦτο ἄνδρας πιά. Καὶ τί ἄνδρας ! Ἄν ὅλοι οἱ νέσι
σὰν κι αὐτὸν ἔπαιρναν τ' ἀνάπλαγα νὰ ζοῦν σὰν ἀγριόγιδα, τί θὰ ἐγίνοντο οἱ κοπελιές ;
Καλόγριες ; Κ' εἶχε τώρα-τώρα κάτι κορίτσια τὸ χωριό, κάτι νέα βλαστάρια, ποῦ δὲν
ἤξερε κανεὶς νὰ διαλέξῃ !

— Ἔ, μορὲ παιδί, ἀνεφώνησεν ὁ Σαῖτονικολῆς εὐθύμως, νὰ μὴν ἔχω γὰρ τὴ νιότη-
σου !

— Ἐφαες τὸ κουλούρι σου, κάτω τὴ μούρη σου ! τοῦ εἶπε γελῶσα ἡ σύζυγός του, ἡ-
τις, ἰσταμένη πλησίον τοῦ υἱοῦ της, τὸν περιέβαλλε μὲ ἀκτινοβολίαν στοργῆς καὶ ἐγί-
νετο διερμηνεὺς τῆς σιωπῆς του. Ἐδὰ ἄλλου ἀράδα.

Ἐπειδὴ δὲ ἴσως οἱ ὑπαιγιμοὶ τοῦ πατρὸς ἦσαν σκοτεινοὶ διὰ τὸν τραγίσιον ἐγκέ-
φαλον τοῦ υἱοῦ της, ἔσκυψε καὶ τοῦ ἐψιθύρισε :

— Ἡ ἀράδα τοῦ Μανόλη μου, ποῦ θὰ τόνε παντρέψωμε μὲ μιὰ ὁμορφὴ κοπελιά !

Ὁ Μανόλης εἶχεν ἤδη ἐννοήσῃ ἀρκετά, ὡς ἐφανέρωσε τὸ ἐρύθημα τοῦ προσώπου
του, ἀλλ' ὅταν ἤκουσε καὶ τὴν τελευταίαν ἐξήγησιν, εἰς τοιαύτην ἀμυχανίαν τὸν ἔφε-
ρεν ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἐντροπή, ὥστε ἀπώθησε τὴν μητέρα του λέγων :

— Δὲ θέλω παντριγιές κι ἄφρσέ με, ναί !

Ἄλλ' ἐνῶ ἤθελε νὰ φανῇ θυμωμένος, προδότης γέλωτος ἔλαμπεν εἰς τὸ πρόσωπόν
του.

— Δὲ θέλεις λείε ; ἀνεφώνησε γελῶν ὁ Σαῖτονικολῆς. Γιά ξαναπέ το, κατεργάρη !

Ὁ Μανόλης ἔκρυψε τὸ πρόσωπόν του καὶ εἶπε μὲ πεῖσμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐχώρευεν
ἡ χαρὰ :

— Δὲ θέλω, δὲ θέλω, δὲ θέλω !

— Καλά, μὴ θές. Ἄφησε νὰ δῆς τοὶ κοπελιές καὶ τότε τὰ λέμε πάλι.

Ὁ Σαῖτονικολῆς ἦτο κατευχαριστημένος, διότι εἶχε σχηματίσει πεποίθησιν ὅτι ὁ
Μανόλης, καὶ νὰ τὸν ἐδιωχναν, δὲν θάφευγε πλέον ἀπὸ τὸ χωριό. Καὶ ἀπὸ τὸν ἐνθου-
σιασμόν του, ἐφώναξε τὴν νοικοκυράν του νὰ φέρῃ κρασί, καρύδια, ἀμύγδαλα, ὅ,τι κα-
λὸν εἶχαν στὰ πιθάρια. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο θησαυρὸς ἀνεκδότων, ἐνίοτε παρατόλμων, διη-
γήθη καὶ τὸ ἀρμόζον εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν. Κάποιος, μιὰ φορὰ, διὰ νὰ σώ-
σῃ τὸ γιό του ἀπὸ κακὰς συναναστροφές, ἀποφάσισε νὰ τὸν ἀναθρέψῃ μακρὰν ἀπὸ
τοὺς ἀνθρώπους, σ' ἕνα ἔρημο πύργου. Ὁ νέος ἐμεγάλωσε, ἔγινε ἄνδρας, χωρὶς νὰ δῆ-
ποτέ γυναῖκες. Τότε τὸν ἐπῆρε ὁ πατέρας του κ' ἐπῆγαν στὴν πολιτεία καὶ τὸν ἐγύ-
ρισε δεξιά κι ἀριστερά. Ὁ νέος, σὰ μικρὸ παιδί ἀκάτεχο, ἐρωτοῦσε τὸν πατέρα του
γιὰ κάθε πρᾶμα ποῦ βλεπε, τ' εἶναι τοῦτο καὶ τ' εἶναι κεῖνο. Ὅταν εἶδε καὶ τίς γυναῖ-
κες, ἐξεστάθηκε κι ἀρώτησε τὸν πατέρα του τί ἦσαν. «Αὐτοί, παιδί μου, εἶν' οἱ δαι-
μόνοι», τοῦ πε ὁ πατέρας του, γιὰ νὰ τὸν φοβίση, γιὰτ' εἶδε πῶς τοῦ ἔκαμαν μεγάλην
ἐντύπωσιν. Ὅταν ἐγύρισαν πίσω στὸν πύργον των, ὁ πατέρας τοῦ εἶπε : «Ἄπ' ὅλα τὰ
πράματα ποῦ εἶδες στὴν πολιτεία, γιέ μου, ποιά σου ἄρεσαν καλύτερα, γιὰ νὰ σοῦ τὰ
φέρω ;» «— Οἱ δαιμόνοι», ἀποκρίθηκε ὁ νέος ἀμέσως.

Ἄλλοι ἐγέλασαν μὲ τὸ ἀνέκδοτον, διέφυγε δὲ μιὰ ἔκρηξις γέλωτος καὶ ἐκ τοῦ στό-

ματος τοῦ Μανόλη· καὶ ἐπειδὴ ὄλων τὰ βλέμματα εἶχον στραφῆ πρὸς αὐτόν, ἡ ἀμηχανία του ἐκορυφώθη καὶ συνεστρέφετο ἐπὶ τῆς καθέκλας, ὡς θέλων νὰ τρυπήσῃ τὴν γῆν, διὰ νὰ κρυβῆ μετὰ τῆς ἐντροπῆς του. Τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδιζε ν' ἀναγνωρίζῃ ἐνδομύχως, ὅτι εἶχε πολὺ δίκαιον ὁ νέος ἐκεῖνος. Μήπως καὶ αὐτός δὲν θὰ ἐπρότιμα ἓνα δαίμονα ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου; Καὶ ὅμως αὐτός καὶ τὸ θάρρος δὲν εἶχε νὰ τὸ ὁμολογήσῃ καί, ὅταν οἱ ἄλλοι τὸν ἐνθάρρουναν, ἔχανεν ἔτι μᾶλλον τὸ θάρρος του.

— Τὸ ἴδιο κι ὁ Μανολιάς, συνεπέραναν ὁ Σαῖτονικολής. Μᾶς ἐπεθύμησε λείει κ' ἦρθε νὰ μᾶσε δῆ. Μὴν τὸν ἀκοῦτε. Ἦρθε νὰ βρῆ τὸ δαίμονά του. Θέλει κι αὐτός ἓνα δαίμονα.

Ἐ! αὐτὸ πλέον ἦτο πάρα πολὺ. Ὁ Μανόλης, ὅταν ἤκουσε τὸ συμπέρασμα, καὶ τοὺς γέλωτας οἷτινες τὸ ἐπεδοκίμασαν, ὑπὸ τοιοῦτου πανικοῦ ἐντροπῆς κατελήφθη, ὥστε, ἀνατιναχθεὶς, ὥρμησεν, ὡς ἐκπτοηθεὶς τράγος, εἰς τὸ «μέσα σπίτι», συναντήσας δὲ τὴν μητέρα του ἐπανερχομένην μετὰ τὸ κρασί, τὴν ἀνέτρεψε καὶ προχωρήσας ἐτρύπωνσεν εἰς τὸ βάθος μεταξὺ τῶν πίθων.

Ἐπὶ μίαν στιγμὴν ὅλοι ἐμειναν καταπληκτικοὶ διὰ τὴν αἰφνιδίαν ἐκείνην φυγῆν. Ἐπειτα ὁ Σαῖτονικολής, ὅστις δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ γελάσῃ, ὅταν εἶδε τὴν σύζυγόν του ἐγειρομένην ἐπιπόνως, μορφαζούσαν καὶ κρατοῦσαν ἔτι τὴν λαβὴν τοῦ θραυσθέντος δοχείου, ἐπλησίασε πρὸς τὴν μεσόθυραν κ' ἐφώναξε πρὸς τὸν Μανόλην:

— Ἐδαιμονίστηκες, μορέ;

— Μὲ τοὶ δαιμόνους ποὺ κάθεται καὶ τοῦ λές!.. εἶπεν ἡ σύζυγός του.

Ὁ δὲ Μανόλης, ὅστις εἰς τὴν φωνὴν τοῦ πατρός του διέκρινεν ἀπειλήν, ἀπήντησεν ἐκ τῆς κρύπτῃς του μετὰ παράπονον, ὡς νὰ ἦτο ἔτοιμος νὰ κλαύσῃ:

— Δέ θέλω νὰ μοῦ λές τέτοια πράματα· ἀλλιῶς...

Ἀλλὰ δὲν συνεπλήρωσε τὴν ἀπειλήν, μὴ τολμών πλέον οὔτε νὰ διανοηθῆ ὅτι θὰ ἐπανήρχετο εἰς τὰ βουνα διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πρότερον βίον.

Ὁ Σαῖτονικολής τοῦ ὑπεσχέθη ὅτι δὲν θὰ τοῦ ἔλεγε πλέον τίποτε περὶ δαιμόνων· τοῦ ὠρκίσθη μάλιστα εἰς τὰ κόκκαλα τοῦ σκύλου, μετὰ τὰ ὁποῖα, χάριν εὐφημισμοῦ, εἶχεν ἀντικαταστήσει εἰς τοὺς ὄρκους του τὰ «κόκκαλα τοῦ κυροῦ του».

Ἐνῶ δὲ ἡ Σαῖτονικολίνα ἐπέπληττε χαμηλοφώνως τὸν ἄνδρα τῆς, διότι τὸ παράκαμε κι αὐτός μετὰ τοὺς χωρατάδες του κι ἀγρίεψε τὸ κοπέλι, ὁ Μανόλης ἐξῆλθε μετὰ ἤθους διστακτικὸν καὶ φοβισμένον κ' ἐκάθησεν εἰς μίαν ἄκραν κατὰ γῆς, ὅπως ἦτο συνηθισμένος. Κ' ἐκεῖνη ἡ καθέκλα εἶχε πολὺ συντελέσει εἰς τὴν ἀμηχανίαν του· ἐπ' αὐτῆς ἡ ἐντροπή του ἦτο περισσότερον ἐκτεθειμένη εἰς τὰ βλέμματα.

— Καλὰ ποὺ δὲν ἐκαθοῦντονε πρὸς τὴν ὄξω πόρτα, ἐψιθύρισεν ἐκ νέου ἡ Σαῖτονικολίνα πρὸς τὸν σύζυγόν της· ἀλλιῶς θάπαιρνε πάλι τὰ ὄρη κ' ὕστερα τρέχε νὰ τονε κυνηγᾷς!

Ὁ Σαῖτονικολής ἐμειδία μετὰ τὴν ἀπλότητα τῆς γυναικὸς του. Μορέ, δέ φεύγει· δὲν ἦρθ' αὐτός γιὰ νὰ φύγῃ. Τὸ πράμα ποὺ τὸν εἶχε τραβήξει αὐτὴ τῆ φορὰ στὸ χωριὸ ἦτονε πολὺ δυνατὸ, παντοδύναμο. Καὶ ἄλλο ἀνέκδοτο ἀνέβαιναν εἰς τὰ χεῖλη του· ἡ ἱστορία ἄλλου ἀφελοῦς βοσκοῦ, ὅστις κατέφυγεν εἰς ἰατρὸν διὰ νὰ τοῦ θεραπεύσῃ παράδοξον καὶ ὀχληρὸν νόσημα. Καὶ ἂν δὲν τὸν ἠμπόδιζεν ἡ παρουσία τῆς θυγατρὸς του, θὰ τὸ ἔλεγεν, ἀδιαφορῶν ἂν θὰ κατελαμβάνετο ὑπὸ νέου πανικοῦ ὁ υἱός του. Τόσον τὸ ἐπίκαιρον τῆς ἱστορίας τὸν ἐγαργάλιζεν.

Ἀλλὰ, μὴ δυνάμενος νὰ ικανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του, ἤρχισε νὰ διαγράψῃ κατὰ διάνοιαν τὸ σχέδιον τοῦ ἐξανθρωπισμοῦ τοῦ υἱοῦ του, ἐνῶ ὁ Μανόλης, ἀναθαρρήσας ὀλίγον, ὠμίλει πρὸς τὸν ἀδελφόν του καί, μεταξὺ ἄλλων, τὸν ἠρώτα ἂν ὁ δάσκαλος τὸν εἶχε βάλει κι αὐτὸν στὸν φάλαγγα. Ὁ Σαῖτονικολής ἐμελέτα σειρὰν ὄλην ἐξημερωτικῶν μέσων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον ἦτο νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ ὁ Μανόλης, ὡς ἀνάδοχος, εἰς ἓν βᾶπτισμα, διὰ τὸ ὁποῖον εἶχε δώσει ὑπόσχεσιν.

Τὸ πρῶτὸ τῆς ἐπιούσης, μετὰ τὴν λειτουργίαν, δὲν ἐχρειασθησαν πολλοὶ προσπάθειαι διὰ νὰ πεισθῆ ὁ Μανόλης νὰ κάμῃ μετὰ τοῦ πατρός του ἓνα γῦρον εἰς τὸ χω-

ριό, μέχρι τῆς ἀγορᾶς. Ὁ νέος εἶχεν ἀποβάλλει τὴν μαλλίνην ποιμενικὴν ἐνδυμασίαν· διὰ νὰ τὸν καλοπιᾶσῃ δὲ ἡ μητέρα του τὸν ἐνέδυσσε μὲ τὰ καλύτερα ἐνδύματα τοῦ πατρὸς του, τὰ ὅποια ὁμως τοῦ ἤρχοντο ὀλίγον στενόχωρα, καίτοι ὁ Σαῖτονικολῆς ἦτο ὑψηλὸς καὶ εὐρωστος.

Οὕτω ἔκαμε τὴν ἐπίσημον ἐμφάνισίν του εἰς τὸ χωριό. Καὶ εἶδαμεν ὅποια ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐντύπωσις καὶ πῶς ἀπὸ τοῦ θαυμασμοῦ ἡ Σπιριδολενιά τὴν ἔτρεψεν εἰς χλεύην. Τότε ἐκεῖνοι οἵτινες πρὸ μικροῦ εἶδον μόνον τὸν πλήρη ζωῆς ἐφηβον, εἰς τὸν ὅποιον τὰ βουνὰ εἶχον δώσει τὸ ψῆλωμα καὶ τὸν ἀέρα τῆς ἐλάτης, διέκριναν παντοῖα κωμικὰ ἐλαττώματα. Ἦτο παρά πολὺ ψηλός, τόσον πολὺ, ὥστε νὰ ἐνθυμίξῃ τοὺς Σαρακηνοὺς, κάτι φαντάσματα φοβερὰ τῶν ἐρειπίων. Καὶ εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἐνόμιζες ὅτι ἡ κεφαλὴ του ἐζαλίζετο καὶ δὲν ἐστέκετο καλά. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φωνὴν δὲν εἶχε, καλέ, κάτι τι ἀπὸ τὸ βέλασμα τοῦ τράγου; Ἐπειτα ἦτο κακοζωσμένος, ἀσυστύλωτος, καὶ δὲν ἤξευρε νὰ περιπατήσῃ στὸ ἴσωμα, ἀλλὰ συνεκρούοντο τὰ σφυρά του καὶ οἱ πόδες του παρέσυρον καὶ κατεχύλιον τοὺς λίθους τῆς ὁδοῦ, καὶ ἐγένετο χαλασμός κόσμου. Τί πατούχας! Μέχρι τῆς ἐσπέρας, τὸν ἐγνώριζον ὅλοι σχεδὸν οἱ χωριανοὶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ὅσοι τὸν εἶχον ἴδει κατὰ τὴν ἡμέραν ὠμολόγησαν γελῶντες τὴν ἐπιτυχίαν. Ἐ, τῆ διαολολενιά, ποῦ τὰ βρίσκει! Ὅπως τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν τὰ ἔργα, καὶ τῆς Σπιριδολενιάς τὰ ἔργα εὐκόλως ἀνεγνωρίζοντο.

Ὁ Μανόλης, πράγματι, ὡς νὰ ἐμάντευσε τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὅποιαν ἔκαμεν εἰς τὰς γυναῖκας τὰς καθήμενας ὑπὸ τὴν μεγάλην πλάτανον, ἦτο κατασαστισμένος καὶ ἐφαίνετο προσπαθῶν νὰ σμικρύνῃ τὸ πελώριον ἀνάστημά του καὶ νὰ κρυφθῆ εἰς τὸν πατέρα του δίπλα. Πρώτην φορὰν ἐξετίθετο εἰς τόσα βλέμματα, διότι, ἔνεκα τῆς ἐορτῆς καὶ τοῦ ὠραίου ἑαρινοῦ καιροῦ, ὅλοι οἱ χωριανοὶ εὐρίσκοντο ἔξω, εἰς τὰ πρόθυρα καὶ ἐπὶ τῶν δωματίων, καὶ ἐφαίνοντο ὡς νὰ εἶχον παραταχθῆ ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ ἐπίτηδες δι' αὐτόν. Τῶνόντι δὲ ἡ ἐμφάνισίς του ἐπροκάλει κίνησιν περιεργείας καὶ ὅσαι γυναῖκες εὐρίσκοντο ἐντὸς τῶν οἰκιῶν προσέτρεχον καὶ αὐταὶ νὰ τὸν ἴδουν. Τὰ βλέμματα δὲ πρὸ πάντων τῶν γυναικῶν ἐστενοχώρουν τὸν Μανόλην, διότι εἰς αὐτὰς κυρίως ἐπεθύμει νὰ κάμῃ καλὴν ἐντύπωσιν, καὶ εἶχεν ἐλπίσει τοιοῦτον θρίαμβον ὅταν τὸ πρῶν εἶδε τὸν ἑαυτὸν του στολισμένον μὲ τὸ τσόχινον μεϊτανογέλεκον καὶ τὴν κόκκινον ζώνην· τώρα ὁμως ἐνόμιζεν, ἐξ ἐναντίας, ὅτι ἔκανε ἀθλίαν ἐντύπωσιν καὶ ὅτι ὅλα τὰ βλέμματα τὰ ὅποια προσηλοῦντο ἐπάνω του τὸν ἔσκωπτον· ὁ φόβος δὲ οὗτος, ἀντὶ νὰ ἐντείνῃ τὰς προσπαθείας του διὰ νὰ φανῆ εὐπρόσωπος, τοῦναντίον τὰς παρέλυεν.

Ἐν τοσοῦτῳ πανταχόθεν τοὺς ὑπεδέχοντο φιλικὸι χαιρετισμοί :

— Καλῶς τὰ δέχτηκες! καλῶς τὰ δέχτηκες! ἐφώναζαν πρὸς τὸν πατέρα του ἄνδρες καὶ γυναῖκες.

Ἀπηύθυναν δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν διάφορα φιλοφρονήματα :

— Ἴντα κάνεις, Μανολιό; Καί, τουλόγουσου γίνηκες κοτζά ντελικανῆς! Πότε τόσους τσανὰ μπόι;

Περισσότερον ἀπὸ τὸν Μανόλην σαστισμένος ἦτο ὁ σκύλος του, ὅστις τὸν ἠκολούθει ἀπὸ κοντά, μὲ τὴν οὐρὰν εἰς τὰ σκέλη, περιδεῆς προσβλέπων τοὺς σκύλους τοῦ χωριοῦ, οἵτινες προσέτρεχον πανταχόθεν, ὄχι διὰ νὰ χαιρετίσουν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τοῦ αὐθάδους ξένου, ὅστις εἰσῆλθεν εἰς τὸ κράτος των, χωρὶς νὰ ζητήσῃ τὴν ἀδειὰ των. Καὶ τόσον αἱ λυσσώδεις ἐπιθέσεις των ἐστεναχώρησαν τὸ ταλαίπωρον ζῶον, ὥστε, ἀναγκασθὲν ἔξαφνα νὰ ζητήσῃ σωτηρίαν μεταξὺ τῶν κνημῶν τοῦ κυρίου του, παρ' ὀλίγον νὰ τὸν ἀνατρέψῃ. Ὁ Σαῖτονικολῆς τοὺς ἀπεδίωκε διὰ λίθων, ἀναγκασόμενος νὰ διακόπτῃ τὰς ὁμιλίας τὰς ὁποίας συνῆπτε μὲ τοὺς συναντωμένους· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐνεφανίζοντο ἐξ ἄλλων παρόδων, ἀπὸ τὰς θύρας καὶ τὰ δώματα, ἀενάως πληθυνόμενοι διὰ νέων ἐπικουριῶν. Οὕτω δὲ τὴν πορείαν πατρὸς καὶ υἱοῦ διὰ τοῦ χωριοῦ συνώδευεν ἡ βοή ἐκεῖνῃ τῶν ἀγρίων ὑλακῶν καὶ ἐπηύξανε τὴν σύγχυσιν τοῦ Μανόλη, ὅστις, ἀρπάσας πέτραν μεγάλην, τὴν ἔρριψεν, ὡς ὠργισμένος Τιτάν, κατὰ τῶν σκύλων:

«Τ' αποθιμένας! νὰ μᾶζε φᾶτε θέτε;..» 'Αλλ' ἀντὶ τῶν σκύλων, ὀλίγον ἔλειψε νὰ φονεύσῃ ἓνα γέροντα θερμαίνοντα εἰς τὸν ἥλιον τοὺς ρευματισμοὺς του.

Τὸν δρόμον διέκοπτε, μεταξύ δύο θορυβωδῶν νερομύλων, ὑψηλὸν μυλαυλάκον, τοῦ ὁποίου τοὺς τοίχους ἐκάλυπτον βρύα καὶ θάμνοι, μεταξύ τῶν ὁποίων τὸ νερὸν κατέρρεε μὲ κελαρυσμὸν ἀπειροφῶνον. 'Ο Σαῖτονικολῆς, ἀκολουθοῦμενος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του, διῆλθε τρέχων ὑπὸ τὴν βροχὴν τῆς ἀψίδος τοῦ μυλαυλάκου. 'Όταν δ' ἐπέρασαν, εἶδαν ὅτι πέντε ἢ ἕξ χανούμισσες, πού ἐπλυναν σκυμμένα πλησίον τοῦ μύλου, εἶχον σταθῆ καὶ τοὺς παρετήρουν, ὅπως ἦσαν εἰς τὸ νερόν, μὲ τὰς ἐσθῆτας ἀνασυρμένας ἄνω τῶν γυμνῶν κνημῶν, μὲ τοὺς λευκοὺς πέπλους ριμμένους ἐπὶ τῶν νῶτων καὶ κρατουμένους εἰς τὴν ὀσφύν. Μία μόνον εἶχε σύρει τὸ γιασμᾶκι πρὸς τὸ πρόσωπον, διὰ νὰ καλυφθῆ τάχα. Μία δὲ ἄλλη, μεσόκοπη, μὲ γιασμᾶκι δαμασκωτόν, εὕρισκετο πέραν, εἰς τὸ «πηγάδι», ἀπλώνουσα τὰ πλυμένα της κατὰ σειρὰν ἐπὶ τῶν θάμνων τοῦ μυλαυλάκου· καὶ ἐκεῖθεν ἐφώναζε πρὸς τὸν Σαῖτονικολὴν κάτω:

— Καλῶς τὰ δέχτηκες, γείτονα! Γιὸς σου δὲν εἶναι ὁ ντεληκανῆς;

— Γιὸς μου, 'Αἰσὲ χανούμη, ἀπήνητησεν ὁ Σαῖτονικολῆς.

— Νὰ τὸν χაίρεσαι!

— Καὶ τουλόγουσου νὰ χაίρεσαι τὰ δικά σου!

'Ο Μανόλης ὅμως ὀλίγον ἐπρόσεξεν εἰς τὴν φιλόφρονα ἀλλ' ἠλικιωμένην χανούμισσαν. Τὰ βλέμματά του, εἰς τὰ ὁποῖα ἔδιδε θάρρος ἢ ἀπόστασις, ἐστρέφοντο κατὰ προτίμησιν πρὸς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ μυλαυλάκου, ὅπου διέκρινε νεαρά καὶ εὐεῖδη πρόσωπα, καὶ ὅπου αἱ ἀνασυρμένα ἐσθῆτες ἦσαν ἀποκαλυπτικώτεροι διὰ τὴν περιέργειάν του. 'Ετόλμησε μάλιστα, ἐνῶ ἀπεμακρύνοντο, νὰ στραφῆ καὶ νὰ παρατηρήσῃ ἐκ νέου. Δι' αὐτόν, ἄλλως, αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι δὲν ἦσαν ὅπως αἱ ἄλλαι, διότι ἦσαν τούρκισσες.

'Αλλὰ καὶ τὰ λαθραῖα βλέμματα, τὰ ὁποῖα ἔρριπτε πρὸς τὰς ὁμοθρήσκους τοῦ γυναῖκας, δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον φλογερά καὶ ἀχόρταγα. Καὶ μία χήρα ὠρμιος, ἥτις ἐδέχθη κατὰσθηθᾶ ἓνα τοιοῦτον πιστολισμὸν, ἀνετινάχθη:

— Πῶς ξανοίγει! Φωτιές βγάνουνε τὰ μάτια του!

'Ιδὼν αὐτὴν ὁ Σαῖτονικολῆς, μεταξύ ἄλλων γυναικῶν, τὴν ἐχαίρητησε φαιδρῶς μακρόθεν, καὶ τὴν ἠρώτησε τί ἤθελε στὴν ξένη γειτονιά, διότι τὸ σπίτι της ἦτο στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ. Καὶ τί μαθαίνει ἀπὸ τῆ θυγατέρα της, τὸ Μαρούλι, πού ἦτο στὴ χῶρα. Νὰ μὴ τύχῃ καὶ τὴν κρατήσουν ἐκεῖ μέσα! Δόξα σοι ὁ Θεός, τὸ χωριὸ εἶχε γαμπροὺς καλύτερους κι ἀπὸ τῆ χῶρα. Καὶ διὰ νεύματος ἔδειξε τὸν Μανόλην, ὑπομειδιῶν.

'Ενῶ δὲ ἀπεμακρύνοντο, ἐπληροφόρει τὸν υἱὸν του ὅτι ἦτο ἡ χήρα Ζερβούδαινα, μὴ ὀλίγον ἐλαφρόμυαλη, «παρακούζουλη» ὅπως τὴν ἔλεγε, τῆς ὁποίας ἡ κόρη εὕρισκετο ἀπὸ τινος καιροῦ εἰς τὸ Κάστρο, πλησίον μιᾶς θείας της. 'Ο Σαῖτονικολῆς ἠγάπα νὰ τὴν πειράζῃ, καί, ἂν τὴν συνήντα εἰς τὸν δρόμον, θάλεγε τοῦ Μανόλη νὰ τῆς φιλήσῃ τὸ χέρι, ὡς σεβασμίας τάχα γραίας, διότι φοβερά ἐπειράζετο ὅταν ἐβλεπεν ἀμφισβητουμένην τὴν ἄλλως λίαν ἀμφισβητήσιμον νεότητά της.

Μετὰ τινος ἀκόμη ἐφόδους τῶν σκύλων, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Μανόλης ἔχασε μέρος τῆς βράκας του, ἀποσχισθέν, ὁ δὲ σκύλος του μέρος τοῦ ἀφτιοῦ του, ἐφθασαν εἰς τὸ Τσαρσί, τὴν ἀγορὰν τοῦ χωριοῦ, μικρὰν ὁδὸν λιθόστρωτον, εἰς τὸ κέντρον τῆς τουρκικῆς συνοικίας, μὲ μαγαζιά ἐκατέρωθεν, τὰ ὁποῖα σχεδὸν ὅλα ἦσαν κυριολεκτικῶς παντοπωλεῖα, δηλαδὴ καφενεῖα, καπηλεῖα, μαγειρεῖα, μπακάλικα καὶ ὑφασματοπωλεῖα ἐν ταυτῶ.

'Η κίνησις ἐδῶ ἦτο τόσον ζωηρά, καὶ τόσος ὁ θόρυβος, ὥστε τὰ ἔχασεν ἐντελῶς ὁ Μανόλης, οὔτινος αἱ γεωγραφικαὶ γνώσεις ἦσαν τόσον περιορισμένα, ὥστε δὲν ἐγνώριζε πολλὰ μέρη τοῦ χωριοῦ καὶ μεταξύ αὐτῶν τὸ Τσαρσί, ἀλλ' εἶχε μίαν ἀόριστον ἰδέαν ὅτι ἐκεῖ ἦσαν τὰ θαυμάσια τοῦ ἀγνώστου πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖον περιελάμβανε μία ἄλλη ἰδέα, ἀκόμη περισσύτερον ἀόριστος καὶ περισσότερον θαυμασία: ἡ «χώρα». Τόσον δὲ ἦτο παρασκευασμένος ὑπὸ τῆς φαντασίας του νὰ ἴδῃ καταπληκτικᾶ

πράγματα, ὥστε ὅλα τοῦ ἐφαίνοντο μεγάλα καὶ θαυμάσια· καὶ οἱ ἑκατὸν ἤ, τὸ πολὺ, διακόσιοι ἄνθρωποι, οἵτινες ἐκινουῦντο εἰς τὸν χῶρον ἐκεῖνον, τοῦ ἑκαμαν ἐντύπωσιν χιλιάδων. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει καὶ ἡ ποικιλία ἣν ἔδιδεν εἰς τὸ θέαμα ἡ ἀνάμιξις τῶν τούρκων, γερόντων μὲ σαρίκια μεγάλα, τσιμπούκια καὶ παπούτσια κόκκινα ἢ μαῦρα, ἀφήνοντα γυμνάς τὰς κνήμας, καὶ νεωτέρων μὲ φέσια τυνησιακά, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ πλεῖστον περιέβαλλε λεπτὸν στρόφιον, συγκρατοῦν τὴν ὀγκώδη κυανὴν φοῦνταν. Οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν τελευταίων εἶχον τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς χριστιανούς ὑπόδησιν, στιβάνια ἀπλᾶ ἢ τσαρδίνια σχιστά, σφιγγόμενα δι' ἱμάντων, ὥστε νὰ προσαρμόζωνται τελείως εἰς τὴν κνήμην. Τὰ διακρίνοντα κυρίως τοὺς τούρκους ἀπὸ τοὺς χριστιανούς ἦσαν τὰ ζωηρὰ καὶ ἀνοικτὰ χρώματα τοῦ ἱματισμοῦ. Καὶ ἐκ τῶν χριστιανῶν πολλοὶ περιέβαλλον τὸ φέσι μὲ μανδίλι, ἀλλὰ σκοτεινοῦ μᾶλλον χρωματισμοῦ. Ἐκ τῶν γερόντων ὅμως ἱκανοὶ ἐφόρου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς «πετσέταν» λευκὴν, ἥτις μόνον κατὰ τὸ δέσιμον διέφερεν ἀπὸ τὸ σαρίκι. Ὁ Μανόλης μάλιστα ἐνθυμεῖτο μίαν λεπτομέρειαν περιέργον, τὴν ὁποίαν εἶχε παρατηρήσει εἰς τὴν ἐκκλησίαν· κάμποσοι ἐκ τῶν γεροντοτέρων τούτων εἶχον, ὅπως καὶ ἐκ τῶν τούρκων πολλοί, ξυρισμένην τὴν κεφαλὴν, ἀφήνοντες εἰς τὴν κορυφὴν μικρὸν θύσανον. Καὶ φαίνεται ὅτι εἰς παλαιότερους χρόνους ἦτο πολὺ γενικωτέρα ἢ κόμωσις αὕτη.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς διακρίσεως τοῦ ἱματισμοῦ, ὑπῆρχε καὶ ἄλλη διαφορὰ μεταξύ χριστιανῶν καὶ τούρκων, βαθυτέρα αὕτη, συνισταμένη εἰς τὸ ἦθος, τὸ ὁποῖον ἔδιδεν εἰς τοὺς τούρκους τὸ συναίσθημα ὅτι ἦσαν οἱ κύριοι, ὅχι μὲν ἀπόλυτοι καὶ ἀχαλίνωτοι, ὅπως πρὸ τοῦ 21, ἀλλὰ πάντοτε διατηροῦντες τὴν ὑπεροχὴν ἣν ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἐξουσία καὶ τὴν ὑπερφάνειαν ἣν εἶχον ἐκ παραδόσεως. Οἱ χριστιανοὶ δὲν ἦσαν μὲν οἱ πρὸ τοῦ 21 ραγιάδες, εἶχον ὅμως ἀκόμη ὅπωςδήποτε τὸ συναίσθημα τοῦ θέσει ὑποδεεστέρου, καὶ τοῦ συναισθήματος τούτου ἡ ἀντανάκλασις ἐφαίνετο εἰς τὴν φυσιογνωμίαν αὐτῶν, ὅσον καὶ ἂν ἤθελον νὰ τὴν κρύψουν. Ἐκ τῆς γενεᾶς, ἥτις εἶχε γνωρίσει τοὺς «μαύρους χρόνους τῆς σκλαβιάς», ἔζων ἀκόμη τόσο πολλοί, ὥστε νὰ μεταδίδουν καὶ εἰς τὴν φυσιογνωμίαν τῆς νεωτέρας γενεᾶς κάτι τι ἀπὸ τὴν κατήφειαν καὶ τὴν συστολὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μολονότι αὐτοὶ πάλι ἦσαν οἱ πρῶτοι τολμήσαντες νὰ ἐξεγερθῶσι κατὰ τοῦ φοβεροῦ δεσπότη καὶ παρασκευάσωσιν εἰς τοὺς νεωτέρους τὴν σχετικὴν ἀνεσιν τὴν ὁποίαν εἶχον. Χάρις εἰς τὸ θάρρος τῶν ραγιάδων ἐκείνων, οἱ νεώτεροι ἐγνώρισαν ὅτι οἱ τούρκοι δὲν ἦσαν ἀήττητοι, ὅπως ἐξ ἄλλου, χάρις εἰς τὴν αὐταπάρησιν καὶ τὸν ἥρωισμὸν αὐτῶν, ὁ Τοῦρκος ἔμαθε νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν καὶ νὰ φοβῆται τὸν Ραγιά. Καὶ ὅμως δύο ἢ τρεῖς ἐκ τῆς γενεᾶς ἐκείνης ἐξηκολούθουν ἀκόμη μὲ παράδοξον ἐπιμονὴν νὰ φοροῦν τὴν μαύρην πετσέταν, τὴν ὁποίαν οἱ χριστιανοὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ φέρουν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των εἰς ἔνδειξιν δουλικῆς ὑποταγῆς καὶ ταπεινώσεως. Ἴσως ὅμως ἤθελον οὕτω νὰ δίδουν εἰς τοὺς νεωτέρους ζωηροτέραν τὴν εἰκόνα τῆς ἐποχῆς των, ἵνα καὶ τὸ μίσος κατὰ τῶν τούρκων μεταδίδωσιν εἰς αὐτοὺς ἀσπονδότερον καί, ὅπως ἦτο εἰς τὴν ἰδικὴν των ψυχὴν, ἀκοίμητον.

Πράγματι δὲ ὁ Σαῖτονικολῆς, δείξας εἰς τὸν υἱὸν του ἕνα ἐκ τῶν γερόντων ἐκείνων, ὅστις διήρχετο στηριζόμενος ἐπὶ βακτηρίας, τοῦ ἐψιθύρισε μὲ φωνὴν σοβαράν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπάλλετο ἡ ἐκδίκησις:

— Θωρεῖς πῶς ἦσανε ντυμένοι στὰ μαῦρα οἱ χριστιανοὶ τὸν καιρὸ τῆς γιανιτσαριᾶς, γὰρ νὰ μὴ τοὶ σκοτώνουν οἱ τούρκοι;

Ὁ Μανόλης, ἂν ἐγνώριζεν ἀπὸ τὴν θρησκείαν ἐλάχιστα πράγματα, ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ὅμως ἐγνώριζεν ἀρκετά, ὥστε νὰ ἐννοῇ αὐτὰ τὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα, ἄλλως, ἦσαν εἰς τὸ αἷμα του, ὅπως ἦσαν εἰς τὸ αἷμα ὅλων τῶν κρητῶν. Μὲ τὸ γάλα τῆς μητρὸς του εἶχε θηλάσει τὸ μίσος καὶ τὴν ἐκδίκησιν κατὰ τῶν τούρκων. Ἀλλὰ τόση ἦτο ἡ συγκίνησις καὶ ἡ ἐκθάμβωσις του, ὥστε δὲν ἤκουε. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἄλλως, προσεῖλκυσε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἡ ἐμφάνισις ἐνὸς τούρκου, ὅστις πρῶι-πρῶι εἶχε παραβῆ τὴν ἐντολὴν τοῦ Μωάμεθ, καὶ κλονούμενος διήρχετο τὴν ἀγοράν, προσπαθὼν ἐκ διαλειμάτων νὰ λάβῃ στάσιν ἥρωικὴν. Εἰς ἐκάστην δὲ τοιαύτην ἀπόπειραν, ἀνεφώνει μὲ ὑποτραυλιζουσαν φωνήν:

— Είμαι άντρας ἐγώ, μορέ!.. Πλληγκάρι!.. Μά τὸ νούρι τοῦ Μουχαμέτη, εἶμαι καὶ φαίνομαι!

— Πράμα πὺ φαίνεται, κολαούζη δὲ θέλει! Εἶσαι ὁ καλύτερος άντρας τοῦ χωριοῦ, Δερβίς ἀγά! τοῦ ἔλεγον ἐκατέρωθεν γελῶντες οἱ χωριανοί, οἷτινες ἦσαν συνηθισμένοι νὰ τὸν βλέπουν σχεδὸν καθ' ἐκάστην εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ἐγνώριζον δὲ ὅτι ἦτο ὁ ἀβλαβέστερος τῶν μεθύσαν.

— Ἐνα χωριὸ τὸ μαρτυρᾶ, ρωμιοὶ καὶ τοῦρκοι, πὼς εἶμαι πλληγκάρι! εἶπεν ὁ Δερβίς ἀγάς· καί, ἐνθουσιασθεὶς, ἐπροχώρησε, προσπαθῶν νὰ τραγουδήσῃ :

*Ἡ μπόμερη κι ὁ κουμπάρὸς νὰ φάῃ τὸν περτσέ μου,
ἀνίσως καὶ σ' ἀπαρησητῶ, σγουρὲ βασιλικέ μου!*

Ἔσυρε δὲ πρὸς τὸν ὄμον τὴν πλατεῖαν χειρίδα τοῦ ὑποκαμίσου του καὶ ἀπεκάλυπτε τὸν βραχιονά του, διὰ νὰ φαίνεται ἀρειμανιώτερος.

Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς ἀγορᾶς ἐσχηματίζετο μικρὰ πλατεῖα, ὅπου ἦσαν τὰ ἰδιαιτέρα καφενεῖα τῶν τούρκων, τὸ τζαμί μὲ μινκρὲν ἡμιτελῆ, καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ κρήνη μεγάλη μὲ τουρκικὴν ἐπιγραφὴν καὶ καυκία σιδηρᾶ, κρεμάμενα δι' ἀλυσίδων, διὰ νὰ πίνουν οἱ διαβάται. Ἄλλ' οἱ χριστιανοὶ ἀπέφευγον νὰ πίνουν μὲ τὰ τάσια ἐκεῖνα τῶν τούρκων, «για νὰ μὴ μαγαρίσουν».

Ὁ Σαῖτονικολῆς ἐπληροφόρησε χαμηλοφώνως τὸν υἱὸν του, ὅτι τὸ τζαμί ἦτον ἄλλοτε ναὸς τοῦ Μιχαήλ Ἀρχάγγελου, τὸν ὁποῖον, ὅπως καὶ πολλὰς ἄλλας ἐκκλησίας, κατέλαβον διὰ τῆς βίας οἱ τοῦρκοι, ὅταν ἐκυρίευσαν τὴν Κρήτην. Ἐπειτα τοῦ ἔδειξε τὸν Μουδῖρην, ὅστις συνεκέντρωνε εἰς ἑαυτὸν ὅλην τὴν ἐξουσίαν, διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν, τῆς ἐπαρχίας καί, δι' ὀλίγων ζαπτιέδων ἢ γραμμένων, μωαμεθανῶν καὶ χριστιανῶν, ἐτήρει τὴν τάξιν. Ὁ Μουδῖρης ἦτο τουρκαλβανός, ἐκ τῶν ἀπομεινάντων ἐν Κρήτῃ ἀπὸ τῆς αἰγυπτιακῆς κυριαρχίας, καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἢ σιδηρᾶ διοικήσεις τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ κατάρθωσε τότε νὰ δαμάσῃ τοὺς τουρκοκρητικούς καὶ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν ἐν Κρήτῃ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτο δίκαιος ἄνθρωπος· ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυβερνήσιν ὅμως καὶ ἐκ τοῦ συγχρωτισμοῦ του μετὰ τῶν τούρκων τῆς Κρήτης ἔγινε φανατικὸς καὶ διώκτης τῶν χριστιανῶν. Ἄλλ' εἰς τοῦτο ἐφαινετο ἀκολουθῶν τὴν πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεώς του, ἥτις, ἀφοῦ ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ εἰς τοὺς χριστιανούς προνόμια, κατὰ τὸ 1858, ἐφρόντιζε τῶρα νὰ τὰ ἐκμηδενίσῃ.

Ὁ Μουδῖρης ἐκάθητο εἰς τὴν μικρὰν ὑπόστεγον αὐλὴν τοῦ τζαμιοῦ μετὰ τοῦ Ἰμάμη κ' ἐκάπνιζον τὰ μικρὰ τῶν τσιμπούκια, ὀμιλοῦντες εἰς γλώσσαν ἑλληνικὴν, τὴν ὁποῖαν ἐκαρύκειον μὲ τουρκικὰς λέξεις.

Ἀπὸ τῆς θέσεως ἐκείνης ὁ Μουδῖρης ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ δι' ἑνὸς βλέμματος σχεδὸν ὀλόκληρον τὸ χωριὸ, τὸ ὁποῖον, ἐκεῖθεν ἀρχόμενον καὶ ἀπλούμενον εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς τουρκικῆς συνοικίας, ἐξετείνετο ἔπειτα ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ βουνοῦ, εὐρὺ καὶ φιδρόν, ὡς γελαστὸν πρόσωπον, ἐν μέσῳ πλαισίου ἐξ ἐλαιῶνων καὶ δασῶν καταρρύτων. Σειρὰ δένδρων ὑψηλῶν, τὰ ὁποῖα ἐφαινοντο ὡς ἀναβαίνοντα πρὸς τὰ ὄρη, ἠκολούθει τὸν μαίανδρον τὸν ὁποῖον διέγραφε καταρρέων διὰ τοῦ χωριοῦ ὁ «ποταμός», ρυαξ ἀστειρευτός, δίδων τὴν κίνησιν εἰς πέντε νερομύλους. Ἐπὶ τῶν δωμάτων ἐφαινοντο ὅμοιοι ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, φαιδροὶ εἰς τὸ ἔλαρὸν φεγγοβόλημα τοῦ ἑαρινοῦ ἡλίου, περιάγοντες τὸ βλέμμα εἰς τὴν εὐδαίμονα κοιλάδα, τὴν ἀνοικμένην κάτω πρὸ τοῦ χωριοῦ, ὅπου τοὺς συσκίους κήπους καὶ τοὺς βάθεις ἐλαιῶνας διεδέχοντο σμαραγδίνῃ θάλασσα σπαρτῶν, σχηματιζομένη εἰς ἄβακα θαυμάσιον ὑπὸ τῶν δισταυρουμένων διωρύγων, δι' ὧν ἐφευγον, ὡς ἀργυροὶ ὄφεις διολισθαίνοντες εἰς τὴν πρασινάδα, τὰ ὕδατα τῶν ρυάκων καὶ τῶν ἀμετρήτων πηγῶν. Ἐκεῖθεν δὲ τὸ βλέμμα, ἀκολουθοῦν σειρὰν διαδοχικὴν λόφων καὶ κοιλάδων ὄρειων, ἐφθανε κάτω μακρὰν, ὅπου παραπέτασμα βουνῶν ὑψηλότερον ἐσχίζετο, σχηματίζον τὸ Φαράγγι, εἰς τὸ στόμα τοῦ ὁποίου διεγέλα μία ἰδέα θαλάσσης, μία λεπτοτάτη ταινία τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους. Πρὸς δυσμὰς, εἰς τὸ ὄπισθεν τῶν βουνῶν κενόν, τὸ ὄμμα ἐμάντευε τὴν εὐρεῖαν πεδιάδα τῆς Μεσαρᾶς, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν μεμονωμένος ἀνυψοῦτο εἰς

τὴν ἀοριστίαν ἐλαφρῶς ὀμίχλης ὁ Κόφινας, βουρὸν μονοκόρυφον, ὅπου, κατὰ τινὰ προφητείαν, ἀποδιδομένην εἰς κάποιον «γέροντα-Δανιήλ», ἔμελλε νὰ κολυμβήσῃ μοσχάρι στὸ αἷμα, κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτης.

Ἀπὸ τὴν κοιλάδα καὶ ἀπὸ τὸ χωριό, ἀπὸ ὄλον ἐκεῖνον τὸν περίκλειστον ὡς καλλιὰν χῶρον, ἀνεδίδετο εἰς τὴν φωτοπλήμμυραν τοῦ ἡλίου καὶ εἰς τὴν ἀρμονίαν τοῦ βόμβου τῶν ὑδάτων καὶ τῶν ἐντόμων μία χαρὰ ζωῆς, μὲ τὸν θόρυβον τῶν ἀνθρώπων συνδιαλεγόμενων ἀπὸ δώματος εἰς δῶμα, μὲ τὰς φωνὰς τῶν γυναικῶν αἴτινες ἐκάλουν τὰ τέκνα των ἀπὸ τὰ ὕψη τοῦ χωριοῦ, μὲ τὰ ἄσματα, μὲ τοὺς μυκηθμοὺς τῶν βοῶν καὶ τῶν δραγατῶν τὸ βυκάνισμα, μὲ τοὺς συριγμοὺς τῶν κοσσύφων καὶ τῶν ἀηδόνων τὸ κελάδημα. Ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ ἄνθρωπος, ὅτι εἰς τὸ εἰδύλλιον ἐκεῖνον ἐνήδρευε μῖσος θανάσιμον μεταξὺ δύο λαῶν, τοὺς ὁποίους ἐχώριζεν ἡ θρησκεία, ἀλλ' ὅχι καὶ ἡ καταγωγὴ, καὶ οὔτινες εὐκαιρίαν ἐζήτουν ν' ἀλληλοφαγωθοῦν.

Ἀφοῦ οὕτω περιήγαγεν εἰς τὴν ἀγορὰν τὸν υἱὸν τοῦ ὁ Σαῖτονικολῆς, κατέληξαν εἰς τὴν καφεταρίαν τοῦ Σμυρνοῦ. Ἡ καφεταρία μόνον κατὰ τὸ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα διέφερεν ἀπὸ τ' ἄλλα μαγαζιά τοῦ Τσαρσιοῦ. Ἦτο μικρὸν ἰσόγειον, μὲ σανιδένιους καναπέδες γύρω, μὲ ράφια ὑψηλότερα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἐκτεθειμένα διάφορα ἐμπορεύματα, μὲ καθέκλες χωρὶς ἐρεισίωτον, «κουτούλες», μὲ τεζάκι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν παρατεταγμένοι ναργιλέδες καὶ φιάλαι καὶ ἡ μακρὰ τενεκεδένια ἀντλία, διὰ τῆς ὁποίας ἤντλει τὰ ποτὰ ἐκ τῶν βαρελιῶν ὁ κάπηλος δι' εἰσπονής. Εἶχεν ἡ καφεταρία ὅμως καὶ ἄλλο διαμέρισμα, συνεχόμενον, διὰ τὰ ἄλλα εἶδη τοῦ ἐμπορίου, καὶ ἀνώγειον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς ξενῶν καὶ ὅπου κατέφευγον οἱ τούρκοι διὰ νὰ πίνουν κρυφίως.

Ὁ καφεπῶλης, νέος βραχύσωμος, μὲ πρόσωπον ἀγγίνου, ζωηρὸς καὶ ἀεικίνητος, εἶχε ζήσει ἐπὶ τινὰ ἔτη εἰς Σμύρνην, διὸ καὶ ὠνομάσθη Σμυρνιός. Ἐπανελθὼν ἐκεῖθεν μὲ ὀλίγα χρήματα καὶ μὲ πολλὴν νοημοσύνην, ἐπεδόθη εἰς τὸ πολυποικίλον ἐμπόριόν του. Γνωρίζων δὲ νὰ ἐκμεταλλεῖται τὴν φιλοποσίαν καὶ τὴν ματαιοδοξίαν τῶν τούρκων, ἐπνιγεν, ὡς κώνωπας εἰς τὸν οἶνον, τὰ κτήματά των. Τόσον ὑποχρεωτικὸς ἦτο, ὥστε ὅταν οἱ πελάται τοῦ ἀγάδες δὲν εἶχον πλέον χρήματα νὰ τοῦ δίδουν, τοὺς ἐδάνειζε μὲ τόκον, διὰ νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ δαπανοῦν καὶ ν' ἀποκτηνοῦνται διὰ τῆς μέθης. Δὲν ἐφοβεῖτο δὲ νὰ χάσῃ τὰ δανειζόμενα, διότι εἶχεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν σχεδὸν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν τοῦ Μουδέρη. Πράγματι, ὁ σκαῖὸς ἐκεῖνος ἀλβανὸς εἶχε γοητευθῆ ὑπὸ τῶν περιποίησεων καὶ τῆς πανούργου γλώσσης τοῦ Σμυρνοῦ, ἴσως δέ, ὡς ἐπιθυρίζετο, καὶ ὑπὸ τῶν εὐκολιῶν τὰς ὁποίας μόνος αὐτὸς ἐγνώριζε νὰ παρέχῃ εἰς ἓνα Μουδέρη, ὅστις ἠγάπα τὸν οἶνον ἀλλὰ καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἐκτεθῆ εἰς τὴν κατάκρισιν τῶν φανατικῶν ὁμοθησῶν του. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι τούρκοι εἶχον σαγηνευθῆ ὑπὸ τῶν κολακευτικῶν καὶ ὑποχρεωτικῶν τρόπων τοῦ Σμυρνοῦ. Δι' αὐτὸν ὄλοι ἦσαν ἀγάδες καὶ μπέηδες - ἀκόμη καὶ ὁ Μεβλούτης, ὁ σαγματοποιός.

Διὰ νὰ διευκολύνῃ τὰς ἐργασίας του ὁ Σμυρνιὸς ἐπληρῶνετο καὶ εἰς εἶδη, ἀνταλλάσσων τὸν οἶνον καὶ τὴν ρακὴν μὲ ἔλαιον, τὰ ὑφάσματα μὲ σῖτον, τὰς ρέγγας καὶ τὸν βακαλόν με τυρόν, τὰς βελόνας μὲ αὐγά, τὰ ὁποῖα ἔψηνεν εἰς τοὺς ξένους του, ὅσακις παρουσιάζετο ἀνάγκη νὰ κάμῃ καὶ τὸν ξενοδόχον.

Ἄλλ' ἡ δραστηριότης του δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἀσχολίας. Κατὰ τὰς καθημερινάς, οἱ χριστιανοί, ἀσχολούμενοι εἰς τὰς ἐργασίας των, δὲν μετέβαινον εἰς τὴν ἀγορὰν. Ἐκ τῶν τούρκων εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολλοὶ εἶχον διηνεκὴ ἀργίαν καὶ διήρχοντο τὴν μὲν ἡμέραν παίζοντες δάμαν καὶ τάβλι, τὴν δ' ἑσπέραν καθήμενοι σταυροπόδι ἐπὶ τῶν σανιδένιων καναπέδων τῶν καφετειῶν, καπνίζοντες καὶ διηγούμενοι συμβάντα τοῦ πολέμου ἢ ἀπὸ τὰ «καλὰ ζαμάνια», ὡς ἀπεκάλουν τὴν πρὸ τοῦ 21 ἐποχὴν, τερπόμενοι μὲ αἰσχρὰ πολλάκις ἀνέκδοτα ἢ τερατώδη μυθολογήματα, ὁποῖα ἢ ἱστορία τοῦ ἱατροῦ Λουκμάν, Φάουστ μωαμεθανοῦ, ὅστις δὲν ἐθεράπευε μόνον ἀλλὰ καὶ κατεσκευάζεν ἀνθρώπους. Οἱ τούρκοι εἶχον ἰδιαίτερα καφενεῖα καὶ εἰς τὰ χριστιανικὰ μετέβαινον μόνον διὰ νὰ εὔρουν ὅ,τι δὲν εὔρισκον εἰς τὰ δικά των: τὸν οἶνον. Τὰς καθημερινάς, λοιπόν, ὁ Σμυρνιὸς ἤνοιγεν ἐπὶ τινὰς ὥρας τὴν καφεταρίαν, ὅ-

σον ἤρκει διὰ νὰ ποτίση τοὺς πελάτας του, κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ὥρας ἐπότιζε τὰ δένδρα του καὶ ἐκαλλιέργει τοὺς ἀγρούς του. Ἐνῶ δὲ εἰργάζετο, ἐσκέπτετο πολλάκις ὅτι δὲν ἐγίνοντο ἐπαναστάσεις μόνο μὲ τὰ τουφέκια, ἀλλὰ καὶ τὰς δικέλλας καὶ τὰ κλαδευτήρια, μὲ τὸν πῆχυν καὶ μὲ τὴν ὀκάν. Καὶ ἡ φιλοπονία τῶν χριστιανῶν τῆς Κρήτης, καθ' ὃν χρόνον οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν τούρκων ἐσήποντο εἰς τὴν ἀργίαν καὶ τὴν ἀβελτηρίαν, ἦτο ἐπαναστάσις, χρονία μάλιστα ἐπαναστάσις, ὑπονομεύουσα τὴν τουρκοκρατίαν, βραδέως μὲν, ἀλλ' ἀδιακόπως καὶ ἀσφαλῶς. Τρανὴν δὲ τούτου ἀπόδειξιν εἶχε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του. Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21 τὰ καλύτερα καὶ τὰ πλεῖστα τῶν κτημάτων του χωριοῦ ἀνῆκον εἰς τούρκους, αὐθαιρέτως κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποκτηθέντα. Ἐπειτα ὅμως, ὅταν ἔπαυσε τὸ δίκαιον τῆς βίας καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐξησφάλισαν μικρὰν τινα δικαιοσύνην ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως, κατώρθωσαν διὰ τῆς ἐργασίας ν' ἀνακτήσωσι μέγα μέρος τῆς γῆς, ἐκτοπίζοντες βαθμηδὸν τοὺς τούρκους, ἐκ τῶν ὁποίων τινές, μὴ ἔχοντες πλέον περιουσίαν καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ζῶσιν, ὅπως ἄλλοτε, ἐκ τῶν κόπων τῶν ραγιαδῶν, εἶχον ἀρχίσει νὰ μεταναστεύουν εἰς τὴν πόλιν. Οὕτω δέ, ἐνῶ ὁ τουρκικὸς πληθυσμὸς ὀλιγόστευε καὶ ἐξητυλιζέτο βαθμηδόν, ὁ χριστιανικὸς, τοῦναντίον, ἠῤῥξανε κατ' ἀριθμὸν καὶ δύναμιν. Ὁ Συμυρινὸς προέβλεπεν ὅτι πολὺ ταχέως θ' ἀνεστρέφοντο οἱ ὄροι, καὶ οἱ τούρκοι, εἰς τὰ κτήματα τῶν ὁποίων εἰργάζοντο μέχρι τοῦδε οἱ χριστιανοί, ὡς ἐργάται ἢ ὡς συμμισατόροι, θὰ εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀποδώσιν τὰ ἴσα, γινόμενοι ἐργάται καὶ ὑπόμισθοι τῶν πρώην ἐργατῶν καὶ τῶν πρώην δούλων. Ἐπειδὴ δ' ἐκτὸς τοῦ μεγάλου πόθου νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα του ἐλευθέραν, εἶχε καὶ τὸν πόθον νὰ ἴδῃ τὸ χωριὸν του χωρὶς τούρκους, ἐφαντάζετο ὅτι ἕκαστον κτύπημα τῆς δικέλλης του ἦτο κτύπημα ἐπὶ τῶν νώτων τῶν ἀπερχομένων.

Ἐνεκα τῶν ιδεῶν του τούτων, ἔτρεφεν ἐξαιρετικὴν ὑπόληψιν πρὸς τὸν Σαΐτονικολήν, ὅστις, διὰ τῆς μεγάλης του φιλοπονίας, εἶχε δεκαπλασιάσει τὴν περιουσίαν του καὶ, ὅταν ἐπανῆλθεν ἐκ Σμύρνης, τὸν εὔρε μετὰ τῶν πρώτων νοικοκύρηδων τοῦ χωριοῦ. Τὸν ἐχαιρέτησε μὲ φιλικὴν φαιδρότητα, ἀπηύθυνε δὲ καὶ φιλοφρονήματά τινα καὶ πρὸς τὸν Μανόλην, ὅστις, εἰς ἀπάντησιν, τοῦ ἀνέτρεψεν ἓνα ναργιλέν, περιπλακέντων τῶν ποδῶν του εἰς τὸ μαρκούτσι. Δὲν ἐνόει, ἄλλως, καὶ καλὰ-καλὰ τί τοῦ ἔλεγεν αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος, ὅστις μετεχειρίζετο λέξεις μὴ συνηθιζομένας εἰς τὴν Κρήτην. Ὁ Συμυρινὸς ἔσκυψε ν' ἀνεγείρῃ τὸν ναργιλέν, μειδιῶν καὶ ἐπαναλαμβάνων ὅτι δὲν ἦτο τίποτε μετὰ δυσκολίας δ' ἐκράτησαν τὸν γέλωτα καὶ οἱ ἄλλοι. Ἀλλὰ τὸν Μανόλην ἐπροστάτευεν ἡ παρουσία τοῦ πατρός του, ὅστις δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀνεχομένων περιπαίγματα.

Τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὸ καφενεῖον, ἄλλως, ἐκράτει εἰς συγκίνησιν μίαν μεγάλην εἰδήσις. Ἐπιστολὴ ἐξ Ἡρακλείου πρὸς τὸν Συμυρινὸν εἶχεν ἀναγγεῖλει ὅτι ἀνεκηρύχθη νέος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ὁ πρίγκιψ τῆς Δανιμαρκίας Γεώργιος. Εἰς τὸ ἀπόκεντρον ἐκεῖνο χωρίον τῆς Κρήτης πολὺ ὀλίγα πράγματα ἐγνώριζον καὶ πολὺ ὀλιγώτερα ἐνόησαν ἀπὸ τὰ γενόμενα εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1861. Εἶχαν μάθει ὅτι οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν καὶ ἀπέπεψαν τὸν βασιλεῖα Ὅθωνα. Ἀλλὰ τοιαύτη ἐπαναστάσις ἦτο δι' αὐτοὺς ἀκατανόητος. Ἐφαντάσθησαν, λοιπόν, ὅτι ἡ ἔξωσις τοῦ Ὅθωνος ἦτο ἀρχὴ καταλύσεως τοῦ βασιλείου, προελθοῦσα ἀπὸ τὰς διχονοίας καὶ τὴν φιλαρχίαν τῶν ἐλευθέρων ἐλλήνων καὶ τὴν λύπην αὐτῶν συνώδευσε σφοδρὰ ἀγανάκτησις. Πῶς! ὁ Ἑλληνισμὸς ὅλος ὑπέφερε τόσα διὰ νὰ κάμῃ αὐτὸ τὸ βασίλειον καὶ αὐτοὶ ἐκεῖ πάνω θὰ τὸ κατέστρεφαν, διὰ τὰ πάθη καὶ τὰς ἀντιζηλίας των; Εἰς τὴν διάνοιαν τῶν ἀπλοϊκῶν χωρικῶν βασιλείον καὶ βασιλεὺς ἐταυτίζοντο εἰς ἓν ἀδιαιρετον καὶ ἱερόν. Βραδύτερον, ἄλλαι πληροφορίες τοὺς ἐπαρηγόρησαν: Ὁ Ὅθων ἀπεπέμφθη διότι δὲν ἦτο ὀρθόδοξος καὶ εἰς τὸν ἐλληνικὸν θρόνον θὰ τὸν διεδέχετο ἄλλος βασιλεὺς, ἀπὸ μεγάλου βασιλικῶν οἴκον τῆς Εὐρώπης, τὸν ὁποῖον αἱ Δυνάμεις θὰ ὑποστήριζαν ν' ἀνακτήσῃ τὴν Πόλιν καὶ ν' ἀναστυλῶσῃ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Αἱ ἐλπίδες δὲ αὐταὶ ἐφαίνοντο τοσοῦτο μᾶλλον πιθαναί, καθ' ὅσον τὰς ἐπεβεβαίωμεν καὶ ὁ Τακτικὸς, ἐξηγητῆς τῶν ἀγαθαγγελικῶν προφητειῶν. Καὶ οἱ δικοὶ του ὑπολο-

γισμοὶ παρουσίαζον πλησιάζοντα τὸν καιρὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ τούρκοι θὰ ἠναγκάζοντο νὰ φύγουν στὴν Κόκκινη Μηλιά. Εἰς τὰ βιβλία του εὗρισκεν ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Κρήτης θὰ συνέβαινε κατὰ τὸ ἔτος 1867· καὶ ἐπειδὴ, κατὰ τινα ἄλλην πρόβλεψιν, ἡ Κρήτη θ' ἀπελευθεροῦτο μόνον μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν ἀνάκτησιν — «παρμὸς τῆ Πόλης, λευτερωμὸς τῆς Κρήτης» —, ἄρα ἡ φυγὴ τῶν τούρκων εἰς τὴν Κόκκινη Μηλιά θὰ συνέβαινε ἐντὸς τριῶν ἢ τεσσάρων ἐτῶν.

Ἡ εἶδησις, λοιπόν, τῆς ἐκλογῆς νέου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος ἦτο διττῶς χαρμόσυνος· καὶ διότι κατέπαυε τὰς ἀνησυχίας τὰς ὁποίας εἶχε γεννήσει ἡ ἐκθρόνισις τοῦ Ὁθῶνος καὶ διότι ἦτο προμῆνυμα τῆς ἐκπληρώσεως τῶν μεγάλων ἐθνικῶν πόθων. Ἀλλὰ περὶ τῶν πραγμάτων τούτων δὲν ὠμίλου, βέβαια, εἰς τὰ καφενεῖα, οὔτε τ' ἀνεκοίνουεν πρὸς τὸν τυχόντα, ὅσοι ἐγνώριζον τὰς παρεχομένας ὑπὸ τῶν προφητειῶν μεγάλας ἐλπίδας. Μόνον περὶ τῆς νέας εἰδήσεως ὠμίλησαν ταπεινοφώνως, διότι ὅλοι οἱ εὗρισκόμενοι εἰς τὴν καφεταριὰν ἦσαν χριστιανοὶ καὶ εἶχον πρὸς ἀλλήλους ἐμπιστοσύνην. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον τὴν ἀνακοίνωσιν καὶ πρὸς τὸν Σαῖτονικολὴν ὁ δημογέρον Παπαδοσήφης, πλησίον τοῦ ὁποίου εἶχε καθήσει.

— Δοξάζω σε, Θεέ μου, εἶπεν ὁ Σαῖτονικολὴς καὶ ἐκοκκίνησεν ἐκ συγκινήσεως.

— Καλὰ χαμπέρια, ἔ, μπαρμπα-Νικολή; τοῦ εἶπε καὶ ὁ Συμυρνιὸς πλησιάσας.

— Ναί, μόνο νὰ τὰ βγάλη ὁ Θεὸς ἀληθινά!

— Θὰ τὰ βγάλη καὶ θὰ τὸ δῆς!

— Μὰ δέ μοῦ λές, σύντεκεν Σήφη, ἠρώτησεν ἔπειτα ὁ Σαῖτονικολὴς τὸν παρκαθημένον δημογέροντα, ἴντα βασιλείο εἶν' αὐτῆ ἡ... πῶς τὴν εἶπες;

— Ἡ Δανιμαρκία;

— Ναίσκε, ἡ Δανιμαρκία.

— Κ' ἐγὼ πρώτη φορὰ τ' ἀκούω.

Δὲν ἐγνώριζε δὲ καὶ κανεὶς ἄλλος τί καὶ ποῦ ἦτο ἡ πατρίς τοῦ νέου βασιλέως. Καὶ αὐτὸς ὁ Συμυρνιὸς, ὁ μόνος ἐκ τῶν χωριανῶν ὅστις εἶχε ξενιτευθῆ, εὗρέθη εἰς ἀπορίαν. Εἶχεν ὅμως πεποίθησιν ὅτι θὰ ἦτο μεγάλο βασίλειο καὶ ὅτι ὁ νέος βασιλιάς θὰ ἦτο συγγενὴς τοῦ ἐφτακράτορα τῆς Ρουσίας.

Ἄλλ' ἡ ὁμιλία ἔπαυσε διαμιᾶς, ἐπὶ τῇ ἐμφάνισι εἰς τὴν θύραν τῆς καφεταρίας ἐνὸς γέροντος ὑψηλοσώμου καὶ εὐτραפוῦς, μὲ γένεια ἀνώμαλα καὶ φρύδια προέχοντα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔδιδον μορφὴν γηραιοῦ ληστοῦ. Εἰσῆλθε βήχων καὶ εἰς τὸν χαιρετισμὸν του ἀπήντησαν οἱ ἐντὸς τοῦ καφενεῖου:

— Καλῶς τὸν σιὸρ Γιωργάκη.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐπιβλητικὸν του ἐξωτερικόν, ὁ Γιωργάκης Μπερέτης, ὁ ἐπιλεγόμενος Μπαρμπαρέζος, ἦτο ταπεινὸς καὶ κολακευτικὸς πρὸς τοὺς τούρκους, ἐπιδιώκων τὴν φιλίαν αὐτῶν καὶ συχνάζων εἰς τὰ καφενεῖα τῶν, μεταχειριζόμενος δὲ τὰς τουρκικὰς λέξεις, τὰς ὁποίας αὐτοὶ ἀνemiγνυον εἰς τὰ ἑλληνικά, καὶ ἔστιν ὅτε χαιρετῶν αὐτοὺς διὰ τοῦ «μερ-χαμπά». Διὰ τοῦτο οἱ χριστιανοὶ τὸν ἐβδελύσσοντο, ἐπειδὴ δὲ, δικαίως ἢ ἀδίκως, ὑπῆρχεν ἡ ἰδέα ὅτι ἐχρησίμευεν ὡς καταδότης εἰς τοὺς τούρκους, ἦσαν ἐπιφυλακτικοὶ ἐνώπιόν του καὶ ἐκ φόβου τὸν ἐπεριποιοῦντο.

Ὁ Μπαρμπαρέζος ἔζη ὡς τούρκος, σπχνίως ἐργαζόμενος καὶ ἐξυπνῶν ἀργά. Ἦτο ἐκ τῶν ὀλιγίστων χριστιανῶν οἵτινες ἐκάπιζον, φέρων πάντοτε τὴν καπνοσακκοῦλαν ἀνηρτημένην εἰς τὴν ζώνην. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν δὲν μετέβαινε τακτικὰ καὶ κατέλυε τὰς νηστείας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐκίνει φρίκην ἀμετρον καὶ βδελυγμίαν. Ἀπὸ τοὺς τούρκους ἐπίσης εἶχε πάρει τὴν ἀναιδῆ ἔξιν νὰ κάθεται ἀπρόσκλητος εἰς ξένας τραπέζας.

Ἐνῶ ὁ Μπαρμπαρέζος ἐγκαθιδρύετο εἰς τὸν καναπέν, ὁ Συμυρνιὸς παρουσίαζε δύο καφέδες πρὸς τὸν Σαῖτονικολὴν καὶ τὸν υἱὸν του. Δὲν συνέβη ὅμως ὅτι ἐπερίμενε, δηλαδὴ νὰ πῆ διαμιᾶς ὁ Μχνόλης τὸν καφέ καὶ νὰ μείνη «ὀλόχασκωτος», διότι τὸ αὐτὸ προβλέπων· καὶ ὁ Σαῖτονικολὴς τοῦ ἐψιθύρισεν ἐγκαίρως:

— Ρουφιὰ καὶ ρουφιὰ νὰ τότε πιῆς, γιατί καίει. Ἀκούς;

Τότε εἶδε καὶ ὁ Μπαρμπαρέζος τὸν Μχνόλην καὶ συνεχάρη τὸν πατέρα του:

— Ἀφερίμ, κουμπάρε Νικολή. Νὰ τότε χαιρεσαι τὸ γιό! Διπλὸς ἄντρας κατασταίνεται.

— Ἄντρας ὁ κύρης, ἄντρας κι ὁ γιός, εἶπεν ὁ Σαῖτονικολής γελῶν.

— Ἐφταίδιος ὁ ραμετλῆς ὁ κύρης σου, κουμπάρε Νικολή. Θαρρῶ πὼς τονε θαρῶ... Καὶ πέ μου δά, παιδί μου, εἶπε πρὸς τὸν Μανόλην, μὲ τὸ περιποιητικώτερόν του μειδίαμα, ἴντα καλὰ μᾶς ἔφερες ἀπὸ τὴ μάντρα; Μυζήθρες, ἀθόγαλο;

— Δὲν ἤφερα πράμα, ἀπήντησεν ὁ Μανόλης, ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τὴν ἔκστασιν μὲ τὴν ὁποῖαν παρετῆρει τὰ μικρὰ κάτοπτρα, ποῦ ἦσαν ἀνηρτημένα κατὰ σειρὰν εἰς τὸ ράφι τῆς καφεταρίας καὶ σειόμενα ἐσχημάτιζον διάφορα παιγνίδια φωτός.

— Ἐσεῖς οἱ βοσκοὶ, εἶπε πάλιν ὁ Μπαρμπαρέζος, σχεδὸν μὲ παράπονον, δὲν τ' ἀγαπᾶτε τὰ γαλατερά, γιατί τάχετε κάθε μέρα καὶ θαρρεῖτε πὼς δὲν τ' ἀγαποῦμε κ' ἐμεῖς. Καὶ ἀφήσας τὰ γαλατερά, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ πάππου τοῦ Μανόλη, ὅστις εἶχε φονευθῆ κατὰ τὴν μεγάλην Ἐπανάστασιν. Τοῦ ἔπλεξεν δὲ ὑπερβολικὸν ἐγκώμιον, παρασκευάζων, διὰ πλαγίας κολακείας, ἐπιδρομὴν εἰς τὸν πλούσιον οἶκον τοῦ Σαῖτονικολῆ. Αὐτὸς κι ὁ Σήφακας ἦσαν οἱ πλιὸ μεγαλόσωμοι πολεμισταὶ τοῦ 21. Κ' εἶχε μιὰ φωνή, ποῦ ὅταν τὸν ἤκουαν οἱ τοῦρκοὶ νὰ φωνάζη «σταθῆτε μπουρμάδες!» τοὺς ἔπιανε τρομάρα. Στὴ Γεράπετρο ἀνέβηκε στὸ μπεντένι μὲ τὸ Ζερβονικόλα, κι ἂν τοὺς ἀκολουθοῦσαν κι ἄλλοι καὶ δὲν ἐδείλιαζαν, θὰ παίρνανε τὸ φρούριον. Στὴ μεγάλη μάχη τῆς Κριτσᾶς ἐσκότωσε μὲ τὸ χέρι του πέντε Μισιρλῆδες. Καὶ ποῦ δὲν ἐπολέμησε! Ὡς καὶ στὸ Μωριά ἐπῆγε μ' ἄλλους Κρητικούς.

— Καὶ τοῦ λόγου σου, σιὸρ Γιωργάκη, ἐπολέμησες τότε; τὸν ἠρώτησε μὲ λεπτὸν μειδίαμα ὁ Σαῖτονικολής.

— Ἦκαμα κ' ἐγὼ ὅ,τι μπόρουνα, ἀπήντησε μετριοφρόνως ὁ Μπαρμπαρέζος. Ἀπατός σου δὲ μὲ θυμᾶσαι, γιατί ἦσουνα μιστός ἀκόμη· μὰ δὲ ρωτᾶς τὸν Καπετάνιο;

Ὁ Καπετάνιος, γέρων σοβαρὸς κι ὀλιγόλογος, ὅστις ἐκάθητο ἀπέναντι καὶ ἐφαίνετο προσέχων περισσότερον εἰς τὸν κρότον τοῦ κομβολογίου του παρά εἰς τοὺς λόγους τοῦ Μπαρμπαρέζου, εἶχε τὸν τίτλον τοῦτον μᾶλλον ἀπὸ τῆς αἰγυπτιακῆς κυριαρχίας, ὅτε ἐχρημάτισεν ἔπαρχος, παρ' ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἄλλ' εἶχε πολεμῆσει κατὰ τὸ 21 καὶ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μάρτυς.

— Θυμοῦμαι γὰρ ἐδὰ καὶ τόσους χρόνους ἴντα ἔκανε ὁ πᾶσα εἰς; εἶπε μὲ δυσφορίαν ἀνθρώπου ἀναγκαζομένου νὰ ψευσθῆ.

— Ἐγὼ νόμιζα, σιὸρ Γιωργάκη, εἶπεν ὁ Σμυρνιός, στραφεὶς ἀπὸ τὴν θύραν ὅπου ἔπλυνε τοὺς ναργιλέδες του, πὼς στὰ 21 ἦσουνε μικρός.

— Ἐγενήθηκα τὸ μεγάλο σκοτειδί· λογάρισε: 1797 ὡς τὰ 1821 πόσα ἔχομε;

— Εἰκοσιτέσσερα. Ὡστε ἦσουν εἰκοσιτεσσάρω χρονῶ;

— Σωστά.

Ἡ ἀνάμνησις τοῦ «μεγάλου σκοτειδιοῦ» ἐφάνη ὡς νὰ ἠλέκτρισε τὸν Καπετάνιο:

— Ἐγὼ τὸ θυμοῦμαι τὸ μεγάλο σκοτειδί, εἶπε. Θάμουνα ὀκτῶ χρονῶ.

Ὅλοι ἐστράφησαν μὲ προσοχὴν καὶ περιέργειαν μεγάλην πρὸς τὸν γέροντα, ὁ δὲ Σμυρνιὸς διέκοψε κι αὐτὸς τὴν ἐργασίαν του διὰ ν' ἀκούσῃ.

— Ἦμουνε κάτω στὰ λειβάδια, διηγῆθη ὁ Καπετάνιος, καὶ μιὰν κοπανιά, μέρα μεσημέρι ἀρχίζει κ' ἐσκοτεινιάζε ὁ κόσμος, κ' ἐγίνηκε σκότος, σὰν νὰ νύχτιασε. Ξανοίγω τὸν ἥλιο καὶ θαρῶ μιὰ μαύρη βοῦλλα, καὶ γύρου-γύρου ἄστρα. Σὰν τὴ νύχτα δὲ σᾶζε λέω; Κι ἀρχίζουν καὶ τὰ βούγια νὰ μουγκαλιοῦνται, κ' οἱ σκύλοι νὰ κλαῖνε. Ἦμουνα μὲ τὴ μάνη μου, τὴ μακαρίτισσα, καὶ μοῦ λέει: «Κάμε, παιδί μου, τὸ σταυρό σου· κάμε, παιδί μου, τὸ σταυρό σου.» Ἦκαμε κ' ἡ γίδις τὸ σταυρό τση κ' ἐπαρακαλοῦσε τὸ Θεὸ καὶ τὴν Παναγία. Στὰ λειβάδια ἦσαν κ' ἄλλοι χωριανοί, χριστιανοὶ καὶ τοῦρκοι· κ' ἤκουες ἓνα σύθρηνο, μαζὶ μὲ τσι φωνῆς τῶν ὀζῶ. Ὅλοι ἐθαρρούσανε πὼς ἐγάλα ὁ κόσμος.

— Θὰ εἶχε πιαστῆ ὁ ἥλιος· δὲν εἶν' ἔτσι, καπετὰν Δημήτρη; εἶπεν ὁ Σμυρνιός.

— Πρέπει. Κατέχω κ' ἐγὼ; ἀπήντησεν ὁ Καπετάνιος.

Ἐντεῦθεν λαβόντες ἀφορμὴν, ὠμίλησαν καὶ περὶ ἄλλων τοιούτων φυσικῶν φαινο-

μένων, καὶ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ, ὅστις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχε κατερειπώσει τὸ Ἡράκλειον. Ὁ δὲ Νικολάκης ὁ Στιβακτής, τὸν ὅποιον ἐπωνόμαζον εἰρωνικῶς Ἀστρονόμον, διότι εἶχε περιέργειαν φυσικοῦ καὶ φιλοδοξίαν μετεωρολόγου προμαντεύοντος τὸν καιρὸν καὶ τὰς ἐσοδείας, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι οἱ σεισμοὶ προήρχοντο ἀπὸ τὸ «μέταλλο τῆς γῆς», χωρὶς καὶ νὰ δύναται σαφῶς νὰ ἐξηγήσῃ τί ἦτον αὐτὸ τὸ μέταλλο. Ἀλλ' ὁ Σαῖτονικολῆς τοῦ παρετήρησεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τὰ ξαναπῆ αὐτὰ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν σωστὲς ἀνοησίες, καὶ μὲ συμπάθειο. Καὶ ἐξήφθη, διότι, ἐπιτέλους, τέτοια λόγια ἦσαν καὶ ἀμαρτία. Οἱ σεισμοὶ εἶναι θεϊκὰ ὄργανα ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας τῶν ἀνθρώπων. Τοῦτο ἐβεβαίωσε καὶ ὁ Ἀναγνώστης ὁ Ξυνιάς, ἐπικαλεσθεὶς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δαβίδ: *Ὁ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιῶν αὐτὴν τρέμειν.* Ὁ δὲ Ἀστρονόμος, ὅστις δὲν εἶχε τὴν αὐταπάρησιν τοῦ Γαλιλαίου, ἐθεώρησε φρόνιμον ν' ἀναβάλλῃ εἰς εὐθεωτέρους καιροὺς τὴν διάδοσιν τῶν νεωτεριστικῶν ἰδεῶν του. Τὴν διακοπὴν δὲ ταύτην ἀνέμενε ἀνυπομόνως ὁ Σκιζομιχελῆς, ἀγροῖκος, μὲ ποιμενικὰ ἐνδύματα, ὅστις ἐφαίνετο ἀπορῶν πῶς ἄνθρωποι φρόνιμοι ἔδιδαν προσοχὴν εἰς τὰ λόγια αὐτοῦ τοῦ «κουζούλακα» τοῦ Ἀστρονόμου. Τὸ σπουδαῖον ζήτημα δι' αὐτὸν ἦτο ἡ ἀπώλεια μιᾶς «στειρώγας». Καὶ ἠρώτησε τὸν Μανόλην μήπως τυχὸν τὴν εἶδε. Τὰ σημάδια τῆς ἦσαν «ρουσσόματη, μαύρη, ζωνὴ καὶ κοκάρικ». Καὶ ἐνῶ ἔλεγε ταῦτα, παρετήρει τὸν Μανόλην, ὡς νὰ ὑπώπτευεν ὅτι ἡ ἐξαφάνισις τῆς αἴγας ἦτο δουλεῖα του. Διατί τάχα ὄχι; Ὅλοι οἱ βοσκοὶ δὲν κλέβουν; Σοῦ κλέβουν δέκα πρόβατα· κλέβεις καὶ σὺ ἄλλα δέκα ἐνὸς ἄλλου, καὶ αὐτὸς πάλιν ἄλλα, κ' ἔτσι διατηρεῖται μία ἰσορροπία.

Ἐπειδὴ ἐπρόκειτο περὶ πραγμάτων εἰς τὰ ὁποῖα ἦτο καὶ ὁ Μανόλης εἰδικός, ἀπήντησε μὲ θάρρος, ὅτι δὲν εἶδε τὴν αἴγα, ὅτι εἶχε καιρὸ νὰ δῆ φευγαρά αἴγα. Μαντεύσας δέ, φαίνεται, τὴν ὑπόψιαν τοῦ Σκιζομιχελῆ, ἐνίσχυσε τοὺς λόγους του δι' ὄρκου: — Θεόψυχά μου!

Μετὰ μεσημβρίαν ὁ Σαῖτονικολῆς περιήγαγε τὸν υἱὸν του εἰς τὰ ἐγγύς τοῦ χωρίου κτήματά των. Ὅταν δὲ περὶ τὴν δειλὴν ἐπέστρεφον, εὔρον πάλιν καθ' ὁδὸν τὸν δημογέροντα Παπαδοσήφην καὶ ἐξηκολούθησαν τὴν περὶ τῶν γενικῶν πραγμάτων ὁμιλίαν, τὴν ὅποιαν εἶχε διακόψει εἰς τὴν καφεταρίαν ἡ ἀφιξίς τοῦ Μπαρμπαρέζου.

— Θαρρῶ, τοῦ εἶπεν ὁ Παπαδοσήφης, πῶς θάχουμε καὶ πολὺ γλήγορ' ἀνελώματα. Τὸ γράμμα τοῦ Σμυρνοῦ λέει πῶς στὰ Χανιά δὲν περνοῦνε καλὰ μὲ τὸν Ἰσμαὴλ πασά· εἶναι κι αὐτὸς χριστιανομάχος, σὰν τὸ Χουσνή.

— Ἐ! θὰ φύγῃ κι αὐτὸς σὰν τὸ Χουσνή, εἶπεν ὁ Σαῖτονικολῆς. Θὰ τονε στείλουν οἱ Κρητικοὶ στὸ γέρο τὸ διάολο, ὡς ἐστείλανε καὶ τὸ Βελὴ πασά.

— Ναί, μ' ἂν ὁ Σουλτάνος δὲ στέρξῃ νὰ τὸν ἀλλάξῃ, ἴντα θὰ γενῆ;

— Πόλεμος, ἀπήντησεν ὁ Σαῖτονικολῆς. Δέν τὸ λένε τὰ χαρτιά τοῦ Τακτικοῦ;

— Κατέχω κ' ἐγώ; εἶπε ξύων τὸν κρόταφόν του ὁ Παπαδοσήφης.

— Ἀκουσ' αὐτὸ πού σοῦ λέω ἐγώ, σύντεκεν! Τὸ τέλος τῆ Τουρκιάς ἐσίμωσε καὶ νὰ μού τὸ θυμάσαι.

— Νὰ δώσῃ ὁ Θεός! Μὰ κατέχω κ' ἐγώ; Καὶ στὰ '41 τῶχαμε γιὰ σιγοῦρο. Ἄς εἶναι!

Ὁ Παπαδοσήφης ἀνέφερεν ἔπειτα, ὅτι ὁ Ἰσμαὴλ πασάς, ὅπως ὁ προκατόχος του, ἐφαίνετο προσπαθῶν νὰ ἐκμηδενίσῃ τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἀποκτήσει οἱ Κρητικοὶ διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ '58, καὶ ἰδίως τὸ δικαίωμα νὰ ἔχουν ὄπλα. Αὐτὰ δὲ καὶ ἡ βαρεῖα φορολογία ἐδημιούργησαν εἰς τὰ Χανιώτικα μέγαν ἐρεθισμόν.

— Ἀκου κτύπους στὰ Χανιά, ἄκου τὸ κ' ἐπὰ κοντά! εἶπεν ὁ Σαῖτονικολῆς, ἐπαναλαμβάνων μίαν παροιμιώδη φράσιν.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸ χωριό, εἶχεν ἤδη δύσει ὁ ἥλιος καὶ ἐμφανισθῆ ἡ νέα σελήνη· αἱ δὲ γυναῖκες ἀτενίζουσαι πρὸς αὐτὴν, ἐσταυροκοποῦντο καὶ ἔλεγον:

*Προσκυνῶ σε νιὸ φεγγάρι
κι ἀπὸν σ' ἔπεμπεν ὁμάδι!*

Ὁ Σαῖτονικολής, ἀναβλέψας εἰς ἓν παράθυρον, διέκρινε, μεταξύ βασιλικῶν καὶ γαρυφάλων, ὠραῖον πρόσωπον κόρης, ἣτις ἐπότιζε τὰ ἄνθη τῆς. Καὶ τὴν ἐχαιρέτησε μὲ στρογγυλὴν οἰκειότητα:

— Καλὴ σπέρα, Πηγιό.

— Καλὴ σου σπέρα, μπαρμπα-Νικολή, ἀπήντησεν ἐκ τοῦ παραθύρου φωνὴ δροσερὰ καὶ θαρρετὴ. Καλῶς τὸν ἐδέχτηκες κιόλας τὸν ἀκριβοθώρετο.

— Ὁμορφους βασιλικούς ἔχεις, Πηγιό! εἶπεν ὁ Σαῖτονικολής. Δέ μᾶς ρίχτεις ἓνα κλαδί;

— Μετὰ χαρᾶς, ἀπήντησεν ἡ κόρη, καὶ μετ' ὀλίγον ἐξέτεινε μεταξύ τῶν γαστρῶν τὸ ἠλιοκαϊμένον χέρι τῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκράτει δέσμην βασιλικῶν καὶ γαρυφάλων.

— Ὅρισε, μπαρμπα-Νικολή!

— Τὰ λουλούδια 'ναι γιὰ τοὶ ντεληκανῆδες, εἶπεν ὁ Σαῖτονικολής μειδιῶν· καὶ ὤθησεν τὸν Μανόλην, ὅστις, ὑψώσας τοὺς βραχίονας, σχεδὸν μέχρι τοῦ παραθύρου, ἤρπασεν εἰς τὸν ἄερα τὰ ἄνθη, κατακόκκινος ἀλλὰ καὶ εὐχαριστημένος διὰ τὸ τόλμημά του.

Εἰς τὸ σπίτι ὁ Μανόλης ἔφθασε κατεχόμενος ὑπὸ πρωτοφανοῦς κοπώσεως καὶ ζάλης. Ποτέ διατρέχων τὰ βουνα δὲν εἶχε κουρασθῆ ὅπως ἐκ τῶν συγκινήσεων τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς συρροῆς καὶ διαδοχῆς τῶν ἐντυπώσεων. Ὁ θόρυβος τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς ἀγορᾶς ἐβόμβει ἀκόμη εἰς τὴν ἀκοήν του καὶ αἱ δριμύτιαι ὄσμαι τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τῶν ναργιλέδων τοῦ Σμυρνιοῦ τὸν παρηκολούθουν. Ἦτο ὡς μεθυσμένος. Ἄλλ' εἰς τὴν ζάλην ἐκείνην ἤκουε τοὺς ψιθυρισμοὺς τῶν γλυκυτέρων καὶ ὠραιότερων ὑποσχέσεων. Τὰ θελκτικὰ φαντάσματα, τὰ ὁποῖα ἐβλεπεν εἰς τοὺς ρεμβασμοὺς τῆς μονώσεώς του, ἀνεφαίνοντο πραγματικώτερα εἰς τὴν μέθην ἐκείνην· καὶ ἡ ψυχὴ του ἐπλημμύρει ἀπὸ χαρὰν, τείνουσαν νὰ ξεχειλίσῃ, νὰ ἐκχυθῆ εἰς ἄσματα, εἰς τρελλὰ ξεφωνητά, εἰς ὁμολογίας. Ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸν σκύλον του ἀπετόλμησε νὰ ὁμολογήσῃ μέρος τῆς εὐτυχίας καὶ τῶν ἐλπίδων του. Διὰ ν' ἀποφύγουν τὰς πρῶινὰς σκινάς, δὲν τὸν εἶχον παραλάβει εἰς τὸν ἀπογευματινὸν περίπατον. Ὅταν δὲ ὁ Μανόλης τὸν ἐπανεῖδε, τὸν ἐνηγκαλίσθη μὲ διάχυσιν καὶ τοῦ εἶπε:

— Δέν ξαναπᾶμε μπλιὸ στὰ ὄρη, ἔ, Τριαμάτη; Στὸ χωριό 'ναι καλά.., ἔχει καὶ κοπελιές ὁμορφες. Εἶδες ἐσὺ τὸ Πηγιό, πούχει τοὶ βασιλικούς καὶ τὰ μαῦρα μάτια; .. Δέν ξαναπᾶμε στὰ ὄζα, ἔ, Τριαμάτη;

Ὁ Τριαμάτης ὁμως δὲν ἐφαίνετο συμμεριζόμενος τὴν ιδέαν του. Αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι εὐχαριστημένος εἰς τόπον ὅπου εὔρε μόνον ἐχθρούς.

Καὶ τὰς θωπείας τοῦ κυρίου του ἐδέχθη μᾶλλον μὲ κατῆφειαν. Οὕτω, τούλάχιστον, ἐνόμισεν ὁ Μανόλης, ὅστις τοῦ εἶπε:

— Πῶς! δέ σ' ἀρέσει τὸ χωριό;

Καὶ ἀφοῦ τὸν παρετήρησεν ἐπὶ τινὰς στιγμάς, ὡς νὰ διέκρινε τώρα πρῶτην φοράν ὅτι ὁ Τριαμάτης δὲν ἦτο ἄνθρωπος, τοῦ εἶπε πάλιν:

— Ἄν ἤσουνε καὶ σὺ Μανόλης, θὰ σ' ἄρесе· μὰ εἶσαι μόνον σκύλος, κακομοίρη! Ἴντα νὰ σοῦ κάμω γῶ;

[Συνεχίζεται.]

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ

ΑΝΑΤΙΝΑΞΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΘΡΥΛΟΥ

ἦ

EXHIBITIO DICTATORIS

ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΕΤΑΞΑ, Τὸ προσωπικὸ ἡμερολόγιό 1

Εἶν' ἐνδιαφερότερος ὁ β' τόμος τοῦ Ἡμερολογίου ἀπὸ τὸν α' ;

Ναί, ἀπὸ πλευρᾶς γεγογότων ὄχι, ἀπὸ καθαρῶς ψυχογραφικῆς. Ἀκριβῶς γιὰτι «ὠριμάζει» καὶ δρᾷ, ὁ Μεταξᾶς ἐδῶ «ἐκδηλώνεται» λιγώτερο - καὶ «στρογγυλεύεται» γενικώτερα ὁ χαρακτήρας του, παρουσιάζοντας, ὅπως οὖν, μιὰ κάποιαν «ἀριότητα». Φαίνεται πῶς ὅπως κάθε νεαρὸ ζῶο εἶν' «ὠραῖο» — ἔστω καὶ γιὰ μιὰ στιγμή μονάχα, κορυφαίας ἀκμαιοῦτητας τῶν νιάτων του (δὲν ὑπάρχει οὐτ' ἓνα τέρας στὸν κόσμος, ποῦ νὰ μὴ ὑπῆρξε, ἔστω γιὰ μιὰ στιγμή, «ὠραῖο» τέρας!) — ἔτσι καὶ κάθε «ὠριμος» ζῶο εἶν' ὅπωςδὴποτε, γιὰ λίγο, πιδ «ισόρροπο», πιδ «στρογγύλο» καὶ «συγκεκροτημένο» (σχεδὸν σὰν «εὐσταθὲς περίπου» μὲς στὸν κόσμος) καὶ παρουσιάζει λιγώτερες ρωγμές.

Αὐτὴ εἶν' ἡ «στιγμὴ» τοῦ Μεταξᾶ, κάπου μεταξὺ 1910-1920, ὅπου δείχνονται καὶ οἱ ὅποιες ἰκανότητές του : αὐτὲς ποῦ θὰ μᾶς ἔδιναν ἓναν καλὸ ἐπιτελικὸ - ἂν ὁ Τόπος αὐτὸς κ' ἡ κακορριζικιά του δὲ γύρευαν διαρκῶς ἀπ' τὰ μῆλα καρύδια ἢ ἀπ' τὶς ἐλιές ἀλάτι κι ἀπ' τὴ θάλασσα λάδι. Ἀκριβέστερα : ἂν στὸν Τόπο μας δὲ συνέβαινε ν' ἀπωθῆται ὁ καθένας γιὰ ὅ,τι τὸ ἄξιο πράγματι ἔχει — ἦ, ἔστω : θὰ μπορούσε ν' ἀναπτύξῃ — νὰ μουντζώνεται γι' αὐτὸ καὶ νὰ κακοπαθαίνη στὸ περιθώριο, κι ὁ στίβος νὰ τοῦ ἀνοίγεται μονάχα γιὰ ὅ,τι δέν εἶναι, δέν κάνει, δέν ἔχει γνήσιο κι αὐτοδύναμο μέσα του! [Τάχα μὲν οὐ αὐτὸς ὁ Τόπος ; Ἡ ἔ τ σ ι κάθε Τόπος, σ' ὅλους τοὺς Καιρούς ;.. Δέν ξέρω. Φοβοῦμαι τὸ δεύτερο. Ἡ θολώνει ἡ κρίση μου, ἀπ' τοὺς δικούς μας, τοὺς τέτοιους Καιρούς, καὶ δὲ βλέπω κανέναν Καιρὸ ἀλλιώτικο ;..]

Ὅπως καὶ νάναί, ὁ Μεταξᾶς τοῦ β' τόμου — δηλαδή : τοῦ πρώτου Βενιζέλου, τῶν Βαλκανικῶν καὶ τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου — εἶν' ἓνας Μεταξᾶς σχεδὸν «ἄξιος». Μιὰ κατηρέμησίς του — λόγῳ γάμου ; λόγῳ γενικώτερου «νοικοκυρέματός» του (καὶ «τακτοποιήσεως», συνάμα, ὅλων τῶν προβλημάτων του : οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν, ἀναδείξεως) ; — ἐπιτρέπει σὲ πραγματικὲς δυνάτοτητές του νὰ δειχθοῦν καὶ ν' ἀσκηθοῦν.

Ποιὲς εἶν' αὐτές ;

Ἄς ποῦμε, πρῶτα-πρῶτα : μιὰ συν-γενὴς ἀδυναμία του, ποῦ μὲ πείσμα κ' ἐγωισμὸ — ἀλλὰ καὶ μὲ πειθαρχημένη στρατιωτικὴ μὀρφωση, στὴ συγγενέστατη κατὰ τοῦτο πρωσικὴ Γερμανία — τὴν μετέτρεψε σὲ «ἀρετὴ» : τὴν ἀδυναμία φαντασίας καὶ πρωθόρμητης προσωπικῆς ἀρχῆς Ἰσα-Ἰσα ! Τὴ δημιουργικὴ του ἀδυναμία ἐννοῶ : αὐτὴν ἀκριβῶς κατέστησε συλλογιστικὴ «ἀρετὴ» ad hoc ! Δέν εἶναι ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν προσωπικὴν στάση μέσα στὸν κόσμος. Δέν εἶναι τὸ κύτταρο τὸ γεννητικὸ, τὸ δημιουργό : μὲ μιὰ δικιά του ἀρχὴ ἢ ἀπόκριση στὸ οὕτως ἔχειν τοῦ κόσμου. Ἀπ' αὐτὸν δέν θὰ βγῆ ποτέ τ' ὄνειρο κ' ἡ νέα πλάση - ὁ μῦθος !.. Τίποτε ἀπ' αὐτὸν δέν ζῆ, δέν κινεῖ

1 Ὅλες οἱ παραπομπές : στὸν β' τόμο. [Τὸ πρῶτο μέρος τῆς κριτικῆς : *TNE* 3, 209-31.]

μόνο τὰ μέλη, αὐτόζωο. Τὸ πᾶν εἶναι μηχανήμα, λογισμός, συλλογισμός· ἄθροισμα, ὄχι ὀλοκλήρωμα· ποσοτικός σωρείτης, ὄχι νέα ποιότητα.

Τοῦτο εἶναι, κατὰ βάθος, καὶ τὸ κύριο «πλέγμα» του: δέν γεννᾶ! Καὶ τὸ ξέ-
ρει. Καὶ φρούσσει γι' αὐτὸ - καὶ χτυπᾶ διαρκῶς τὴ γροθιά στὸ μαχαίρι, σ' ὅλη τὴ
ζωή του: καὶ μὲ τὸν Βενιζέλο (ποῦ πάντως γεννᾶ), καὶ μὲ τὸν Ἀντιβενιζέλο· καὶ μὲ
τὴν «πολιτική», καὶ μὲ τὴν «ἀντιπολιτική» - τὴ δικτατορία!

Αὐτὸ λοιπὸν — καὶ σωστά (σ' αὐτὸ κ' ἡ μόνη «ἀξία» του) — μετέτρεψε σὲ συγ-
κεκριμένη ἰκανότητα ad hoc: Εἶν' ἓνας «λογικός», στεγνός, στεγνώτατος, ποῦ ἀληθι-
νὰ «σπάει κόκκαλα». Ἔνας λογιστικὸς ἀκριβῶς εἰπεῖν - χρησιμώτατος ὅμως στὸ
ἐπάγγελμα ποῦ διάλεξε! Εἶναι χαρακτηριστικὸ πόσο γι' αὐτὸν — σὰν ἐπιτελικὸ προ-
ϋπολογιστὴ ἐπιχειρήσεων («δευτέρου χεριοῦ» πάντως) ἢ ὄχρωρτὴ τόπων — δέν ὑ-
πάρχουν ἀστάθμητοι παράγοντες (αὐτοὶ ποῦ συνήθως ὀνομάζονται: σθέ-
νος, ἠθικὸ, ψυχὴ, βρὲ θὰ τοὺς φάμε καὶ λέγε σύ! κ.τ.π.) Τίποτε ἀπ' ὅλ' αὐτά!
Παρὰ μόνο (ξηρά, στεγνά, συντριπτικά): τόση δύναμις πυρός, τόσα πλοῖα, τόσα κτή-
νη· τόσες ἡμέρες ἢ κινήσις α'· τόσες ἢ κινήσις β'· τόσες ἢ ἀντιπερισπαστικὴ τοῦ ἀντι-
πάλου· τόση ἄρα ἢ ὑπεροχὴ - κατὰ τὴν φάσιν α, κατὰ τὴν φάσιν β' τοῦτο, ἄρα, τὸ
ἀποτέλεσμα, εἰς περίπτωσιν α, τοῦτο εἰς β, τοῦτο εἰς γ... Συμπέρασμα;

Συμπέρασμα μὴ δέν! θὰ ἔλεγε εὐκολὰ κανεῖς. Μὴ δέν - δίχως λίγη προ-
σωπικὴ ψυχούλα (κι ἀπ' αὐτὴν ὁ ἴδιος δέν διαθέτει). Μὴ δέν - δίχως λίγη πλάση
προσωπικὴ, ἀπὸ μιᾶς ἰδίας ἀρχῆς μὲς στὸν κόσμον - σὲ τέτοιον κόσμον, στυγνὸ, τῶν ἀ-
ριθμῶν, τῶν στεγνῶν, τῶν κατάστεγνων ὑπολογισμῶν καὶ προὑπολογισμῶν καὶ (συν-
τριπτικῶν πάντα γιὰ μᾶς) ἀντικειμενικῶν προὑποθέσεων».

Ἔτσι - νὰ τὸ μὴδέν του (ἐνδεικτικῶς ἀναφέρω):

Ἐμελέτησε ἐξαντλητικὰ τὸ θέμα τῆς ἐπικειμένης ναυτικῆς ὑπεροπλίας τῶν Τούρ-
κων, μόλις θὰ παραλάβαιναν τὸ ντρέντωτ τους ἀπ' τὴν («φιλέλληνα» πάντα) Ἀγγλία.
Κ' ἔβγαλε, φυσικά, μὴ δέν: «Γρόπος ἀντιμεταπίσεως δέν ὑπάρχει, ἀφοῦ λεφτὰ δέν
ὑπάρχουν, καὶ πλοῖο δὲ βρίσκεται ἰσοδύναμο - καὶ δύναμις πυρός πάλι τόση, καὶ πυ-
ροβόλα τῶν τῶσων τόσα, καὶ τόσα τῶν τῶσων, καὶ τόσα, καὶ τόσα...»

Στὸ τόσο αὐτός. Καὶ στὸ πόσο.

Κι ὁ Βενιζέλος (ἄνθρωπος, κατὰ βάθος, ἀτίθασος στὰ πράγματα καὶ στὰ
«δεδομένα», καὶ γι' αὐτὸ — ἐν συμπίεσει, οὕτως εἰπεῖν, ὄχι ἐν ἀνέσει — πολιτικός·
— Ἐ, λοιπὸν, κυρίε Μεταξά (ἦταν ὑπασπιστῆς του), θὰ τὸ ἐνεδρεύσωμεν εἰς τὸ Ταί-
ναρον, ἔπου θὰ διέρχεται πρὸς Κωνσταντινούπολιν, καὶ θὰ τὸ τορπιλλίσωμεν!

Ἄλλο ἂν δέν ἔγινε - δὲν χρειάστηκε νὰ γίνῃ, γιὰ τὸ μεταξὺ, ἀπὸ μηχανῆς θεός
(ἢ «θαῦμα» καὶ «τύχη τοῦ Βενιζέλου» - καὶ τοῦ Τόπου) κηρύχτηκε ὁ πόλεμος, κ' ἡ
Ἀγγλία δὲν τὸ παρέδωσε στοὺς Τούρκους. «Ὅμως, γιὰ τὸν βοῖπέ, τὸν ξηρῶς «λογι-
κό», λογιστικὸ Μεταξά, αὐτὰ «εἶναι τρέλλες»!

Ἄλλ' ἔτσι, μόνον ἐν ὑπεροπλίᾳ νικοῦν. Ἄρα ἔτσι: μόνον ἐν ὑπερδυ-
ναμίᾳ μάχονται!

Κι ὠστόσο, ἡ ζωὴ, μόνον ὄχι «ἐν ὑπερδυναμίᾳ» θέτει τὴν ἀνάγκη πάλης.

Ἄρα: πρὸς ζωὴν ὄχι αὐτά.

Εἶν' ἡ ἀδυναμία πλάσεως ἀκριβῶς - σ' ὅλες τὶς ἔνοιες, καὶ σ' ὅλες τὶς μορφές!..

Δῆτε κι ἄλλο ἓνα:

Ἐμελέτησε διεξοδικὰ τὴν περίπτωσιν εἰσβολῆς τοῦ στόλου στὰ Δαρδανέλλια: τό-
σα πυροβολεῖα, τόσα πυροβόλα, τῶν τῶσων ἰντσῶν, τῶν τῶσων καὶ τῶν τῶσων. Τοῦ-
τα πρέπει νὰ σιγήσουν πρῶτα, ἐκεῖνα κατόπιν - τ' ἄλλα ἀδύνατον νὰ σιγήσουν. Τόσης
σημασίας ὁ παράγων αἰφνιδιασμοῦ· τῶσων ἡμερῶν ἀνάγκη συσκοτίσεως τῆς ἐπιχειρή-
σεως· τόσα μεταγωγικά δι' ἀπόβασιν - τόσα... καὶ τόσα... καὶ τόσα...

Ἀναφέρει ὁ ἴδιος, πῶς σὲ εἰδικὴ σύσκεψη ὁ Κουντουριώτης τοῦ κλεινε τὸ μάτι
ἐνῶ συνεζητοῦντο αὐτὰ τὰ δεδομένα ἀδυναμίας ἀκριβῶς, καὶ τοῦ ἔλεγε στ' ἀφτί:
— Ἄσ' τους αὐτοὺς νὰ λέν! (Ἐνῶ κι ὁ ἴδιος ὅμως κατάνευε στοὺς ἀκουόμενους ὑπο-

λογισμούς και τελείως αποκλειστικές προϋποθέσεις!..) Αυτοί είναι καλαμαράδες!..

Δηλαδή;

Δηλαδή νά: ο Κουντουριώτης — όχι ο Μεταξάς κ' οι «καλαμαράδες» τῶν «λογικῶν» προϋπολογισμῶν — ο Κουντουριώτης μὲ προσωπική ψυχὴ ἀποφασισμένη γιὰ θάνατο — δηλαδή: μὲ δημιουργό ψυχὴ — εἰσέβαλε (μ' ἓνα μόνο καράβι, κι ὄχι «ἐν ὑπερδυναμίᾳ» μέσων, παρὰ θελήσεως κι αὐταπαρνήσεως) στὰ Δαρδανέλλια, κ' ἔκλεισε στὴν τροῦπα του τὸν «ὑπερδύναμο» (ἀλλ' ἀδύναμο στὴν οὐσία) τούρκικο στόλο!

Ὁ Κουντουριώτης - ὄχι ὁ Μεταξάς.

Ὁ Βενιζέλος - ὄχι ὁ Μεταξάς.

Καὶ σ' ὅλα, πάντα, στὴ ζωὴ του: κάποιος ἄλλος, κάποιος ἄλλοι, μὲ κάποια προσωπική δημιουργική στάση, ἀπό τινος ἰδίας ἀρχῆς, μὲς στὸν κόσμο αὐτοῦ τοῦ Τόπου καὶ τὴν πορεία του - ὄχι αὐτός!

Τοῦτο ἀκριβῶς τὸν κατέβαλλε πάντα.

Τοῦτο τὸ «πλέγμα» του - καὶ ἡ ἄφρη του. Τοῦτο ἡ μανία του νὰ «ὑπερνικήσῃ», ν' «ἀνταποδείξῃ» - μὲ κάθε πράξῃ του, μὲ κάθε κίνημά του!

«Μοιραία», κατὰ συνέπειαν, ἡ προσφυγὴ του στὴ βία: στὴ βία προσφεύγουν ὅσοι δὲν δημιουργοῦν, ὅσοι δὲν πλαστουροῦν μῦθο κινήτικὸ τῶν ἄλλων ψυχῶν!

Ὁ Λαὸς αὐτὸς δὲν τὸν ἀγαποῦσε. Δέν τὸν συμπάθησε, δέν τὸν χώνεψε ποτέ. Προφανῶς, γιὰ τὸ ἐνστικτο πάντα εἰδοποιεῖ ἓνα λαὸ ποιὸς εἶναι δημιουργὸς καὶ ποιὸς βιαστής μόνο!

Σκεφτῆτε (σκεφτῆτε βαθύτερα): μιὰ πλάση, ἓνα παραμῦθι στηρίζει αὐτὸ τὸν κόσμο - αὐτὴ τὴ γῆ, αὐτὸ τὸν οὐρανὸ, αὐτὴ τὴν ἀέναη, τὴν ἐξαχισμένη θάλασσα, τὴν ἐνάερη! Ἕνας μῦθος τὰ στηρίζει.. ποιὰ εἶν' ἄλλη ἡ «δομὴ» τς; Ἕνας μῦθος τ' ἀνεβάζει, ἓνας μῦθος τὰ γκρεμίζει, τρεῖς χιλιάδες χρόνια τώρα - ἀλλιῶς, μὲ τὰ «δεδομένα» τὰ «στέρεα», τίς «προϋποθέσεις» τίς «ἀντικειμενικές», ἐμεῖς ἓνα τίποτα, καὶ δὲν ζηγιέται κἂν πῶς ὑπάρχουμε, πῶς ὑπάρξαμε ποτέ, ἀργοναῦτες τῆς σταγόνας ποῦ καλοῦμε Αἰγαῖο, ποντοπόροι πνεύματος μὲς στὸ ἀναμμια ἐνὸς σπέρτου, θεωρητικοὶ κορυφαῖοι μιᾶς στιγμῆς - τί ἄλλο;..

Αὐτό· τίποτ' ἄλλο. Καὶ σ' αὐτό, λοιπόν, ὁ Μεταξάς: μὴ δέν! Εἶναι τὸ μόνο «μάθημα» ὅπου δέν ἔλαβε «βαθμὸ προβιβάσιμο»!

Ὡστόσο — γιὰ νὰ μὴ τοῦ τρῶμε καὶ τὸ δίκιο — ἓνα ἔθνος δέν εἶναι μόνο αὐτὸ ἢ μόνο ἐκεῖνο· καὶ εἶναι, καὶ χρειάζεται, κι αὐτὸ κ' ἐκεῖνο: καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ λογισμό, καὶ τὸ σθένος καὶ τὴν προσωπικὴ παρατολμία, καὶ τὴν ξηρά, τὴν στεγνώτατη λογική, καὶ τὴν προσωπική, τὴν πηγαία πρωθορησία.

Ἄρα, σ' ἓνα ἔθνος μὲ ἰσορροπία καὶ κάρπωση σύμμετρη, σωστή, ὅλων του τῶν δυνάμεων σύντονα πρὸς καθολικὴν ἀνάπτυξή του, ἓνας Μεταξάς στρατιωτικός, μὴ δημιουργὸς μὲν ἀλλ' ἐπιτελής, ξηρός, αὐστηρὰ λογικός, τῶν στερεῶν πάντα «δεδομένων» καὶ ὑπολογισμῶν, ὀργανωτὴς μεθοδικός, ὄχυρωτὴς τόπων ἀνεπηρέαστος, θὰ ἦταν — πῶς δέν θὰ ἦταν; — πολύτιμος!

Ἄλλὰ μόνο αὐτὸ δὲ στάθηκε ἐντέλει - ἐξαίρεσει στιγμῶν (τίς μόνες ὅπου καὶ ἀπέδωσε πράγματι).

Τὴν ἄλλη φοβερὴ ἀδυναμία του, τὴ «δοξομανία» ὅπως τὴ λέει κι ὁ ἴδιος, ποτέ δὲν τὴν κατανίκησε - μὰ καὶ δέν ἦταν δά «μετατρέψιμη» σὲ κανενὸς εἶδους «ἀρετή». Ἀντίθετα: ἦταν ἡ μηδενίζουσα, σὲ κρίσιμες στιγμές, ὅλες τίς ἱκανότητες κι ὅποιαν «ἀξία» του ἢ «σοβαρότητά» του.

Ἄς μὴν τῆς ἀλλάζουμε τ' ὄνομα: Γιὰ τὴ φιλοδοξία πρόκειται. Καὶ μάλιστα — πιὸ ἀπλά, πιὸ ἴσια — γιὰ τὴ ματαιοδοξία!

Καὶ δέν ἔφτανε ὅση εἶχε φυτεμένη — καὶ καλλιεργημένη μέσα του εἰδικώτερα ἀπ' τὴ μάνα του — παρὰ ἤρθε νὰ προστεθῇ, καὶ νὰ δυναμώσῃ, νὰ συδουλίσῃ τὴ δικιά του,

ἐκείνη τῆς γυναίκας του: τῆς τόσο ἀγαπητῆς του πάντα κυρίας Λέλας, ποῦ καὶ νεκρόν ἀκόμα δέν τὸν ἀφήνει νᾶναι ὅ,τι ἦταν, παρὰ σβῆνει, λογοκρίνει, σκίζει, κόβει, ἀφαιρεῖ σελίδες ὀλίγκες ἀπ' τὰ γραφτὰ τοῦ «Γιαννάκη της», γιὰ νὰ τὸν ἐμφανίσῃ «καλύτερον» - τὸν ἑαυτὸν της «καλύτερον», τοὺς δικούς της «καλύτερους», ὅλα ψευδέστρα καὶ «καλύτερα»!..

Ὅσοι τοὺς γνώρισαν ἀπὸ κοντά, ἔχουν ἀκόμα νὰ τὸ λένε: πόσο κάκιστη ἐπίδραση ἔσχε πάνω του ἡ κυρία Λέλα! Βεβαίως κι αὐτός — τὸν εἶδαμε, ἀπὸ νεώτατο! — ἀλλὰ πόση ματαιοδοξία κ' ἐλόγου της: ν' ἀνέλθῃ, ν' ἀνέλθουν, «νὰ ἔμβωμεν, Γιαννάκη μου», «νὰ μᾶς δεχθῶσιν, νὰ μᾶς καλέσωσιν» (οἱ τάδε, οἱ δεῖνα), «νὰ γίνωμεν τοῦ κὺ κλ οὐ τ ω ν» - καὶ «νὰ κρατήσῃς αὐτὴν τὴν στάσιν» (τὴν «πόζαν», τὴν ψευτιὰ καὶ τὸ «ὑφος») «διὰ νὰ ἔμβωμεν», καὶ αὐτὰν τοὺς καλέσωμεν καὶ ἡμεῖς, νὰ ἔχῃς ἰδῆ ἐκεῖ στὸ Λονδῖνον» (ὅπου γιὰ σπουδαιότατη δουλειὰ τοῦ Τόπου ἦταν, ὅχι γιὰ «τέια» καὶ «σουαρέ») «πῶς σερβίρουν ἐκεῖ τὸ τσάι, νὰ τὰ ἔχῃς ὅλα ξεσηκώσει, ἀνδρούλη μου πῆθηκε - ὅλα, ὅλα: καὶ ἂν ἔχουν σερβάντας, καὶ ἂν δέν ἔχουν πλέον, καὶ τί λούλουδα βάζουν, καὶ πῶς, μὲ τί βουτήγματα, πῶς προσφερόμενα ὅλα, ὅλα Γιαννάκη μου, νὰ τὰ κάμωμεν κ' ἡμεῖς ἴδια, ὀλόφτυστα!..»

Ἐφ' ᾧ καὶ περὶ τοιαῦτα διαρκῶς ὁ «Γιαννάκης της», εἰς τὰς ἐπιστολάς του πρὸς τὴν «Λέλα του»!

Καλύτερα ὅμως δέν εἶναι ν' ἀπολαύσετε τὰ ἴδια τὰ κείμενα;

Ἰδοὺ λοιπὸν (ἀλλὰ θὰ κἀνὴ ὑπομονὴ ὁ ἀναγνώστης, ν' ἀρχίσωμε τὸν β' τόμο ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ νὰ τὸν πᾶμε καταπόδι, ὡς τὸ τέλος, γιὰ νὰ τὰ δοῦμε ὅλα μὲ τὴ σειρά):

Σήμερον πρῶτῃ (19α, 7-10-1910²) ἀπεχωρίσθην τοῦ λόγου μου. [Ἀναλαμβάνει, «παρὰ τὰς πεποιθήσεις του», ὑπασπιστῆς τοῦ Βενιζέλου.] Φοβοῦμαι ὅτι θὰ μοῦ εἶναι ἐπιζήμιος ἢ τόσον μικρὰ διαμονὴ μου εἰς τὸ στράτευμα - θὰ ἐξακολουθήσῃ ἢ ἀνόητος κατηγορία ὅτι δέν ἐδιοίκησα [sic] ποτέ.

Ἐδῶ ἔχομε τὴν προσωπικὴ ὁμολογία ἐνὸς στρατιωτικοῦ — ἀπὸ τοὺς ἀρίστους στὸν Τόπο μας! — ποῦ τὸ '20 κιόλας ἔγινε καὶ ὑποστράτηγος, ὅτι ἔχει πολὺ μικρὰν διαμονὴν εἰς τὸ στράτευμα!

Ὅτι δηλαδὴ — γιὰ ν' ἀκριβολογοῦμε καὶ νὰ κατέχομε πράγματι τὸ τί μᾶς συμβαίνει — γίνεταί κανεὶς στρατηγὸς ἐδῶ καὶ μὲ ὅχι ἀνωτέρα τῶν πέντε ἐτῶν πραγματικὴ ὑπηρεσία στὸ στρατό!.. Καὶ μάλιστα: ἐκ τῶν κορυφαίων!

Ἄν θέλετε, λάβετε τὸν κόπο ν' ἀθροίσετε, ἀπ' τοὺς δυὸ πρώτους τόμους τοῦ Ἡμερολογίου, τὴν πραγματικὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μεταξᾶ. Θὰ βρῆτε πῶς ἀλήθεια δέν ξεπερνᾷ τὰ πέντε χρόνια! Μὲ πέντε χρόνια δὲ — καὶ αὐτὴν διαρκῆ καταφορὰν τῆς τύχης καὶ τῶν πάντων ἐναντίον του», ὅπως διαρκῶς ἰσχυρίζεται — γίνεταί τὸ '20 ὑποστράτηγος καὶ παίζει ἀπὸ πολὺ πρὶν — ἀπὸ τὸ '10, μὰ ὀπωσδήποτε ἀπ' τὸ '12 — πρῶτο ρόλο στὰ πράγματα τοῦ Τόπου.

Ἄλλὰ πέντε χρόνια πραγματικῆς δουλειᾶς, σ' ὅποιον ἄλλον τομέα δραστηριότητος, εἶναι «μηδὲν» σχεδὸν — καὶ «μηδὲν» ὁμολογεῖται — ἐδῶ. Πέντε χρόνια γιὰ δάσκαλο, γιὰ τεχνικό, γιὰ μελετητὴ, γιὰ δημοσιογράφον, γιὰ εἰδικόν, γιὰ ὅ,τι, εἶναι πράγματι μηδὲν περίπου!

Τοῦτο τὸ μηδὲν, ὡστόσο, φτάνει γιὰ «στρατηγὸν» ἐκ τῶν κορυφαίων!..

Βγάλτε, παρακαλῶ, τὸ «συμπερασματάκι», γιὰ τοὺς θαυμαστοὺς «μηχανισμοὺς ἀναδείξεως» τῶν «τράγων» μας, σεῖς! (Καὶ σεῖς, κύριε Γιαννάκη, γιατί τάχα τόσο «ἀνόητον» βρίσκετε τὴν «κατηγορίαν»; Ἐμεῖς ὅχι καὶ τόσο!)

2 Καὶ ἐφεξῆς, τὰ ἔτη: μὲ τὰ δυὸ τελευταῖα τοὺς νοῦμερα μόνο: δηλαδὴ: 10 (ὅχι 1910), 11 κ.λ.

Ξαναπολαύστε τὸν «χαρακτήρα»:

Τί κακὰ ἔκαμα νὰ δεχθῶ! [Τὴν θέσιν ὑπασπιστοῦ τοῦ Βενιζέλου.] Μὲ παρέσυρεν ὁ Δούσμανης — [ἐνῶ, ἀπλῶς, ἡ ματαιοδοξία του· κανένας Δούσμανης!] — ἢ μᾶλλον ἢ αἰσιοδοξία του. Διατί νὰ μὴ δείξω εὐστάθειαν, φαινόμενος ἀδιάλλακτος, μιμούμενος τὸν Χαραλάμπην; (20α, 8-10-10)

Ἄλλὰ «μιμούμενος τὸν Χαραλάμπην», ἀνθρωπάκι, τὸ πολύ-πολύ κανεῖς «νὰ δείξω εὐστάθειαν» — πού δὲν ἔχει πράγματι — καὶ «νὰ φανῆ ἀδιάλλακτος» — πού δὲν εἶναι πράγματι (παρὰ διαλλακτικός, διαλλακτικώτατος πύθηκος) — καὶ τί τὸ «κέρδος»;

Κι ἀραιώνω ἐγώ, φυσικά, γιὰ νὰ δείξω τὸ «βάθος» καὶ τὸ «βάρος» τοῦ πιθήκου. Σημειώστε κ' ἐσεῖς τίς λέξεις πού δηλοῦν: παρέσυρε - νὰ δείξω - φαινόμενος - μιμούμενος (καὶ δὴ: Χαραλάμπην!)

Αὐτὴ εἶν' ἡ «ποιότητά» του!

[Καὶ νὰ μὲ συγχωρήσῃ ἡ μνήμη] — ἢ ὅποια «ἀξία» — ὅποιου ἀγνώστου μου ἔρμου «Χαραλάμπη», ἀλλὰ εἶναι, θὰ ὁμολογήσετε, κάποτε τόσο γαργαλιστικός τῆς γραφίδας πού γελᾷ ἕνας «Χαραλάμπης»! Κι ἄλλωστε, νὰ πάρῃ ὁ διάβολος, πράγματι δὲν βλέπω — κι ὄχι γιὰ νὰ λιβελλογραφῶσ' ἀλλὰ γιὰ νὰ δῶ πράγματι — πῶς «μιμούμενος» κανεῖς ὅποιον «Χαραλάμπη» (ἢ μὴ Χαραλάμπη) γίνεται λιγώτερο κενὸς κ' ἐλαφρὸς «Γιαννάκης»!.. Μήπως βλέπετε σεῖς³, νὰ μοῦ δείξετε κ' ἐμένα;..]

³ Ἀς δοῦμε μιὰν ἄλλη πτυχὴ τοῦ χαρακτήρα του:

Ἀπόψε ὁ στρατιωτικὸς ἰατρός Λαζαρίδης, βουλώνων ἕνα ὀδόντα μου, μοῦ διηγήθη ὅτι πέρυσι εἶχε λάβει μπιλλιέτο τοῦ Ὑπουργοῦ Λαπαθιώτη ὅπως παρανόμως ἐξαίρεση στρατιώτην δῆθεν πάσχοντα. Γεννηθείσης ὑποψίας, τὸ ἔδειξε, διὰ τοῦ τμηματάρχου τοῦ ὑγειονομικοῦ, εἰς τὸν ὑπουργὸν Λαπαθιώτην, ὅστις ὡμολόγησεν ὅτι ἦτο πλαστογραφημένον ἀπὸ τὸν υἱὸν του. [Δηλαδή, τὸν ποιητὴ Λαπαθιώτη.]

Καὶ προσθέτει ὁ κακεντρεχῆς Μεταξάς:

Ἄς τὸ σημειώσω διὰ τὸ μέλλον! (28β, 18-10-10)

Ἄλλὰ νὰ σημειώσῃ τί «διὰ τὸ μέλλον»; Στοιχεῖον κατὰ Λαπαθιώτη τ' ὅτι ὁ γιός του πλαστογράφησε τὴν ὑπογραφή του;

Τί ἐμπάθεια, ἔ;.. Καὶ πού δείχεται παρακάτω (160β, 13-8-12), τελείως ὠμά:

Ἐποφελήθη τῆς περιστάσεως [πού βρῆκε τὸ Βενιζέλο στὶς καλές του] καὶ τοῦ παρέστησα τὰς ἀνωμαλίας πού παρουσιάζονται διότι δὲν δικάζεται τὸ ταχύτερον ὁ Λαπαθιώτης! Καὶ πράγματι ἤρχισε νὰ συνωμοτῆ πάλιν. Τοῦ τὸ εἶπα, καὶ ὅτι ὁ κόσμος λέγει ὅτι ἀργεῖ ἢ δίκῃ διότι ἡ κυβέρνησις θέλει νὰ τὴν ἀποφύγῃ. Ἐκάλεσε λοιπὸν ἀμέσως τὸν εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοῦ εἶπε νὰ ἐπισπεύσῃ τὰ πράγματα. Ἀμα δαγκώσω ἐγώ, δὲν ἀφήνω εὐκόλα· εἶμαι μπουλντόγκ... [Καὶ περαιτέρω λογοκρίνει ἡ «ἀγαπητὴ του» κυρία Λέλα: ὑπάρχει ἀράδα ὄλη ἀποσιωπητικῶν, πού ὁ «σχολιαστής» Χρηστίδης μᾶς λέει — 13α — πῶς σημαίνουν παραλείψεις ἀποφασισμέ-

3 Καὶ ρωτῶ, καμιά φορά, γράφοντας, συγκεκριμένα πρόσωπα («ἀντιπροσωπευτικά», τροπονινά, πολλῶν ἄλλων). Ἐν προκειμένῳ, λ.χ., κυρία νομικό, σύζυγο φίλου, τῆς «γενεᾶς» αὐτῆς τῶν «νεωτέρων» μας «διαστοχαζομένων ἐμβριθῶς καὶ ἀμερολήπτως» (πρωτίστως «ἀμερολήπτως!») τὰ ἐλληνικά μας πράγματα — πού μοῦ εἶπε, σὰν ἔμαθε πῶς ἐτοιμάζω τὴν κριτικὴ αὐτὴ τοῦ Ἡμερογίου: «Εὐκόλο νὰ λιβελλογραφῆσαι κανεῖς!..» Μὰ ναί! "Ὅταν ἕνας «μέγας» μόνος δίδῃ τὰ κριτήρια αὐτοῦ», τόσα, καὶ τέτοια, καὶ τόσο σταθερὰ διὰ μακροῦς μεσοῦ αἰῶνος, «μιμούμενος Χαραλάμπης» καὶ τὰ ρέστα!.. Καὶ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι, «νέοι» μου, στὸ «εὐκόλο». (Κάντε σεῖς τὰ «δύσκολα», ἀν αὐτὰ εἶν' τὰ «εὐκόλα» καὶ τὰ «κατώτερα» τῶν «δυνατοτήτων», ἢ τῶν «σοβαροτήτων» σας.) Τὸ ζήτημα εἶναι στὸ δίκαιο - στὴν ἀληθινὴ Ἰστορία μας εἶναι! Στὸ τίμιον, ἀν θέλετε ἀπλοῦστερα - καὶ γιὰ νὰ βαδίσουμε μεις οὐσιαστικώτερα (ἔχι τόσο κενά, τόσο σὰν ὅμοιοι πύθηκοι)!.. Κ' ἐγώ, λοιπὸν, «ἀνδρας εὐσταθεῖς» ἀπὸ... μιμήσεως ὅποιου Χαραλάμπη — πού μᾶς κἀθησαν μάλιστα στὸ σβέρο καὶ δικτάτορες, καὶ μᾶς κἀθονταν ἀκόμα θρόλοι «τρισεμίστοι», καὶ «φωστῆρες φωτίζοντες», καὶ φάροι «προσανατολιζόντες» πάμπολλα νεώτερα ὑπανθρώπια — ὁμολογῶ πῶς ὄχι, δὲν βλέπω, καὶ δὲν νοῶ κ' ἄν!..

νες ἀπὸ τὴν κυρία Α. Μεταξᾶ (καὶ μάλιστα με γ α λ ε ς, ὅταν δηλώνονται μὲ μιὰν ὀλόκληρη γραμμὴ ἀποσιωπητικῶν) ⁴.]

Τί τὸ προσωπικὸ εἶχε κατὰ τοῦ πατέρα τοῦ ποιητῆ Λαπαθιώτη δὲν ξέρω - οὔτε προκύπτει ἀπ' τὸ Ἡμερολόγιο. Ἦσως παλιότεροι θὰ ξέρουν. Πάντως, ἡ ἐμπάθεια κ' ἡ ἐκδικητικότητά του φανερώνονται ἐδῶ μὲ ὠμότητα καὶ ἀδικοπραγία ἀπροσχημάτιστη: 1) «Σημειοῖ διὰ τὸ μέλλον» (28α) στοιχεῖον ὄχι συμπεριφορᾶς τοῦ ὄν προτίθεται νὰ πλῆξῃ, ἀλλὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ!.. 2) Ἐπιλαμβάνεται εὐκαιρίας (140β) ποῦ ὁ Βενιζέλος τὸν χρειάζεται ἰδιαίτερος — διότι *λείπει ὁ Νίδερ* (140α) κ' ἔχει κρεμαστῆ σ' αὐτὸν — γιὰ νὰ τοῦ παραστήσῃ (προσέξτε τὸ ἔνοχο ρῆμα) πὼς ἡ κατὰ Λαπαθιώτη δίκη πρόκειται νὰ ἐπισπευσθῇ!.. 3) Καὶ τοῦτο πὼς τοῦ τὸ *παριστά*; (διάβαζε: «σερβίρει»): ὅτι βλάπτεται ἡ κυβέρνησις του ἀπ' τὴν ἀναβολή!.. 4) Ἄλλὰ ποί οῦ ἡ κυβέρνησις βλάπτεται — δῆθεν — «παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ»; (διὰ τὴν ὁποῖαν κυβέρνησιν τάχα ἀκόπτεται» ὁ ραδιοῦργος): Τοῦ Βενιζέλου, τοῦ «ἐχθροῦ» του!.. Θαυμάστε ἦθος!

Καὶ τὴν συνειδησὶν τῆς ἐνοχῆς ἐπιβεβαιοῖ ἡ — καθαρῶς ἀδικοῦντος ἀτόμου — φράσις (πλήρης γλωσσῶδους ναρκισσοῦ ἐξ ἄλλου): «*Ἄμα δαγκώσω ἐγώ, δὲν ἀφήνω εὐκόλα· εἶμαι μπουλντόγκ...*»

Πράγματι· μ ο β ὀ ρ α σκυλιὰ τὰ μπουλντόγκ... Αὐτό τὸ ἦθος ἔχει (ἢ ζηλοῦ)... Βρισκόμαστε σὲ χώρους καθαρῆς ἀδικοπραξίας. Καὶ ἀνυπόκριτης.

Μιά μικρὴ ἀπόδειξις, ὅτι ἡ λαμπρὰ κυρία Λέλα δὲν σβῆγει διόλου «οἰκογενειακὰ τοῦ Μεταξᾶ» ποῦ ἐκθέτουν ὅσους αὐτὴ δὲν ἀγαπᾷ, καὶ θέλει (καὶ μετὰ θάνατον ἀκόμα) νὰ ἐκθέσῃ (29α, 19-10-10):

Πόσον λυποῦμαι τὴν μητέρα μου. Αἰσθάνομαι τὸ δύσκολον τῆς θέσεώς της μαζί μας. [Τί σημαίνει ἂν ὄφειλε νὰ πεισθῇ ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ περιμένη, ὅτι δὲν ἦτο πλέον ἰδικόν της; [Κληρονομικὰ, προφανῶς!]

Καὶ παρακάτω (δείγματα τῆς λογοκριτικῆς μανίας τῆς κυρίας Λέλας - τώρα γιὰ τὴν εἶναι ἐναντία της τὰ γράφομενα):

[3¹/₂ στίχοι σβησμένοι]... δι' ἐμὲ εἶναι ζήτημα συνειδήσεως καὶ ἐσωτερικῆς γαλήνης νὰ ἐξασφαλίσω εἰς τὴν μητέρα μου στέγην' καὶ ἄρτον καὶ προστασίαν κοντὰ μου. [Φαντασθῆτε τί «νύφη» πρὸς «πεθερά»!.. Καὶ ἀκολουθοῦν: 11 στίχοι σβησμένοι, 1 φύλλο κομμένο, 4 στίχοι σβησμένοι - ἔ, ρέ, ψαλλίδα τῆς «νύφης»!] (58αβ, 21-11-10)

Νὰ καὶ μιὰ διαφορὰ προσωπικότητος τοῦ Δούση ἀπὸ τὸν Μεταξᾶ:

— Προσωπικῶς εἶμαι ἱκανοποιημένος διότι κατέφυγεν ὁ Βενιζέλος εἰς ἐμέ· ἐὰν δὲν

4 Καὶ κατὰ πόσον πράγματι πρόκειται πάντα γιὰ θέματα οἰκογενειακὰ τοῦ Μεταξᾶ ἢ τρίτων — ὅπως μᾶς δηλώνει (13α) ὁ «σχολιαστῆς» Χρηστίδης, λίαν ὑπόπτου κριτικοῦ ἦθους γενικῶς — αὐτό, ἂν θέλετε, τὸ χάβετε. Ἐμεῖς πάντως ἔχουμε βεβαιωθῆ, πὼς ὄχι μόνον «οἰκογενειακὰ» ἢ λογοκριτικῆς κυρία Λέλα - ἐκτὸς ποῦ τί θὰ πῆ δηλαδὴ «οἰκογενειακὰ» (τοῦ Μεταξᾶ ἢ καὶ τρίτων); Σ' ὄλο τὸ Ἡμερολόγιο 1) πᾶν τὸ μὴ «οἰκογενειακόν» εἶναι συνανεμυγμένο μὲ «οἰκογενειακώτατά» του, 2) πλεῖστα «οἰκογενειακὰ», καὶ δικὰ του καὶ «τρίτων», ἔχουν ἀφεθῆ, νὰ ἐκθέτουν διαφοροῦς, ἀπὸ τὴν κυρία Λέλα μας, 3) οὐδὲν ποῦ ἐκθέτει τὴν ἴδια ἢ τὸ ὅσι της ἔχει ἀφεθῆ ἀπὸ τὴν ψαλλίδα της, 4) καὶ προφανῶς πάρα πολλά, κάθε ἄλλο παρὰ «οἰκογενειακὰ», ἔχουν ἐπισημῶς ἐξ ἄλλου) καὶ ὄχι καὶ αὐτὰ ἀπ' τὴν Λέλα του;.. Τρέχαγῦρε! [Καὶ πρέπει νὰ σημειώσω ἐδῶ, πὼς αὐτὴ ἡ κόρη τοῦ Μεταξᾶ κυρία Λουλοῦ, πρώην Μαντζούφα, πλειστάκις μαινομένη μου εἶχε δηλώσει πὼς «ἡ Μαμά κ' ἡ Νανά» — ἡ ἀδελφὴ της — «κι ὁ Εὐγένιος» — Φωκᾶς, καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιον, διωρισμένος (ἢ... «τακτοποιηθείς», κατὰ τὸ Ἡμερολόγιο) ἀπὸ τὸν πεθερὸν του ἐπὶ Δικτατορίας — «δὲν θέλουν νὰ βγῆ τὸ Ἡμερολόγιο, γιὰτὶ ἔχει κρίσεις φοβερῆς, γιὰ πρόσωπα καὶ πράγματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐλόγου τους συνδέονται καὶ δὲ θὲν νὰ τὰ χαλάσουν!» Καταλαβαίνετε, λοιπόν, τί λογῆς «οἰκογενειακὰ» - καὶ τί ψαλλίδα ἔπρεπε!.. Παραταῦτα, παραταῦτα, τὸ Ἡμερολόγιο μένει ἀποκαλυπτικὸ, ἀποκαλυπτικώτατο!]

μέ προσλάβη, αἰτία θά εἶναι αἱ ἀντιδράσεις τῶν στασιαστῶν [τοῦ Γουδιού, τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου: Ζορμπάς, Ζυμβρακάκης καί Σία], καί ὄχι ἡ πεποίθησίς του· ἀλλά τοῦτο προσβάλλει αὐτόν καί ὄχι ἐμέ. (20β-1α, 9-10-10)

Ἦτοι ὁ Δούσμανης μένει κίκανοποιημένος», ὅταν βεβαιώνεται πῶς ἡ γνώμη τοῦ ἄλλου εἶναι καλή γι' αὐτόν - καί τοῦτο τοῦ ἀρκεῖ. Τὸ περαιτέρω, ὅτι καί δὲν κατορθώνει ἡ ἄλλος νὰ πράξῃ ὡς πρὸς αὐτόν σύμφωνα μὲ τὴν πρᾶγματικὴν του γνώμη, δὲν «προσβάλλει» τὸν Δούσμανη.

Ποῦ ὁ Μεταξάς! (Ἄλλ' εἶν' οἱ διαφορὲς βάρους καί μὴ βάρους προσωπικοῦ αὐτέσ.)

Πῶς δούλευε, καί τότε, ἡ μηχανὴ τοῦ Κατεστημένου, πρὸς ἀγρευεῖν τῶν «ἀτιθάσων» (ἡ ἀπόσπασή τους ἀπ' τὸν κύκλο τῆς ἀνταρσίας):

Χθὲς μοῦ διηγεῖτο ὁ Ἀνδρέας — [ὁ πρίγκιψ Ἀνδρέας] — τὰ τῆς πρώτης συνεργασίας τοῦ Βενιζέλου μὲ τὸν Βασιλέα [Γεώργιον]. Ἐπρόκειτο νὰ ἀναλάβῃ τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεως [2¹/₂ στίχοι σβησμένοι]. Ὁ Βασιλεὺς τοῦ εἶπε: «— Καλά, θὰ ἀναλάβῃς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν· ἀλλὰ πῶς θὰ κάμῃς; Σὺ δὲν εἶσαι στρατιωτικός.» «— Θὰ πάρω, Μεγαλειότατε, ἱκανοὺς στρατιωτικούς, νὰ μὲ συντρέξουν.» «— Αὐτὸ νὰ προσέξῃς· μήπως περιστοιχισθῆς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Συνδέσμου· αὐτοὺς πρέπει νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃς ἀπὸ κοντὰ σου! [Δηλαδή: τοὺς δικοὺς σου, Ἰσα-Ἰσα, ν' ἀπομακρύνῃ! Αὐτοὺς ποὺ τὸν ἔβγαλαν καί τὸν στηρίζουν! Τῶν ὁποίων τὴν τάση καί τίς γνώμες ἀκριβῶς ἐκφράζει!] «— Βεβαίως, Μεγαλειότατε, δὲν θὰ προστρέξω εἰς αὐτούς· οὔτε καί εἰς τοὺς φανατικοὺς ἀντιδραστικούς. Θὰ πάρω μέσους ἀνθρώπους· θὰ πάρω τὸν Μεταξάν, τὸν Δούσμανη καί ἄλλους.» «Ὀλίγον ἔλειψε νὰ πέσω κάτω ἀπὸ τὴν ἐκπληξίν μου» προσέθηκεν ὁ Ἀνδρέας. Ὁ Βασιλεὺς ἦτο καταχαρούμενος: «Θὰ πάρῃ τοὺς φίλους τῶν παιδιῶν μου», ἔλεγε κατόπιν. (21α, 9-10-10)

Κι ὅσο γιὰ τὸ τί πανοῦργος, τί αἴλουρος ἦταν ὁ Βενιζέλος: Ἡμεῖς εἴμεθα σκια μόνον. Ἴσως μᾶς ἐπῆρε καί διὰ νὰ ρίψῃ στάχτην εἰς τὰ μάτια τοῦ Βασιλέως καί τοῦ κόσμου. (21β, 9-10-10). [Ἄλλ' ὄχι μόνο γι' αὐτό· πρᾶξ, ὅπως ἀντιλαμβάνεται ὁ ξύπνιος ἀναγνώστης τοῦ Ἡμερολογίου (ποῦ δὲν τὸ ἀντιλαμβάνεται, ἀτυχῶς, ὁ Μεταξάς ὁ ἴδιος): γιὰ νὰ τὸν χρησιμοποιοῖ, τὸν Μεταξά τοῦλάχιστον, ὡς ἀγωγό-χαφιέ πρὸς τ' Ἀνάκτορα, καί νὰ σερβίρῃ πρὸς τὰ κεῖ, μέσω αὐτοῦ καί τῆς «βασιλόφρονος» χαφιεδοσύνης του, ὅ,τι θὰ ἤθελε, τάχα, νὰ τοῦ «διαφεύγῃ»!.. Καί πράγματι· ὁ Μεταξάς, ἐν προκειμένῳ, ὑπῆρξε μέγα κορόιδο, καί μέγιστες ὑπηρεσίες παρέσχε στὸν «ἐχθρό» του, τὸν Βενιζέλο, χαφιεδίζων παρ' αὐτῶ καί μεταφέρων δουλοπρεπέστατα, ὅ,τι ἐκεῖνος τάχα τοῦ «ἐνεπιστεύετο», πρὸς τὸν βασιλιά καί τοὺς πρίγκιπες!.. Κυριώτατα δὲ πρὸς τοῦτο ἀκριβῶς τὸν πῆρε «ὑπάσπιστή» του ὁ παμπόνηρος Βενιζέλος - ποντάροντας Ἰσα-Ἰσα στὸν ματαιόδοξα ἀρριβιστικὸ καί βσιλόδουλο χαρακτῆρα του. Περὶ αὐτοῦ πείθεται κανεὶς ἀπὸ πλεῖστα - ξέροντας καί τὰ κατόπιν. Μόνο ὁ Μεταξάς ὁ ἴδιος δὲν συνέλαβε ποτὲ τί ὄργανο ἔγινε στὰ χέρια τοῦ τετραπέρατου μακιαβελλικοῦ ἐκείνου! Ἀλλὰ βεβίως δὲν τὸν ἐξεμεταλλεύθη μόνο ἔτσι ὁ Βενιζέλος, παρὰ καί ἀπὸ κάθε πλευρᾶ τὸν «ἐξεζούμισε», εἰς ὅ,τι εἶχε νὰ τοῦ προσφέρῃ ὁ θέλων νὰ φανῇ «εὐάρεστος» δοῦλος — καί ἰδέες, καί προτάσεις ὀργανωτικῆς, καί γνώσεις ἐπιτελικῆς, καί πληροφοριῆς ἔνδοθεν τοῦ Στρατοῦ, περὶ πραγμάτων καί προσώπων — μέχρι ποῦ τὸν ἀπέστειψε, καί τὸν ἀπέριψε μετὰ, κυνικώτατα κ' ἐλόγου του!..]

Ἄλλ' ἄς συνεχίσουμε γιὰ τὸ πῶς λειτουργοῦσε καί τότε ἡ μηχανὴ τοῦ Κατεστημένου: Ὁ Ἀνδρέας μὲ ἔφερεν εἰς τὸ κοίλωμα τοῦ παραθύρου. Τοῦ εἶπα: «Ὁ Βενιζέλος θὰ εἶναι χρησιμώτατος καί ὠφελιμώτατος ἐὰν ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὰ ἄτακτα Συνδεσμικά στοιχεία. Ἐφ' ὅσον εἶναι ἀνίσχυρος, τὰ ἔχει ἀνάγκην καί δὲν θὰ τὰ χωρισθῇ - θὰ ἔχομεν τότε τὴν ἐπιβολήν των. Ἐὰν γίνῃ ἰσχυρός, δὲν θὰ τὰ ἔχῃ ἀνάγκην· τότε, ὄχι μόνον τοῦ εἶναι περριτὰ, ἀλλὰ καί φορτικά, καί θὰ τὰ ἀποβάλῃ. Πρέπει ἐπομένως νὰ ἐνισχυθῇ ὅσον εἶναι δυνατὸν ἀπὸ τὸν Βασιλέα. Τὰ σημερινὰ ὄρθρα τοῦ Πάπ κατὰ τῆς διαλύσεως [τῆς Βουλῆς] ἀποδεικνύουν ὀρθρὴν τὴν σκέψιν μου.» Ὁ Ἀνδρέας μοῦ εἶπεν ὅτι καί τοῦ Βασιλέως ἡ σκέψις εἶναι νὰ ἐνισχύσῃ τὸν Βενιζέλον. (22α, 10-10-10)

Βλέπετε πῶς δουλεύει ἡ μηχανή; Ἄλλὰ καὶ ποιῆς ἀκριβῶς ἦταν οἱ «πολιτικὲς ἱκανότητες» τοῦ Μεταξά μας; Μακριαβελλικές, ἀπλῶς «ἱκανότητες» ἰντριγκας, μὲς στοὺς χώρους τοῦ (ἐρήμην πάντοτε τῶν πραγμάτων καὶ τῆς βάσεως) πολιτικοῦ καὶ παντοῦ Κονφόρμ: «Δυνάμωσέ τον, ἀντὶ νὰ τὸν χτυπᾶς, γιὰ νὰ νιώσῃ εὐσταθῆς, καὶ ἄρα δικός μας, τῶν ἀποπάνω!» - καὶ τὰ παρόμοια.

Πόσο μακριὰ ἀπ' τὸν κόσμον, ὥστόσο, ὄλ' αὐτά! Καὶ πόσο λίγη σχέση ἔχει μ' αὐτὰ καὶ μὲ τέτοια ἢ ἀληθινὴ Πολιτικὴ, μὲ τὸ πῖ κεφαλαῖο! "Ολοὶ καὶ ὅλα «νοοῦνται», μὲς στοὺς χώρους αὐτοῦς, σὰν συναρτήσεις δυνάμεων μόνον καὶ ποσῶν, φιλοδοξιῶν καὶ ἀρχομανιῶν! Καὶ εἶναι ἔτσι — ἀσφαλῶς εἶναι, καὶ ἦταν, ἔτσι — ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς μόνον ἔτσι ὅτι ἀξίως τοῦ ὄρου λέγεται Πολιτικὴ! [Σὲ τοῦτο ὁμῶς δὲ θὰ φτάσῃ ποτέ, οὔτ' ὁ Μεταξᾶς οὔτ' οἱ παρόμοιοί μας! Αὐτοὶ — καὶ τότε, καὶ σήμερα, καὶ πάντα (ἂν διαρκέσουν) — μ' αὐτὰ καὶ μὲ τέτοια, πενιχρά, καὶ γλοιώδη, καὶ μὴ δημιουργά, μὴ ἀποκριτικὰ σὲ ἀνάγκη πραγμάτων ποτέ! Αὐτά, σὰν παιγνίδι, σὰν κυκλώσεις καὶ ἀνακυλινδήσεις ἀφρῶν βρώμικων τοῦ Κατεστημένου - μόνον, γιὰ σάρωμα, γιὰ «ξάφρισμα» καὶ τίποτ' ἄλλο!.. Εἶναι τὰ «ἐλαφρά» τοῦ ἰζήματος, τὰ ὀδωδέστερα ποὺ ἐπιπλέουν τῆς χύτρας!]

Ἄλλὰ νὰ καὶ μιὰ μαρτυρία τοῦ ἴδιου τοῦ Μεταξά, ὅτι ἄλλο βᾶρος καὶ ποιότητα εἶχε ὁ Δούσμανης ποὺ φθονεῖ - τέτοιο καὶ τέτοια ποὺ δὲ σήκωναν χειρισμοὺς κ' εὐκόλες ἐκμεταλλεύσεις σὰν τὶς δικές του:

— Τὸ ζήτημα τοῦ Δούσμανη ἔχει μεγάλην σημασίαν [λέει ὁ ἴδιος στὸν Κωνσταντῖνο (24αβ, 13-10-10)] διότι εἰς αὐτὸ κρίνεται ἂν ὁ Βενιζέλος εἶναι πράγματι εἰλικρινῆς ὅταν λέγῃ ὅτι ἤθελε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν πειθαρχίαν εἰς πρόσωπα καὶ ομάδας, ἢ τὰ λέγῃ μόνον πρὸς τὸ θεαθῆναι, πράγματι δὲ ἐξακολουθῆ νὰ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Συνδέσμου.

"Ἦτοι: ὁ Δούσμανης ἀποτελεῖ «κλυδίαν λίθον» τῶν προθέσεων Βενιζέλου - καὶ ὄχι βέβαια ὁ Μεταξᾶς. Τοῦτο δὲ τοῦ διαφεύγει καὶ τ' ὁμολογεῖ μόνος!

Ἀπολαύστε ὁμῶς τώρα καὶ τὴν ἡλιθιότητα κάποιων ἄλλων: τὸ πόσον ἐπλανῶντο περὶ τῶν πραγματικῶν προθέσεων ἐκείνου ποὺ τοὺς ἔρριξε:

Σήμερον (30β, 21-10-10) παρουσιάσθην εἰς τὸν Βασιλέα [Γεώργιον]. Μοῦ ἐξέφρασε πεποίθησιν εἰς τὸν Βενιζέλον, ὅτι θὰ κάμῃ πολὺ καλὸν εἰς τὸν Τόπον. Ἴσως τώρα, εἰς τὰς ἀρχάς, νὰ εἶναι ὀλίγον διστακτικός· ἀλλ' ὅταν ἀποκτήσῃ πλειοψηφίαν θὰ ἐπιβληθῇ καὶ θὰ κάμῃ ὅσα πρέπει.

Καὶ παρακάτω: Ἐξηκολούθησε λέγων ὅτι δι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸν ψηφίσουν ὅλοι!

Α PROPOS, ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΑΠΟΧΗΣ — ποὺ συχνά, τοὺς τελευταίους καιροὺς, τὴν ἀμφισβητοῦν ἀνειλικρινῶς ὅλοι —: Ὑπάρχει φόβος [μιλάει ὁ Γεώργιος] μήπως ἀπόσχῃ πολλὸς κόσμος ἀπὸ τὰς κάλπας, καὶ ναὶ μὲν [νὰ] φέρῃ ὅλους τοὺς βουλευτὰς ἰδικούς του, ἀλλὰ μία ἀποχὴ ψηφοφόρων μεγάλη εἶναι ἔκφραση δυσπιστίας — δυσπιστίας εἰς τί τὸ βασικώτερον δὲν μᾶς ἐξηγεῖ ὁ ἐπικεφαλῆς τοῦ Κατεστημένου! — καὶ τοῦ καθιστᾶ δύσκολον τὴν θέσιν. (30β, 21-10-10)

Ἄλλὰ τὸ Ἡμερολόγιο ἀσφαλῶς ἔχει καὶ τὴν ἀξία μαρτυρίας πραγμάτων. Καὶ μετανιώνω τώρα, ποὺ πολλὰ τοῦ πρώτου τόμου δὲν παρέθεσα, μαρτυροῦντα τὰ τοῦ '97 μας, τοῦ τρισαθλίου.

"Ἄς εἶναι. Παραθέτω ὁμῶς τώρα, ἀπ' τὸν τόμον αὐτό, ὅτι μαρτυρεῖ κατάντιες μας καὶ καμώματά μας ἔθνικα καὶ πολιτικὰ ἀπερίγραπτα.

Νά, λοιπόν, πῶς «ὠργάνωναν» Στρατὸ καὶ Στόλο — μὲ ποιά τελείως ἄσχετα μὲ Στρατὸ καὶ Ναυτικὸ «κριτήρια» — Βενιζέλοι, ὄχι ἄλλοι!

Μιλάει ὁ Βενιζέλος (32, 22-10-10):

...Ὅταν ἔλθουν οἱ Γάλλοι ὀργανωταί, θὰ μελετήσω μετ' αὐτῶν τὰ ἀναγκαῖα νὰ γίνων. [] Ἀναγνωρίζω [] ὅτι οἱ Γάλλοι δὲν θὰ εἶναι οἱ καταλληλότεροι. Ἐγὼ θὰ προε-

τίμων τούς Αυστριακούς. [] Δυστυχῶς [ὅμως] δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ ζητήσωμεν Αὐστριακούς. [] Τὸ ζήτημα [] εἶναι λελυμένον. [Ψεύδεται!.. Καὶ ἡ ἀλήθεια:] Εἶμαι ὑποχρεωμένος καὶ ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος []. Ἡ διεθνὴς μας θέσις δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐκλογὴν παρὰ μεταξὺ Γάλλων καὶ Ἰταλῶν [!]. προετίμησα τοὺς Γάλλους. [Πῶς δὲν «προετίμησε» καὶ τοὺς Ἰταλοὺς!] Ἐπίσης καὶ εἰς τὸ Ναυτικόν, ἔχομεν τὴν ἐκλογὴν μεταξὺ Ἀγγλων καὶ Ἀμερικανῶν [!]. θὰ προτιμήσωμεν τοὺς Ἀμερικανούς — [Ἀμερικανούς, ἀντὶ Ἀγγλων, προκειμένου περὶ Ναυτικοῦ!..] — διότι συγχρόνως δι' αὐτῶν θὰ λύσωμεν καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀγορᾶς δύο εἰσέτι πολεμικῶν...

Μὲ τέτοια «κριτήρια» — ἢ μᾶλλον: ὦ σ τ ῆ ρ ι α ἔ ξ ὠ θ ε ν ! — ὀργάνωσις Στρατοῦ καὶ Στόλου!

Ἄλλὰ νὰ καὶ τὰ «μέγιστα» Ἐπιτελεῖα μας «ὀργάνωσις ἀμύνης» τοῦ Τόπου (33, 22-10-10):

Κατ' ἀρχὰς τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον ἤθελε τὴν ὀχύρωσιν τῆς γραμμῆς Τουρσουλάρ-Ἀλάφακα, ὅπως χρησιμεύσῃ διὰ τὴν ὑπὸ τῆς 1ης Μεραρχίας κάλυψιν τοῦ εἰς Φάρσαλον συγκεντρωμένου στρατοῦ. [Ἦτοι: γιὰ δλότελα περιστασιακὸ λόγῳ!] Ἀνέθεσεν εἰς ἐπιτροπὴν τὴν μελέτην τῆς ὀχυρώσεως. Ἡ ἐπιτροπὴ, παρασυρθεῖσα [!], ἔκαμε μελέτην ὀχυρώσεως τῆς Θεσσαλίας, ἐπὶ σχεδίου ἀμύνης ἰδικοῦ της — [Μύλος, δηλαδὴ!] — διαφέροντος οὐσιωδῶς τῶν ἰδεῶν τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου. — [Θαυμάστε Στρατό! Πού... ἐνίκησε κιόλας (ἀλλὰ βρωμοτουρκαλάδες, τῆς ἑσχατῆς παρακμῆς) ὕστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια!] — Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθεν ἡ 15η Αὐγούστου. Ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου ἐδέχθη τὰς γνώμας τῆς ἐπιτροπῆς, ἣτις ἐξηκολούθησε τὴν ἐργασίαν, ἐπερατώσε δὲ τὴν μελέτην τῆς βασιζομένη ἐπὶ σχεδίου παθητικῆς ἀμύνης τῶν φυσικῶν γραμμῶν τῆς Θεσσαλίας, χωρὶς νὰ συνδέσῃ τὴν τοιαύτην ἀμυναν πρὸς γενικωτέραν ἰδέαν ἀμύνης ὅλης τῆς Ἑλλάδος, πρὸς γενικόν τι σχέδιον ἐκστρατείας. — [Γιὰ σκεφτῆτε το καλὰ-καλὰ!.. Ὁ Λαός, σὲ δυὸ χρόνια, σάρωνε τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς Θράκης. Ἄλλ' οἱ «τράγοι» του, οἱ κηφῆνες, ἔμυνα πρόβλεπαν, τὸ πολὺ-πολύ, τῆς Θεσσαλίας!.. Τὰ ἴδια καὶ τὸ '40, ἐπὶ Μεταξῆ πιά: Στὸ Λεσκοβίκι ἐμεῖς καὶ στὴν Ἐρσέκα, ἐντὸς τῶν 20 πρώτων ἡμερῶν, καὶ σ τ ὶ ν Ἀ ρ α χ θ ο γύρευε (καὶ π ρ ὶ β λ ε π ε) νὰ συμπτυχθοῦμε, ἐ γ κ α τ α λ ε ἰ π ο ν τ α ς καὶ τὴν Ἀ ρ τ α, κ' ἔτσι «διέτασσε» μανιωδῶς⁵, τὸ τρανὸ «Ἐπιτελεῖον» μας!]

Καὶ συνεχίζει ὁ Μεταξᾶς τοῦ '10:

Ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Ἐπιτελείου εὐρίσκειτο ἄνευ σχεδίου ἐκστρατείας, ἄνευ γενικῆς ἰδέας ἐνεργείας τοῦ Στρατοῦ! Μὴ δυνάμενος νὰ ἔχῃ τοιαῦτα, κατέφυγεν εἰς τὸ μέσον τῆς ἐπιτροπῆς, ὅπως κάλυψῃ τὴν εὐθύνην του. [!]

Ἡ «ἐπιτροπὴ» αὐτῆ, ἐξ ἄλλου, ὡς σύστημα ὀχυρώσεως παρεδέχθη τὴν ὀχύρωσιν τῶν κατὰ τὴν γνώμην της μελλόντων πεδίων μάχης [!], ὄρισσα ἐκ τῶν προτέρων τὴν διανομὴν τῶν στρατευμάτων εἰς τὰς γραμμὰς ταύτας, ἐπὶ τῇ βάσει ὀρισμένων ὑποθέσεων ἐχθρικῆς ἐνεργείας, ἐξουδετεροῦσα οὕτω τὴν ἐνεργεῖαν τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Στρατοῦ. [Δηλαδή: οὔτε «στρατηγικὴ» τῶν ἀθηναϊκῶν καφερείων τῆς ἐποχῆς!]

Ἐτσι, λοιπόν, καὶ Στρατὸς καὶ Ναυτικὸ καὶ Ἀμυνα — καὶ ὀργάνωσις Στρατοῦ καὶ Στόλου καὶ Ὀχυρώσεως τοῦ Τόπου — ἀπὸ τοῦ «μεγάλου» ἐκείνου καὶ «τρανοῦ» μας, τοὺς ὁποίους ὁ Μεταξᾶς κρίνει μὲν τότε, κ' ἐπικρίνει, μὲ ἀναμφισβήτητα.

5 Στέλλοντας καὶ ξαναστέλλοντας τὸν «ἐπιτελῆ» του ταγματάρχη Γρίβα (ὅχι ἀκόμα «Διγενῆ»!), ἀπ' τὸ ὑπόγειο τῆς Μεγάλης Βρετανίας, ὁ ἀπόφοιτος τῆς ἱππικῆς σχολῆς τῆς Μοδῆνης «στρατάρχη» μας Παπάγος, στὸν θεσσαλὸ μέραρχο Κατσιμήτρο, τῆς «Ὀγδόης»!.. (Ἐτυχῶς ποῦ ἐκεῖνος τὸν ἔγραφε στὰ λυωμένα του τσαρούχια — κι αὐτὸν καὶ τὸν κηφῆνα «ἐπιτελῆ» του — καὶ προχώραγε νὰ πιάσῃ τίς κορφές τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τοῦ Τεπελενίου, ἀλλιῶς θάχαμε ἠττηθῆ καὶ ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς, καὶ μὲς στὴν ἴδια μας τὴν Ἠπειρο μάλιστα, παραδομένη τους ἐπαίσχυντα καὶ ἀμαχητί, «βάσει ἐπιτελικοῦ σχεδίου» ἄ κ ρ α ς ἡ τ τ ο π α θ ε ἰ α ς τῶν «τράγων» μας, μὲς ἀπὸ τὰ ὑπόγεια τοῦ ἀπυρόβλητου κοσμικοῦ ξενοδοχείου τῆς Πλατείας Συντάγματος!..)

πιό ώργανωμένες έπιτελικές ικανότητες — και είναι, άσφαλώς, ό καλύτερος Μεταξάς αυτός — άλλ' άντιγράφει μετά κι ό ίδιος, πολύ άργότερα, όταν κυβερνή κ' έλόγου του, με ίδια και μ' ανάλογα θλιβερά «κριτήρια», «έλατήρια» και καμώματα!

Και νά τό «συμπέρασμα», από τόν ίδιο τόν Μεταξά (34α, 22-10-10):

Ἀντί από τών γενικῶν ζητημάτων νά ορισθοῦν αἱ λεπτομέρειαι — θέλει νά πῆ: τὰ ἐπιμέρους (άλλά δέν ξέρει νά γράψῃ!) — προσδιορίσθησαν πρῶτον αἱ λεπτομέρειαι, ἀπό ἀσθένειαν χαρακτήρος ἢ λόγους μὴ στρατιωτικούς, και ἐκεῖθεν ἐπηρεάζονται — θέλει νά πῆ: προσδιορίζονται (άλλά πάλι δέν ξέρει νά γράψῃ!) — ὀλεθρώως αἱ γενικαὶ βάσεις τῆς στρατιωτικῆς ἐνεργείας.

Μά μόνο τῆς «στρατιωτικῆς»; Κκι μόνο τότε; Ὅλη ἡ Ψωροκώσταινα — και αἱ «ἐνεργεῖαι» τοῦ Κκτεστημένου της, ἀνέκκχθεν — δέν είναι τίποτ' άλλο!

Ἄλλ' ἄς γυρίσωμε στὸν ἰδιωτικὸ βίό τοῦ «Γιαννάκη» και τῆς Λέλας:

Τὸν χεῖμῶνα, με τουαλέττας τῆς Λέλας και ἐμοῦ — [«ἐφόρει» προφανῶς «τουαλέττας» και αὐτός!] — με γεύματα, με συναναστροφὰς εἰς τὸ σπίτι μας — [«νά ἔμβωμεν, Γιαννάκη μου, νά ἔμβωμεν, νά μᾶς δεχθῶσιν!»] — με θέατρα, συναυλίας κκπ., ὅπου ἐπηγαίναμεν μεγαλοπρεπῶς πάντοτε, ἐξωδεδύσαμεν ὑπὲρ τὰς δυνάμεις μας. (67β, 10-1-11)

Ἐδῶ ἔχομε και τὸν ματαιόδοξο και τὸν τσιγγούνη μαζί!

Και παρακάτω (77β-8α, 31-5 και 4-6-11) τὸν κερδοσκοπο και τὸν ἔτοιμο νά παραιτηθῆ ἀπὸ τὸ Στρατὸ γιά «ἐπιχειρήσεις»:

Σήμερα, 31ην Μαῖου [1911], εἶδα τὸν Ἀριστείδην Σιώτην και τοῦ εἶπα τοὺς σκοπούς μου νά φύγω ἀπὸ τὸν στρατόν ἔρχεται ὡς ἀντιπρόσωπος μιᾶς βελγικῆς ἐταιρίας διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς σμύριδος και δι' ἄλλας ἐργασίας ἴσως ἡμπορέσω νά ἐργασθῶ με αὐτήν. Ἴδωμεν.

Τὴν Πέμπτην, 2 Ἰουνίου, ὁ Σιώτης ἔμεινε μαζί μας ὄλην τὴν ἡμέραν. Ἐμεινα σύμφωνος, ἐὰν ἡ βελγικὴ ἐταιρία μοῦ ἐξασφαλίσῃ θέσιν καλήν, νά παραιτηθῶ. Πρόκειται περὶ ἐκμεταλλεύσεως τῆς σμύριδος εἰς μεγάλην κλίμακα.

Ἡ εὐχαρίστησίς μου ἦτο μεγάλη. Ἐπίσης και τῆς Λέλας. Ἐκάμναμε χίλια δυὸ σχέδια. Ἐγὼ ὄνειροπολῶ τόσα πράγματα! Ἐπειτα θὰ λάβω τόσην εὐχαρίστησιν όταν θὰ ἡμπορέσω νά τοὺς εἴψω τὴν παραίτησίν μου, ὄλων αὐτῶν οἱ ὁποῖοι συστηματικῶς με παραγκωνίζουσι!

Νά ἐκδίκησις! Τὸ Κράτος; Δέν με θέλει και τὸ δεικνύει διὰ τῶσων ταπεινώσεων. Ἡ Πατρίς; Δέν θὰ παύσω νά τὴν ὑπηρετῶ — [ἐνῶ μᾶς ἔχει πῆ πῶς ὑπηρετῆς τοῦ Βασιλέως εἶναι, ὄχι τῆς Πατρίδος (τρέχαγύρευε!)] και, όταν παρουσιασθῆ ἀνάγκη, θὰ τὴν ὑπηρετήσω με τὴν ζωὴν μου. — [Σιγά! Κκι ἡ... σμύρις;] — Ἄλλὰ τὴν ἐκδίκησίν μου — [τὴν διὰ τῆς... σμύριδος!..] — τὴν χρειάζομαι. Σεύρω πῶς θὰ τοὺς φανῆ και τί μοῦτρα θὰ κάμουν διότι εἶναι κτύπημα κατὰ τοῦ καθεστῶτος ποὺ ἐδημιούργησαν — [ἡ σμύρις! και ἡ παραίτησίς του!] —, κατὰ τοῦ συστήματός των, ποὺ μᾶς μεταχειρίζονται!

Ἡ ἐκδίκησις, λοιπόν. Τοῦ ταπεινωμένου και καταφρονημένου.

Ἄλλὰ με τέτοια «έλατήρια» — συναισθημάτων «παραγκωνισμοῦ», «δίψης ἐκδικήσεως» και τὰ ρέστα — δέν ὡφελεῖ κανεὶς ἕνα Λαὸ κ' ἕναν Τόπο, ὅ,τι κι ἂν κάνῃ!

Ἄλλ' ἀπολαῦστε και τὸν «κῆνσορα τῆς ἠθικῆς», τὸν φαρισαῖο:

Τὸ καλὸν ἀποτέλεσμα δέν δικαιολογεῖ ποτὲ ἀνήθικα μέσα. Ἀργὰ ἡ γρήγορα, ἡ ἱστορικὴ δικαιοσύνη θὰ ἐπέλθῃ. (80β, 28-6-11)

Ποιὸς αὐτά; Ὁ Ἰωάννης Μεταξάς!

Εἶναι θαυμαστὸ, πόσο στοὺς ἐγωπαθεῖς δέν λειτουργεῖ ἡ αὐτοκριτικὴ, ἡ στοιχειώδης κᾶν αὐτεπίγνωσις!..

[Θὰ ἐπανέλθω και γιά τίς ρέστες 2400 σελίδες τοῦ «Ἡμερολογίου».]

ΗΡΑΚΛΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΕΝΑΡΙΘΜΑ

240

—“Ε, ὄχι καὶ ν’ ἀποσχετίζης τοὺς ὀμη-
ρικούς Τομούρους ἀπὸ τὸ παραδωδώνειο
Τομόρι, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μὴ χαλάς
τὰ ἴσα τῶν προπαγανδιστῶν τοῦ Ἐμβέρ
Χότζα! Καὶ τοὺς ἔρημους τοὺς Ἡπειρω-
τες, σὰν ἐμένα, δὲν τοὺς λογαριάζεις;

241

“Ὅλα τὴν αὐθυπαρξία διεκδικοῦν καὶ
ποτὲ δὲν τὴν ἀποχοτοῦν!

242

— Καλά! Ἀγαπητοὺς δικούς δὲν ἔθαψες·
ἐπιστήθια βιβλία δὲν ἔχασες;

243

Κι ὁ εὐτυχέστερος τῶν θνητῶν ἕναν,
ἐνάμισυ ἄνθρωπο — ἐν τέλει — ἀποχτᾶ
<«— πολὺ κι αὐτό! πολὺ κι αὐτό!..»>,
μὰ τὸν χάνει καὶ δαῦτον, παραθέλοντάς
τον ἰδικό του!

244

—“Ἀκουσέ με πού σοῦ λέω! Λίαν ὑπο-
λογίσιμα θὰ αἰμοδοτοῦσε τὸ φτιασιδωμέ-
νο κι ἄναιμο γραπτὸ μας λόγο ὁ προφο-
ρικός κι ἀνέμελος τῶν μορφωμένων - ἂν
συστηματικὰ τὸν πρόσεχαν!

245

Ἐτοῦτος ὁ πασίχαρος πολυφαγός, κα-
χύποπτος, ζημιάρης κι ἀεικίνητος σπουρ-
γίτης μας τόσο δὲν ἔρχεται, ὁ τζαναμπέ-
της, σὲ λογαριασμό, πού εἶναι νὰ τὸν ζη-
λεύης!

246

— Πρῶτα κλειῖσε τὸ Διάολο στὸ κατώι,
κ’ ὕστερα φάχνεις, ἂν θές, γιὰ Ἄγγελο
στὸ ἄνωι!

247

Ἄλλοιωτικὴ κάθε ἐπιτήδευση, ἐγκαλ-
λώπιση, ἔμφαση.

248

— Ἀπ’ τὸ πῶς διαθέτεις τὶς «πολλές»
σου ὄρες συναγάγαμε πόσο ἀποτιμᾶς τὶς
λίγες!

249

Ματαπάλι κυνηγοί! Μὰ τούτη τὴ φο-
ρὰ ὄχι καὶ ἀγρίων ζώων — ἄ-πα-πα! —
τούτη τὴ φορὰ κυνηγότερες φτωχῶν ἐρη-
μιτῶν καὶ φτενῶν ἰδεῶν, κούφρων λέξεων
πολλὰ ὀρθογραφημένων!

250

— Ναί-ναί!.. ὅλα τ’ ἀκούσαμε, μον’ ἀπὸ
δῶ μπῆκαν κι ἀπὸ κεῖ βγήκαν!

251

“Ὅσο τίποτε σήμερα αὐτοκατηγορητι-
κὴ ἢ «ἐγκαύχησις ἐπὶ ὀρθοδοξία», οἰαδῆ-
ποτε ὀρθοδοξία!

252

—“Ὅταν περινούστατοι καταφερτζήδες,
ἐξ ἰδίων κρίνοντες, τοὺς εἶπαν πῶς τὸ
πᾶν εἶναι νὰ μάθουνε νὰ φλυαροῦνε γρά-
φοντες, καὶ οἱ μωρόδοξοι τὸ ἐνωτίσθηκαν
καὶ στρώθηκαν στὴ δουλειά, ἔρχεσαι σὺ
νὰ τοὺς πῆς: Λίγα λόγια, ἀκριβὰ λόγια,
διόλου λόγια!.. Ἄμ δέ σ’ ἀκοῦν! Μὰ καὶ
νὰ σ’ ἀκουγαν - τί;.. Θὰ κενολογοῦσαν
«βραχυλογοῦντες»!

253

“Ὅ,τι τυχαίως βρίσκεται, τῶντι βρί-
σκεται· κι αὐτὸ δα διόλου δὲ σοῦ ἀνήκει!

254

— Μπά; Χρειάζεται κλειδί γιὰ νὰ κλει-
δωθῆ, νὰ διπλοτριπλοκλειδωθῆ κανεὶς;..
Δὲν τόξερα!

255

Ἄδυναμία, ἀρρώστεια ἢ μεγαλοκαρδία!

256

—“Ωστε, διότι με μιά μόνο απ’ τις προσωπίδες του σου είναι «άνεκτός», δέν τοῦ ἐπιτρέπεις ἄλλη! Καί δίχως προσωπίδα; Δέ γίνεται;

—“Α μπα! τί λές;

257

‘Απ’ τὸ Χάρο γλυτώνεις; ἀπ’ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους πῶς;

258

— Πόσοι, τωόντι, ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου τρῶν τὸν ἄρτον; “Οχι τι πλέον! Τὸν ἄρτον!

259

Καί ἡ διάγνωση στενεύει τὸ prozess!.. Ἐπειτα, τὸ φρικάλιο αὐτὸ prozess, ἔχει καί στή Νεοελληνική κάποια ἱστορία ποὺ δέ θάπρεπε νὰ τὴν παραβλέψουμε.

260

— Κακὸ καὶ ψυχρὸ νὰ αἰφνιδιάζεσαι ἀπ’ τοὺς ἐχθρούς, μὰ — κάποτε... — τί νὰ γίνῃ!.. Νὰ αἰφνιδιάζεσαι, ὅμως, κάθε τόσο ἀπ’ τοὺς φίλους, τί θὰ γίνῃς;

261

Σὰ νὰ μὴν ἦταν προκαιροῦ παράστενη τούτη ἡ κουρελοῦ ἢ Οἰκουμένη, κάνουμε

266

— Παντοῦ καὶ πάντοτε ἔτσι κάπως: Τοῦ Μεταξᾶ, τὸν Μπαρμπα-Γιάννη τὸν κανατά, μὲ τὴν οὐρὰ τοῦ γαῖδουριοῦ τελικὰ στὸ χέρι! Τοῦ Σταμπολίσκι τὸ ρεφραῖν:

Καί τὸ «νοῦμον ἀεροατήριον» ν’ ἀνακαγχάζῃ τρανταχτά!
Δέν πᾶ’ νὰ τάχαν καύστηρά ἀπαγορευσεῖς! (Τ’ ἀπόλαυσα ὁ ἴδιος· ἐδῶ τὸ πρῶτο, στή Βουλγαρία τὸ δεῦτερο.) [“Ἄλλοτε ἄλλα.]

τελευταῖα πῶς καὶ τί νὰ τῆς προσράψου-
με κι ἀπ’ ἄλλου ἄλλα κουρέλια!

262

— Σὲ δυσαρεστοῦν πέρα ἀπὸ τὸ ἔριο, γιὰ νὰ σ’ ἀχρηστεύουν ὁ ὦθε ἀπὸ τὸ ἔριο.

263

Τὰ φριχτότερα ἐγκλήματα γίναν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ κ’ ὑπηρετήσαν τὸ Διάβολο, ὑπὲρ τοῦ Δικαίου κ’ ὑπηρετήσαν τὸ Ἄδικο, χάριν τῆς «γλυκυτάτης» Ἐλευθερίας, τοῦ ὑπάτου Καλοῦ, κ’ ὑπηρετήσαν τὴν πικρότερη Δουλεία, τὸ ὑπάτο Κακό!.. Αὔριο θὰ γίνουν ὑπὲρ τῆς Ἀνθρωπότητος, καὶ θὰ ἐξαφανίσουν καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη ἀνθρωπιᾶς· μεθαῦριο χάριν τῆς Μεγαλειότητος Ἐπιστήμης καὶ θ’ ἀπανθρωπέψουν καὶ τοὺς ρέστους ἐγκεφάλους· ἀντιμεθαῦριο..- δέν ἔχει ἀντιμεθαῦριο!

264

— Τόση ὀργή καὶ νὰ μὴν τὴν προκάλεσε λιγάκι κ’ ἐκεῖνος ποὺ τὴν πλήρωσε;

265

‘Ο ἠθικὸς τῆς ἀκμῆς ἦταν καὶ τιμωρός· ὁ ἠθικὸς τῆς παρακμῆς εἶναι πολὺ ἀδύναμος κ’ ἐξαντλημένος γιὰ νὰ μπορῇ νάναι καὶ τιμωρός. Ἐξανάγκης, ἄρα, μακρόθυμος καὶ πολυέλιος σὰν τὸ θεὸς του!

Ο ΡΟΜΠΕΡΤ

Τὸ «Ὅχι» τῆς Ἐπιστήμης

Ὅ,τι καὶ ἂν ἔκανε, καὶ ἂν προσθέσει, ἡ ἀμερικάνικη προπαγάνδα, ποῦ ἐπιμελῶς προσπάθησε — καὶ ὅταν πρωτοξέσπασε ἡ «κρίσις Ὀππενχάιμερ», καὶ μετὰ, καὶ ἀκόμη — νὰ ἐμφανίσῃ τὸ ζήτημα σὰ «νοσηρὰ» περίπου καὶ «φιλολογικὴ ἐν πολλοῖς» ἐκρηξὴ μιᾶς «πλεγματικῆς» προσωπικῆς συνειδήσεως, οἱ ἱστορικοὶ κάποτε θὰ σταθοῦν στὸ «σημεῖο Ὀππενχάιμερ», σὰν «σημεῖο ἀρχῆς» μιᾶς νέας ἱστορικῆς συνειδήσεως: τῆς καθαρὰ προσωπικῆς ἀπέναντι τοῦ Ἔϊδους, στὸ σύνολό του, τῆς γιὰ πρώτη φορὰ ἐμπρακτα καὶ ἀνένδοτα ἐκδηλούμενης σὰν «ἐπιστημονικῆς», καὶ γι' αὐτὸ «καθολικῆς», καὶ γι' αὐτὸ «ἀντιεθνικῆς», ὑπερεθνικῆς, πανανθρώπινης.

Θὰ τὸ θεωρήσουν — καὶ δίκαια — σημεῖο ἐνάρξεως, ἀλήθεια πιά, τοῦ αἰῶνος τῆς Τεχνοκρατίας. Θὰ τὸ θεωρήσουν συνάμα — γιὰτὶ θὰ εἶναι νοήμονες — καὶ σημεῖο τῆς σύγχρονης Ἀναρχίας. Γιατὶ ὁ Ὀππενχάιμερ καὶ ἐπιστήμονας εἶναι — καὶ γιὰ τὴν ἐφηρμοσμένη Ἐπιστῆμη διεκδικεῖ σαφῶς τὸ ἀπόλυτον «βέτο» ἐναντι τῆς Ἐξουσίας — καὶ ἀναρχικὸς εἶναι — καὶ ἀπὸ προσωπικὴ ἀναρχικὴ βάση ἡ ἀνένδοτη κριτικὴ κ' ἐνστασή του — ἐφ' ᾧ καὶ δέν κεντάσσεται μῆτε «βουλευεται» ἀπὸ τὸν διεθνῆ Κονφορμισμό, Δεξιᾶς καὶ Ἀριστεραῶς.

«Δεσμεῦστε τὴν κρατικὴν Ἐξουσία, ὅποια καὶ ἂν εἶναι! Εἶναι παράφρων!» φώναξαν οἱ πιὸ φωτισμένοι ἐπιστήμονες τῆς Εὐρώπης, λίγο προτοῦ ξεσπᾶσῃ ἡ «κρίσις Ὀππενχάιμερ». «Αὐτὴ εἶναι ὁ Κίνδυνος! Ὁ πρῶτος τῶν κινδύνων τοῦ Ἔϊδους!.. Ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι ἀντιμετωπίσιμοι - δίχως τὴ δική της παράνοια!»

Λίγους μῆνες μετὰ τὴ θαρραλέα αὐτὴ «καταγγελία» τῆς κρατικῆς Ἐξουσίας στὸ σύνολό της — τῆς κρατικῆς Ἐξουσίας «Ἀνατολῆς» καὶ «Δύσεως» — σὰν «παρανοϊκῆς» καὶ «πανικὸβλητῆς μέχρως ἐγκλήματος», ἐξερρηγνύετο ἡ «κρίσις» ἐκεῖνη «συνειδήσεως» τοῦ Ρόμπερτ Ὀππενχάιμερ, ποῦ κλόνισε, ὅσο τίποτ' ἄλλο τὰ μεταπολεμικὰ αὐτὰ χρόνια, τὸ ἀνισόροπο οἰκοδόμημα τῆς θεωρητικῆς «αὐτάρκειας» καὶ τῆς τάχα «ὕπευθυνης» παντοδυναμίας τῆς κρατικῆς Ἐξουσίας.

Γιὰ πρώτη φορὰ μέσα στὸν «ὑπερδυναμικὸ» μεταπολεμικὸ κόσμον, ὅπου ἡ Ἐξουσία λατρεύεται σ' ὅλες της τίς μορφές, σχεδὸν ἀπ' ὅλους, ἀνεξάρτητα ἀπ' τίς μεταξύ τους τάχα διαφωνίες — «Ἀνατολῆ» καὶ «Δύση», «Δεξιὰ» καὶ «Ἀριστερά», πιστοὺς καὶ μισητὰς τοῦ «Ὀλοκληρωτισμοῦ» ἢ τῆς «Δημοκρατίας» — τινάχθηκε ἀπροσδόκητα καὶ καρφώθηκε ὀρθὸ στὴν παγκόσμια συνείδηση ἕνα πανίσχυρο «βέτο», μιὰ ἐσχάτη καὶ ἀπεγνωσμένη ἐνσταση ἀπὸ ἕνα πρόσωπο — ἀλλὰ τί πρόσωπο, καὶ ἀπὸ ποιά θέσι: ἐντελῶς πρώτου γοήτρου! — μὲ συνέπειες τερατώδεις καί, καθὼς δείχτηκε ἤδη, ἰσοσθενεῖς περίπου, ἂν μὴ καὶ ἰσχυρότερες, ἀπὸ κείνες ποῦ ἐξαπέλυσε ἡ καθαυτὸ «ἀτομικὴ ἀπειλή»!

Γιατὶ, ἐπιτέλους, ὅσα καὶ ἂν εἶπαν οἱ Σάρτρ, οἱ Καμύ, οἱ Ράσελ κ' οἱ ἄλλοι, «φιλολογία» λίγο-πολύ παραμένουν: κρίσεις ὀρθές, λαμπρὲς ἴσως καὶ θαρραλέες, ἀπὸ ἀφετηριῆς ὅμως θεωρητικῆς, ὅλες τοῦ Λόγου καὶ στὸ πεδίο τοῦ Λόγου σταθερὰ ἀγκυροβολημένες. Εἶναι δὲ τόσο στενὸ πιά τὸ πεδίο αὐτὸ - καὶ ὅ,τι μένει στὴ «Διανόηση», στὸ κενὸ περίπου μένει καὶ δέν δρᾷ, λιμνάζει.

Ἐνῶ τοῦ Ρόμπερτ Ὀππενχάιμερ ἡ ἀπροσδόκητη καὶ σθεναρώτατη ἐνσταση γιὰ τὸ «ποῦ πάει λοιπὸν ἡ ἀτομικὴ δύναμη ποῦ ἀποδεσμεύσαμε;» — ποῦ ἐμεῖς, οἱ ἐπιστήμονες ἀποδεσμεύσαμε, καὶ μόνο ἐμεῖς ὡστόσο, οἱ ὑπεύθυνοι, δέν ν' χειραγωγοῦμε — ἦταν πράξις! Καὶ μάλιστα — σήμερα, ποῦ οἱ πράξεις μόνο μιλοῦν (τὰ λόγια

ΟΠΠΕΝΧΑΪΜΕΡ

στην κρατική 'Εξουσία

σωπαίνου) — ήταν πράξη γινομένη από τὸν κατεχοχὴν ἐπικίνδυνο ἂν τὴν ἔκανε: τὸν ἴδιο ἀκριβῶς, πού με τὴ Βόμβα του δημιούργησε τὸ «Δέος τῆς 'Εποχῆς»!

Καὶ λοιπὸν αὐτὸς ἀκριβῶς τὴν ἔκανε! Τέτοια πράξη πρώτου μεγέθους· καὶ πρώτου κινδύνου γιὰ κάθε λογῆς Πολιτικῆ 'Εξουσία!

Εἶπε, ἀπλούστατα: "Ὀχι!

"Ὀχι, κύριοι, ὅπου θέλετε, καὶ ὅπως θέλετε, καὶ ὅποτε σεῖς τρελλαθῆτε νὰ θελήσετε - δίχως κ' ἐμεῖς νὰ κρίνουμε, ἂν, καὶ πού, καὶ πῶς, καὶ γιατί!

Τὸ "Ὀχι αὐτὸ τοῦ Ρόμπερτ 'Οππενχάιμερ ἦταν μιὰ δευτέρη 'Εκρηξη, με ἀκόμα πιὸ τρομερὸ τὸ «μανιτάρι» τῶν συνεπειῶν. Ἀλλ' αὐτὴ τὴ φορά ἦταν ἡ 'Εκρηξη τῆς «'Απαντήσεως», δοσμένης ἀπὸ τὴν καρδιά τοῦ κόσμου, ὄχι ἀπὸ τὸν ἄσοφο δίχως αὐτὴ νοῦ, σ' ἐκείνους — ὄλους: τῆς «'Ανατολῆς» καὶ τῆς «Δύσεως», τῆς «'Ελευθερίας» ἢ τῆς «Εἰρήνης» — πού, παρά τὰ ὅσα λέν, φυτεύουν ἀνεύθυνα τόσα «μανιτάρια» στὸν πλανήτη, καὶ ἀπειλοῦν παράφορα τὴ ζωὴ τῆς «φλούδας» του, γιὰ αἰτίες πού καμμιά τους δὲν εἶναι τόσο σοβαρῆ, καὶ σκοποῦς πού οὐτ' ἕνας δὲν ἀξίζει «νὰ ἔλθῃ εἰς πέρας» μέσῳ τέτοιου, συμπαγοῦς, καθολικοῦ καὶ ἀδιακρίτου θανάτου.

Εἶναι τὸ σύμβολο τοῦ *μούμερανγκ*: τ' ὄπλο πού ἐπιστρέφει καὶ πλήσσει αὐτὸν πού τὸρριξε! Δὲν εἶν' ἄλλο, καταβάθος, ἀπὸ τὸ ἀρχαιοελληνικὸ ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται, καὶ ἀπ' τὸν παγκόσμιο μῦθο: ὅτι με τὸ αἶμα τοῦ πρωτομάστορα — τὸ αἶμα τοῦ θεοῦ τοῦ ἴδιου, ἂν θέλετε — κιάται ἡ τρώσις» καὶ στεριώνει ὅποιο ἔργο (ὅποιαδήποτε ὑ-φάρπαγή, δηλαδή, φυσικῆς δύναμης).

Εἶν' ἀκριβῶς ἡ τραγικὴ ἰδέα, πού κεῖται στὸ θεμέλιο κάθε ἀνθρώπινου πάθους ἢ ἐνεργεῖ ἀναπότρεπτα ὡς τὴν ὀλοκλήρωσή του. Εἶναι τὸ «ἐγκλημα» μαζί με τὴν «τιμωρία», με τὴν «τιμωρία» φυτεμένη κιόλας μέσα του ἐξαρχῆς, πού θὰ δράσῃ ἀσφαλ-τα ὡς τὸ τέλος - ἀλλιῶς ὁ κύκλος τοῦ δράματος (ὅποιου δράματος) δὲν κλείνῃ!

Τὸ ἴδιο εἶναι κ' ἐδῶ, ἂν θέλαμε νὰ δοῦμε ὄλο αὐτὸ πού διαδραματίστηκε — με τὸν 'Οππενχάιμερ «δράστη» καὶ μαζί «ἀντιδράστη» τοῦ ἀτομικοῦ δέους — ἀπὸ τὴν πλευρὰ μιᾶς φυσικῆς καὶ ὥστόσο γνήσια τραγικῆς «οἰκονομίας». "Ἄν, δηλαδή, εἶχαμε ἀκόμα κάποια περιθώρια «φιλολογίας»... Τότε, λοιπὸν, θάπρεπε π ο λ ὺ νὰ σταθοῦμε μπρὸς στὸ νόημα αὐτὸ τῆς «τραγικῆς οἰκονομίας», πού τὰ ἴδια τὰ πράγματα ἐπέβα-λαν, φέρνοντας ἐκεῖνον ἴσα-ἴσα πού με τὰ ἴδια του τὰ χέρια «κατεσκευάσε» τὴν αἰτία τοῦ παγκόσμιου ἄγχους, νὰ κλονίξῃ ὁ ἴδιος τὸ ἄγχος αὐτό, νὰ θέτῃ ὁ ἴδιος σ' ἐνεργεια, με τὴν προσωπικὴ του ἀκριβῶς «κρίση συνειδήσεως», μιὰν ἐξίσου τρομερὴ δύ-ναμη ἀναστολῆς, μιὰ «κάθαρση» γνήσια ἀρχαιοελληνικῆ, κλασσικῆ τόσο πού νάναι ἀκλόνητη!

'Ἀλλ' ἄς μένῃ κατὰ μέρος ἡ «φιλολογία», ὅσο τὰ πράγματα ἀκόμα μιλοῦν, ὅσο τί-ποτε ἀκόμα δὲν «τέλειωσε», δὲν «ὠλοκληρώθηκε», ἀφοῦ τῆς «ἀπροσδόκητης» αὐτῆς προσωπικῆς ἐνστάσεως τοῦ 'Οππενχάιμερ ἡ «ἀλυσωτὴ ἀντίδρασις» ἐξακολουθεῖ ν' ἀ-ναπτύσσεται μες στὴν καρδιά καὶ τὴ συνείδηση τοῦ κόσμου.

Γιατί ὅση ἀπήχηση καὶ ἂν εἶχε ὡς τῶρα ἡ ἐκπληκτικὴ αὐτὴ ἄρνηση τοῦ ἀτομικοῦ σοφοῦ νὰ συμπράξῃ με τὴν ἀνεύθυνα καὶ παρανοικὴ κρατικὴ 'Εξουσία — ἔστω καὶ τῆς ἴδιας του τῆς πατρίδας (ἔστω, δηλαδή, καὶ ὡς τὰ ὄρια τῆς «προδοσίας» αὐτὸς φτάνοντας τὴν ὑπεύθυνα ἄρνησή του) — τ' ἀποτελέσματά της πρέπει νὰ θεωροῦνται ἐλάχιστα ἀκόμα.

Δέν είναι τυχαῖο πού ἀναφλέγεται ὁ Τύπος κάθε χώρας ἀπ' ὅπου διαβαίνει ὁ Ὀππενχάιμερ. Οὔτε πού τόν ἀρνοῦνται οἱ πρεσβεῖες τῆς χώρας του, καί συνωμοτοῦν γύρω του τήν ἔνοχη σιωπή.

Γιατί ἡ «εἰδήση» του εἶναι πράγματι εἰδήση πρώτη, εἰδήση δημιουργική, μιᾶς «ἀπαντήσεως» στή Διάσπαση - καί μιᾶς ἐλπίδας μοναδικῆς. Κ' εἶν' ἀλήθεια τ' ἀποτελέσματα αὐτά τῆς Ἐνστάσεώς του ἀκόμα ἓνα τίποτα, ἓνα ἐλάχιστο, μπρὸς σ' ἐκεῖνα πού ἀπώτερα, σέ ἀκολουθία συναπτή κι ἀναπότρεπτη, θά ἔρθουν, καί τῶν ὁποίων θά παραστοῦμε σύντομα μάρτυρες.

Ἐδῶ εἶν' ἡ «πυροδότησις» ἀκόμη· κ' εἴμαστε ἀκόμα στήν ἀρχή τῆς «ἀλυσωτῆς ἀντίδρασης», πού ἀπλώνεται ραγδαῖα - χίλιες φορές πιό ραγδαῖα ἀπὸ κείνην πού ὑψώθηκαν στοὺς Εἰρηνικούς καί στίς Σιβηρῖες τὰ ἐφιαλτικά «μανιτάκια τοῦ θανάτου», χίλιες φορές πιό ραγδαῖα (καί σέ πεδίο ἀπειρῶς εὐρύτερο καί θεμελιακώτερο) ἀναπτυσσόμενη: παντοῦ ὅπου ὑπάρχουν καί ἀνθίστανται ἄτομα στὸν κόσμον τοῦτο!

Τὸ ἔμβλημά τους, τὸ πύρινον «Ὅχι» τους ὑψωσε ὁ Ὀππενχάιμερ, μὲ τὴν ἀτομικώτατη, τὴν προσωπικώτατη ἐκείνη «συνειδήσεώς» του, πού ὡστόσο τέτοια δύναμη, τόσο ὑπερπροσωπικὴ καί ὑπερατομικὴ δύναμη τοῦ Εἰδούς καί τῆς Κοινῆς Κρίσεώς του ἔκλεινε μέσα τῆς κ' ἐξαπέλυσε!

Ἀκοῦστε τὴ φωνή του, τὸ νόημα τῆς φωνῆς του, ὅσο γίνεται πιό πιστὰ βγαλμένο μὲς ἀπ' τοὺς σωροὺς τῶν σπασματικῶν, τῶν λειψῶν του λόγων - μὲς ἀπ' ὅ,τι ἄφησε (ἂν ἄφησε καί τίποτε ἀσπάραχτο) ἢ τρωκτικὴ προπαγάνδα τῆς πατρίδας του, κ' ἡ ἐξίσου τρωκτικὴ ἀντιπροπαγάνδα τῶν ἄλλων:

Εἶμαι ὁ Θάνατος!.. διακήρυξε. Καί εὐθύνομαι προσωπικῶς γιὰ τίς ἐκατοντάδες χιλιάδες νεκρῶν καί καταδικασμένων τῆς Χιροσίμα καί τοῦ Ναγκασάκι - γιὰ τὰ ἑκατομμύρια τῶν νεκρῶν πού θ' ἀκολουθήσουν, ἂν δέν γίνῃ σύντομα «Κάτι ἄλλο»!..

Εὐθύνομαι προσωπικῶς, γιὰτὶ παρέδωσα σέ ἀνεύθυνα χέρια — καί μάλιστα: σ' ἐναλλασσόμενα ἀνεύθυνα χέρια — τὴ Βόμβα!.. Γιατί ἡ Ἐπιστήμη, πού ἀποδεσμεύει δυνάμεις τερατώδεις, Καταστροφῆς ἢ Ὀφελείας, εἶναι Μία, καί Ἀδιαίρητη, καί ὁμονοεῖ, καί ἐνώνει! Γιατί ἡ Φύση ἢ ἴδια — τὸ «Ἀντικείμενον» — τῆς ἐπιβάλλει νὰ εἶναι Μία καί Ἀδιαίρητη, νὰ ὁμονοῇ καί νὰ ἐνώνῃ! Ἐνῶ ἡ κρατικὴ Ἐξουσία, στὰ χέρια τῆς ὁποίας ἐθέσαμε τίς ἀποδεσμευμένες αὐτὲς δυνάμεις, δέν εἶναι Μία, καί δέν εἶναι Ἀδιαίρητη, καί δέν ὁμονοεῖ, καί δέν ἐνώνει, παρὰ χωρίζει, καί ὀπλίζει χέρια, λαοὺς ἐναντίον λαῶν, καί ἀνθρώπους ἐναντίον ἀνθρώπων - κ' οἱ δυνάμεις αὐτὲς πού τῆς ἐκχωρήσαμε καταντοῦν στή χρῆση τῆς μόνο δυνάμεις Καταστροφῆς, ὄχι Ὀφελείας.

Εὐθύνομαι προσωπικῶς — καί κάθε ἐπιστήμων, κάθε ἐνσυνείδητο πρόσωπο εὐθύνεται προσωπικῶς — πού οἱ ἀποδεσμεύσεις αὐτὲς φυσικῶν δυνάμεων ἐξέφυγαν τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ ἐλέγχου! Κ' ἐξ ἀκολουθῶν νὰ εὐθύνομαι, κ' ἐνεχόμεθα ὅλοι — συνεχῶς βαθύτερα στήν ἀπανθρωπιστικὴ αὐτὴ ἔνοχη τοῦ αἰῶνος — ὅσο ἐξ ἀκολουθοῦν νὰ ἐκφεύγουν!

Εὐθύνομαι προσωπικῶς, γιὰτὶ ἐργάστηκα «τυφλά ἀφοσιωμένος» — πράγματι «τυφλά»! — στήν ἀποδέσμευση αὐτῶν τῶν δυνάμεων, χωρὶς νὰ διερωτηθῶ «ποῦ» καί πῶς» θά διαθεθοῦν μόλις ἐκφύγουν ἀπ' τὸ Ἔργαστήριον!

Εὐθύνομαι προσωπικῶς, γιὰτὶ «παρέδωσα» τὸ τρομερώτατον «Αἷτιον Ἐξαπολύσεως» τῆς Διασπάσεως σέ τρέμοντα χέρια!.. Ἀπὸ τὸ μῖσος τρέμοντα, καί ἀπὸ τὸ πάθος τρέμοντα, καί ἀπὸ τὸν φανατισμὸ καί τὴν μισαλλοδοξίαν καί τὸν ἀπανθρωπισμὸ καί τὸν πανικὸ τρέμοντα!.. Δέστε τὰ χέρια αὐτά! Ἐναπάρτε τὸν Ἔσχατον Κίνδυνον στήν Εὐθύνην μας!

Εὐθύνομαι προσωπικῶς - καί ἀνθίσταμαι ἐφεξῆς προσωπικῶς νὰ συνεργήσω σέ ὅποιαδήποτε περαιτέρω ἀποδέσμευση φυσικῆς δυνάμεως, ἂν δέν ἔχω ἀπολύτως βέβαιο τὸν ἀλήθεια ὑπεύθυνον, τὸν πνευματικὸν δηλαδὴ καί ἀνθρωπιστικὸν χειρισμὸν τῆς!

Ἄλλω ἄλλω, ἀλλὰ πανικὸ προκάλεσε ἡ «ἐκρηξή» αὐτῆ τοῦ Ρόμπερτ Ὀππενχάιμερ στὴν Ἀμερικὴ τοῦ ἐξαλλοῦ Μακκαρθισμοῦ καὶ τῆς ἱεροεξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀντιαμερικανικῶν Ἐνεργειῶν!.. Ἡ δὲ διεθνὴς «Ἀριστερά» ἔσπευσε ἀμέσως νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν «περίπτωση»!

Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὸ ὅτι τοὺς ἴδιους τοὺς μακκαρθικούς μονάχα — καί, γενικώτερα: τοὺς φανατικούς μονάχα, καὶ τοὺς ξυλοκέφαλους, τῶν δυῶ βαθύτατα ὁμοιομορφῶν «ἀντιπάλων» παρατάξεων — ἔπεισε ἡ σοβιετικὴ προπαγάνδα, πὼς τάχα «δικός της» εἶναι ὁ Ρόμπερτ Ὀππενχάιμερ!

Κανέναν ἄλλον δὲν ἔπεισε — δηλαδή: δὲν ἔπεισαν, τόσο ἡ σοβιετικὴ ὅσο κ' ἡ ἀντισοβιετικὴ προπαγάνδα, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς καὶ τοὺς τυφλώττοντάς τους.

Τὸν ἑαυτὸ της δηλαδή ἔπεισε μόνο — ὅπως πάντα — ἡ μωρὴ Προπαγάνδα! Καὶ τοῦτο γιατί, ἀπλούστατα, ἡ «περίπτωσις Ὀππενχάιμερ» εἶναι φύσει ἀπρόσφορη σὲ «ἐκμετάλλευση» ἀπὸ κατεστημένες παρατάξεις, καὶ ὀργανικῶς ἀντικονφορμιστικῆ. Εἶναι περίπτωσις καθαρῶς ἀναρχικῆ — σὰν κάθε γνήσια «μεγάλη» περίπτωσις. (Καὶ τὸ «μυστικὸ» τοῦτο οἱ ἀναρχικοὶ μόνο, ἀνέκαθεν, τὸ ξέρουν — ἐφ' ᾧ καὶ συμφωνοῦν μὲ τὸ Χριστὸ ἀλλὰ μάχονται τὴν Ἐκκλησίαν, θεμελιώνουν πάντα τὴν Ἐπανάστασι ἀλλ' ἐκτελοῦνται σωρηδὸν ἀπ' τοὺς «Βοναπάρτες» της, καὶ τὰ γνωστὰ παρόμοια.)

Ἡ ἄρνησις τοῦ Ὀππενχάιμερ πρὸς τὴν κρατικὴ Ἐξουσία τῆς «Δύσεως» διόλου δὲν ἀρύεται τὴ δύναμι καὶ τὸ σθένος της — πολὺ λιγώτερο δὲ τὸ ἀνένδοτό της — ἀπ' ὁποιοδήποτε «ἀντίπαλο δέος»! Πηγάζει κατευθεῖαν ἀπὸ πηγὴ πρώτη: τὴ συνείδησι τῆς καθαρᾶ προσωπικῆς εὐθύνης γιὰ ὅ,τι συμβαίνει γύρω μας, πού εἶναι καὶ ἡ ἀρχαιότερη πηγὴ τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ, πολὺ πρότερη ὅποιασδήποτε διαστάσεως τοῦ κόσμου σὲ «Ἀνατολικὸ» καὶ «Δυτικὸ»! (Οἱ ἀναρχικοὶ καὶ ἡ Ἀναρχία βρίσκονται πάντα στὴ βᾶσις ὅλων τῶν καθολικοτήτων τῆς Ἱστορίας. Γι' αὐτὸ δὲ κι ὅταν ἐπικρατοῦν οἱ χωριστικότητες, αὐτοὺς πρώτους ἐξοντώνουν!)

Ἡ εὐθύνη αὐτῆ, ἀπ' τὴ φύσι της τὴν ἴδια, ἀδυνατεῖ νὰ εἶναι — καὶ ἐνίσταται νὰ γίνῃ — ἑτεροβαρῆς. Καὶ τοῦτο γιατί (μὴν τὸ ξεχνοῦμε): εἶναι εὐθύνη ὡς τὸ τέλειος, «ἔως θανάτου». Εἶναι στήλη σπονδυλικὴ τοῦ γνησίου προσώπου μὲ τὴν ὀπλισμένη αὐτοσυνείδησι.

Ἀπλούστερα ἀκόμη: Γιατί ὁ Ὀππενχάιμερ ἀμύνεται — δὲν ἐπιτίθεται. Ὁ Ἀνθρωπος, γενικά, ἀμύνεται σήμερα — οἱ ὑπᾶνθρωποι ἐπιτίθενται! Καὶ ἀμύνεται ὁ Ὀππενχάιμερ ἐν ὀνόματι ἀξιῶν πολὺ παλαιότερων τῆς σημερινῆς διαστάσεως τοῦ κόσμου, στίς ὁποῖες ὁ ἄνθρωπος (κι ἄς μοιάζουν οἱ Καιροὶ νὰ λέν τ' ἀντίθετα ἀκόμη) ἐπανέρχεται σταθερά, ὕστερα ἀπὸ γνήσιο μεσαίωνα!

Χρυστοῦμε τοῦ Ρόμπερτ Ὀππενχάιμερ τὸ ἔμβλημα καὶ τὸ θεμέλιο μιᾶς πράγματι Νέας Ἐποχῆς ὅπου ἡ Ἐπιστήμη, ἀφοῦ συνέλαβε καὶ διατύπωσε τὴν Ἐνότητα τοῦ Κόσμου — τοῦ «Χώρου» καὶ τοῦ «Χρόνου», τῆς «Ἰλῆς» καὶ τῆς «Ἐνέργειας», τοῦ «Ἐπιχειρήματος» καὶ τοῦ «Ἀντικειμένου», τοῦ «Σχετικοῦ» καὶ τοῦ «Ἀπολύτου» — κ' ἐνῶ πρὸς στιγμὴν ἐφάνηκε ὅτι μὲ τὸ τρομερὸ «ἀντιπεῖραμά» της θὰ διαλύσῃ τὸν πλανήτη, παίρνει ὀριστικὰ τὰ ἡνία στὰ χέρια της καὶ ὑποχρεώνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ὑπαχθῇ στὴν ἴδια Δομῇ, στὴν ἴδια καθολικῇ Ἐνότητι.

Γιατί αὔριο, μεθαὔριο, μέρα μὲ τὴν ἡμέρα ὅλο καὶ περισσότεροι τὸν ἀκολουθοῦν, σ' ὅλους τοὺς τομεῖς, τὸν προφητικὸ Ρόμπερτ Ὀππενχάιμερ — μυριάδες πράγματι ὑπεύθυνοι, στὰ ἴδια «γενναῖα» βήματα — καὶ τὸ «Όχι» τους στὴν ἀνευθυνότητα τῶν μικρῶν μαθητευόμενων μάγων τῆς παρανοικῆς κρατικῆς Ἐξουσίας πυργώνεται σιγά-σιγά σὲ φράγμα ὀριστικῆς ἀναστολῆς τοῦ τρομεροῦ «Δέους τῆς Ἐποχῆς».

Μοιάζει, σὰν ἕνα χέρι ἀμάχητο ν' ἀπλώθηκε ἀπροσδόκητα πρὸς τὸν «Γενικὸ Διακόπτη», καὶ νὰ κατεβᾶξῃ σταθερὰ τὸ «μαχαίρι», ὀριστικὰ ἀποσοβῶντας τὸν Κίνδυνο.

Αὐτὴ τὴν «ἀρχή» τοῦ ὀφείλομε.

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΙΚΗ¹ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΝΑΡΚΑΝΑΛΥΣΗ

(Προσωπική μαρτυρία²)

Ἀπὸ ἓνα λάθος τῶν νοσοκόμων τῆς Νευρολογικῆς Κλινικῆς τοῦ Γενικοῦ Νοσοκομείου τοῦ Ἀμβούργου, ἡ συνεργάτης τῆς «Zeit» Ἰνγκριντ Γιόντλ, νοσηλευομένη δι' ἀπλῆν ἀμυγδαλίτιδα, ὑπέστη ναρκανάλυσιν διὰ «πεντοτάλ»... Τὴν ἐξέλαβον δι' ἄλλην ἀσθενῆ, πάσχουσαν ἐξ ὑστερικῆς παραλύσεως, καὶ ἡ Γιόντλ, ἐνῶ ἀντελήφθη τὸ λάθος, ἄφησεν ἀπὸ περιέργειαν νὰ τῆς κάμουν τὴν ἔνεσιν - γνωστὴν, κοινῶς, ὡς «ὄρρον ἀληθείας» (ἔνα, δηλαδῆ, ἐκ τῶν ἐν χρήσει «ὄρρων ἀληθείας»). Ἡ Γιόντλ περιέγραψε μὲ μοναδικὴν ἐνάργειαν τὰ συναισθήματα πού ἐδοκίμασε, παραβάλλουσα ταῦτα πρὸς τὰ συναισθήματα καὶ τὰ ὄνειρα τῆς δι' αἰθέρος καὶ χλωροφορμίου ναρκώσεως, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἄλλοτε ὑποστῆ. Τοιούτου εἴδους κείμενα σπανίζουσι καὶ εἶναι ἀληθῶς χρήσιμα εἰς τὴν Ἱατρικὴν - καὶ ἰδιαίτερα εἰς τὸν τομέα τῆς ὑποκειμενικῆς συμπτωματολογίας τῶν ναρκώσεων. Ἀλλὰ τοῦτο τῆς Ἰνγκριντ Γιόντλ εἶναι καὶ τὸ μοναδικὸν ἀπὸ γυναῖκα, ἀποτελεῖ δὲ μίαν πολὺ ἐνδιαφέρουσαν προσωπικὴν μαρτυρίαν, ἀπὸ συνειδήσιν ἱκανὴν εἰς τὴν αὐτοπαρατηρησίαν καὶ ἐμπειρον εἰς τὴν ἔκφρασιν. Τὸ δημοσιεύομεν δλόκληρον, ἀπὸ τοῦ σημείου ὅπου ὑφίσταται τὴν ἔνεσιν εἰς τὸν θάλαμον ναρκαναλύσεως.

...Καλὰ-καλὰ δὲν πρόλαβα νὰ νιώσω τὸ τσίμπημα τῆς βελόνας στὸ ἀριστερό μου χέρι!.. Ποτέ δὲν φανταζόμουν, ὅτι τόσο κεραυνοβόλος θὰ ἦταν ἡ ἐπενέργεια τοῦ πεντοτάλ!.. Σκέφθηκα ἀμέσως τί δαιμονικὰ μέσα εἶναι αὐτὰ τ' ἀναισθητικά, πού ναρκώουσι - ἢ μᾶλλον: πού μεθάν τὴν αἰσθησὴν, πρὶν αὐτὴ καλὰ-καλὰ τὰ αἰσθανθῆ! «Ἰπάρχει μιὰ ἀναλογία», εἶπα, «μ' ἐκεῖνο τὸ ζήτημα τῆς σχετικότητος ὄλων τῶν μετρήσεών μας, πού μοῦ ἐξηγοῦσε ὁ χημικὸς φίλος μου Κούντς. Τὸ θερμομέτρο, λ.χ., πού τὸ βάζομε στὸ ὑγρὸ γιὰ νὰ θερμομετρήσωμε, καὶ αὐτὸ δὲν μᾶς δίνει τὴν καθαρὴν θερμοκρασίαν τοῦ ὑγροῦ, παρὰ τὴ διαφορὰ ἀπὸ τὴ δική του θερμοκρασίαν.

Μιὰ διαφορὰ σχετικὴ κα' ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὸ ἴδιο μας τὸ ὄργανο μετρήσεως... Ναι· αὐτὸ εἶναι... Ἀλλὰ δὲν μπορῶ νὰ τὸ σκεφθῶ τώρα... Ὅα ξαναρωτήσω τὸν Κούντς. Ὅμως αὐτὸ εἶναι, ἀσφαλῶς! Τὸ ἴδιο πρᾶγμα!.. Ἡ αἰσθησις τοῦ ἀναισθητικοῦ δὲν εἶναι δυνατὴ. Ὅπως δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ λήψις τῆς καθαρῆς θερμοκρασίας, ἡ λήψις καμμιάς καθαρῆς εικόνας τοῦ κόσμου... Εἶναι ὁ ποδηλάτης, πού βλεπα νὰ κυνηγάη διαρκῶς τὰ πόδια του, μὲ τίς ρόδες πού τὰ ἴδια τὰ πόδια του ἀκριβῶς κινοῦσαν - κα' ἦταν ἀδύνατο βέβαια νὰ τὰ πιάσῃ, κα' εἶχα ἐπιάλτη, ὅταν μὲ εἶχαν ναρκώσει μ' αἰθέρα καὶ χλωροφόρμιο κάποτε! Ὅα πρέπει νὰ ρωτήσω τὸν Κούντς...

1 Προσοχή! Βλ. *TNE* 4, 278, 36.

2 Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1947, μέσα στὴν κόλαση τοῦ Ἐμφυλίου, βρέθηκα, γιὰ ἓνα μῆνα, ἀπλὸς στρατιώτης, στὸ 410 Στρατιωτικὸ Νοσοκομεῖο Τρικάλων. Ἐκεῖ γνωρίσθηκα μὲ τὸν λαμπρὸ Georges Ρόζενμπεργκ - χειροῦργο, καὶ φίλο μου ἀδελφικὸ μετὰ, πού τόσο ἀδίκαια πέθανε, τόσο νωρὶς - καὶ τὸν ἐξαίρετο νευρολόγο-ψυχίατρο Π. Ραπίδη. Ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ναρκαναλύσεως, χάρις στὴν ὁποία ὁ φίλος μας ψυχίατρος ἐθεράπευσε τὴν ὑστερικὴν παράλυση ἐνὸς ὑπολοχαγοῦ, πού μᾶς τὸν εἶχαν φέρει στὸ νοσοκομεῖο τελείως ἀνίκανο νὰ κινηθῆ, καὶ μὲ πλήρη σχεδὸν ἀναισθησίαν τῶν κάτω ἄκρων, καταντήσαμε νὰ συζητοῦμε, πεισματωμένοι κα'

...Αυτό το μούδιασμα.., πού άρχισε από το σημείο της ένεσεως, αυτοστιγμεί, απλώνεται τώρα σ' όλο μου το σώμα. Άλλά όχι, δέν άρχισε από το σημείο της ένεσεως. Άρχισε από χιλιάδες ξεκουραστικές βελονιές — ναι, «ξεκουραστικές», έτσι τις ένιωσα! — στις άκρες των δακτύλων, στα χέρια και στα πόδια, πού τάχω απλωμένα, ακίνητα, παράλυτα δῆθεν από ύστερία!

Μέ παίρνουν για τήν δύστυχη εκείνη του διπλανού κρεβατιού. Πρέπει μιá φορά, νά μήν καταλάβουν!..

Τό μούδιασμα απλώνει... Κι αλλάζει! Δέν είναι μούδιασμα - άσχημα τό είπα... Είναι μιá απώλεια! Κάτι έσωτερικό, πού φεύγει άπ' όλο τό σώμα μου, πρós τά πόδια του κρεβατιού...

Ναι. Ένα βάρος, πού φεύγει, μέσ από κάθε μου ίνα, κάθε μύ, κάθε νεύρο... Δέν είναι μούδιασμα· είναι άπαλλαγή από κάποιον προαιώνια φυτεμένο μέσα μου κόπο! Τώρα καταλαβαίνω πόσο κουρασμένοι είμαστε όταν στέκουμε όρθοί, όταν έχρη τό σώμα μας ένα σχῆμα!.. Αυτό, τό νάχη ένα σχῆμα τό σώμα μας, τό νάχη μορφή τό πρόσωπό μας, τό νά είμαστε συνεστημένοι σαν κορμί, σά νοūs, σαν παρουσίες μέσα στον «δ ρ θ ι ο» κόσμο όλο αυτό είναι μιá κούραση πελώρια πού δέν τή νιώθουμε, όπως δέ νιώθουμε τήν τρομερή περιστροφή τῆς γῆς, όπως δέν άκούμε τον τιτανικό ἦχο πού κάνει καθώς τρίβονται τά τοιχώματα τῆς ατμοσφαιρας της στο Χώρο...

Αυτός θά μιλήσῃ τώρα, τό βλέπω. Μέ κοιτάει, σκυμμένος πάνω μου... Παρακολουθεῖ τήν πορεία τῆς ναρκώσεως, σέ ποιό σημείο βρίσκεται. Τόν ξέρω. Είναι ό γιατρός Ράπενμπεργκ... Τόν άκουσα πού τόν φώναζαν προχτές, στο θάλαμο. Πρέπει νά του ζήτησω συγγνώμη, για τήν άπάτη

αυτή, όταν τελειώσῃ... «Μέ συγχωρεῖτε», θά του πώ, «άλλά όπως είστε σεις ἐπιστήμων, είμαι κ' ἐγώ δημοσιογράφος, δηλαδή άνάτα περίεργη. Κ' ἤθελα κάτι, έτσι όπως μου προσφέρθηκε από τό λάθος των νοσοκόμων, πού κανείς άλλος δέν προλαβαίνει τώρα νά τό δώσῃ ωριότερα από μένα στην έφημερίδα! «Αποκλειστικό ρεπορτάζ», γιατρέ!.. Μέ καταλαβαίνετε;»

Θά καταλάβῃ - άλλα δέ μ' ενδιαφέρει τώρα αυτό. «Μόνο φρόντισε μή χάσῃς τίποτα άπ' ό,τι γίνεται, Ίνγκριντ! Τό παραμικρό! Φρόντισε αυτό πάν' άπ' όλα! Θ' άρχίσῃ τώρα νά σέ ρωτάῃ αυτός...»

«Μή του άπαντᾷς ακόμα. Μπορεῖς λοιπόν νά υποκρίνεσαι; Θά πῆ πώς δέν έπιασε ἡ ένεση!» Η όχι; Πιάνει προοδευτικά; Κάνε κάτι άπλουστερο: Λέγε του!.. Μά, Ίνγκριντ, τί λές τώρα; Αυτό άκριβώς εἶν' ό όρρος άληθείας!.. Θά σέ πιάσῃ έσένα ό όρρος άληθείας;.. Και όμως «πρέπει» νά σέ πιάσῃ, για τό ρεπορτάζ! Και πάλι πρέπει νά μή σέ πιάσῃ, για τό ρεπορτάζ έπίσης!.. Ω, είναι άτιμος!.. Δηλαδή είναι ύπουλος! Μέ τον ίδιο τρόπο πού τό θερμόμετρο φέρεται... «Τά στοιχεῖα συμπεριφέρονται», λέει ό Κούντς· κ' εἶν' άστεῖος, μά τό θεό, νά μιλήσῃ για τά στοιχεῖα, σά νάναι πρόσωπα! Νά γράψῃ μιάν «Ηθική των Χημικῶν Στοιχείων», Κούντς! Νά μιλήσῃ για τους «καλούς τρόπους» τους! Για τό πώς «συμπεριφέρεται» ένα καθωσπρέπει Ύδρογόνο...- όταν βρεθῆ σέ μιá καλή συναραστροφή από εὐυπόληπτα Ὁξυγόνα, Χλώρια, Ύπερίτες! Ναι Κούντς, ένα σαβονάρ βιβρ των Χημικῶν Στοιχείων, του «καλοῦ κόσμου» τῆς Ὑλης!.. Κ' ἐγώ θά γράψω πώς «συμπεριφέρεται» τό πεντοτάλ!

— Ποιός είναι ό κύριος Κούντς;

«Ω θεέ μου! Μιλιῦσα, τόση ώρα; Μ' άκουγε αυτός; Άλλά όχι, δέν είναι δυνα-

οί τρεῖς, για τις «δυνατότητες» ἢ μή τῆς ναρκαναλύσεως. Και φτάσαμε — τῆ ἐπιμονῆ μου — ως τό πείραμα: νά μου κάνῃ έμένα τήν κλασική πεντοτάλ ό φίλος Ραπίδης και νά δοῦμε — όπως έλεγα — *αν θά βγάλῃ τίποτα!* Προϊόν του «πειράματος» ἢ προσωπική αυτῆ μαρτυρία. Κ' ίσως νά ενδιαφερέῃ ακόμα, αυτό πού συνηθίζει γελώντας νά λέῃ ό γιατρός για μένα: *Αμ τί νά σου βγάλῃ άπάνω τουλόγου σου ἢ ναρκανάλωση; Έχεις άφήσει και τίποτα πού νά μήν τό ξεριᾶς μονάχος σου;* (Τώρα, γιατί υπέγραψα ως... Ingrid Jodl — μοναδική φορά στή ζωῆ μου μέ γυναικείο όνομα! — τρέχαγύρευε!.. Ίσως γιατῆ μαρτυροῦσα περὶ κατεχοχῆν παθητικῆς καταστάσεως... Ὁ φίλος μου ό Ραπίδης θά τό «έξηγήσῃ» κι αυτό - αν ποτέ πέσω στα χέρια του πρὸς «έξήγησῃ»!)

τόν. Θά εἶπα ἴσως φωναχτά τ' ὄνομα τοῦ Κούντς...»

— Τί εἶπα, δόκτορ;

— Εἶπατε, ἐπὶ λέξει: «Ναί Κούντς, ἔνα σαβουάρ βίβρο... καὶ μετὰ κάτι ἄλλο, πού δὲν τὸ ἄκουσα. Ἴσως μιὰ-δυὸ λέξεις ἀκόμα. Ἄλλὰ μὴν ἀντιστέκεστε. Ἀφεθῆτε, ἀφεθῆτε! Χαλαρώστε, ὅσο μπορεῖτε.

«Ἄ, ὥστε δὲν ἀκούει παρά ὅ,τι εἶναι κοινό!.. Τὸ «ναί, Κούντς! Ἔνα σαβουάρ βίβρο», εἶναι μιὰ φράση κοινή, μπορεῖ ὁ καθένας νὰ τὴν πῆ. Τὸ προσωπικό ὅμως, τὸ παράλογο γι' αὐτόν, δὲν τὸ ἀκούει. Τὸ λέω ἀπομέσα μου; Ποιὸς τὸ κρατάει, νὰ μὴν τὸ λέω; Ὑπάρχει ἔλεγχος ἀσυνείδητος;.. Λέω ἀηδίες! Δὲν θάν' ἔτσι!.. Θά δοῦμε...»

— Ποιὸς εἶν' ὁ Κούντς, λοιπόν, γιὰ τὸν ὁποῖον ἴσως θελήσατε νὰ μείνετε παράλυτη;

«Ἐπιμένει. Νομίζει ὅτι κάτι βρῆκε. Τὸν μίτο τῆς... ὑστερικής παραλύσεως τῆς διπλανῆς μου στοῦ θάλαμο!.. Ἄχ, δὲν εἶναι σωστό αὐτὸ πού κάνω. Εἶναι ἀπάτη! Ἴσως «ἐπείγει» ἢ δική της ναρκανάλυση - πρέπει νὰ ὁμολογήσω. Μὰ τὸ ξεκούρασμα αὐτό, τώρα, εἶναι τόσο ἡδονικό!.. Σὰ νὰ περπατοῦσα αἰῶνες, νὰ σήκωνα βάρη βουνῶν, νὰ εἶχαν ἀπολιθωθῆ σὲ προσπάθεια ἀπὸ χιλιετίες οἱ μῦς μου, καὶ τώρα αἰρεται ὅλη ἡ τοξίνη αὐτὴ τοῦ μόχθου νὰ ὑπάρχω μὲς ἀπ' τὶς φλέβες μου...»

— Ἔστω... Δὲν μοῦ λέτε ποιὸς εἶναι ὁ Κούντς. Μπορεῖτε ὅμως νὰ μοῦ λέτε, ἀπλῶς; Λέγετέ μου, ὅ,τι θέλετε. Μὰ ὅ,τι θέλετε! Ὅ,τι σᾶς ἔρχεται στοῦ νοῦ! Ἔστω ἀρλοῦμπες, ἀνέκδοτα... Μόνο: μὴ σταματᾶτε! Λέτε μου ὅ,τι αἰσθάνεστε τώρα... Ὅχι τίποτε ἀπὸ τὸ «ἄλλοτε». Ὅ,τι αἰσθάνεστε τώρα!..

— Εἶν' ἓνα ἔξοχο συναίσθημα, γιαιτρέ!.. Μιὰ μέθη μέσα στοῦ αἵμα. Σὰ νὰ ἦπια δυὸ μπουκάλια τζίν, μὰ χωρὶς καμμιά δυσάρεστη ἐνόχληση, χωρὶς μυρουδιά ἀλκοόλ. Εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα μὲ τὴ μέθη - μὲ τὴν Ἰδέα τῆς Μέθης!.. Καὶ ξέρετε κάτι; Μ' ἀρέσει αὐτό! Ὅλα μ' ἀρέσουν - δηλαδή ὅλα μπορεῖ ἄφοβα νὰ τ' ἀγαπᾶ τῶρα κανεῖς. Βλέπω ἑσᾶς, γιαιτρέ, πού μοῦ εἶστε ἓνας ξένος. Κι ὅμως εἶστε ἓνας ἄνθρωπος, καὶ μπορῶ ἄφοβα νὰ σᾶς ἀγαπῶ, νὰ σᾶς λέω ὅ,τι θέλω - γιαιτὶ ὄχι;

Ὅταν εἶμαστε μεθυσμένοι, εἶμαστε εὐτυχεῖς. Ἀκοῦμε τὴ φωνή μας ὅπως ἐγὼ τώρα: ὕστερα ἀπ' τ' ἀφτιά μας! Λέω κουταμάρες, γιαιτρέ; Κι ὅμως αὐτὸ εἶναι: ἀκοῦμε τὴ φωνή μας ὕστερα ἀπ' τ' ἀφτιά μας, καὶ πολὺ πιὸ ὕστερα ἀπὸ τὴ στιγμή πού βγῆκε ἀπ' τὸ στόμα μας! Δηλαδή δὲν ἔχομε ἔλεγχο ἄμεσο στὴ φωνή μας. Νά, σημειῶστε το αὐτό, δόκτωρ! Σημειῶστε: «Ἡ φωνὴ δὲν ἀκούεται πιὰ ἐσωτερικά, ὅπως μοῦ ἐξήγησαν κάποτε μὲ τὸ μαγνητόφωνο... Ἡ φωνὴ κάνει ὀλόκληρο γῦρο! Χάνει ὥρα..., χασομεράει... Περιδιαβάζει ἀπὸ τὸ στόμα στοῦν ἄερα - ἀπ' τὸν ἄερα στ' ἀφτιά, τὴν ἀκοῦν τ' ἀφτιά, τὴν ἀκούω κ' ἐγὼ, μὰ δὲν τὴν ἀκούω δηλαδή ἐγὼ παρὰ... πολὺ ἀργότερα ἀπ' ὅ,τι τὴν ἀκουσαν τ' ἀφτιά μου!.. Ἄρα, γιαιτρέ, ἡ ἐνεσή σας παρεμβάλλει ἓνα διάφραγμα ἀνάμεσα στοῦ νοῦ μου καὶ στ' ἀφτιά μου, στοῦ νοῦ μου καὶ στοῦ σώμα μου - γιαιτὶ καὶ τὸ σώμα μου πρῶτα νιώθει, καὶ ὕστερα τὸ νιώθω ἐγὼ πῶς ἔνωσε!.. Μὲ καταλαβαίνετε, δόκτορ; Κι αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι πού μὲ ξεκουράζει ἀπὸ τὸ «κοπιαστικό» μου σώμα, τὴν κοπιαστικὴ μας ὑπαρξὴ θέλω νὰ πῶ εἶναι πολὺ μεγάλος κόπος νὰ ὑπάρχη κανεῖς, ἔ; Δὲν τὸ νιώθετε κ' ἐσεῖς; Ἐγὼ τὸ νιώθω τώρα, σὰ νὰ εἶμαι ὑγρὸ χυμένο πάνω στοῦ κρεβάτι, σ' αὐτὴν τὴν κλίνη - τί εἶναι τελοσπάντων;..

Πολλά δὲν τοῦ λὲς αὐτουνοῦ, Ἴνγκριντ; Ποῦ τὸν ξέρεῖς; Θά τὸν ντρέπεσαι ὕστερα...»

«Ἄλλὰ γιαιτὶ νὰ τὸν ντρέπωμαι; Ντροπὴ εἶναι νὰ ντρέπεται κανεῖς! Τῶρα πού γλύτωσα ἀπ' αὐτὸ τὸ «βάρος» νὰ ἔχω τὸ σώμα μου δικό μου — ἀπ' αὐτὸ τὸ βάρος γλύτωσα ἀκριβῶς, καί, μὰ τὸ θεό, νὰ μὲ σφάζουν τώρα, δὲ θὰ πονέσω διόλου! — τώρα μπορῶ ἐλεύθερα ν' ἀγαπᾶ ὅλα τὰ πράγματα. Μπορῶ ἐλεύθερα νὰ μὴ φοβᾶμαι πιὰ τίποτα!..»

«Πρόσεξε! Σὲ πιάνει!

«Ἀηδίες! Δὲ μὲ νιάζει πού μὲ πιάνει κάτι τόσο ἀπολαυστικό! Γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ μου ἀγαπῶ τὰ πάντα, χωρὶς περισκεψη, χωρὶς φόβο, χωρὶς πρόνοια γιὰ τὶς συνέπειες. Λοιπόν, ἡ μεγαλύτερη κούρασή μας εἶναι ἡ βούλησή μας! Αὐτὴ μᾶς ἐξαντλεῖ. Αὐτὴ εἶναι ὅλο τὸ βάρος κι ὁ δὲλος ὁ μπελάς... Τί νὰ τὴν κάνης ὅμως;..

Είναι άλλος ο κόσμος όταν την αποθέσεις, όταν την σηκώσουν από πάνω σου, και μπορείς να πής, να πής, να πής και να δώσης!..»

— Σας ακούω πάντα... 'Αλλά ελέγχετε, ελέγχετε άφορητα! Πάψετε να ελέγχετε! Ζήστε αυτό που διαρκώς θέλετε να ελέγχετε! Δέν είναι καλύτερο;

— Είναι απολαυστικό, δόκτορ, όχι άπλωως καλύτερο!.. Τόση ώρα αυτό κάνω. Δέ νιώθω, όπως λέτε, ότι «ελέγχω». 'Εσείς τὸ λέτε αυτό.

— Κι όμως ελέγχετε. Δέ βγάζομε τίποτε ἔτσι.

— Δέ φταίω ἐγώ, γιατρέ, ἂν ἡ ἔνεσή σας δέν ξέρει να συμπεριφερθῆ σαν ἕνας καθωσπρέπει ὁρρός ἀληθείας, παρά μου φέρνεται σαν δέκα μαζί μπουκάλια τζίν! Σας πειράζει να κλάψω, γιατρέ;

— Να κλάψετε; Γιά τί λοιπόν;

— Να κλάψω, ἔτσι! 'Εσείς, ὅλο τὸ «συγκεκριμένο» κυνηγάτε, γιατρέ. Εἴστε κακός γιατρός, κακός ψυχαναλυτής. Εἴστε λογικός, σαν ἀστυνόμος. Μά ἐγώ δέν ἔχω κλέψει τίποτε. 'Εγώ σας λέω, μόνο, πώς θέλω να κλάψω - ἔτσι, γιατί εἶναι ὅλα λυπητερά, όταν μπορῆ κανείς να τ' ἀγαπᾶ τόσο ἄφοβα, τόσο ξένοιαστα, με τὸ πεντοτάλ σας! Κι ἂν εἴστε και κακός γιατρός, εἴστε κ' ἔσεῖς καλός ἄνθρωπος!

«Όλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι καλοί, μόνο καλοί, πάντα καλοί!.. Καί μόνο πού δέν τὸ ξέρουμε, και δέν τούς ἀγαπᾶμε ὅσο πρέπει - να δῆτε πόσο ἄφοβα, και δίχως πόνο κανένα θά ζούσαμε τότε. 'Εγώ γι' αὐτό θέλω να κλάψω! Γιατί χρειάζεται μιὰ ἔνεση πού να λέγεται ὁρρός ἀληθείας, και να χρησιμοποιῆται ἀπὸ τούς κακούς ἀνακριτές, γιά να μπορέσουμε να νιώσουμε σωστά τὸν κόσμο! 'Αγαπώντας ἐλεύθερα ὅλους, και τούς κακούς μιλώντας ἄφοβα, γιά ὅλα κλαίγοντας, δίχως ντροπὴ μὴ μᾶς ποῦν παιδιά, μὴ μᾶς ποῦν μεθυσμένους...

...Νά, τώρα, ἐμένα, δέν με νοιάζει πού κλαίω με τόσα δάκρυα. Δέ με νοιάζει πού ἔσεῖς ἐκεῖ, ψυχρός, δέ με καταλαβαίνετε πού εἴστε ἀρπακτικός μονάχα, γιά τὴν ἀλήθεια μου, γιά τὸν μίτο πού γυρεύετε... Εἴστε κουτός, γιατρέ. Εἴστε κουτός πού δέν κάνετε ἔσεῖς τὴν ἔνεση, στὸν ἑαυτό σας, να νιώσετε ἔτσι ἀπελευθερωμένα και δίχως ἀνάγκη ἀπὸ θέληση πιά. Σας τὴν

χαρίζω τὴ θέληση, πού λέν πὼς σηκώνει ἀπὸ μέσα μας ἡ ἔνεσή σας... Εἶναι τόση εὐτυχία να ζῆ κανείς ἔτσι, πού κ' ἐγκλημα να εἶχα κάνει, θά σας τόλεγα! 'Εγώ, θά σας τόλεγα! 'Ιτως όμως γιατί δέν τὸ ἔχω κάνει. Μά ἴσως και γιατί δέν φοβάται πιά κανείς, ὅταν πάψη να θέλῃ!

Δηλαδή, γιατρέ, κι ἂν ἡ ἔνεσή σας ἀποσπᾶ ὁμολογίες, ξέρετε πόση περιφρόνηση σας ἔχει, και μαζί πόση ἀγάπη σας ἔχει — πόση ἀγάπη ἀπὸ λύπη, και πόση περιφρόνηση ἀπὸ λύτρωση — ἐκεῖνος πού «σας ὁμολογεῖ», πού σας ἀφήνει να τοῦ πάρετε ὅ,τι θέλετε; Δέ με καταλαβαίνετε ἴσως, ἀλλά παύει να εἶναι κανείς ἔνοχος ὅταν τὸν βυθίσετε με τὸ μεθύσι αὐτὸ μέσα στην πάντα ἀγνὴ και πάντα ἀγγελικὴ «κατάβαθη ὑπόστασή» του! Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἄγγελοι, γιατρέ, και γι' αὐτὸ «ὁμολογοῦν»! Εἶναι ἄγγελοι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μέσα τους, στὸ ἔσχατο βάθος τους - και κανείς δέν εἶν' ἔνοχος σ' ἐκεῖνο τὸ ἔσχατο βάθος! Δέν εἶν' ἔνοχος, κανείς! Εἶναι μόνος - νά, αὐτὸ εἶναι, δόκτορ, κάθε ἄνθρωπος! Κι ὅταν ξαφνικά τὸν κάνετε να νιώσῃ πόσο ἀπέραντα μόνος εἶναι, σας δίνει τὰ πάντα γιά να τὸν καταλάβετε, γιά να τὸν ἀκούσετε, γιά να τὸν ἀφήσετε να κλάψῃ, ἀδιαφορώντας γιά τίς «ποινές» πού τοῦ μέλλονται ὅταν ξυπνήσῃ!

Γι' αὐτὸ και εἶναι — να με συγχωρήσετε πολύ, γιατρέ! — ...εἶναι μιὰ καθαρὴ «μπαμπεσιά» ὁ ὁρρός σας! Μιὰ ἐνέδρα, κάτι τὸ ἀθέμιτο!.. Παραφυλάτε τὸν ἄλλον στην ἀνθρωπιὰ του - κ' ὕστερα τὸν πλήσετε με τὴν ἀνθρωπιὰ του!

Δέν ἔχετε αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Δέν τὸ ἔχει κανείς. Εἶναι πα ρ έ μ β α σ η!»

— — —

Τὸν ἀκουσα να λέῃ πὼς «δέ βγαίνει τίποτε», πὼς «πρόκειται περὶ ἐντόνως αὐτοπαρτηρουμένου ἀτόμου, ἐνδοστρεφοῦς, σχιζοειδοῦς, ἐν μέρει, ἀλλὰ φυσιολογικοῦ πάντως» (εὐτυχῶς!..) 'Ακόμη: ὅτι «ἀπορρεῖ», ὅτι «περίπτωσις ὑστερίας δέν ἐμφανίζεται...» κ.λ. κ.λ.

— Οὔτε παραλύσεως περίπτωσις, γιατρέ! Καί ὁμολόγησα — ξ ὕ π ν ι α, με τύψεις — ποιά ἤμουν...

INGRID JODL

(Μτφρ. Ρ.Α.)

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Ὅπως τὸ πρόβλημα τῆς Οἰκονομίας μας καὶ τοῦ βιοτικοῦ μας ἐπιπέδου, ἔτσι καὶ τὸ ὄλο πρόβλημα τῆς Παιδείας μας καὶ τοῦ γενικώτερου πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου μας ἀνάγεται πρωτίστως σὲ ζήτημα ὀργανώσεως — πού δὲν ἔχει ὡς τώρα γίνει ποτέ — τῆς βασικῆς πνευματικῆς ὑποδομῆς μας. Σὲ ζήτημα, δηλαδή, συστηματικῆς ἀναγνωρίσεως καὶ συγκεντρώσεως, μεθοδικῆς μελέτης καὶ ἀναλύσεως, πολὺπλευρῆς συνθέσεως καὶ ταξινομήσεως, μὲ περισσότερα τοῦ ἐνὸς κριτήρια, αὐτοῦ τοῦ ποικιλώτατου καὶ πολὺτιμου γιὰ μᾶς (ἂν ἀλήθεια θέλωμε ν' ἀποκτήσωμε κάποτε δική μας καλλιέργεια καὶ Παιδεία) ὑλικοῦ τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματείας 250 τοῦλάχιστον χρόνων.

Ἡ Γραμματεία αὐτὴ — πού εἶναι, περίπου, καὶ τὸ μόνο μας κεφάλαιο, ἔτσι ἀνοργάνωτοι καὶ φτωχοὶ πού εἴμαστε σ' ὅλα τ' ἄλλα — δὲν ἔδωσε μόνο Λογοτεχνία, ὅπως ἀτυχῶς τὸ εἶδαν ὡς τώρα ὅσοι ἐθεώρησαν ἐπαρκῆ παιδεία ἐνὸς ἔθνους τὴν καλλιλογία καὶ τὴν γραμματική, ἀνεξαρτήτως οὐσίας, καὶ πράξεως, καὶ θετικῶν αἰτημάτων τῆς ζωῆς ἐνὸς καιροῦ πολὺ ἐπειγόμενου σὲ ὅλα καὶ γιὰ ὅλα.

Ἔδωσε, ἴσα-ἴσα, δίπλα στὴν ἀξία Λογοτεχνία (πού οὔτε κι αὐτὴν δὲ τὴν καλοαναγνωρίσαμε ἢ τὴ νοικοκυρέψαμε καὶ τὴν καλοδιδάξαμε ποτέ) Ἐπιστήμη ἐπίσης, καὶ Σκέψη, καὶ Ρητορεία (πού εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν καλλιλογία) ὅλων τῶν μορφῶν — δικανικῆ, πολιτικῆ, δημοσιογραφικῆ, γραπτῆ καὶ προφορικῆ σπουδαία, ἀπὸ ἄμβωνος ἄλλοτε, καὶ περὶ θρησκευτικὰ δῆθεν (περὶ πολὺ πρακτικὰ στὴν οὐσία) καὶ ἀπὸ βήματος ἢ ἀπὸ ἔδρας μετὰ — καὶ μαζί: εἶδη Λόγου Πρακτικοῦ ἀκόμα, πολὺ ἀξιόπρῶσεκα καὶ χρησιμώτατα σήμερα.

Τόσα καὶ τόσα!.. Πού δὲ δημιούργησαν, ὡστόσο, παράδοση σχεδὸν καμμιά σὲ μᾶς, κ' εἴμαστε ἀναγκασμένοι ὄλο ν' ἀρχίζουμε ἀπ' τὸ ἄλφα, κι ὄλο τοὺς ἴδιους κόπους — πάντα γιὰ τὸ ἄλφα — νὰ ἐπαναλαμβάνωμε. Ἀπλούστατα: γιὰτὶ δὲν νοικοκυρέψαμε ποτέ τίποτα, οὔτε στὸν πνευματικὸ μας χῶρο, στὸ χῶρο αὐτῶν τῶν πολυποικίλων μορφῶν τοῦ Λόγου μας, ὅπως οὔτε στὸν πρακτικὸ μας χῶρο! Γιὰτὶ ὅλ' αὐτὰ τὰ πλούτη δὲν συγκομίστηκαν, δὲν ἀποτέθησαν κάπου νὰ μελετιοῦνται, νὰ διδάσκωνται, νὰ *παραδίδωνται* στοὺς ἐπιγενέστερους, νὰ ναι πρόχειρα στὸν ἐρευνητῆ, σὰν ὑλικὸ βασικῶς ὀργανωμένο, ἔτοιμο γιὰ ὅποια σύνθεση πασχίζει, γιὰ ὅποια τεκμηρίωση ἀναζητεῖ...

Πού τέτοια πράγματα σ' ἐμᾶς!.. Ἐμεῖς φτιάχνουμε καὶ σκορπίζουμε στοὺς ἀνέμους! Πιστεύουμε, φαίνεται, στοὺς ἀνέμους, καὶ στὶς μυστικὲς γονιμοποιήσεις πού ἐξ ἀνέμων μόνο μποροῦν νὰ συμβοῦν στὸ ἔδαφος τῆς καλλιέργειας μας!

Ἄλλὰ κακὰ εἶναι τὰ ψέμματα. Οἱ καιροὶ εἶναι πολὺ θετικοί, καὶ πολὺ σκληροί. Ὁ τόπος μας εἶναι ἐξαιρετικὰ φτωχὸς σὲ πράγματα, καὶ τόσο ἀνοικοκίρευτος στὸν πνευματικὸ του πλοῦτο, πού ἀλήθεια νὰ καταντᾷ καὶ σὲ καλλιέργεια φτωχότατος.

Πολλὰ καὶ σπουδαία, σ' ὅλους τοὺς τομεῖς μιᾶς ἐξαιρετικῆς γόνιμης Γραμματείας, ἐνὸς τετάρτου χιλιετίας - κι ὅλα ἀναγνωρίιστα, ὅλα ἀθησαύριστα, ὅλα ἀναξιοποίητα, ὅλα ἀνοικοκίρευτα, λίθοι πολὺτιμοὶ ἀναμιξ με ὑλικὸ γιὰ χτίσιμο σπουδαῖο, σὲ κατάσταση διαρκῶς ρημαδιοῦ!.. Κι αὐτὰ, ἐνῶ ἐπιτέλους ἔχομε πολλῶν δεκαετιῶν ὀργανωμένο βίο - ὑποτίθεται.

Ἡ ἀνάγκη ἐνὸς συλλογικοῦ ὀργάνου — ἃς τὸ ποῦμε *Νεοελληνικὸ Ἰνστιτοῦτο*, σημασία δὲν ἔχει ὁ ὄρος — πού θὰ ἰδρυθῆ μελετημένα, σὰν ὀργανισμὸς αὐτόνομος κι αὐτοδιοικούμενος, καὶ ν' ἀναλάβῃ μεθοδικὰ αὐτὸ τὸ μακρόπνοο κι ὄχι εὐκόλο ἔργονοικοκυρέματος, πού λείπει τόσο στὸν πνευματικὸ μας χῶρο, εἶναι ἰδιαίτερα πιεστικῆ πιά!.. Νὰ τὸ πρόβλημα τῆς ὀλότελα ἀκατάλληλης λοιπὸν Παιδείας μας, πού σὰ σπάθη ἐπικρέμαται (ἢ, μάλλον, δὲν «ἐπικρέμαται», παρὰ ἔχει φτάσει στὸ κόκκαλο, καὶ παρᾶγομε, χρόνια τώρα, γενεὲς ἀπαιδευτῶν καὶ ἀχρηστῶν στὸ μηχανισμό τῆς

ἔθνικῆς μας ζωῆς, πού οἱ καιροὶ προστάζουν νὰ πασχίσουμε νὰ στήσουμε σωστά καὶ γρήγορα, ἂν θέλωμε νὰ σταθοῦμε καὶ νὰ ἐπιβιώσουμε!) Καὶ νά, καθημερινά, δεξιά-τα, τρικλοποδικά σὲ κάθε βῆμα μας, τὰ τελευταία χρόνια, σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς μας — καὶ σὲ κάθε ἀπόπειρά μας, σὰν συνόλου, ἀλλὰ καὶ σὰν ἀτόμων — τὰ τρομερὰ ἀποτελέσματα τῆς τέλεια ἀνοργάνωτης, τέλεια ἀνύπαρκτης περίπου, νεοελληνικῆς καλλιέργειας μας!

Ἐνα παράδειγμα: Μᾶς λείπουν μέσοι τεχνικοί, σ' ὅλους τοὺς τομεῖς. Ἀνάγκη, τὸ ταχύτερο, νὰ μορφώσουμε. Χρειαζόμαστε «πρακτικὰ-διδασκτικὰ» βιβλία, σὲ γλῶσσα εὐληπτή, ἀπλή καὶ ἀκριβολογοῦσα, πού ν' ἀποτελέσουν ἀποδοτικὰ «βοηθήματα», γιὰ ἐκμάθηση καὶ γνώση συγκεκριμένων πραγμάτων, συγκεκριμένων μεθόδων ἐργασίας· γιὰ σειρὲς ὁλόκληρες κατασκευῶν, ἐφαρμογῶν, μηχανικῶν ἐργασιῶν κάθε εἴδους.

Ναί - ἀλλὰ πῶς αὐτά; Πῶς, πού — πέραν ὅλων τῶν ἄλλων — δέν ἔχομε ὄρους;

Εἶναι νὰ γελᾷ κανεὶς — ἢ νὰ κλαίη; — κι ὥστόσο ναί, ἡ ἀπουσία ὄρων στὴ γλῶσσα μας — τὴν ὄχι μόνο ἀσυγχρόνιστη, ἀλλ' ἀτυχῶς καὶ ἀμελέτητη, ἀθησαύριστη, μὴ ἀναγνωρισμένη κἂν (σ' ὅ,τι κατάφερε μὲ τόσο πολυτέλειο καὶ πάμπλουτο βιοτεχνικὸ παρελθόν μας) — εἶναι τὸ πρῶτο!

Δέν εἶν' ἀστεία δυσχέρεια. Ἄν δὲν ἔχετε, ὄχι τὶς μιὰ καὶ τὶς δυὸ ἀλλὰ τὶς πάμπολλες λέξεις, γιὰ νὰ δηλώσετε ἀκριβῶς τοῦτο κ' ἐκεῖνο, αὐτὸ καὶ τὸ ἄλλο, τὸ τρίτο καὶ τὸ τέταρτο καὶ τὸ πεντακοσιοστὸ — πού εἶν' ἐργαλεῖο, εἶν' ἐξάρτημα, εἶναι τυποποιημένος τρόπος δουλειᾶς, ἀσυζήτητη καὶ ἀρτιωμένη μέθοδος ἐλέγχου, γιὰ τὸ ἄλφα ἢ γιὰ τὸ βῆτα, φινιρισμένο ἀπὸ μακρὰ παράδοση, σύστημα ἐπιλύσεως ἐνὸς συνήθους τεχνικοῦ προβλήματος, ὅμοια ἐμφανιζόμενου, κατὰ βάση, καὶ στὸν μαραγκὸ καὶ στὸν ἐφαρμοστή, καὶ στὸν μηχανολόγο καὶ στὸν τέκτονα — πῶς θὰ μεταδώσετε γνώση; πῶς βιβλίο; πῶς ὁδηγὸ μελέτης κ' ἐργασίας; πῶς ὁ,τιδήποτε; Καὶ πῶς, δίχως αὐτά, θὰ μορφώσετε, θ' ἀναμορφώσετε, τὸν μέσο τεχνικό, τὸν τεχνίτη, τὸν ἐργοδηγὸ; Πῶς θὰ τὸν βοηθήσετε ν' ἀνεβάσῃ τὴν ἀπόδοσή του ποσοτικὰ - μὰ καὶ ποιοτικὰ πρῶτιστως (πού τόσο μᾶς χρειάζεται ἐμᾶς ἐδῶ); Πῶς θὰ τὸν φωτίσετε μὲ τὴν ξένη πείρα, πάνω σ' ἐκεῖνα πού μάταια τὸν τυραννοῦν καὶ τὸν σπαταλοῦν καθημερινά; Πῶς θὰ τὸν ὑψώσετε, μὲ τὴν «ἐφηρμοσμένη» ἐπιστήμη, ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τοῦ ἀσυγχρόνιστου αὐτοδίδακτου ὁποῦ βρίσκεται, στὸ ἐπίπεδο ἐνὸς ἀποκρινόμενου σὲ σημερινὲς ἀνάγκες ὑπεύθυνου ἐργάτη;

Κι ὅταν δὲν ἔχετε, ὄχι μόνο τὶς λέξεις, τοὺς ὄρους, ἀλλ' οὔτε τὸ πρόσφορο ἐκεῖνο «δούλεμα», γενικώτερα, μιᾶς γλώσσης «πρακτικῆς» γιὰ πρακτικὰ — πού ὑπάρχει ὥστόσο, ὅπως καὶ οἱ πλείστες ἀπ' τὶς χρειαζόμενές μας πρακτικώτατες λέξεις καὶ ὄροι, ἐμεῖς ὅμως δὲν ἐψάξαμε ποτέ, δὲ νοικοκυρέψαμε ποτέ τὸ ἀπίθανο γραπτὸ ὕλικό μας, δυνάμιση τῶρα αἰῶνων ποικιλώτατης ζωῆς, κ' ἔτσι τὸ ἀγνοοῦμε — πῶς νὰ γραφοῦν τ' ἀλήθεια «ἐπαγωγὰ» πρακτικὰ βιβλία καὶ τ' ἀλήθεια ἀποδοτικὰ βασικὰ βοηθήματα;

Αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα. Καὶ μόνο ὅσοι τὸ ἀντιμετωπίζουν ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου ξέρουν πόσο καταθλιπτικὸ εἶναι.

Οὔτε μποροῦν δὲ νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουν, «ἐπὶ μέρους» ἔστω, γιὰ τὰ δικά του ὁ καθένας, ἀπ' ὅσους ἀναλαμβάνουν αὐτὴ τὴ δύσκολη δουλειά: νὰ δώσουν τὴ σοφία καὶ τὴν ἐπιστημοσύνη τους, πρακτικὰ κ' ἐκλαϊκευμένα, εὐληπτα καὶ χρήσιμα γιὰ τὰ «ἐφηρμοσμένα», στοὺς καλοὺς τεχνίτες καὶ βιοτέχνες μας.

Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι μιὰ ἐντελῶς ἄλλη δουλειά· καὶ εἶναι μιὰ μόνο, ἀπὸ τὶς πάμπολες πού θὰ εἶχε νὰ κάνῃ ἓνα σωστὸ *Νεοελληνικὸ Ἰνστιτοῦτο*.

Ἄλλὰ τὸ παράδειγμα μᾶς μακραίνει ἀλλοῦ, καὶ δὲν πρέπει νὰ χάσουμε τὸ δάσος κοιτάζοντας τὰ δέντρα...

Ἐνα τέτοιο *Νεοελληνικὸ Ἰνστιτοῦτο*, νὰ μὲ ἀδρῆς γραμμὲς ποιὸ ἔργο θὰ εἶχε:

Πρῶτα-πρῶτα : Ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ νὰ συγκεντρώσῃ ὅλο τὸ ὕλικό, κάθε εἶδους νεοελληνικοῦ λόγου, αὐτῶν τῶν δυόμιση αἰώνων νεοελληνικῆς ζωῆς. Ὅχι τὸ λογοτεχνικό μόνο — πού κι αὐτὸ διόλου καλὰ δὲν ἔχει ἀναγνωριστῆ [ἀνοιξτε ὅποια Γραμματολογία μας θέλετε (ἀπὸ τὴν ἀναξιώτερη καὶ θρασύτερη ὄλων, τοῦ Δημαρᾶ, ὡς τὴν πιὸ τσαπατσούλικα καὶ προχειρογραμμένη, τοῦ Καμπάνη) καὶ θὰ πεισθῆτε ἀμέσως] — ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιστημονικό, καὶ τὸ θεωρητικό, καὶ τὸ διδακτικό, καὶ τὸ θετικό, καὶ τὸ ρητορικό, καὶ τὸ πρακτικό, γραπτὸ καὶ προφορικό (ὅσο σώζεται), κοινὸ καὶ «ιδιωματικό», «ῥαῖο» εἴτε μὴ, «χρήσιμο», μὲ τὰ σημερινὰ κριτήρια, τοῦ εὐρύτερου κριτῆ, μὰ καὶ «μὴ χρήσιμο» τῆ στιγμῆ αὐτῆ (πού μορεῖ, ὅμως, μιὰν ἄλλη στιγμῆ, νὰ φανῆ χρησιμώτατο) · καί, ἐν γένει : Ὅ,τι ἀποτελεῖ νεοελληνικό λόγο, τυπωμένον εἴτε χειρόγραφο, ὀμιληθέντα κάποτε εἴτε ὀμιλούμενον σήμερα, ἀπὸ ἀνθρώπους πού δὲν γράφουν μὲν, ποιοῦν ὅμως καὶ συνεννοοῦνται μὲ τοὺς ὁμοτέχνους των περὶ ὧν ποιοῦν, ἡμεῖς δὲ ἀγνοοῦμε τί λέγουν καὶ ἀδυνατοῦμε νὰ τοὺς βοηθήσωμε ὕστερα στὴ δουλειά τους, μὲ τέτοια ἄγνοια ὄρων καὶ ὕλικου πού ἔχομε.

Ὅλο, λοιπόν, τὸ ὕλικό αὐτὸ νὰ ταξινομηθῆται, ν' ἀποδελτιώνεται, ν' ἀναλύεται, ἀπὸ κάθε πλευρὰ πού μορεῖ νὰ φανῆ χρήσιμη, ἢ νὰ ζητηθῆ πρὸς ἀξιοποίηση ἀπὸ τὸν μελετητῆ καί, συνάμα, τὰ πιὸ χρήσιμα στοιχεῖα του — εἴτε γιὰ γενικὴ παιδεία καὶ καλλιέργειά μας, εἴτε γιὰ εἰδικώτερος λόγους ἐνδιαφέροντα — νὰ ἐκδίδωνται ὑπεύθυνα, σχολιασμένα, φωτισμένα, ἐρμηνευμένα μὲ τὸ σημερινὸ πρῶσιμα οὐσίας καὶ κρίσεως, γιὰ σημερινούς καὶ ἀεραινοὺς καὶ μεθαεραινοὺς.

Δὲν μοροῦμε νὰ ἐπαφιέμεθα στὶς ἰδιωτικὰς πρωτοβουλίας, ὅποιων ἐκδοτῶν, πού βγάξουν, λ.χ., τὰ τάδε λογοτεχνικά, «γιατὶ αὐτὰ τραβιοῦνται ἀπὸ τὸ κοινὸ» — καὶ «τραβιοῦνται» συνήθως τὰ πιὸ ἄχρηστα, δὲν «τραβιοῦνται» δὲ ποτὲ ὅσα ἔχουν μιὰ χρησιμότητα, πολύτιμη ἴσως, ἀλλ' ὄχι χτυπητῆ — κ' ἐν τῷ μεταξύ, χρόνια τώρα, οὔτε τοὺς «κλασσικούς» ἐπιτέλους αὐτῆς τῆς Λογοτεχνίας μας νὰ ἔχομε, οὔτ' ἕναν Κάλβο σχολιασμένον, οὔτ' ἕναν Βιζυηνό, οὔτ' ἕναν Θεοτόκη, οὔτ' ἕναν Χατζόπουλο (κι ἂς μὴν πέσωμε τώρα σὲ ἀτελεύτητη λίστα τρομερῶν ἐλλείψεων μας).

Γενικά : τοὺς «καθαρῶς» λογοτέχνες μας — τοὺς «βασικούς», νὰ ποῦμε — δὲν τοὺς ἔχομε ! Τοὺς κριτικούς μας, δὲν τοὺς ἔχομε ! Τοὺς ρητορῆς μας, τοῦ ἄμβωνος ἢ τοῦ βήματος, δὲν τοὺς ἔχομε ! Τοὺς ἱστορικούς μας, οὔτε αὐτούς ! Τοὺς νομικούς μας, τῆς παλιᾶς ἀρτιωμένης καὶ αὐστηρῆς ἐκφράσεως θεμελιακῶν ἐννοιῶν, ὄχι ! Τοὺς θεωρητικούς μας, ὄχι ! Τοὺς πολὺ πρακτικούς μας, ὄχι ! Τοὺς χρονικογράφους μας, ὄχι ! Τοὺς μελετητὰς μας εἰδικῶν, συγκεκριμένων, θετικῶν τομέων, ὄχι ! Τὰ λεξικά καὶ τὰ βοηθήματα, ὄχι ! Τὰ εἰδικὰ λεξικά, τὰ εἰδικὰ βοηθήματα, ὄχι ! Τὰ ἐννοιολογικὰ λεξικά, τὰ λεξικά ὄρων, τὰ συνωνυμικά, ὄχι !

Ἐ, τί ἔχομε λοιπόν ; Τί νοικοκυρέψαμε, γιὰ νὰ «ἔχομε» ;

Ἡ, κι ἂν ἔχομε, κάτι ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ — ὅπως ἔτυχε, κι ὅπως ἦρθε —, ἔχομε γιὰ τὸ πολὺ κοινὸ ; Σὲ ἐκδόσεις, καὶ φτηνὰς καὶ ὑπεύθυνες ; Καὶ στερεότυπες κ' ἐπεξεργασμένες ; .. Ὅχι !

Ἄλλὰ καὶ παραπέρα : Καλά δὲν ἔχομε στὴ διάθεση τοῦ κοινοῦ, γι' αὐτοδίδαχόν του, ὅλ' αὐτὰ τὰ πολύτιμα στοιχεῖα τῆς Νεοελληνικῆς Γραμματείας. Ἄλλὰ μήπως, τοῦλάχιστον, ἂν δὲν τὰ ἔχομε συγκεντρωμένα, ἐκδεδομένα πρὸς αὐτοδίδαχόν, τάχα τὰ διδάσκωμε συστηματικά, μεθοδικὰ πουθενά ;

Οὔτε αὐτό !

Καὶ αὐτό, λοιπόν, θὰ εἶναι μέσα στὸ ἔργο ἑνὸς τέτοιου ἰνστιτούτου : Νὰ διδάσκωνται, κατὰ τομεῖς εἰδικώτερον ἐνδιαφερόντων, μὰ καὶ γενικώτερα ν' ἀναλύεται, αὐτὸ τὸ σπουδαῖο ὕλικό, ὄχι τῆς μὴ λογοτεχνικῆς μόνο Νεοελληνικῆς Γραμματείας, ἀλλὰ καὶ τῆς λογοτεχνικῆς ἐπιτέλους, πολὺ συστηματικά, φροντιστηριακά, γιὰ τοὺς πολλούς, ὄχι γιὰ τοὺς «εἰδικούς» ἀποκλειστικά, γιατί οἱ πολλοὶ πρωτίστως χρειάζονται νεοελληνικὴ καλλιέργεια, πού ἀπὸ πουθενά δὲν τὴ βρίσκουν καὶ δὲν μοροῦν νὰ τὴν λάβουν σήμερα.

Διαπιστώνομε, ὅλοι, χρόνια τώρα, φαινόμενο τρομερό: «Παιδεία μηδέν!» στὸν Τόπο μας! Καὶ γενικώτερα μᾶς κατακλύζει, τὰ τελευταῖα χρόνια, φαινόμενον συντριπτικὸ καὶ ἀπειλητικὸ τῶν θεμελιῶν μας: «Καλλιέργεια περίπου μηδέν!..» Καὶ τὸ ἴδιο φαινόμενο ἐμφανίζεται πότε ὡς «κρίσις τοῦ Βιβλίου» καὶ πότε ὡς «κρίσις τοῦ Τύπου»· πότε ὡς «κρίσις τοῦ Κοινοῦ» καὶ τῆς δεκτικότητάς του, καὶ πότε ὡς «κρίσις τῶν Φορέων» καὶ τῆς ποιότητάς τους· ἐνῶ, κατὰ βάθος, πρόκειται περὶ συμπτώματων τῆς αὐτῆς τρομερῆς ἀπειλῆς: «Δίχως καμμιὰ ποτὲ παράδοση! Δίχως κανένα ποτὲ κέρδος, ἀπ' ὅποιο πάθος ἢ μάθος, ὅποιοι παρελθόντος μας! Δίχως ὀργάνωση βασική τοῦ μηχανισμοῦ ἀπολήψεως πείρας καὶ καλλιέργειας!» Ἔ, χωρὶς ἔρμα ποτὲ, χωρὶς νοικοκύρεμα τῶν βάσεών μας, χωρὶς πάτημα στερεὸ σὲ τίποτε πού ν' ἀποτελῆ κόσμος καὶ τάξη καὶ ὀργανωμένη παρουσία παρελθόντος — χωρὶς δηλαδὴ κανένα ἔργο ποτὲ στέρεης πνευματικῆς ὑποδομῆς — πῶς εἶναι δυνατό νὰ ὑπάρξῃ ἀληθινὴ καλλιέργεια, ἀληθινὰ πολιτισμένη στάση, ἀντίληψη ἐλευθερίας;

Ἀποροῦμε, μετὰ, γι' αὐτὸ ἢ γιὰ κείνο τὸ τρομερὸ «σύμπτωμα». Ἀποροῦμε γιὰ τὴν ἔλλειψη πνευματικότητας στοὺς «πνευματικούς», ἐπιστημοσύνης στοὺς «ἐπιστήμονες», θετικότητας στοὺς «θετικούς» - καλλιέργειας, καὶ παιδείας στέρεας, περίπου σὲ ὅλους!.. Μὰ γιατί ἀποροῦμε, ὅταν οὔτε κι ὅσα ἔχομε — καὶ ἄφθονα καὶ πολῦτιμα ἔχομε τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ τοῦ γόνιμου Λόγου μας — δὲν τὰ ὀργανώνουμε, δὲν τὰ νοικοκυρεύουμε, δὲν τὰ ἀξιοποιοῦμε, ὑπὲρ ἐνὸς παρόντος φοβεροῦ διψαλέου καὶ ἀπαιτητικοῦ γιὰ συγκρότηση οὐσιαστικῆ, ἀτόμων καὶ συνόλου;

Τὸ θέμα εἶναι μεγάλο· κ' ἐδῶ, σ' ἓνα ἄρθρο, νύξεις μόνο, καὶ γενικὲς γραμμές, μπορεῖ νὰ δώσῃ κανεὶς. Μὰ ἄς ἀρχίσωμε ἀπὸ κάτι, ἄς ὑπάρξῃ μιὰ θετικώτερη πρόθεση, πᾶνω σὲ κάτι τόσο θεμελιῶδες - κ' ἐδῶ εἶναι ὕστερα, θὰ βρεθοῦν, τόσοι καὶ τόσοι ἱκανοί, νὰ ὑποδείξουν τὰ πιὸ συγκεκριμένα καὶ τὰ πιὸ ἀναλυτικὰ, γιὰ ἓνα καλωργανωμένο τέτοιο Ἰνστιτούτο, πού θὰ βάλῃ κάποτε μπρὸς αὐτὸ τὸ ἔργο πνευματικῆς ὑποδομῆς.

Ἄλλὰ θὰ ὑπάρξῃ μιὰ τέτοια πρόθεση; Ἀπὸ πλευρᾶς «ἀρμοδίων» δηλαδὴ; Ἡ τὸ ζήτημα εἶναι πάλι ἀπὸ κείνα, τὰ ἀτυχῶς «ἀπατέρας ἀποδόσεως», καὶ ἄρα ἐλάχιστα ἐνδιαφέρει τοὺς κοντόφθαλμους θηρευτὲς παροδικῶν ψήφων;

Μακάρι νάναί ἀδικη ἢ ὑποψία κι ὁ φόβος, καὶ νὰ δοῦμε, ἐπιτέλους, πῶς ἀντιμετωπίζεται κάτι σοβαρὰ ὑπὲρ τῆς καλλιέργειας τοῦ Τόπου τούτου - κι ὄχι «ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων» πάντα, μόνο, τῶν «κρατούντων» του.

Τὸ ὑπουργεῖο Παιδείας, πὸν μελετᾷ «Λογοτεχνικὰ Ἐπιμελητήρια», διὰ τῶν ὀποιῶν, τὸ πολὺ-πολύ, ὡς ἀεργους θὰ μισοεπισχῆ καὶ θὰ μισοστηρίξῃ τοὺς πνευματικούς μας ἀνθρώπους, δὲν κοιτάζει μήπως ἰδρύοντας ἓναν τέτοιο ὀργανισμό, ἀληθινὰ σπουδαίου καὶ ἀπαραίτητου ἔργου ὑποδομῆς, μπορεῖ ἄριστα ν' ἀξιοποιήσῃ — νὰ ἐνεργοποιήσῃ καὶ νὰ μετατρέψῃ σὲ πολῦτιμους ἐργάτες, κερδίζοντάς τους κι ἀνεβάζοντάς τους ἀληθινὰ — τοὺς ἐπιδόξους φορεῖς Πνεύματος καὶ Λόγου σ' αὐτὸν τὸν Τόπο;

Δέν εἶναι καλύτερο νὰ στήνῃ κανεὶς ἔργο, γιὰ νὰ δουλέψουν καὶ ν' ἀποδώσουν καὶ ν' ἀμειφθοῦν οἱ ἱκανοὶ κ' οἱ πλούσιοι σὲ ἀξόδευτο δυναμικόν, ἀντὶ νὰ μοιράξῃ πενιχρὲς «συντάξεις», καὶ «βοηθήματα», καὶ «περιθάλψεις» σὲ ἀνεργους - πού ἄλλο δὲν θέλουν παρὰ νάναί ἐργάτες ὥστόσο;

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΤΑ ΠΕΡΙΘΩΡΙΑ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ, ΟΧΙ, δέν έπαρκούν για τήν ώρα *TNE* ν' αντιμετωπίσουν. Κ' είναι κρίμα, βέβαια, γιατί και γράμματα πολλά, και συχνά ένδιαφερώτατα. Μά και χώρος δέν περισσεύει, για τόσα ουσιαστικώτατα, που θάπρεπε έπίσης νά υπάρχουν! Τελειώνουν, κάθε φορά, οι σελίδες του τεύχους, κ' έχουμε πάλι τήν αίσθηση πώς τίποτα δέν χάρεσε: και τουτο λείπει, και κείνο χρειάζονταν, και τ' άλλο έπρεπε νά τεθῆ, νά κριθῆ, νά ξεκαθαριστῆ!.. Τί νά γίνη; "Ο,τι μπορούμε!.. Μά κ' έσεεις οι νέοι, οι φίλοι, οι ένδιαφερόμενοι, άντι νά δίνετε προσωπικό χαρακτήρα σ' ένα γράμμα, πάνω σέ θέμα που δλους άπασχολεῖ, δέν στέκεστε υπευθυνότερα, πιό θαρραλέα, έτσι που, ίσως, και μικρό άρθρο νά βγῆ, και δοκίμιο ἢ μελέτη - ἢ, έστω, ἢ θέση σας ἢ προσωπική, μά που γενικώτερα νά κινῆ σέ σκέψη; (Μιά έπιστολή άναμεταξύ μας εἶν' ὄλο τό περιοδικό. Καλύτερα νά συντάσσετε μέρος αὐτῆς - ἢ ὄχι;)

ΛΑΘΗ πάντα ξεφεύγουν. "Ένα σοβαρώτερο δμως, ἄς τό διορθώση ὁ άναγνώστης στήν 434 του προηγούμενου, 3η άράδα άπ' τό τέλος, 4η λέξη: δούς.

ΕΝΤΥΠΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

(^οΩς τήν 1^η 'Ιουλίου κι ὡς τό Χεῖ)

Άλιανού, "Εφη: *Έλεγείες. Ποιήματα*. 'Αθ. '66. - Arntz, Helm.: *Deutschland im Überblick*. 6η έκδ., τῆς 'Υπηρεσίας Τύπου και Πληροφοριῶν τῆς 'Ομοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως. Wiesbaden '65. - *Μεταξύ τῶν συνόρων τῆς Γερμανίας*, ὁ.π. '65. - *Γερμανία. Ένας ἐπίκαιρος γεωγραφικός ὁδηγός*, ὁ.π. '65. - *L'Allemagne en images*. "Εκδ. τῆς 'Υπηρεσίας Τύπου και Πληροφοριῶν τῆς 'Ομοσπονδιακῆς Κυβερνήσεως, Opladen '65. - Βακαλό, 'Ελένη: *Ο τρόπος νά κινδυνεύουμε. Ποιήματα*. 'Αθ. '66. - Βουδούρης, Μ.: *Απλός λόγος. Ποιήματα*. Κοκκινιά, '65. - Γκούτας, Δ.: *Η σημερινή Λαϊκή Κίνα*. 'Αθ. '66. - *Δελτίον Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Καβάλλας*, 3-4/66. - *Δελτίον τῆς «Νέας Κινήσεως» Συντακτῶν, Μελῶν τῆς Ε.Σ. Η.Ε.Α.*, 6/66. - Δημάρατος, Ι.: *Περί λόγου*. 'Αθ. '64. - *Δημοσιότης και Προβολή*, 3 και 4/66. - *Δωδέκατη "Ωρα*, 14. - *Εικόνες*, 15/4, 13/5/66. - *Έλευθεροτυπία*, 5/66. - *Έλληνικά Θέματα*, 6/66. - *Έλληνικά Προβλήματα*, 25-5, 10-6-66. - Ζαννίδης, Δ.: *Οδός Χ, ἄρ. 16*. Κατασκοπικό μυθιστόρημα. 'Αθ. '66. - Ζερβός, Τ.: *Η πορεία τῶν ἴσκιων. (Ποιήματα 1956-1966)*. Πειραιεύς '66. - Ζωγράφου, Λιλή: *Μίκαελ. Ποιός σάν τόν Θεό*. «Έταιρία Έλληνικῶν Έκ-

δόσεων». 'Αθ. '66. - *Η Γερμανία σήμερα*. 'Ανάτυπον, άπό τό περιοδικό *Προβολεύς*. 4/66. - *Η «Πειραική-Πατραϊκή»*, 5/66. - *Η Τυπογραφία*, 31-5, 18-6-66. *Θεατρικός Λόγος*, 5/66. - Θεοδώρου, Βικτωρία: *Βορεινό προάστιο*. "Εκδ. «Κέδρου». 'Αθ. '66. - 'Ιωαννίδης, Λ.: *Ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος στα χρόνια του Μεγάλου Πολέμου*. Θεσσαλονίκη '66. - Κολιαβάς-Μωλιοτάκης, Τ.: *Γυρισμός άπ' τῆ χώρα τῶν ὀνείρων*. Ποιήματα. 'Αθ. '66. - *Νέα Ζωή*, 6/66. - Εύδης, Θ.: *Ποιήματα*. «'Ικαρος». 'Αθ. '65. - *Ολυμπιακός Άγών*, 10-6-66. - *Ο Συντάκτης*, 11-6-66. - *Πνευματική Κύπρος*, 6/66. - *Revue de la politique internationale*, Βελιγράδι: 5-6-66. - *Ροιμελιώτικο ἡμερολόγιο '66*. - Σκουλούδης, Μ.: *Η τραγωδία του Λόρδου Βύρωνα*. Θέατρο. "Εκδ. «Δίφρου». 'Αθ. '64. - Σπάνας, Ν.: *Ποιήματα τῆς Τρίτης Λεωφόρου*. '63. - *Γλυκός τρόμος*. Ποιήματα. Θεσσαλονίκη '64. - *Ποιήματα τῆς Τρίτης Λεωφόρου*, ἀριθ. 2. «Δεσμός». 'Αθ. '65. - *Τεχνικά Χρονικά*, 3/66. - *Τουριστική Γιωνγκοσλαβία*, 6/66. - Τσιριμπίνας, Τ.: *Στιγμές άγχους. (Ποιήματα)*. 'Αθ. '66. - *Φιλολογική Στέγη*, 1-4/66. - *Φῶς Λεβαδείας*, 5-6-66. - Χαραλαμπίδης, Π.: *Αλλοίμονον. (Διηγήματα)*. Πειραιεύς, '65.

ΑΣΗΝΑΓΟΝΙΣΤΟΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΕΙΤΑΣ. Σ

ΛΑΪΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑΙ : ΟΜΗΡΟΥ 21 : ΤΟ ΠΡΟΤΟΝ ΕΝ ΕΝΑΔΙ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΕΒΡΟΥ

Μποζ: « ΛΑΪΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑΙ »

ΟΝ ΠΝΕΒΜΟΝΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ, ΔΕΚΑ ΛΕΠΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΚΗΠΟΝ. ΕΙΜΕΘΑ

ΑΪΚΗΣ ΚΕ ΑΣΙΑΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΛΗΤΕΡ

ΠΑΠΠΑΣ

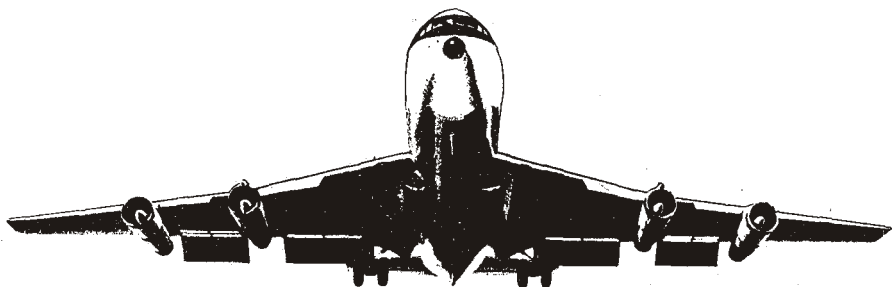

Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΕΝΔΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η
ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ
Α Ε Ρ Ο Π Ο Ρ Ι Α

ΑΓΓΕΛΛΕΙ ΜΕ ΕΘΝΙΚΗΝ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑΝ ΕΝΑΡΞΙΝ
ΥΠΕΡΑΤΛΑΝΤΙΚΩΝ ΠΤΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΣ

ΑΜΕΡΙΚΗΝ
ΑΠΟ 1^{ης} ΙΟΥΝΙΟΥ 1966

ΜΕ ΤΑ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΑ ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

BOEING 707-320
Super fan jet

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑΙ ΠΤΗΣΕΙΣ
ΑΘΗΝΑΙ - ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ

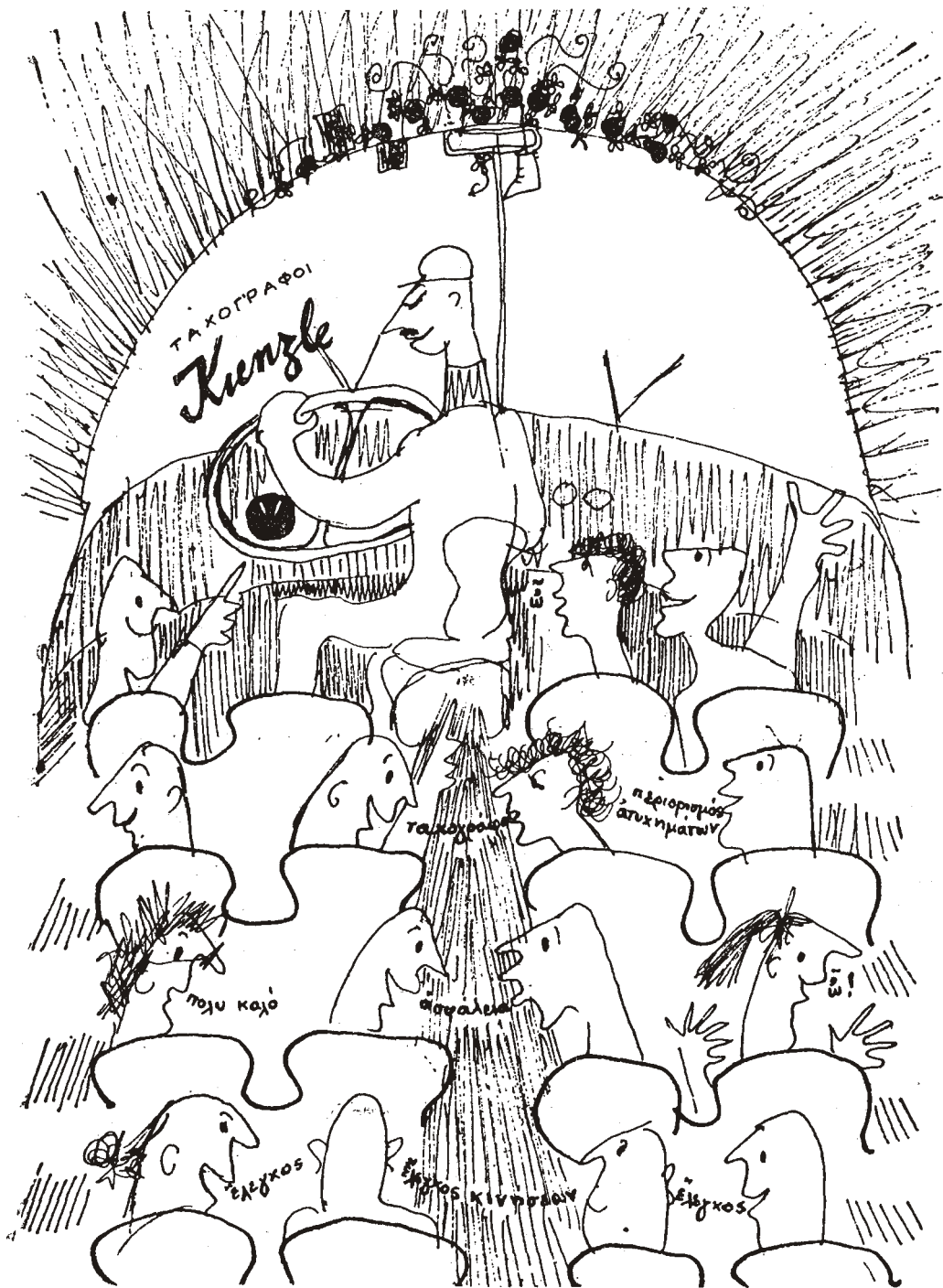
ΑΝΕΥ ΣΤΑΘΜΟΥ ΚΑΙ ΜΕΣΩ ΡΩΜΗΣ - ΠΑΡΙΣΙΩΝ

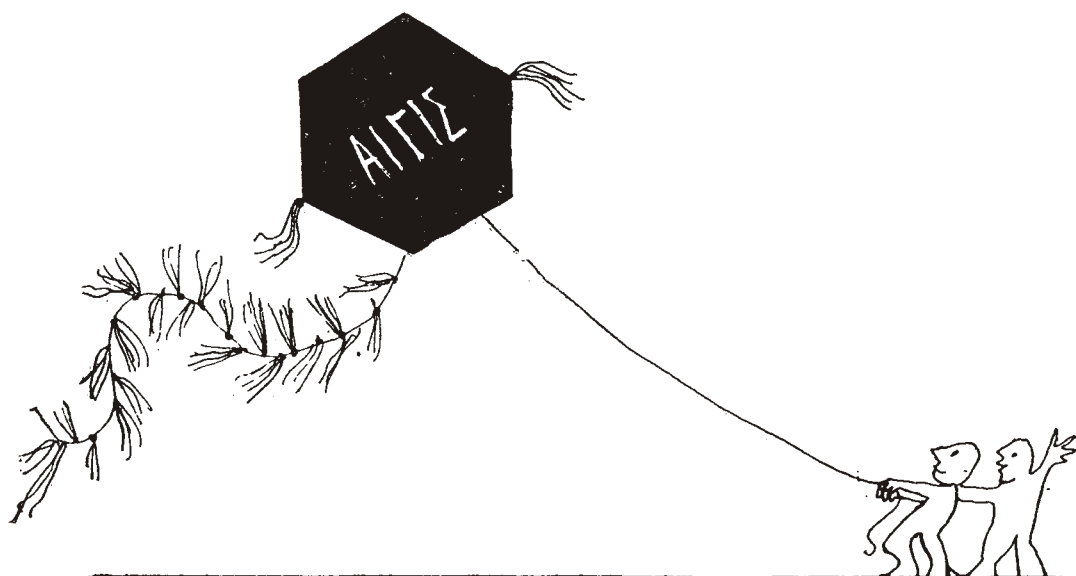
Στο προσωπικό σας χρηματοκιβώτιο, με κάθε άνεση κ' ευκολία, μπορείτε να φυλάξετε ό,τι θέλετε και να το πάρετε οποια ώρα θέλετε, με την εγγύηση απόλυτου ασφαλείας που σ'ας παρέχει το υποκατάστημά μας Κολωναχίου (Ήροδότου και Πατριάρχου Ἰωαννίμ), όπου ἄλλωστε μπορείτε να ἀνοίξετε, ἰμέσω, και λογαριασμὸν ταμειυτηρίου.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΙ ΤΑΧΟΓΡΑΦΟΙ KIENZLE

ΓΕΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ: «Α. Ε. ΑΕΩΝ» — ΟΜΗΡΟΥ 8, 632-711 | 5
ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ: ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΑΘΗΝΩΝ 90, 534-696, 538-129

Α Ι Γ Ι Σ - Β Ι Ο Μ Η Χ Α Ν Ι Α Χ Α Ρ Τ Ο Σ Α Κ Κ Ω Ν Ε.Π.Ε. - Χ Α Λ Κ Ι Σ

Γ Ρ Α Φ Ε Ι Α Α Θ Η Ν Ω Ν : Κ Α Π Ο Δ Ι Σ Τ Ρ Ι Ο Υ 28, 611-031

ΗΛΙΑΣ
ΚΑΡΑ-
ΚΑΖΗΣ

ΦΩΤΙΣΤΙΚΑ
ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΕΙΣ
ΒΥΚΟΡΕΣΤΙ1820
625-110.616456

...Κ' ἡ Πηνελόπη μὲ «Ντε-μι-σὲ» κεντοῦσε
προσμένοντας τὸν Ὀδυσσεά!..

ΚΛΩΣΤΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΙ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.

D-M-C: ΜΑΡΚΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ
ΔΟΜΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ Α. Ε.

Όμῆρου 8, Ἀθήναι. Τηλ. 231-244,
231-246. Ἐργοστάσιον Χαλκίδος :
Τηλ. 21.67, 34.54. - Ἀποθήκη εἰς
Ἀσπρόπυργον Ἐλευσίνας 073-269.
Ἀποθήκη Ἀθηνῶν : Μιχαὴλ Βόδα
26, 821-710. Πρατήρια, Ἐκθέσεις :
Ἀθηνῶν : Μάρνη 12β. Τηλ. 812-275.
Πειραιῶς : 6, Λεωφόρος Βασιλέως
Κωνσταντίνου Τηλέφ. : 425 - 427.

ΑΠΟ
ΚΥΜΑΤΟΕΙΔΕΙΣ ΠΛΑΚΕΣ
ΑΜΙΑΝΤΟΤΣΙΜΕΝΤΟΥ

ΕΛΛΕΝΙΤ

Εξοντώσατε
όλα τὰ έντομα, με
Μομπιλτόξ

ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΦΗΜΗΣ ΕΝΤΟΜΟΚΤΟΝΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΝ 5% DDT & ΠΥ-
ΡΕΘΡΟΝ ● ΤΕΛΕΙΩΣ ΔΒΛΑΒΕΣ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ & ΤΑ ΚΑΤΟΙ-
ΚΙΔΙΑ ΖΩΑ ● ΑΜΕΣΟΝ & ΔΡΑΣΤΙ-
ΚΟΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ● ΕΥΟΣΜΟΝ

Πωλείται εις τὰ πρατήρια τής
ΜΟΜΠΙΑ ΟΪΛ ΕΛΛΑΣ ΑΕ

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ: ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ **ΣΤΡΑΤΗΣ Γ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ**

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ

Πού ἀρμυνίξω ὁ νοῦς σας;
Στὴν Ἰταλία,
ΤΣΣ ΕΡΜΗΣ
ΤΣΣ ΠΗΓΑΣΟΣ
ΣΣ ΑΤΡΕΥΣ
(γιά ἐπιβάτες καὶ φέρι-μπότ)

Στὴν Κύπρο;
ΤΣΣ ΠΗΓΑΣΟΣ
ΣΣ ΑΤΡΕΥΣ
(γιά ἐπιβάτες καὶ φέρι-μπότ)

Στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου;
ΜΝ ΣΕΜΙΡΑΜΙΣ
Διήμερες καὶ πενήδημερες
κρουαζιέρες

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΪΑ
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑΣ 2
ΠΕΙΡΑΙΑΣ
410-562, 477-946, 475-635

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΧΑΡΤΟΠΟΙΪΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1924

Γενική διεύθυνσις: Πανεπιστημίου 10 (Τ.Τ. 134)
625-401/3, 626-341
Έργοστάσια εν Αιγίω: 4-02, 4-03
Άποθήκαι Άθηνων: Βουλής 6. Τηλ.: 233-170

ΟΛΑ ΤΑ ΕΙΔΗ ΧΑΡΤΟΥ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΝΙΩΝ

Χάρτης γραφής και τυπογραφικός, περιτυ-
λίξεως, αδιάβροχος, περγκαμέν λευκός και
χρωματιστός, «πετσετόχαρτον», χάρτης «ύ-
γείας» - «μπριστόλ», «νόρμες», χαρτόνια
καπνοβιομηχανίας κ.λ.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΠΟΔΕΙΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Δ. Πολυζόπουλος & ΣΙΑ Ρογκότη 4,
75-509, 79-831

ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ: ΠΑΠΥΡΙΣΚΟ